

B
810.09

**KARLIS
EGLE**

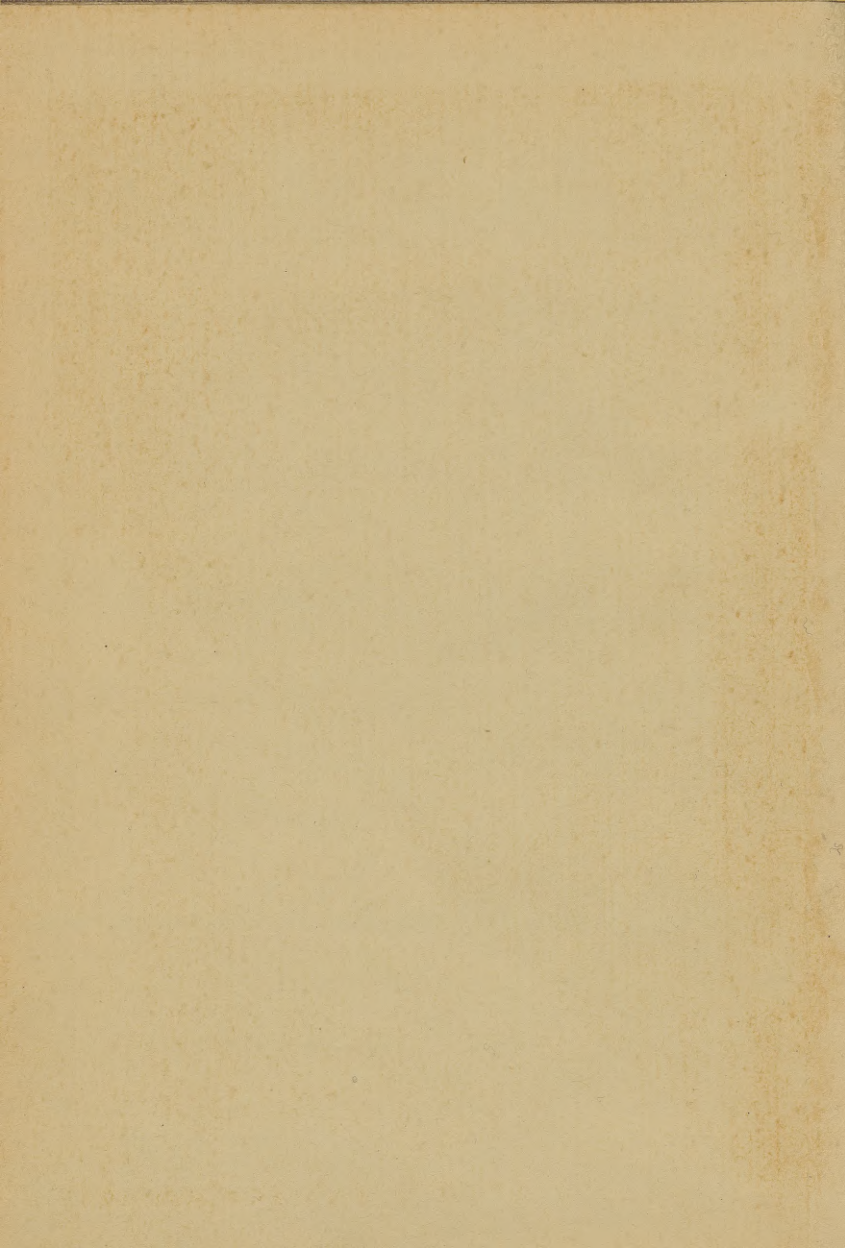
Atnīgas

par

**KRIŠTANI BARONU
KAUDZĪTES MATĪSU
APSIŠU JĒKABU
RŪDOLFU BLAUMANI
TEODORU ZEIFERTU
RAINI
ASPAZIJU
VILI PLŪDONI
LINARDU LAIGENU
U.C.**

73-2.715

KĀRLIS EGLE
ATMIŅAS

Par
Kriščiņu baronu
KAUDZĪTES MATĪSU
APSIŅU JĒKABU
RĪDOLFU BLAUMANI
TEODORU ZEIFERTU
RAINI
ASPAZIŅU
VILI PĻODONI
LINARDU LAICENU
BIRUTU SKUJENIECI
JANI EZERIŅU
JANI ZIEMEĻNIEKU U. C.

IZDEVNIECĪBA "ZEMĀJ"
RĪGA-1972

Par

KRIŠJĀNI BARONU

KAUDZĪTES MATĪSU

APSĪŠU JĒKABU

RŪDOLFU BLAUMANI

TEODORU ZEIFERTU

RAINI

ASPAZIJU

VILI PLŪDONI

LINARDU LAICENU

BIRUTU SKUJENIECI

JĀNI EZERIŅU

JĀNI ZIEMEĻNIEKU U. C.

B

810.09

B

KĀRLIS EGLE

Atmiņas

IZDEVNIECĪBA «LIESMA»
RĪGĀ-1972

8 L
Eg 670

Vija Lāča Latv. PS
VALSTS BIBLIOTĒKA

№73-

2. 715

Vāku darinājis mākslinieks *H. Purviņš*

7-3-3
72

KĀRLIS EGLE STĀSTA PAR RAKSTNIEKIEM

Kārlis Egle savā darbīgajā mūžā bijis tuvu pazīstams ar daudziem rakstniekiem un kultūras darbiniekiem. Tā tas bijis jau jaunības gados, tā vēlāk. Reizēm šī pazišanās sākusies ar vēstulēm. Rakstnieki rakstījuši Kārlim Eglem gan kā labam, atsaucīgam draugam, gan arī kārtojot dažādus ar literatūru saistītus praktiskus jautājumus, jo Kārlis Egle allaž rūpējies, lai klajā nāktu rakstnieku grāmatas vai kopoti raksti. Tā Kārlim Eglem sakrājušies rakstīti dokumenti, no kuriem uzzināmi daudzi fakti, kas nekur citur nav atrodami.

Savu pazišanos ar rakstniekiem Kārlis Egle gadu gaitā fiksējis vārdos — tā radušies atmiņu zīmējumi, kas uzrakstīti ar K. Eglem tik zīmīgo lietišķību, precizitāti un reizē paša rakstītāja personības spilgtumu. Atmiņas rakstītas ar stingru pārlicību, ka nepieciešams saglabāt fiksētu visu, kas dod liecību par rakstnieka dzīvi, viņa darbu. Tagad K. Egle šim paša pieredzētajam un aprakstītajam dokumentārajam materiālam pievienojis viņam rakstītās vēstules, un tā radusies «Atmiņu» grāmata. Par Krišjāni Baronu, Kaudzītes Matisu, Apsīšu Jēkabu, Rūdolfu Blaumani, Linardu Laicenu, Aleksandru Čaku un daudziem citiem. Atmiņas sarakstītas dažādos laikos, tāpēc tām dažkārt līdzī nāk savdabīga, atšķirīga intonācija, stilistiskā nokrāsa, un šai ziņā lasītājs it kā līdz ar autoru nostaigā kopā garus gadu desmitus; gadiem ritot, arī paša Kārļa Egles stāstījumā ienāk atšķirīgas līnijas.

Ar faktu bagātību, ar zīmīgiem spriedumiem un verojumiem Kārļa Egles «Atmiņām» ir liela kultūrvēsturiska nozīme. Kārlis Egle prot iepazīto rakstnieku personībā un daiļradē spilgti izcelt būtisko, raksturīgo. Atmiņu autoram ir tik vērīga acs, ka dažkārt pat īsa sastapšanās ar kādu rakstnieku ļāvusi pamanīt un izcelt vienu otru savdabīgu šī rakstnieka personības iezīmi.

«Atmiņās» viscaur jūtam Kārļa Egles cieņu pret literatūru, literatūrvēsturiskiem faktiem un rakstniekiem. Par citiem stāstot, reizē iezīmējas paša Kārļa Egles spilgtā personība: cilvēks ar vērīgām acīm un siltu, atsaucīgu sirdi.

Ikvienam literatūras pētniekam — un arī parastajam lasītājam, kas mīl literatūru, interesants būs atmiņām pievienotais vēstuļu materiāls. Tie ir laikmeta dokumenti, un kā tādi tie būs noderīgi ikvienam, kas vien tuvāk gribēs iepazīt latviešu literatūras vēsturi un kultūras dzīves attīstību.

Jānis Kalniņš

SASTAPŠANĀS AR KRIŠJĀNI BARONU

Klaušu laiki stāvēja vēl pilnos ziedos, un maizes pātaga dancoja neaprobežoti pa darbinieku mugurām. Latviešu zemnieka galvenais pienākums bija pastāvīga kalpība savam kungam. To prasīja no viņa kungs uz savu tiesību pamata, to viņam pastāvīgi sludināja baznīcā dieva likums.

Krišjānis Barons

Jau pagājuši daudzi, daudzi gadi, kopš miris Krišjānis Barons (1835—1923), tomēr atcere par viņu nav vis nobālējusi, bet gan palikusi vēl spilgtāka.

Kaut gan Krišjānis Barons dzīvoja jau ilgu gadu Rīgā, savu laiku arī Dombrovska iekārtotajā Burtnieku pilī Mīlgrāvī un arī es Rīgā nonācu 1906. gadā un pēc 1907. gada bieži vasarās iebraucu un uzturējos Mīlgrāvī, tomēr ar Baronu man nebija gadījies tuvāk iepazīties. Tikos vai saredzējos ar viņu nejauši sabiedrībā, arī Burtnieku pilī, bet tuvāk iepazīties tikai vēlāk, īpaši kopš 1921. gada un turpmāk.

Tai laikā iespēšanā atradās mans tulkotais Rabin-drānāta Tagores krājums «Dārznieks», kura izdošanu tik labprāt bija uzņēmies rakstnieks un rosīgais grāmatnieks Ansis Gulbis. Sakarā ar to tad no Rēzeknes, kur biju mobilizēts armijā, Rīgā iebraucot, aizvien iekārtojos tā, lai varētu piedalīties kādā sarīkojumā vai satīkties ar pazīstamiem rakstniekiem. Viens

otrs tie nu man bija jāuzmeklē pirmoreiz. Tā bija iespējams vieglāk sadabūt manuskriptus bērnu un jaunatnes literatūras krājumiem, ko tolaik biju uzņēmies sagatavot Oskara Jēpes apgādam Cēsīs.

Reiz 1921. gadā šādā Rīgas apmeklējumā iegriezās arī pie Krišjāņa Barona, kurš tolaik dzīvoja jau pie sava dēla Dr. Kārļa Barona toreizējā Suvorova, tagadējā Krišjāņa Baronā ielā 3. Durvis atvēra un mani saņēma Krišjāņa Barona vedekla Kārļa Barona dzīvesbiedre Līna, kura tik ļoti rūpējās par savu vīratēvu viņa mūža pēdējos gados, kad viņam jo sevišķi bija nepieciešama mīļu roku gādība. Iepriekš sirmo darbinieku par manu apmeklējumu pabrīdinājusi, viņa mani ieveda istabiņā pie dainu kārtotāja un pētnieka. Gluži balts, kādu to rāda pēdējo mūža gadu gīmetnes, mazliet sakucis, sarāvies, augumā it kā mazāks palicis, nekā agrāko gadu gīmetnēs redzams, tomēr vēl žirgts un kustībās drošs, ar brīnum miera pilnu, apskaidrotu skatu viņš pacēlās no krēsla man pretim sasveicināties un sirsnīgi paspieda roku.

Mans nolūks bija izlūgties no viņa kaut ko bērnu un jaunatnes literatūras krājumiem. Bet jāsaka tūliņ un skaidri: sirmais tautas darbinieks negaidot sagādāja man vilšanos.

«Jaunais draugs,» viņš lēnīgi teica, «man nav nekā jums ko dot, jo es vispār nekā vairs nerakstu.» Tas bija tik skaidri un noteikti, ka man atlikās vienīgi atvadīties un iet, jo tālākas sarunas būtu viņam tikai aprūtinājums.

Un tomēr šī neveiksme mani neatturēja no turpmākiem apmeklējumiem, it īpaši pēc tam, kad biju pārnācis un apmeties Rīgā uz dzīvi, uzņemdamies jau Cēsīs aizsāktās un šeit noorganizētās Oskara Jēpes maksas bibliotēkas vadību Kr. Barona ielā 24, iepretim tam namam Nr. 3, kur dzīvoja Kr. Barons. Ne vienreiz vien tad nu tiku iegriezies un sastapies ar

Baronu mazajā istabiņā tieši darbā pie dainām, pazīstamā viņa dainu skapī, vai arī pastaigā pa Vērmanes (tagad Kirova) parku vai pa tuvējām ielām.

Mazajā istabiņā bija divi vai trīs cilvēka krūšu augumā nostiprināti dēļi, lai, kājās stāvēdams, dainu vācējs varētu labāk pārskatīt tur cieši citu pie citas sarindotās mazās zīmītes ar tautas dziesmu tekstiem no dažādiem Latvijas novadiem, no dažādiem laikiem. Pamatdziesmas un varianti ar grūti uztveramām atšķirībām izteiksmēs, pat interpunkcijas ziņā. Pa viņiem arī atdarinājumi, neīstās dziesmas.

Redzēdams manu ziņkāri un izbrīnu, viņš paņēma vienu zīmītes eksemplāru no dēļa viena gala, otru no tā paša dēļa otra gala un rādīja:

«Redziet, šī te ir pamatdziesma, bet tā otra — variants. Tāpat jāatsijā arī neīstās.»

Atzīstos, tolaik es labi nevarēju aptvert, kas īsti tur nosaka to, nevarēju pienācīgi apjaust. Barons paņēma vēl kādus tekstus, rādīja un skaidroja; viņš tik ļoti iedzīvojies tautas dziesmās, ka varot uz vietas pateikt, kas īsta un kas neīsta, kas pamattekst, kas variants, un nošķirot, lai katra no tām nonāktu piemērīgā «apcirknī». Tas esot kārtošanas un pētīšanas tā sauktais priekšdarbs, kas prasot lielu uzmanību, atmiņu, prasmi.

Gatavodams latviešu rakstnieku autobiogrāfiju krājumu «Atziņas», nedrīkstēju apiet Krišjāni Baronu kā vecāko no dzīvajiem un tautā populārākajiem rakstniekiem. Tāpēc citā reizē nokļuvu atkal tai pašā namā Krišjāņa Barona ielā 3 un tai pašā dzīvoklī, kur Līna Barone mani atkal ievadīja sava vīratēva istabiņā. Atradu tur Baronu tāpat kā iepriekšējā apmeklējumā. Apsēdāmies pie tā paša galdiņa, pie kura, kā viņš izteicās, viņš arvien kavējoties pie iemīļotām tautas dziesmām, tās pētīdams un jaunus materiālus izlasei gatavodams un kārtodams.

Kad pateicu, kādā nolūkā šoreiz esmu pie viņa iegriezies, Barons sakustējās un cieši palūkojās manī.

«Nekā es nevarēšu jums dot,» viņš atkal īsi noteica. «Es nevēlos, dzīvs būdams, runāt par sevi. Kaut ko esmu sācis pastāstīt par jaunības laikiem, ko mana vedekla uzraksta, bet tas nav vēl pabeigts, un to, ja nobeigsim, varēs publicēt tikai pēc manas nāves.»

Tā arī notika. Viņš īsi atsaucās tikai uz vedeklas uzrakstīto, bet neko vairāk nedabūju.

Tālākās sarunas par šo jautājumu bija liekas. Un tomēr es vēl uzdrošinājos piebilst, ka pietiktu, ja viņš to, ko man tagad pateica, atkārtotu rakstiski, kaut vai vēstules veidā, lai tādā kārtā mans iecerētais rakstnieku autobiogrāfiju krājums iesāktos tieši ar viņu kā vecāko no dzīvajiem, kura nopelni tik lieli. Barons bikli aizbildinājās, ka viņš gan sevi par ievērojamu rakstnieku neuzskatot, bet tādu vēstuli viņš man labprāt varētu dot. To viņš nākamajās dienās arī darīja, vēstuli piesūtīja, un tā «Atziņu» 1. sējums iesākās taisni ar šo vēstuli.

Pie savām skopi uzrakstītajām autobiogrāfiskajām ziņām Krišjānis Barons vēl piebilda, ka viņa diezgan plašajos memuāros šie jautājumi iztirzāti sīkāk, bet tos pirms nāves publicēt negribot. Un rakstīt ko sausu, kas daudzreiz jau citu aprakstīts un cilāts, viņš nevēloties. Viņa atmiņas tika publicētas 1924. gadā.

Tolaik sarunā viņš silti un atzinīgi atsaucās par skolotāju Jāni Kriškānu, šo darbīgo, rūpīgo un apzinīgo cilvēku. Viņam Barons savā laikā devis daudz norādījumu par materiāliem agrāko laiku jautājumos un arī pats par sevi. Barons izteicās, ka viņu interesējot, kur šie materiāli varētu būt, tos vajadzētu saglabāt, lai neietu pazušanā.

Cik lakonisks Krišjānis Barons bija šai vēstulē, tikpat mazrunīgs viņš bija pret mani un, kā dzirdēju, arī pret citiem.

Tomēr, kad ieminējos par viņa bibliogrāfisko darbu, par rādītāju, ko viņš savā laikā sastādījis, Barons kļuva runīgāks, varbūt tāpēc, ka tas skāra viņa jaunību, studijas un pirmo nopietno darbu sagatavošanas sākumu. Un kādu dienu, tas bija 1922. gada 16. oktobrī, viņš man daudz ko pastāstīja par Tērbatas laikiem, kad kopā ar Juri Alunānu un citiem studentiem aktīvi darbojies pulciņos un kad viņi sākuši nopietni pievērsties rakstniecībai. Viņš kā astronoms rakstījis īpaši par astronomiju. Pirmais viņa iespiests darbs tolaik parādījies bez paraksta — tāpat kā citi tālaika raksti «Mājas Viesī» piecdesmitajos gados. Viņa darba virsraksts bijis «Zvaigžņu debess» vai kas līdzīgs.

Kas uzvedinājis Krišjāni Baronu uz domām pievērsties bibliogrāfijai? Kur ierosme, kādos apstākļos sācies darbs? Krišjānis Barons labprāt atsaucās un aprādīja, ka tā bijusi Tērbatas universitātes bibliotēka ar saviem bagātajiem, labi iekārtotajiem, viegli izmantojamiem fondiem. Tur viņš varējis stundām un dienām ilgi dzīvot, nodziļinoties hronikās, vēsturiskos un autobiogrāfiskos rakstos par Baltiju un tās tautām. Viņš pastāstīja, ka bieži sācis apmeklēt un izmantot šās bagātās un ērti pieietamās bibliotēkas krājumus, atzīmējot savām vajadzībām un arī vispār pētniecībai pēc iespējas pilnīgu sarakstu par grāmatām un atsevišķiem žurnālu rakstiem, ar vēstures ziņām un aprakstiem par Baltijas provincēm un to iedzīvotājiem. Izvilcumu no šī saraksta nodevis iespēšanai krievu ģeogrāfiskās biedrības žurnālā «Указатель литературы о коренных жителях Прибалтийского края».

Atsevišķs novilkums (grāmata) no tā izlaists tikai 300 eksemplāros, un tagad tas jāuzskata par bibliogrāfisku retumu, kas pieietams tikai lielās zinātniskās bibliotēkās.

Šai darbā sevišķi jūtami izpaužas arī autora jaunlatviskā, progresīvā nostāja, viņa principialitāte un cīņas gars, simpātijas krievu tautai. Krišjānis Barons šai darbā ieturējis antifeodālu, progresīvu līniju, tāpat kā citos savos zinātniskajos pētījumos, nostājies pret muižniecības un garīdzniecības tumsonību. Saprotams, tāpēc baltvāci un citas reakcionārās aprindas šeit Baltijā šo darbu noklusēja un tas literatūrā tolaik maz cilāts.

Šim rādītājam liela nozīme ne vien Krišjāņa Barona lielāko darbu virknē, bet arī visā latviešu bibliogrāfijas attīstībā, tāpēc to pieminēt un pacilāt nekad nebūs lieki un par daudz. Tas Krišjāni Baronu parāda uz visiem laikiem kā pirmo ievērojamāko bibliogrāfu no pašu latviešu vidus.

Tāpat daudz interesantu sīkumu viņš pastāstīja arī no Pēterburgas laikiem, piemēram, kā viņam tur klājies ar «Pēterburgas Avīzēm». No sākuma vēl nebijis tik grūti, bet vēlāk, kad Baltijas vāciešu sūdzību dēļ katru avīzes numuru nācies sūtīt uz Rīgu cenzēšanai, bijis ļoti apgrūtināši. Visi ziņojumi no Baltijas cenzūrai sūtāmajā eksemplārā bijuši jāparaksta tieši viņam pašam, jo tie, kas ziņas sūtījuši vai snieguši mutvārdiem, paši baidījušies parakstīt jau pieminēto vajāšanu dēļ. Iespējamos numuros, atskaitot cenzūras eksemplāru, protams, viņš savu parakstu neatstājis. Tā tas turpinājies, kamēr avīze slēgta. Arī gandrīz visi raksti, ko viņš rakstījis «Pēterburgas Avīzēs», esot bez paraksta.

1922. gada jūnijā notika pirmie lieli latvju jaunatnes svētki, kas pulcēja kuplu dalībnieku skaitu. Šo svētku goda prezidijā bija arī sirmmais Krišjānis Barons kopā ar profesoru pedagogu Aleksandru Daugi un jaunatnes iemīļoto dzejnieku Raini.

Kā toreizējās «Izglītības Ministrijas Mēnešraksta» pārstāvi mani žurnāla redaktors Teodors Zeiferts lū-

dza aprakstīt svētkus; Krišjāņa Barona un Aleksandra Dauges aicināts, biju nokļuvis tieši svētku gājiena pirmajā rindā, blakus Krišjānim Baronam, kas, Dauges atbalstīts, stingri soļoja uz priekšu. Tas ļāva man novērot, cik tuvs un mīļš sirmais dainu pētnieks tautai: milzīgie ļaužu pulki ielas malās, kā mūris ieslēdzot gājieni, uzgavilēja viņam. It īpaši liela bija jaunatnes sajūsma par to, ka viņš savā 84 gadu vecumā droši turējās gājienā un svētku laukumā ieņēma viņam paredzēto goda vietu prezidijā. Šī bija pēdējā reize, kad biju kopā ar Krišjāni Baronu, kad vēroju viņu lielā sabiedrībā. Kā arvien mazrunīgs, liela miera un apskaidrota gaiša prieka pilns viņš palika tolaik man un, domāju, arī citiem atmiņā, tā ka vēl ilgi šos jaukos brīžus patikami atcerēties. Svētkus tuvāk esmu aprakstījis toreizējā «Izglītības Ministrijas Mēnešraksta» 1922. gada 7. numurā.

Bet jau nākamā gada martā kopā ar rakstnieku pulciņu — Kārli Skalbi, Pāvilu Rozīti, Antonu Bārdu, Ādolfu Ersu un citiem stāvēju pie Krišjāņa Barona zārka Māras baznīcā, no kuras viņu izvadīja uz Lielajiem kapiem. Tik milzīgu pavadītāju pulku, kādu izvadot Krišjāni Baronu pēdējā gaitā, Rīga un vispār Latvija pieredzēja gan laikam pirmoreiz. Ieeja bija tikai ar īpašām kartēm, lai novērstu haotisku drūzmēšanos, baznīca bija līdz pēdējai iespējai pilna, cilvēkiem nebija iespējams gandrīz nemaz pakustēties. Bet viss vairums bija vēl ārpusē, sekoja bērū gājienam. No Māras baznīcas apkaimes līdz Lielajiem kapiem nepārtrauktā drūzmā ielu malās stāvēja tūkstošiem un desmitiem tūkstošiem cilvēku, godbijīgi atvadīdamies no ievērojamā dainu tēva.

Vainagi, runas, cildinājumi it kā centās uzskatāmi parādīt aizgājēja lielo mūža darbu. Neaizmirstamus, dziļi izjustus, dzejiskus atvadu vārdus no paaugstinājuma teica dzejnieks Kārlis Skalbe; pielīdzinādams

Krišjāni Baronu teiku varonim, kas, jau dzīvs būdams, kļuvis par leģendu. Skalbes paša personība, viņa balss noskaņa, iekšēja spēka caurstrāvota, saturīgie vārdi atbalsojās klausītājos, un vēl ilgi sabiedrībā dzirdēja pieminam, ka tādus brīžus nenākas piedzīvot bieži. Bija vēl daudz jauku atvadu vārdu un cildinājumu, tomēr Skalbes runas dziļumu un spēku tās neaizsniedza. Liels dzejnieks bija runājis par lielu gara darbinieku pilnskanīgā dzejiskā skandējumā.

Pievienoju Krišjāņa Barona rakstīto vēstuli, par kuru jau minēju:

Cien. Egles kungs!

Šimbrīžam lai pietiek ar tām ziņām par manu dzīves gaitu, kas jau publicētas.

Sīkāki, tā sakot, intīmāki manas dzīves un personības attēlojumi varēs nākt klajā pēc manas nāves.

Jūsu Kr. Barons

Rīgā 20. X 1922.

KAUDZĪTES MATISS

Domājot par Kaudzītes Matīsa ilgo nemitīgā darbā skolā, rakstniecībā, sabiedriskos pienākumos aizvadīto mūžu (1848—1926), par atstāto literāro mantojumu ar izcilo, kopīgi ar brāli Reini (1839—1920) sarakstīto romānu «Mērnieku laiki» centrā, mēs nevaram nesaskatīt Kaudzītes Matīsa personību, kas paceļas pāri savam laikam. Kaudzītes Matīsu mācījos pazīt kā no rakstiem, tā jo sevišķi no ilgo gadu tikšanās, vērojumiem viņa mājā, draugu pulciņā un sabiedrībā.

Kaudzītes Matīss ir viens no tiem retajiem latviešu rakstniekiem, kas, tāpat kā viņa brālis Reinis, ar visu savu dzīvi un darbību sakņojas galvenām kārtām lauku pasaulē. Viņš nav tiecies uz pilsētu, nekad savai daiļradei nav meklējis un smēlies ierosmes vielu no pilsētas. Atskaitot īsus izbraukumus uz skolotāju konferencēm, diezgan daudzus ceļojumus pa Krieviju, Somiju, Vāciju, Šveici, Holandi, Beļģiju, Austriju, Itāliju, pāris bēgļu gaitās Petrogradā pavadītos gadus, ārpus sava dzimtā novada robežām viņš tomēr ilgāku laiku nav uzturējies. Lai arī dienas šeit ritējušas apstākļu šaurībā, jaunatni mācot un audzinot vai rakstot, viņš vienmēr palicis uzticīgs savam novadam — Vecpiebalgai un tās apkaimei, kur no augstajiem pakalniem paveras tāli apvārksņi uz visām pusēm — uz Bregžģi, Gaiziņu, Nesauli, kur skaistie ezeri — Inesis, Tauns un Alaukstis — vilina ielūkoties

dziļumā, dzidrajā vai tumšajā dzelmē, lai no turienes smeltos ierosmi daiļradei. Un to viņš arī darījis.

Ieklausieties, kā Kaudzītes Matīss izmantojis senu teiku, apdzejojot Alaukstu:

Turp, kur mainās kalns ar leju,

Tur es tagad garā eju,

Vidū mīlai Vidzemei,

Sirds tur spīgst no kalnu vēja,

Acīm tālu redzēt spēja,

Rīts tur tālu gaismu lej;

Vēlāk dziest ar saules stari

Un ir naktis garākas.

Ozulus tur skatīt vari,

Kām nāv dienas skaitāmas.

Kalnus tur un birzēs skaistās

Saulē, mēnesnīcā laistās

Alauksts jaunā spožumā —

It kā aukstā pierē spulgo

Acs, kas tikai stariem tulko

To, kas sirdij dziļumā.

Asara šai acij strauja,

Līdz pat jūrai viņa rit:

Tā ir pazīstamā Gauja,

Kura mūžam viņus sit.

No šiem plašajiem apvārkšņiem, no dzelmes dziļuma, ņemot tos pārnestā nozīmē, mēs jūtam daudz ko arī Kaudzītes Matīsa daiļradē. Ja viņš skata un apdzied dabu, tās atsevišķās parādības, lai tās būtu cik vienkāršas, viņa dzeja nekļūst virspusīga. Arvien tur īsos vārdos ietverts raksturīgākais, tipiskākais no redzētā, atmirdz dziļāka jēga, kas lasītājam liek nopietnāk visu izjust un pārdomāt.

Un, ja viņš pievēršas cilvēkam, atkal skata to vēriņi, visā pilnībā, ar visām rakstura labajām un peļamajām īpašībām, redz to iezīmīgākajā tipiskumā. Kaudzītes Matīss it kā nepazīst nicīguma, mazvērtīguma, pelēcības, kaut ko vērā liekamu saskata pat ikdienišķākajā notikumā. Tā viņam visa tuvā, reālā

ikdienu turpat apkārtnē, pati dzīvā dzīve top par tik bagātu avotu, ka viņš var no tā smelt vielu savai jaunradei. Un tā viņš no pat agras jaunības, neraujoties ārā no lauku pasaules, ir varējis dot darbus dzejā un prozā gan viens pats, gan kopīgi ar brāli Reini, ar kuru satīcīgi sadarbojies visu mūžu.

Kā Andrejs Pumpurs un Auseklis, tā arī Kaudzītes Matīss pieder pie tautā iemīļotiem dzejniekiem. Vairāki lielā vienkāršībā īsti klasiski uzrakstīti dzejoļi arī iegājuši tautā, piemēram, «Brūklenājs», «Tautas mīlestība» un citi. Viņš devis arī Ļermontova «Dēmona» pirmo latvisko tulkojumu (1874. g.), Puškina «Gūstīto Kaukāzā» (1877. g.), tāpat Šillera «Zvana dziesmu» (1895. g.) un citus.

Savā laikā lielu popularitāti iemantoja viņa sastādītā antoloģija «Smaidi un asaras jeb Dzejnieku labdienas», kas latviešu grāmatu tirgū turējusies pirmajā vietā ilgāk nekā jebkura cita antoloģija priekšpadomju laikā, piedzīvodama jau tolaik trīs izdevumus (1880., 1895. un 1903. gadā). Ne vien ar savu daudzpusību, bet jo sevišķi ar dzejnieku darbu izvēli šī antoloģija kā viena no pirmajām palīdzējusi celt tautā interesi par dzeju un tās izpratni.

Ar lielām sekmēm Kaudzītes Matīss darbojies un guvis tautā plašu ievēribu arī kā skolotājs audzinātājs un sabiedriska darbinieks. Simtiem audzēkņu, kas izgājuši no viņa vadītās skolas dzīvē, daļa arī uz augstākām skolām, ar kuriem man bijusi izdevība sazināties un sarunāties, atzinīgi atceras savu skolotāju. Tāpat visa kulturālās dzīves rosmē Vecpiebalgas novadā savā laikā cieši saistījusies ar Kaudzītes Matīsa vārdu. Viņš ir biedrību dibināšanas ierosinātājs un aktīvs loceklis vai vadītājs, pirmo teātra izrāžu iniciators un līdzdalībnieks. Tā jau 1873. gadā Vecpiebalgā izrādīta Nikolaja Gogoļa komēdija «Revidents» ar Kaudzītes Matīsu un viņa vēlāko

Valsts bibliotēka
78- 20715

dzīvesbiedreni Līzi Rātminderi galvenajās lomās. Pagājušā gadsimta 60. un 70. gados Vecpiebalgā noorganizējies brīvdomīgs literārs pulciņš ar zīmīgu nosaukumu «Ķirps», kas centies atsegt politiski sabiedriskās un sadzīves pretrunas tā laika iekārtā. Šī pulciņa aktīvs loceklis bijis Kaudzītes Matīss, Andrejs Pumpurs, arī Kronvalda Atis.

Man bijusi izdevība ne tikai gadiem ilgi Kaudzītes Matīsu vērot literārajā jaunradē, bet arī sastapties un cieši jo cieši sadarboties ar viņu un viņa skolniekiem.

Tuvāka iepazīšanās un draudzība ar Kaudzītes Matīsu sākās neparasti. Sakarā ar viņa vecākā brāļa Reiņa Kaudzītes nāvi 1920. gadā nosūtīju Kaudzītes Matīsam līdzjūtību. Savu vārdu biju parakstījis stipri pavirši, neskaidri, uz aploksnas gan bija minēta Rēzekne. Tomēr Kaudzītes Matīss man atrakstīja, adresējams savu vēstuli pavisam īpatnēji — pie adreses mana vārda vietā bija: «Saņemams tam kungam, kas man sūtījis līdzjūtības sveicienu brāļa Reiņa nāves gadījumā. Kaudzītes Matīss.» Neparastais adresāta apzīmējums, izrādījās, nebija par šķērslī: vēstule nonāca manās rokās, un tā sākās mūsu sarakstīšanās un arī sirsnīga draudzība līdz pat Kaudzītes Matīsa mūža vakaram.

Personīgi ar Kaudzītes Matīsu satikos 1920. gada decembrī sava svaiņa bērēs — rakstnieks bija aicināts par aizgājušā izvadītāju. Kad sasveicinoties diezgan paklusu minēju savu vārdu, Kaudzītes Matīss pielika roku pie auss, pieliecās man tuvāk un teica:

«Neņemiet ļaunā, tā dzirdēšana man nav vairs gluži tik pilnīga, un tā es jūsu goda vārda lāgā nenoprātu.» Kad pateicu stiprāk un skaidrāk, viņš stalti saslējās un vairākas reizes it kā pie sevis atkārtoja: «Egle, Egle, Egle, — jā, tāds vienkāršs vārds un tīri

tā kā dzirdēts.» Un, mani vērīgi noskatījis, lēni, it kā katru vārdu apdomādams, turpināja: «Tā, tā, tā... Tad jau nu gan jūs būsit tas pats, kas mani tik mīli sveicināja.»

Nu bijām nonākuši pie mūsu sarakstišanās, un līdz ar to atklājās, ka gluži svešinieki vairs neesam. Viņš rādījās neapmierināts, ka es tūliņ neesot pateicis, kas es tāds un no kurienes. Viņš gribēja ar mani ko vairāk parunāt, bet bērnieku burzmā tas nebija iespējams, un visi jau steidzīgi taisījās uz kapsētu; tad Kaudzītes Matīss vēlējās, lai es nākošajā dienā aizietu pie viņa uz Kalna Kaibēniem.

Kalna Kaibēni mani jau sen bija vilinājuši, un tāds aicinājums pārlieku iepriecināja, jo Kaibēnos, kā biju dzirdējis, brāļi Kaudzītes pēdējā laikā bija iekārtojuši kaut ko muzejam līdzīgu. Tikai mazliet māca bažas par pašu Kaudzītes Matīsu. Mēs taču bijām divu pavisam dažādu laikmetu cilvēki. Vai būs ko runāties, vai varēsim saprasties? Tomēr nenocietos un otrā dienā aizgāju uz Kaibēniem.

Kalna Kaibēni, kā zināms, atrodas skaistā vietā. Lai tur nokļūtu, jāiet garām Ogrēnu skolai, kur Kaudzītes ilgus gadus audzinājuši jaunatni. Izejot caur mazu egļu puduri, paveras skats uz Kaibēniem ar prāvu dzīvojamo ēku, gaišpelēku, baltiem skursteņiem un baltiem logu aizvariem. Šai veclaicīgajai ēkai tuvodamies, ieraudzīju Kaudzītes Matīsu dārzā — ejam pa celiņu no mazās klētiņas uz istabu. Sasveicinājāmies, viņš priecājās, ka esmu paklausījis aicinājumam. Viņš ļoti interesējās par manu pašreizējo stāvokli. Runājām daudz par pārciestām kara dienām.

Tā tērējot, viņš mani ieveda tā sauktajā «skolas galā», kur trijās istabās bija iekārtots tāds kā muzejs. (Tagad tas ir izkopts, ar bagātīgu ekspozīciju, nozīmīgu materiālu klāstu, tomēr pamatos palicis tā laika

iekārtojums.) Nu mājastēva valoda sprēgāt sprēgāja, viņš bieži minēja brāli Reini, rādīja ceļojumos iegūtās daudzās piemiņas lietišas, brāļa kapa vainagu lentas, stāstīja par pagājušām dienām, kas bijušas pilnas nemitīga darba. «Jā, te jau dažas lietišas man ļoti mīlas,» viņš piebilda, «bet kur tās palīks, kad manis pietrūks, dievs to vien zina.»

No istabas izejot, viņš atkal atsāka:

«Dažreiz mani mēdz par daudz cildināt un brāli Reini it kā piemirst. Bet tas nav pareizi. Manu brāli viens otrs vēl īsti nepazīst, kā es to aizrādiju, nesen rakstīdams par viņu. Ja atzinību teic par manu darbu, tad blakus tam ne mazāku ievērību pelna arī mans brālis Reinis.»

Un man ne vienreiz vien bija izdevība dzirdēt viņu tā runājam.

Ja Kaudzītes Matīsam atgādināja viņa lielos nopelnus mūsu kultūras attīstībā, rakstniecībā, skolā, jaunatnes audzināšanā, vispār sabiedrībā, viņš domīgi paraudzījās runātājā un klusēja. Labākā gadījumā viņš smaidīdams mēģināja atrunāties, ļaujot vaļū savai īpatnai līdzību valodai, zīmīgiem vārdiem un teicieniem. Tā arī šoreiz. Strādāts un padarīts jau esot diezgan daudz, it īpaši vienkopus ar brāli Reini. Bet vai nu tas viss tik lielas ievērības cienīgs nopelnis, lai par to allaž runātu un vēl pats dižotos. Nostaigātais dzīves ceļš un mūžībā aizgrimušie piedzivojumu un novērojumu gadi esot mācījuši nesteigties dižoties ar to, kam agri vai vēlu varot ritēt pāri laika rats un padarīt kā nebijušu. No pat agras jaunības jāatzīstot tikai: bijusi nesalaužama apņemšanās neļaut rūsēt un dīkā palikt garīgo spēku krājumam, ko Laimas māmuļa ielikusi viņam jau šūpulī.

Klausoties Kaudzītes Matīsa valodā, viņš likās kā pati pazemība, kā cilvēks, kas darījis savu darbu un

pildījis savu pienākumu, necerot saņemt nekādus godinājumus.

Mājas apdzīvojamās telpās ieejot, Kaudzītes Matīss mani iepazīstināja ar savu dzīvesbiedrēni Līzi, izglītotu, smalkjūtīgu sievieti, sacīdams:

«Tā ir mana mātiņa,» — un: «Sis kungs ir no Rēzeknes, kas sūtījis mīlus sveicienus.»

Bet šī pastrupā un pat robustā izteiksme ne tuvu nenorādīja uz viņu īstajām savstarpējām attiecībām. Patiesībā tās bija neliekuļoti sirsnīgas, pastāvīgu rūpju un gādības apgarotas vienam pret otru, kā to vēlākos gados, Kaibēnos būdams, novēroju. Dzīvesbiedres Līzes piebildes un aizrādījumus Kaudzītes Matīss allaž vērtēja ļoti augstu.

Promejot Kaudzītes Matīss mani pavadīja līdz savas mājas zemes robežai, palika tur stāvēt un vēl pa gabalu uzsauca:

«Tiklīdz ierodaties šaipusē, gaidīšu jūs atkal Kaibēnos.»

Tā arī bija arvien, Piebalgā nobraucis, es jutu par savu pienākumu aizstaigāt arī uz Kaibēniem pie «sirmā rakstnieka», kā viņš pats sevi dēvēja.

Kaudzītes Matīss vēl bija spirts, garā možs un darbā nenogurdināms, priecīgs. Ar visdzīvāko interesi viņš sekoja jaunākām parādībām kā sabiedriskā dzīvē, tā literatūrā. Visādu ieceru un darbu viņam bija papildnam. Nevienu no literāriem uzaicinājumiem viņš nenoraidīja. Tolaik viņa darbības joma bija diezgan plaša un vispusīga: viņš sniedza materiālus teātra vēsturei, rakstīdams par teātra nodibināšanos uz laukiem, īpaši Vecpiebalgā; tāpat skolu vēsturei materiālus par kultūras dzīvi, kuras možs līdzdarbinieks un liecinieks pats bija. Viņš man rādīja tikko nobeigtu garāku savas dzīves aprakstu «Tuvas un tālas atmiņas par sevi pašu», tāpat sakārtotās ievērojamo tautiskā laikmeta darbinieku — Kronvalda Ata,

Bernharda Dīriķa, Dr. Jurjāna, Andreja Stērstes un citu viņam rakstītās vēstules. Balstīdamies savā darbā galvenām kārtām netālā pagātnē, Kaudzītes Matīss saglabājis daudz literāru un vēsturisku vērtību.

Kavējoties Kalna Kaibēnu gaumīgi iekārtotajās istabās vai staigājot dārzā, viņš šad tad ieteicās, ka agrāk šis un tas neesot bijis parasts, bet turpat atkal piebilda:

«Bet tas jau ir tik sen, kad latviešiem vēl nebija savas debess, ne zemes, kad viņus žņaudza vācu varas slogs.»

Citā reizē (1921. gada 15. augustā), kad atkal ieradus Kaibēnos, paša Kaudzītes Matīsa tur neatradu. Mājas ļaudis norādīja, kur man jāiet viņu meklēt. Pāris kilometru no mājas mežā atradu viņu cērtam alkšņus, netālu no siena plāvējiem. Viņš bija jautrs un runātīgs, steidza stāstīt, ka gādājot mājas vajadzībām malku un vienīgais palīgs esot viņa paša dzīvesbiedre, neesot jau tik daudz līdzekļu, lai algotu kādu strādnieku.

Mājās aizgājuši, ieturējām launagu dārza puses balkonā. Runājām daudz par literāriem darbiem. Arī par rokkrakstiem, ko Matīss bija nodevis Teodoram Zeifertam iespiešanai, un par dažādu atmiņu uzrakstīšanu. Tad gājām iekoptajā dārzā, kur bija apbrīnojama dažādu augļu bagātība. Viņš rādīja un stāstīja, pa vidiem citēdams attiecīgas Ulanda vai Lenava dzejas gan oriģinālā, gan latviski. Rādīja arī kādu dienvīdu šķirnes bumbieri, kam zari vai lūza no augļu pārpilnības. Apsēdāmies pie skaisti iekārtota puķu dārziņa, kas slīga vienos ziedos. Ap šo brīnum jauko nostūrīti kuploja egles, Sibīrijas priedes, ciedri un katrā stūrī eglītes ar kuplām, apaļām galotnēm, kas izskatījās gluži kā platas cepures. Matīss izteicās, ka tas esot viņa pašrocīgs meistardarbs, ar ko

varot pie reizes palepoties. Nevīlus saruna iesaistījās par Rabindranātu Tagori. Kaudzītes Matīss ļoti interesējās par Tagori, bija lasījis manus tulkojumus. Esot brīnum liels un spēcīgs dzejnieks, to sevišķi parādot viņa lielā vienkāršība. Pastāstīju ko vairāk par Tagores dzīvi, skaidroju, cik jau nu toreiz pratu, viņa filozofiskos un reliģiskos uzskatus, kas vēl vairāk ieinteresēja sirmo rakstnieku. Un tā skaistā, saulainā pēcpusdiena aizritēja nemanot.

Dārzā rakstnieks vēl rādīja mazu namiņu, kur at-radās galds un daži krēsli, un stāstīja, ka tur viņam esot vasaras skoliņa. Katru dienu nākot četras meitenītes un zēni papildināties vācu valodā. Un piebilda: lai gan četrdesmit trīs gadus bijis skolotājs, tomēr vēl un vēl viņš garīgi it kā atspirgstot, ja mācot jaunatni, bērnu vidū jūtoties kā jauns, — tātd patiesībā skolotājs esot jau piecdesmit piecus gadus.

Kad nācu projām, viņš atkal mani pavadīja un atvadoties piekodināja katrā ziņā viņu atkal apciemot.

Un tā katru gadu. Kolīdz biju izbraucis pie savējiem pāris nedēļu pavaļoties, arvien aizsoļoju arī uz Kaibēniem. Arvien mani saņēma Kaibēnu saimnieks pats, allaž možs, dzīvespriecīgs, kustīgs. Netiku nekad viņu redzējis sagurušu kaut kur atpūšamies. Kad reiz ieprasījos, vai rakstnieks dienvidū kādu brīdi atlaižas gultā, viņš atteica, ka diendusas jau no bērna dienām neatzīstot, žēl esot nogulēt skaistākā gada-laika stundas.

Aizvien es viņu atradu darbā. Kādreiz ieminējos, vai viņš tāpat vien, kājas atpūtinot, nevarētu arī pie galda ko uzrakstīt. Nē, nē, tādām darbam vasarā nemaz neatliekot laika, jo mājā viņš esot viens pats vīrieša cilvēks, gluži kā algots strādnieks. Šur un tur šis tas padarāms: te sivēnam aizgalda jāsataisa, govīm siles, pat ja valgs pārtrūkstot, ij tad jāejot pašam salabot. Sūrojās, ka blakus amatu arī esot daudz,

jāierodoties uz sēdēm, apspriedēm, un tas neesot viēgli, sevišķi ziemā un rudens slapjdraņķī, kad jānoiet kājām verstis septiņas.

Kad 1923. gada maijā biju atkal Kaibēnos, Matīss diezgan daudz runāja par to, ka viņam jau jādomājot par drīzu aiziešanu no šīs pasaules, kaut gan nekāda nespēka vēl nejūtot. Gadu gājums esot liels. Lai nu cik un kāda viņam tā manta, bet to viņš vēlētos atstāt tā, lai viss pēc iespējas paliktu vispārības labā. Īsi pirms kara viņš esot gan uzrakstījis testamentu, bet tas viņu vairs neapmierinot. Esot jau postīgi ar to pasaulīgo mantu, norikot vien nevarot, kur un kā to lietā likt.

Gudroja arī par kopotu rakstu izdošanu, uz ko viņu jo sevišķi mudināja grāmatizdevējs Oskars Jēpe sakarā ar rakstnieka 75 gadu jubileju. Kaudzītes Matīss bija nolēmis rakstu sakārtošanu un rediģēšanu uzdot man. Nodeva man glabāšanā viņam rakstītās vēstules, kuras es savukārt nodevu toreizējai Rīgas pilsētas Misiņa bibliotēkai. Kad 1924. gada augusta sākumā apmeklēju rakstnieku, viņš man pasniedza savu ģimetni ar veltījuma uzrakstu:

«Miļajam draugam un centienu biedram K. Egles kungam par piemiņu.

*Paveikt pats ko nepaspēšu,
Pabeigt Jums to novēlēšu.»*

Neilgi pēc tam jūnija sākumā, Rīgā iebraucis, Kaudzītes Matīss bija atnācis arī pie manis un mazliet sūrojās, ka viņu, vecu vīru, sākot par daudz raustīt uz visām pusēm. Tīri brīnums, Rīga esot stāvbāzām pilna ar profesoriem un citiem gudriem vīriem, tomēr vēl meklējot arī viņu uz laukiem, lai braucot lasīt zi-

nību komisijas vasaras sapulcēs. Neesot jau nemaz tik viegli darba laikā uz Rīgu atklūt, jo tagad pat apmēram 25 kilometri līdz Dzērbenei atnācis kājām. Tā jau gluži neesot, ka viens otrs nepavestu līdz stacijai, bet sirds neatļaujot tādā darba laikā cilvēku atraut no darba.

Reiz, kad biju Kaibēnos, mēs abi ar Matīsu sagudrojām un aizgājām uz kaimiņmājām — Mādariem. Tur viņš izrādīja man visas istabas un stāstīja, kas kurā istabā bijis. Apstaigājām laukus, mežmalas, ganības, kur bērnu dienās, ganos iedams, visādi dzīvojušies, un viņam bija tik daudz ko stāstīt par dažādiem darbiem un nedarbiņiem, ka laiks, gluži kā vēja spārnos cēlies, steidzās un bija jāpošas atceļā uz Kaibēniem. Lai gan viņam bija tuvu pie astoņdesmit gadiem, tomēr viņš ļoti labi atcerējās savu bērību. Tā, starp citu, viņam neesot patīcis, ka māte pirms maltītes vai pirms gulētiešanas arvien likusi noskaitīt attiecīgu lūgšanu vārdus un ka šos vārdus pirms maltītes viņš vienmēr nobeidzis nevis ar «amen», bet ar *am*, tas ir — ēdīšu *am*, par ko māte viņu diktī rājusī.

Stāstīja vēl, ka brālis Reinis jaunībā bijis manīgs uz visādiem jokiem. Vecos laikos vecpiebaldzēni saukuši jaunpiebaldzēnus par bāliņiem un jaunpiebaldzēni savukārt vecpiebaldzēnus par vangāriņiem. Tā kā Mādari atrodas gandrīz pie paša Rīgas lielceļa, tad Reinis nolēmis bāliņus krietni pabaidīt. Reiz kādā vakarā aizgājis uz veco kapsētu pagaidīt, kad bāliņbrauks garām. Un tiešām gadījies tādā reizē, kad vesela rinda bāliņu rāmā mierā braukuši un ēduši zirņus no savām ceļa kulēm. Reinis, satīnies baltā palagā, uz koka kājām lēni soļodams, iznācis no kapsētas uz ceļa un dobajā balsī skaitījis: «Īss mans mūžs, gari mani soļi.» Bāliņi, to redzēdami, tā pārbijušies, ka sapleitējuši zirgus un laiduši projām, cik jaudas, aizmirsdami aizsiet pat zirņu kules. Otrā rītā ļaudis

ieraudzījuši visu lielceļu nobārstītu ar vāriem zirņiem.

Kad gājām gar toreizējo draudzes skolu (tagad Vecpiebalgas vidusskolu), Kaudzītes Matīss stāstīja par Kronvalda Ati kā skolotāju, jaunatnes audzinātāju, un to, kā viņš, kad Kronvalda Atis nomiris, kādā naktī sacerējis dzejoli — «Cipresu zariņš uz kapa Kronvalda Atim, 17. februārī 1875.». Matīss teica, ka vēl skaidri atceroties: bijusi gaiša mēnesnīcas nakts, visi skolēni jau gulējuši, bet viņš vēl arvien turējies nomodā, nevarējis aizmigt, jo kāda neatvairāma dziņa mudinājusi, un viņš uzrakstījis šo dziesmiņu. Otrā rītā kāds braucis uz Rīgu Kronvaldam pēc zārka. Tam viņš tad iedevis šo dzejolīti, lai nodod brāļu Bušu spiestuvē, ko tolaik vadījis izdarīgs, labs sava aroda pratējs, kas dzejoli saņēmis un licis tūlīņ iespiest, un nodevis Bernhardam Dīriķim, kas dzejoli atvedis un Kronvalda bērū dienā nodevis Kaudzītes Matīsam. Viņš tad to izdalījis Kronvalda tuviniekiem un draugiem, lai varētu pie kapa dziedāt. Šīs dziesmas lapiņa tagad ir liels bibliogrāfisks retums.

Un tā vēl daudz ko citu Matīss stāstīja, tā ka ceļa gabalu no Piebalgas līdz Kaibēniem nostaigājām gluži nemanot un nemaz nejutāties noguruši.

Gribas teikt dažus vārdus arī par Kaudzītes Matīsa pēdējām mūža dienām, pēdējiem mirkļiem, par ko man vēlāk stāstīja Matīsa dzīvesbiedre Līze un Kaibēnu mājas ļaudis.

Kaudzītes Matīss 1926. gada vasarā bijis kā parasti možs un darbīgs. Arī rudenī pastāvīgi rosījies mājā un dārzā. Ipaši pēdējās dzīves dienās viņš strādājis tā kā aizgūtnēm, kā steigdams, kārtojis arī savus rakstus un vēstules. Pēdējā svētdienas rītā agri piecēlies un uz klavierēm spēlējis dažus korāļus, starp tiem «Rīta gaisma mūžīga». Pirmdienas rītā piecēlies stipri agrāk nekā citiem rītiem un atkal kārtojis

vēstules, sējis tās paciņās un novietojis plauktā. Pēc brokastīm kaut ko darījis dārzā, tad ar lāpstu rokā devies uz rudzu tīrumu, lai paraktu urdziņas ūdens noplūdināšanai no tīruma. Ap pusdienas laiku ie braucis tirgotājs pēc āboliem. Tos svēruši un likuši kastē. Kad tirgotājs aizbraucis, Matīss iegājis pie Līzes istabā, iedevis viņai ābolu un teicis:

«Jāiet ir, vēl divām ābelēm stutes jānoņem un jānoliek klēts galā: ilgi es nebūšu.»

Iedams dārzā, sakārtojis vēl vētras izgāztos vārtiņus. Dārzs bija Kaibēnu skaistums. Par to Matīss milēja stāstīt un stāstīt, un runājot un rādot viņš ar acīm kā noglaidīja katru paša stādītu un koptu koku. Te viņš veda savus ciemiņus, te bieži vien arī rakstīja pie pulsts, ko pats bija iekārtojis. Vairāk gan kā ar savu dārzu sarunādamies, nevis ar mani, Matīss stāstīja, cik patikama esot koku paēna, īpaši saules svelmē. Rāmās saules dienās koku dzestrajā pavēnī un klusumā domas viegli raisoties un labi varot strādāt. Un tā pie vienas paša stādītas un koptas ābeles bija mierā noslīgusi nerimtīgā darbinieka sirmā galva.

Nedaudz vairāk par gadu Kaudzītes Matīsu pārdzīvoja viņa dzīvesbiedre Līze. Ar Vecpiebalgas draudzes skolas skolotāja Rātmindera meitu Līzi (īstenībā Elīzi) Kaudzītes Matīss pazinās jau kopš draudzes skolas laika, bet jo sevišķi tuvu viņi iepazīna viens otru daudzajos vietējos kultūras pasākumos, kur abi piedalījās, arī pirmajās teātra izrādēs, kur abi bija tēlotāju vidū. Gan Matīss, gan Līze man vairākkārt tika stāstījuši par šiem viņu jaunības gadiem. Vecie Rātminderi negribējuši, ka meita precētos ar skolotāju, kuru uzskatīja par bezdievi. Līze stāstīja, ka pret vecāku gribu nespējusi iestāties, un tā viņi abi cerējušies tepat vai divdesmit piecus gadus un tikai pēc mātes nāves varējuši salaulāties.

Ar dziļu mīlestību un sirsnību Līze Kaudzīte runāja par aizgājušiem gadiem. Viņa nebija tikai Kaibēnu saimniece, viņa bija arī sava vīra literārā līdzgaitniece. Kaudzītes Matīss cienīja un atzina viņas piepalīdzību un padomu. Reti kādu rindu viņš laida klajā, ar ko nebūtu iepazīstinājis savu dzīvesbiedri. Viņas gaišais prāts, rāmais un dziļlais garīgais skats prata tur allaž uztvert to, kas pašam autoram varēja paslīdēt garām neievērots. Pat tad, kad viņa dzīvesbiedre nelaimīgā kritienā lauza kāju un ārstējās slimnīcā, manuskripti ceļoja uz kluso slimnīcas istabiņu — «pie manas cietējas», kā mēdza teikt Kaudzītes Matīss. Taču Līze bija ļoti smalkjūtīga un kautrīga, viņa nekad netīkoja skaļas atzinības un cildinājumu.

1928. gada 20. janvārī Līze Kaudzīte klusu atzīmēja savu 80. dzimšanas dienu. Atmiņa viņai vēl bija laba. Kad apmeklēja Kaibēnus, varēju ar viņas palīdzību noskaidrot dažus faktus un apstākļus, par kuriem nebija īstas skaidrības. Taču tā paša 1928. gada 18. marta agrā rītā viņā aizmiga uz mūžu.

Kā nenogurstošu darbinieku, taisnīgu cilvēku, prasīgu gan pret sevi pašu, gan citiem, kādu es ilgajos gados mācījos viņu pazīt, Kaudzītes Matīsu raksturo arī viņa bijušie skolnieki. Tā J. Ozols, kas mācījies Kaibēnu skolā, 1930. gadā skolotāju žurnālā «Mūsu Nākotne» raksta savās atmiņās, ka Matīss radinājis jaunatni arī praktiskos darbos, sevišķi kokus stādīt un dārzus kopt. «Un šo mīlestību uz koku, dārzu un mežu viņš mums, saviem audzēkņiem, iepotēja: mēs nesām no meža ne vien skolai, bet arī savās mājās bērziņus, apsītes, lazdas (skuju koku ne, jo apkārtne bagāta eglēm) un stādījām norās veselus mežiņus.» Skolā valdījusi stingra disciplīna. «Varētu tagadējos

laikos,» turpina J. Ozols, «varbūt šo to iebilst pret Kaudzīšu mācību metodēm, bet ar lielāko cieņu atminamies viņus kā audzinātājus. Pret skolēniem vienmēr viņi bij taisnīgi, bet stingri, noteikti. «Mācāmās stundās klasē vajag būt tādām klusumam, lai varētu dzirdēt, ja lapa no griestiem kristul!» bija Matīsa bieži atkārtots izteikums. Bet, tiklīdz iestājās brīvlaiks, Matīsam runga un bumba rokā un visi dodamies uz tuvējo noru aiz rijas; sadalāmies divās partijās. Vienai par vadoni Matīss, otrai kāds vingrāks skolēns. Sākās cīņa! Ēst aizmirsām!»

Kaudzītes Matīss rūpējies par priekšzīmīgu tīrību un kārtību skolā, pie tam vecākiem skolniekiem bijis jāuzrauga un jāpamāca jaunākie. «Vienu atceros no Kaudzīšiem pašiem teiktu, ka nedrīkst rakstīt ne uz sienām, ne uz galdiem, pat ne uz malkas pagalu galiem pagalmā, kur stāvēja malkas grēdas. Tā arī tad bija, ka klases galdi bija kā no darbnīcas ņemti, lai gan skola darbojās jau vairākus gadus. Sienas arī tīras, tīras arī grāmatas, bez kādiem uzrakstiem un zīmējumiem,» teikts kāda cita skolnieka atmiņās.

Šī tīrība un kārtība kā tradīcija turpinājās Ogrēnu skolā arī pēc tam, kad Kaudzītes Matīss aizgāja no skolotāja darba. To novēroju vēl 20. gados. Katrs skolotājs ar dziļu cienību runāja par sirmā rakstnieka atstātajām dziļajām pēdām skolas darbā. J. Rāzens, kas skolas vadību uzņēmās pēc Kaudzītes Matīsa, 1926. gadā raksta: «Atminos vēl kā šodien, kad kādas (1911. g.) oktobra mēneša lietainas, drēgnas dienas agrā ritā ieradās Ogrēnu skolā, kur mani apņēma patīkams siltums un priekšzīmīga tīrība un kārtība. Kaudzītes Matīss skolu uzspodrinājis, izkurinājis vakarā krāsnis un gaidījis mani līdz pusnaktij, bet nesagaidījis — aizgājis uz savām tuvējām mājām — Kalna Kaibēniem. Tai pašā dienā saņēmu no Kaudzītes Matīsa, starp citu, sirsnīgu apsveikumu

un laimes vēlējumu jaunā vietā. Pie vakara ieradās arī pats Kaudzītes Matīss, rosīgs, dzīvs kā arvienu, un mani sīki jo sīki iepazīstināja ar skolas iekārtu un tās vēsturi. Varēju novērot, redzēt, cik tuva un patiesi mīļa tam skola bijusi... Sevišķi man acīs krita skolnieku klases galdi, kuri, neskatoties uz ilgajiem gadiem, bija uzglabājušies apbrīnojami nevainoti, tas ir, bez mazākiem ieskrambājumiem un sastrīpojumiem. Tāpat tas bija ar citiem klases piederumiem... Viegli man nācās staigāt pa viņa iemītam pēdām. Skolnieki bij pieradināti pie kārtības un darba, jo pašā viņu audzinātājā bij iemiesota īsta darba mīlestība. Kā skolā, tā arī sabiedrībā Kaudzītes Matīss bij nenogurstošs darbinieks un dzīves gudribas avots. Pie viņa nāca pēc padoma no tuvākās un tālākās apkārtnes.»

«Ārējos spaidus, kā kaktā stāvēšanu, Kaudzītes Matīss skolā reti mēdza pielietot,» tāpat 1926. gadā savās atmiņās atceras P. Ozoliņš (P. Ramizars). «Viņa cīņas ieroči bija viegla zobgalība, nopietns aizrādījums vai pārmetums, laipns vārds, sirsnīgs skats... kādreiz mani pieķēra darbā, par kuru pats sarku no kauna. Sevišķi mani uztrauca tas, ka skolotājs otrā rītā pēc lūgšanas varētu to pastāstīt visai skolai. Ar tādām domām mocījos visu nakti. Pieņāca rīts. Sirds bija nemierīga. Sēdēju kā uz adatām. Izsauks manu vārdu vai neizsauks? Un ko sacīs Matīss?... Sanāca visi uz lūgšanu, bet pēc lūgšanas Matīss noklepojies iesāka: «Arī Ozoliņš ir izdarījis kaut ko tādu, ko no viņa vis negaidīju. Bet, kas tas par darbu, to viņš pats zin. Ceru, ka uz priekšu tas nekad vairs neatkārtosies.» Un tā neviens arī nedabūja zināt manu nedarbu. Miļlais skolotājs, cik labi viņš izprata bērna dvēseli! Cik daudz smalkjūtības un takta pret neaptēstu, palaidnīgu ganu zēnu!»

K. Kārkliņa, kas Ogrēnu skolā mācījusies no

1884. gada, atceras, ka Kaudzītes Matīss «bija bargs soģis, kas par mazāko vainu rāja un tiesāja, bet turpretim, no otras puses, tas bija miļš draugs un sargs». Kaudzītes Matīsa biedriskums pret skolniekiem visvairāk izpaudās brīvlaika rotaļās un sporta nodarbībās. Lai skolniekus ierosinātu sporta nodarbībām, skola iegādājās slēpes, slidas un ragaviņas. Visos sporta pasākumos Kaudzītes Matīss bija bērnu vidū — uzmundrināja tos, aizrāva ar savu piemēru. Vēl mūža vakarā viņš milēja būt kopā ar jaunatni. Atceros, reiz, kad biju aizgājis uz Kaibēniem, Matīss mani aicināja kopā ar viņu doties uz pastāvu piekalni — pie Ozoliņiem, kur lejā spīguļo Mūrnieku ezeriņš: nākšot jauniešu pulciņš, gribot ar viņu parunāties, tad nu viņš nodomājis sarīkot piekalnē dažādas rotaļas. Un tiešām drīz vien saradās vairāki desmiti jauniešu — bērni un pusaudži. Taisni brīnums, cik dzīvi un atjautīgi sirmais rakstnieks ar viņiem sarunājās, kā organizēja rotaļas un kā pats piedalījās. Šī satikšanās ilga dažas stundas, bet es nejutu, ka Kaudzītes Matīss būtu noguris; viņš tik dzīvi runājās te ar vienu, te otru, palaikam uzsāka dziesmas, un visu laiku ap viņu valdīja jautrība.

Sāpīgi izjutu un pārdzīvoju Kaudzītes Matīsa aiziešanu. Man pietrūka mīļa drauga, Kaibēnu dārzam saimnieka-kopēja, bet tālai apkārtnei dzīvinoša garīga centra.

Kaudzītes Matīsu nevar saukt par kūtru vēstuli rakstītāju. Gluži otrādi, šai ziņā, liekas, viņš bijis čaklāks un atsaucīgāks par savu brāli Reini un citiem rakstniekiem. Un nevis pēdējos gados, kad viņam gribot negribot vajadzēja ziedot labu tiesu laika atbildēm daudz un dažādām iestādēm vai personām, arī savā jaunībā un vīra gados viņš nav vairījies un atturējies no draudzīgas sarakstīšanās. Nerunājot nemaz par vēstuli apmaiņu ar izciliem tautas

darbiniekiem, piemēram, Kronvalda Ati, Brīvzemnieku, Stērstu Andreju, Bernhardu Dīriķi, Aleksandru Vēberi, Andreju Pumpuru, Jēkabu Pilsātnieku, Ādolfu Alunānu un citiem, viņš plaši sarakstījies arī ar daudziem bieži pat maz pazīstamiem ļaudīm vienkārši «no tautas vidus», atstādams tikai retu viņu vēstuli bez atbildes. Par to liecina visai prāvie, pagadu gadiem sakrājušies vēstuļu krājumi Kaudzītes Matīsa arhīvā, lai gan, kā viņš pats man reiz aizrādīja, «liela daļa vēstuļu neesot vis vairs uzglabājusies, bet šā vai tā aizgājusi zudībā».

Par nožēlošanu, jākonstatē, ka šādu vai tādu iemeslu un apstākļu dēļ, kā to vairākos gadījumos man nācies pārlicināties, ilgajos gados gājušas bojā lielā mērā arī paša Kaudzītes Matīsa šiem tuviem un tāliem draugiem rakstītās vēstules. Tas ir ļoti jūtams zaudējums. Tās būtu ne vien interesanti laika dokumenti, bet dotu arī iespēju pamatīgāk un vispusīgāk ielūkoties viņa domu un izjūtu pasaulē, viņa personībā, īpaši vēl tāpēc, ka Kaudzītes Matīss, kā jau minēju, nepalaida garām neievērotu nevienu svarīgāku literāru dzīves vai sadzīves notikumu un parādību, dažreiz pat sikumu. Tā nu atliek pievērst nopietnu uzmanību vismaz tām viņa vēstulēm, kas vēl saglabājušās, vienalga, vai tās rakstītas senāk vai mūža otrā pusē — kā man rakstītās.

Kā zināms, rakstnieku un citu atklātības darbinieku vēstules ir svarīgs un ievērojams biogrāfisks materiāls, turklāt vēstulēm aizvien bijusi literatūrvēsturiska nozīme. Bieži vien vērtīga ir pat šķietami nenozīmīga piezīmīte, tā iemet biogrāfisko un literatūrvēsturisko materiālu kopumā jaunu gaismas staru, kas tik nepieciešams rakstnieka dzīves un darbības pētīšanas un pareizas izpratas atvieglošanai.

Nebūs lieki te piezīmēt arī paša Kaudzītes Matīsa dažas raksturīgas domas par vēstulēm un to vērtību.

Lolodams nodomu apvienot un kādreiz izdot saņem-
tās vēstules, iecerētā darba¹ ievadvārdos viņš starp
citu izsakās: «Vēstules ir tāda manta, kuru vērtība
aug līdz ar viņu vecumu — tāpat kā dažiem doku-
mentiem. Vēstuli saņemot, uzskatām to glabāšanai
par ikdienišķu, par maznozīmīgu lietu un pat nepie-
spiežamies tās sakrāt. Bet citādi ir, kad cilājam vi-
ņas pēc gadiem, un jo vairāk, kad pēc ilgiem laikiem.
Cik tur mīļu atmiņu un dārgu piemiņu! Tad vairs ne-
tikas nīcināt ir pašu nenozīmīgāko no tām un īpaši
to, kuru rakstītāji nav vairs šai saulē.»

Arī vēl pēc tik daudziem gadiem es Kaudzītes
Matīsa vēstulēs saskatu dārgas atmiņas, literatūr-
vēsturisku notikumu atspulgus.

Vecpieb. Kalna Kaibēnos

11. IX 1920.

Ļoti godājams kungs!

Sirsnīgi Jums pateicos par Jūsu mīlo vēstuli, ko
Jūs man rakstījuši ar līdzjūtību un draudzīgiem no-
vēlējumiem mana brāļa Reiņa nāves gadījumā. Bet
Jūsu vārda paraksts man pilnīgi neizburtojams, tā-
pēc lūdzu atrakstīt to man skaidri lasāmiem burtiem,
jo ļoti vēlos dabūt zināt Jūsu mīlo vārdu.

Vēlreiz pateicos un mīli Jūs sveicinu.

Jūsu

Kaudzītes Matīss.

¹ Šī darbu izlase ar virsrakstu «Ziemciešu lapiņas» palika neiz-
dota. Manuskriptu es nodevu Misiņa bibliotēkai.

Ļoti godājams Egle kungs!

Jums, kas Jūs turējuši tik mīļu prātu uz manu aizgājušo brāli un līdzās pieminat arī mani, turu par patīkamu pienākumu aizrādīt, ka «Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā» XI burtnīcā ievietotas manas atmiņas par brāli Reini, kur tiem, kas nav ar viņu dzīvojuši kopā, bet taču ievērojuši viņa bijušo publisko darbību, esmu lūkojis sniegt par viņu tādu kā dzīves raksturojumu, ja arī ne īstu biogrāfiju, ko domāju pievienot arī savam vispārīgam atmiņu krājumam par aizgājušiem ievērojamiem tautiskā laikmeta darbiniekiem, kas sarakstīts gan, bet nesagaida tik drīz izdevēja aiz tagadējiem visvisādiem laika grūtumiem, bet sevišķi aiz pārliecīgas dārdzības un aiz grāmatu spiestuvu aizņemšanas priekš periodiskiem darbiem. Nāk man arī no vairākiem Rīgā būdamiem literatūras darbiniekiem dažādi pieprasījumi šo un to sarakstīt vai sakopot, ko arī visu uzņemos. Tā starp citu priekšējā ziemā Skolu departaments uzaicināja sastādīt no mana brāļa un mani rakstu darbiem lasāmas grāmatas nozīmē sakopojumu, ko arī izdarīju un jau pag. vasarā aizsūtīju, bet nav vis taču paredzams, kad parādīsies klajā, jo tās pašas grūtības sajūtamas, kā redzams, tur arī. Bez tam jādara kaut kas priekš skolu, literatūras un teātra vēsturēm, kur tieku uzaicināts sniegt kaut ko no pagātnes un neatteicos arī no neviena uzaicinājuma.

Ar mīļām labdienām

Jūsu

Kaudzītes Matiss.

Mīļais K. Egle kgs! Lūdzu mani atvainot, ka gandrīz veselu mēnesi neesmu atbildējis uz Jūsu laipno vēstulīti. Jūs vaicājat par manu veselību, par darbību, — nu paldies! Esmu vesels un arī pastāvīgi darbīgs, tikai ne visi darbi man mīļi. Atrodos vienmēr dažādās dzīves rūpēs un raizēs par viņas ikdienišķību. Mājas vadība un zemes apstrādāšanas jautājums dara daudz nemiera prātam un dzen pat sāpes galvā, un īsti vēl šai laikā, kur darba spēki neaizmaksājami un pat nedabūjami. Agrākos laikos šās rūpes bij vieglākas un viņas nesa vairāk brālis Reinis un es varēju padoties ideāliem darbiem. Tagad turpretī jānes viss pašam vien un atstāt nekā nevar, jo zemes vāga ir man tikpat kā vienvienīgais iztikas avotiņš. Cits viss, kam agrāk bijusi kāda vērtība, ir to zaudējis tikpat kā pavisam. Bet visai grūt nokārtoties, ka neapstājas. Dažas nedēļas neesmu spējis pat nekā domāt par rakstu darbiem. Biogrāfiju jau pabeidzu,¹ kā biedrs Vičs vēlējās, iznāca diezgan gara ar visiem bērniības niekiem un puīku gadu palaidnībām — beidzot pat apnika pašam. — Pateicos par Jūsu laipno rakstienu «Latv. Sargā» attiecībā uz Kalna Kaibēniem un mani. Jūs un Jūsu cien. kundzi sirsnīgi sveicinādams,

Kaudzītes Mat.

¹ Šo autobiogrāfiju (ne biogrāfiju) «Tālās un tuvās atmiņas par sevi pašu», no skolotāja A. Viča atpakaļ paņēmis, Kaudzītes Matīss nodeva man 1922. gadā iespiešanai krājumā «Atziņas».

Ļoti godājams K. Egle k.!

Redzat, cik ilgi atkal nokavējos ar atbildi! Tur būs sava tiesa vainas ne vien nevalai, bet arī laikam vecuma neveiklumam. Pēdējās nedēļās nodarbojos īpaši ar savu iemīļoto dārzkopību, kur šopavasār, rādās, sagaidāma ļoti liela ziedu bagātība, bez tam veselīgu ziedu. Domājams, ka pie Jums Latgales dārzos būs tāpat. Paredzams, ka pats ziedēšanas kuplums būs pa vasaras svētkiem. Pastāv jaukas saulīgas dienas. — Jūs ieminaties par E. Blanka monogrāfijām. Tās tiku lasījis tikai pa daļai kā izraustām, jo laikrakstus nedabūju rokā kārtīgi, kur vaina vietējībā jeb pagasta ziņnesībā. Cik varu atminēties, tad tur atdūros uz ļoti straujiem, ja pat ne pārsteigtiem spriedumiem. Tā par Kronvaldu bij sacīts apmēram, ka viņš bijis tik vai J. Alunāna skolnieks, Dīriķam ar Kalniņu tik tas nopelns, ka viņi aizkavējuši Māteru Jurim pacelties viņa pilnības augstumā, bet īsti ko M. gribējis, nevarēju izprast etc. Burtiski nevaru atstāstīt, bet tāds iespaids palicis prātā. Pēdējā laikā sarakstīju atmiņas par Stērstu Andreju, kas iznāks «Izgl. Min. Mēnešrakstā», laikam nākamā burtnīcā. Iesūtīju arī apcerējumu par izrīkojumiem skolās, bet tas nezin vai ieraudzīs saules gaismu, jo preses un vārda brīvībai tiesības nerādās vis tik lielas, kā skaņas un slavas balsis to sludina.

Daudz prieku un laimes uz vasaras svētkiem utt.
novēl Jums abiem

Jūsu

Kaudzītes Matiss.

Miļo Egle k.!

Redzēdams, ka Jūs brīnum interesējaties par tautas pagātņi, gribu Jums paziņot, ka nupat 25. un 26. jūn. būs V. Pieb. Labd. biedrībai 50 gadu jubileja, uz ko esmu uzaicināts jeb ievēlēts dot ziņas par biedrības līdzšinējo dzīves gājumu, ko gribu darīt vaļēji «no galvas», pieturoties tikai pie dispozīcijas piezīmēm, varbūt ar īsu pārtraukumu vidū. Pirmā daļā par biedrības gājumu vispāri, otrā — par ikvienu darbības nozari atsevišķi. Tur nu nāks sakarā pieminams šis tas arī no vispārības notikumiem utt. ... Ja Jums uz to labs prāts — tad atbraucat. Nav liela lieta, ka Jūs, par piem., no Gaujas stacijas tās vestis 15 atsoļojat kājām. Kam tik gari soļi kā Jums, tam tur liela lieta nav. Zināms, ka svarā ne tik daudz mans stāstījums kā vispāri abu dienu sarīkojumi. Programma pēc iepriekšējām domām šāda: 25. XI—1/2 1 — jeb īstenāk no plkst. 1—1/2 2 svētku akts (laikam garīgs), tad mans stāstījums, kā arī laikam kādas kora dziesmas,* pēc tam koncerts un goda mielasts; otrā dienā laikam teātra izrāde un viesīgs vakars, kā arī varbūt šis tas cits. Varbūt varat vest tādu izbraukumu sakarā ar Jāņa dienas ciemošanos. Šo visu daru Jums zināmu īsti tālab, ka citādi varētu būt no Jūsu puses žēlošanās par nedabūšanu zināt. Bet tomēr, vai braucams ir vai ne, tas izšķirams Jums pašiem. Ikdienišķa izrikojuma dēļ vien jau gan, protams, ne.

Pateicos Jums ļoti par Jūsu miļām rūpēm palīdzības ziņā pie dārza darbiem. Pavasara darbus esmu

* Ieeja tur brīva; tad pat delegātu sveiciens.

bez maz pabeidzis un nejūtos noguris, bet spīrgts. Pa vasaras vidu nāk rinda citiem darbiem, un uz rudeni atkal pa dārzu. Paredzams, ka zaru stutēšana var iznākt liela. Priecājos, ka solāties nākt uz augļu laiku, bet tad gan ar prāva lieluma groziem, ja viss iet laimīgi galā un ja dārza dāvanas Jums svarā, īsti šogad, kur paredzama visur no viņām liela svētība. Ziedu brīnišķais godības košums iet uz beigām, un daži augļi sāk jau aizmesties. Rudzu lauki vispār kupli, ja tikai nesaliks šur tur veldrē, kad atgadās straujas lietu gāzes. Pavasara sējas iestrādāšana veicas sekmīgi; tik vien lietus trūkums sajūtams.

Daudz mīļu sveicienu Jums abiem no

Jūsu

Kaudzites Matisa.

V. Pieb. Kalna Kaib.,

5. XI 21.

Miļo Egle k! Kā arvienu, tā arī šoreiz vēstules sākumā man nākas aizbildināties par ilgu atbildes nokavējumu. Bet manu dzīvi un pastāvīgo nevaļu Jūs zināt. Ar dažādiem darbiem un pienākumiem dzīvoju kā apjukumā. Par rakstīšanu varu iedomāt labi ja vēlā vakarā, kad jau esmu noguris. Un tomēr drusku ko padaru ir šai ziņā. No V. Pieb. Labd. biedrības dzīves gājuma ir gan jau krietns gabals sagatavots, bet neuzdrošinos steigties ar to iekšā laikraksta slejās, jo nevaru būt drošs, ka spēšu sekot dienas preses vajadzībai bez pārtraukuma, kas iznāktu visai nepatīkami priekš tā un priekš manis. Tāpēc vai nu viens otrs mēness šurp un turp, bet sūtišu tikai tad, kad

vismaz beigas būs jau kā redzēt saredzamas. Ļoti pateicos par Jūsu laipnību, ka bijāt manis labā sarunāties pie Zeiferta un Akmeņa k. k.¹ Ja Jums gadās satikties vēl vai saziņoties ar Akmeņa k., tad, lūdzu, pastāstāt to, ka ziņoju šepat Jums par darbā būdamo rakstu gabalu.

Esmu patiesībā atbildes parādā vismaz uz divām Jūsu vēstulēm, ja ne vairāk. Saņēmis esmu visas, bet atbildēt nevedas arī šajos manos mūža gados tā kā Jūsu vecumā. Lūdzu šai ziņā mani pie sevis aizbildināt.

Par veselību nav ko sūdzēties, bet jāsaka gandrīz ar Mālberģa tēva vārdiem, ka «Dienas* nasta diezgan smaga». Kad taisījos no skolas uz miera dzīvi, tad domāju, ka viņa būs tik brīva, vaļēja un bezrūpīga kā kādā «tūkstoš gadu miera valstī», bet iznācis ir pavisam otrādi, jo rūpju un arī raīžu daudz vairāk nekā senāk un vaļas turpretī daudz mazāk, un tas pats mazums liekas vēl joprojām mazinoties.

Bet taču beidzot jāliecina, ka esmu laimīgs, spēdams sadarboties, kamēr daudz citiem manos gados vairs nav spējams. Kad tik veselība, tad prieks par visu.

Daudz sveicību Jums un cien. kundzei no Jūsu pazīstamā

K. Mat.

¹ Pie toreizējā «Latvijas Vēstneša» redakt. J. Akmeņa biju ap-
runāties par Kaudzītes Matīsa rakstu «Atskats uz Vecpiebalgas
labd. biedrības pussimts gadiem» un citu rakstu iespiešanas iz-
redzēm, bet pie T. Zeiferta — par «Atmiņu» manuskripta nodo-
šanu Kaudzītes Matīsam.

* Laikam «dienas» vietā ir «dzīves».

Ļoti godājams K. Egle k.!

Kā arvienu, tā arī šoreiz man jāaizbildinās jeb jāatvainojas ar atbildes novilcinājumu; bet mierinos drusku ar to, ka mūsu abu pēdējās vēstules būs puslīdz ceļā izmainījušās un no manējās Jums būs šis tas jau zināms ticis, kas citādi vēl šai vēstulē būtu stāstāms.

Virslīeta šoreiz ir tā, cik un ko es Jums varu palīdzēt pie «Jaunības literatūras» izdevumiem. Būtu jāzin, cik drīz Jums tādi raksti vajadzīgi un apmēram priekš kāda vecuma bērniem, vai skolu gados būdamiem? Visdrīzākā laikā ir grūti ko solīt, bet vēlāk — varbūt kaut ko. Līdz šim, cik vien daudz — maz iespējams, turpinu to pašu V. Pieb. Labd. biedrības vēsturi visos viņas sikumos. Bet arī šis darbs virzās tikai lēnām uz priekšu, jo pie viņa piekļūstu dažreiz tikai vakaros uz kādu brīdi, kad viss cits jel kaut kā padarīts, un tad arī jau miegs bāžas virsū.

Jūs laipni apvaicājaties par ražas ievākuma darbiem. Tur varu sacīt, ka galvenā ziņā ir gan padarīts viss lielums, bet ziema šo to pārsteidza nedarītu. Zemes strādniekiem lini palika zem sniega, zirņi un pupas kārstos aizsala. Pret ziemas aukstumu dārzs nav vis vēl nodrošināts. Ir bijis sevišķi daudz darbu vēlākās dienās ar ābolu glabāšanu no agrā aukstuma. Viņi sāk jau gan virzīties no mājas laukā, kad tikai laiks pieļauj. Ja vēl to pašu nebūtu — lai arī cik zemu viņi stāv «kursā», — tad izputēšana bij jau tūliņ klāt, kas vismaz šogad vēl aiztaupās, jo dažādu nodokļu vien no savas mājas esmu jau aizmaksājis tekošā gadā līdz šim 4747 rbļ. 50 kap.; bet neceru vis vēl, ka ar to jau beigas. Un kur lai tādas

milzu summas ņem, kad drošu ienākumu nekādu nav?

Arī par veselību Jūs mīļi ievaicājaties. Nu, tur nebūtu ko sacīt pēc maniem mūža gadiem nekā cita kā vien: paldies dievam par tādu, kāda viņa ir. Darboties varu pie visa, kur kas vajadzīgs, un tādu vajadzību arī vienmēr daudz. Ir sava laime, kad darbu netrūkst un ka var spēt tos darīt, bet sava laime ir arī, kad var izraudzīties no vairākiem darbiem tos, uz ko nes tos prāts. Ienāk prātā atkal neviņu tās bezrūpīgās laimes dienas, kad apmēram tika sacerēti «Mērnieku laiki». Lai nu galvenais darbs skolā nebij viegls, bet sīkās dzīves raizes un gādību tad viegli varēja padalīt starp citiem. Un tomēr labi, labi arī tā kā tagad. Nav pret likteni arī tagad ko kurnēt, bet drīzāk gan daudzkārt pateikties, ka šajās laiku grūtībās jeb pavisam šādā vecumā spējams dzīvību vilt.

*«Ir labi, ka tā gājis,
Ir labi, ka tā iet.»*

Daudz sveicienus Jums un Jūsu cien. kundzei sūta

Jūsu

pazīstamais

Kaudzītes Matīss.

Kalna Kaibēnos

20. XII 1921.

Miļo K. Egle k.!

Nosūtu kaut ko visā steidzībā uzrakstītu un pat bez pārrakstījuma. Ja der — lietojat, ja nē — lai paliek. Uzņemšanas gadījumā, ja Jūs vēlaties, lai būtu arī sarakstītāja paraksts, tad lūdzu to izdarīt. Pats es

neesmu rakstījis. Man šie bērnu literatūras izdevumi ir pavisam nepazīstami. Es vēlētos dabūt kādu no tiem redzēt, par visām lietām gan šo pašu — Jūsu rediģēto nākamo. Un tad vēlētos zināt, cik bieži vai cik retu tie izdodami un kādos termiņos — vai pēc iespējas vai noteiktos periodos kā kāds žurnāls? Pie stāstiņa klāt pielieku arī dzejoliņu «Dārga manta dzīves ceļā». Par saņemšanu lūdzu paziņot. — Pāris nemarkotas vēstules sūtīju tikai Jūsu pašu aizrādījumā, un sods arī ir attiecies uz Jums pašiem. Bet rādās, ka šī lieta jaunākā laikā pārgrozīta.¹

Mēs abi Jūs abus sirsnīgi sveicinām uz svētku dienām un uz jaunu gadu.

Jūsu
K. Mat.

Kalna Kaib. 3. V 22.

Miļo K. Egle k.!

Jūsu abas vēstules saņemtas līdz ar «Dārzu ēnas» eksemplāru, par ko ļoti pateicos. Jūsu lūgumu, lai rakstītu kādu stāstiņu priekš turpmākās burtnīcas, esmu pēc iespējas pildījis un klāt pielieku arī kādu mazu dzejoliņu. Tā kā Jums ir nodoms to stāstiņu, kam jānāk no manis, likt ilustrēt, tad esmu viņu rakstījis pēc iespējas paraibu, lai tiek ilustrācijām viela. Malās esmu pievilcis zīmītes tām vietām, kur var ko

¹ Tolaik uz Latgali sūtītām vēstulēm bija izdevīgāk marku nemaz nelikt, tad vēstules droši nonāca adresāta rokās. Bet drīz pasta apstākļi uzlabojās.

iztēlot. Zīmētājs pats lai izrauga, kuras vietas atrod par derīgām.

Jums taisnība, ka šim darbiņam vēl izdevās pāra dienas laika pirms dārza, meža un citiem darbiem. Tad būtu grūt saistīt prātu pie rakstu darbiem, nedz arī izdabūt vajadzīgo laiku priekš tiem.

Es rakstu joprojām vecā rakstībā tāpēc, ka laikraksti nespēj pie jaunās vēl turēties, un divējādai rakstībai izkalpot nav viegli. Bet burtliči jau zina pārveidot viegli no vienas otrā, kā esmu piedzīvojis un novērojis.

Bet ko Jūs jau tur daudz rūpējaties un aizbildināties ar honorāra lietu un vēl par tādiem sīkumiem? Ar šiem gardumu kumosiem esmu ļoti maz iebarots, un tā ir mana laime. Esmu jau saņēmis dārgo eksemplāru etc., un vai tur vēl kas vairāk var iznākt!

Var būt, ka neilgā laikā tiksīmies Rīgā un tad izrunāsimies par citu visu un varbūt ir par šo zemākās šķiras lietu. Biju sirsnīgi lūgts no Zeltmata k. pat vai visa Nacionālā teātra vārdā uz viņa dramatizētu «slātaviešu» pirmizrādi¹, tāpat uz preses jubileju no citiem, bet nebij spējams aizklūt. Tad nu esmu aicināts uz «skolotāju vai skolu nedēļu», kas būs laikam pirms (veciem) Jāņiem, un uz to esmu pieteicies. Tur tiek gribēts dzirdēt no manis kādu paīsu runu par agrākiem skolu un skolotāju likteņiem. Pats jau gan šaubos, vai kāds panākums būs, bet atteikties šoreiz nebij spējas, jo pats no sevis arī jūtos vilkts un aicināts redzēt to, kā domājams, ļoti plašo sapulci no abu dzimumu pedagoģiskiem darbiniekiem. Ja tad nu Jūs būsat Rīgā, tad jācer, ka izdosies satīkties un jel parunāties. Tad pat dabūšu

¹ Zeltmata (E. Kārklīņa) «Mērnieku laiki Slātavā» dramatizējuma izrāde Nacionālajā teātrī 1922. gada 15. martā.

zināt arī to, kas Jūs tagad Rīgā esat par arodnieku.¹

Pie mums sniegam nav vis vēl beigu, lai gan tas ir sabēdzis jau tikai gravās un paziemeļos. Ūdeņi milzumu lieli, pat neredzētā augstumā. Dzirdams tiks vēl vēlāk par dažu postu, ko tie padarījuši. Ziemāji pavāji palikuši, gulēdami ilgi zem sniega, kas tikko ja tagad ir vēl visur nokusis. Par visām lietām vairāk tiek gaidīts atzeļam zāli, ka var tikt gani ganos. Daudziem barība jau beigta. Dārzos var zīlēt taču dažus ziedu pumpurus āboliem, lai gan pērn augļu bij pārpilnība un jaunie ziedu pumpuri neatrada pat vietas, kur iemesties.

Jā, jā! Nu tad atkal un vēlreiz ir sagaidīts pavasars un mīļie koku stādīšanas un kopšanas darbi, kuri nav apnikuši no bērņības līdz šim. Sveicinu tad arī Jūs ar sagaidītā ziedoņa sveicienu, kurš pie Jums Rīgā nāk arvien agrāk un būs jau dažus pumpurus atraisījis.

Nu tad sirsnīgi sveiki Jūs abi no

Kaudz. Matīsa.

Kalna Kaib. 31. III 1923.

Miļo manu K. Egle k.! Ļoti labi, ka dabūju Jūsu vēstuli ar adresi un varu Jums atbildēt, ko darišu pa rindai pēc vēstules iedalījuma.

Jūs vaicājat par Zeiferta kga «Literatūras vēstures» saņemšanu līdz ar «mazumiņu naudas». Grā-

¹ Kopš 1920. gada Kaudzītes Matīss mani pazina kā kareivi un nezināja, ka 1922. gadā esmu jau Rīgā, jo nebiju viņam par to nekā rakstījis.

mata saņemta īsi pirms ziem. sv., par ko jau Zeiferta kgam esmu pienācīgi pateicies; bet nauda līdz nav atnākusi. Ka viņa sūtīta, to dabūju zināt tik no šā Jūsu vaicājuma un nebūtu šē pieminējis citādi kā lietas noskaidrošanas labad. Bet tur nu, protams, būs kāds pārpratums vai piemirsums, kas ar laiku izlabosies. Gaidījis jau tur gan nekā neesmu.

Par «Ziemciešu lapiņām» man ir bijušas tās domas — izdot šo krājumiņu kā maza apmēra sako-
pojumu priekš jaunatnes, priekš bibliotēkām un vis-
pāri priekš dažāda satura grāmatu draugiem, jo ne
ikkurš dabū iespēju iegādāt kopotu rakstu izdevumus,
ja arī tie tiek izdoti. Bet, ka uzņēmējam un izdevē-
jam par visu jāapdomājas, tur nav ko noliegt.*

Kopotu rakstu izdošanas jautājumu aizmirsis
neesmu, bet darīts arī tai lietā gandrīz vairāk nekā
nav, kā tik dzirdēts Jūsu laipnais ierosinājums, jo no
«Derīgu grāmatu nodaļas», kā arvienu, nedabūju ne-
kādas atbildes. Virslieta tur nu ir tikai «M. 1-ki», un
bez tiem viss cits izjūk. Es būtu Jums pateicīgs, ja
Jūs «M. 1-ku» lietā vēl no manas puses izrunātos ar
C. (īruļa) kgu un dabūtu noteiktas atbildes, ja var
tas būt, ka «Nod.» dod «M. 1-kus» līdza un ņem par
tiem honorāru etc. vai no tā arī kaut ko man piešķir,
jo prasība pēc viņiem ir liela. Varētu varbūt izgādāt
pēc šā laika dārguma lētāku izdevi. Bet tur celsies
atkal jautājums par ilustrācijām, — vai «Nod.» dos
nodēdēt savas klišejas un, uz otru pusi, vai Jēpe

* Jūs domājat, «Ziem. lapiņas» lai tiktu izdotas kopotu rak-
stu rindā kā īpašs sējums, bet tad to dažāda satura gabalu citos
sējumos iztrūktu un sakārtojums paliktu izraustains, tālab tādā
gadījumā šis atsmeltais spainis būtu jāsalej atpakaļ viskopīgā
vielās krājumā, lai izdalās atkal viscauri. Bet es biju domājis
šo krājumiņu izdot priekš interesentiem iepriekš, kamēr viskopī-
gās izvešes vēl nav, ja viņa arī pavisam nāk vēl, un tad daudz
kas varētu būt izgājis klajā jau no «Ziemc. lap.».

gribēs izdot bez ilustrācijām? Bez tam var celties līdzās jautājums, cik ilgi Jēpem var būt drošība, ka «Nod.» no savas puses paliks mierā etc.? Jūsu laipnās rūpes un gādību šai lietā ļoti cienīju, kā arī par visu pateicos, tālab vēl lūdzu, ja varat, turpināt šās sarunas ar «Nod.» kā pilnvaras ziņā no manis. Ja tiks svinētas I visp. dziesmu sv. atskaņas šovasar Rīgā, tad ceru tur ierasties; bet tad jau varbūt visi no turienes būs atkal pa vasaras vidu projām. Par tām atskaņām neesmu nekā tālāk dzirdējis — kā tikai iekustinātas domas; tomēr, ja tagad šis sarīkojums nav ievadīts spēkā, tad tur nevar arī nekas iznākt. Tomēr, ja ir atskaņu nebūtu, arī tad man nāksies Rīgā ierasties, tikai nezinu droši, kad.

Gribēju drusku parūpēties arī par manu «Atmiņu» izdošanu, ja atrodu izdevēju. Bet pirms vēl šis krājums arī jāņem cauri, jo viss nav piemērots šā laika garam un apstākļiem. No Zeif. kunga neesmu dabūjis vēl atpakaļ. Viņš domāja sūtīt ar Jums, ja Jūs uz šejieni braucot, bet nezinu, kā tas būs.

Jūs ievaicājaties arī par veselību un sajūtību. Nu, paldies par laipnību! Turos vēl pēc patiesības labi un darbojos pastāvīgi vienā steigā. Būšu jau laikam Jums sacījis, ka biju uzaicināts sarakstīt Vecpieb. monogrāfiju, un pag. ziemā esmu šo darbu pabeidzis, kas savā ziņā bij grūts, jo nācās rakstīt visu no galvas. Nodaļas tur sekojošas: I. Vēsturīgas ziņas. II. Ģeogrāfiskais stāvoklis. III. Etnogrāfiskas piezīmes. IV. Ļaužu nodarbība. V. Apgaismība un viņas iestādes. VI. Izloksne. VII. Biedrības. VIII. Veselības kopēji. IX. Kapsētas. X. Nobeigums. Garums būs pārāks par Vpb. labd. biedr. biogrāfiju, bet caur nodomātām ilustrācijām paplašināsies krietni vairāk. Apnicis ir par vietējību tik daudz rakstīt, bet beigu jau vēl nav. Jāturpina līdz ar skolas hroniku savi piedzīvojumi, ko atkal esmu uzņēmis. Bet vaļas laiks

nupat nāk pagalam. Dārza kokos, pie kuriem jau drusku strādāju, pilni ziedu pumpuru, — darba paredzams atkal daudz uz to pusi un uz citām arī, kamēr vien spēks. Būs daudz ko strādāt arī atkal pa mežu, tādēļ pa vasaru priekš rakstu darbiem maza daļa laika vai arī pavisam nemaz.

Tieku stipri nogurdināts arī no ikdienišķām sīkām raizēm par iztiku un dzīvību. Bez tam nāk klāt arī šādi tādi citi darbi — pat dažas skolas stundas par nedēļu mājā. Bet pavisam nogurdināts jau gan vēl neesmu. Cerams jau taču būs ar Jums vasarā tikties jel uz kādu brīdi. Varbūt no radiem varēsāt atkal brītiņu laika izdabūt priekš manis. — Par lieldienu sveicieniem pateikdamies un sveicinādams Jūs ar cien. kundzi vispāri, palieku cerībā uz tikšanos.

Jūsu

pazīstamais

Kaudzītes Matiss.

Kalna Kaib. 6. IV 23.

Miļo K. Egle k.!

Laipni sūtīto ekspl. «Stāsti un pasakas» līdz ar — 1000 rub. esmu saņēmis, daudzkārt pateicos, jo nebiju gaidījis ne vien tik daudz, bet arī pavisam; bet, kad nu Jums tā ir iznācis, tad vēlreiz — paldies. To manu nieku esat atzinuši laikam drusku par pašināmu, kā atminos;* bet beigās pēdējā lapu puse ir palikusi gluži tukša, par ko žēl.

* Var jau būt, ka ir bijis iznācis kā «lieks gals»; bet es biju domājis vajadzīgu esam tādu kā noslēgumu; nu, bet kā ir, tā ir — labi.

Daži dzejoļi priekš bērniem pārāk tumši.

Pie jums jau laikam ir mans dzīves apraksts? Ja tā, tad lai paliek vien. Es tik vēlos zināt, kur ir.

Pateicos, ka mani esat godinājuši ar portreti.

Ir iezagusies nejauka korektūras kļūda tai manā rakstītā gabaliņā 12. l. p. 9. rindā no ap., kur lasāms «mežā», — tur vajaga būt rokrakstā «vesela». Tas ļoti sajauc domas. Bet neko darīt.

Vēlu Jums labas sekmes arī turpmāk un sveicinu Jūs abus ar kundzi uz tuvējiem ziedoņa ziedu priekiem.

Jūsu

Kaudzītes Mat.

Kalna Kaib. 27. IV 23.

Miļo K. Egle k.!

Daudzkārt pateicos Jums par Jūsu miļo laipnību un rūpēm mana brāļa un manu rakstu izdošanas lietā. Var būt, ka turpmāk kaut kas varēs tikt panākts. Nodaļas izturēšanās šai lietā ir tāda kā savāda. Zaudējumi jau nekādi viņai nevarētu celties, ja tikai labums. Bet tur vajaga būt kaut kādām sevišķām aizdomības bailēm vai kaut kam citādam. Bet redzēsim, kā būs tālāk.

Uz jūsu abām miļām vēstulēm man vairāk ko atbildēt, kur jāraksta būtu krietni gari; bet, tā kā Jūs dodat cerību uz ne visai ilgu redzēšanos un ka vairāk lietu tur tādu, kas nepieder pie visai steidzīgām, tad še pieminēšu tikai to, kas rādās gaidot drīzākas atbildes.

Starp citu, Jūs ievaicājāties, vai es nebūtu varējis uzticēt Jums mana brāļa vēstules. Kas zīmētos uz uzticēšanas jautājumu, tad man jāsaka, ka nevaru nekā

iedomāt, kas man būtu, bet ko nevarētu Jums uzticēt, jo uzticētu labprāt Jums vēl vairāk, nekā man kas ir vai būs. Bet kādas vēstules Jūs vēlētos: vai tās, ko viņš rakstījis, vai tās, ko no citiem saņēmis? Viņa rakstītās vēstules ir pasaulē, turpretī viņa saņemtās vēstules ir gan manā ziņā — un vairākas no ievērojamiem tautas darbiniekiem, kuru vairs nav starp mums, un tās, cik viņu līdz šim ir izdevies atrast, varat, ja vēlaties, saņemt nākamo reizi, kad man būs prieks redzēt Jūs pie sevis. Zināms gan, ka viņš ir rakstījis šo to arī man, kad nebijām kopā, t. i., uz mūža galu, bet tām nav nekādas nozīmes priekš citiem, jo tur tiek aizķertas tikai mums abiem saprotamas ikdienišķības lietišas, kurām, ja citiem viņas jāsaprot, ir komentārs visur dodams līdzā. Domāju, ka arī tām vēstulēm, ko viņš rakstījis citiem, ir tikai reāls saturs, jo literārisku vēstuļu rakstītājs viņš nav bijis, tikpat kā to varu sacīt par sevi. Tomēr lūkošu sakrāt arī to, kas šai ziņā ir pie manis, lai arī bez plašākas nozīmes.¹

Tās Jūsu domas, ka «Atmiņas» dodamas kopā ar citiem rakstiem, ja tie pavisam vēl ir sagaidāmi, varu saukt arī par manām domām; tomēr arī tik tad, ja ir izredze uz viskopīgu rakstu izdevi. Bet steigties arī gan nedomāju. Man tas krājums viss jārauga vēlreiz cauri, piemērojot tagadējiem laikiem, jo viss lielums ir rakstīts citādos laikos.

Labprāt vēlos kaut ko darīt arī turpmāk pie Jūsu izdodamām bērnu literatūras grāmatiņām. Bet, cik un ko varēšu, tas vēl nav pašam zināms. Un kad domājat izdot nākamo sējumiņu? Nevajadzētu ierobežot tik šauri, ka tie raksti domāti priekš maziem bērniem,

¹ Savu vārdu viņš turēja un iepazīstināja mani kā ar tām vēstulēm, kas bija dotas preses izstādei Rīgā, tā ar daudzām citām, kas glabājās Kaibēnos. Preses izstādei dotās vēstules, uz Piebalgu braukdams, aizvedu vēlāk.

bet labāk priekš «jaunatnes», jo tāds ierobežojums kait izdevējam, ka vecāki jaunieši tādu rakstu nepērk, un — otrkārt — tur ir raksti, kuru saturs der arī vecāku gadu jaunatnei un pat pieaugušiem. Bet par to izrunāsimies, kad tiksimies.

Daudz labdienas Jums ar cien. kundzi sūta

Jūsu vecais

Kaudzītes Matiss.

Kalna Kaib. 30. V 23.

Miļo K. Egle k.!

Ļoti pateicos atkal par Jūsu rūpēm manis labā. Prasītās grāmatas visas aizvedīšu, ja aizbraukšu, bet, ja ne, tad jāizgādā aizsūtīšana; tomēr aizbraukt ceru, ja tikai palieku dzīvs un vesels. Domas ir Rīgā nokļūt ap 12. vai 13. jūn. Man visai izskatās apbēdinoši, ja krietnākā tautas jaunatne domātu atrauties no Zinību komisijas vasaras sapulcēm kaut kāda sānu iemesla dēļ, kā no Jums dzirdēju.¹ Ja ūdens kādreiz nav tāds, kā vēlētos, tad taču līdz ar viņu nav lejams uz kupeņas arī tai ūdenī mazgājamais bērns. Sānu iemeslu dēļ nedrīkst kaiti darīt sarīkojumam, kuram tik liela un cienības pilna pagātne. Viņreiz gribēju tuvāk par to lietu parunāties, bet piemirsu.

Ar labd. Jums abiem

Kaudzītes Mat.

Citu visu mutiski.

¹ Prof. P. Šmita uzstāšanās pret dzejnieku Ausekli un Pum-puru bija radījusi sašutumu rakstnieku un vispār latvju inteliģences aprindās, ar ko pa daļai izskaidrojama Zin. komisijas sapulču neapmeklēšana.

Miļo K. E. k.!

Pastmarku trūkumā jāraksta ļoti bieži uz kartes. Pateicos Jums ļoti par abiem pēdējiem rakstniecības ražojumiem, ko man laipni piesūtījuši, tāpat par tām laikrakstu atsauksmēm mana priekšlasījuma lietā.¹ «Kopdarbību» man sūta redakcija. — Steidzies esmu savus agrākos dzejoliņus palabot, cik tas iespējams, un līdz ar šo nosūtu, kā uzdots, Rozes firmai. Tad saprotams, ka Jūsu antoloģijas iznāks drīzumā.² No sevis pieliku vēl vienu dzejolu «Apmierinājums»; ja varat, tad es vēlētos gan to arī ievietojam (Smaidi un Asaras III, 111. 1. p.). Pielieku arī sentenci ar parakstu. — Pēc tam grāmatām, kas pie Jums, daudz neraizējaties viņu atsūtīšanas ziņā; var būt, ka es viņas saņemumu pats, ja izdosies šoruden Rīgā tikt. Bet kaut ko citu gan lūgtu, ko Jums pēc iespējas padarīt. Laikam jau vis galīgi tā notiks, ka manu un mana brāļa rakstu kopizdevums gaismā nāks, un tur pēc parauma tiem dzejoļiem, kādi viņi būdami-nebūdami, vajadzēs parādīties klajā vispirmiem. Bet nu tur īpaši pāri par 50 gad. vecās «dziesmiņās» atradīsies pēc šā laika uzskatiem daudz pakaišu un pa daļai «dzejoļos» no 1877., pa daļai arī, ko vairs nevar no jauna izdot. Tālab Jūs lūdzu izzīmēt abās grāmatiņās un īpaši jau «dziesmiņās» nesaudzīgi visus tos, kas izlaižami,

¹ Viņa lūgumu izpildīdams, savācu un nosūtīju žurnālu un laikrakstu numurus, kuros bija referāts par viņa priekšlasījumu Zin. komisijas vas. sapulcē.

² Te domātas antoloģijas «Latvju lirika» (zinātniskā un populārā), ko mēs ar brāli tolaik kopīgi sagatavojām un nodevām izdevējam J. Rozem, kas bija uzņēmies šo grāmatu izdošanu. Novilcinājis antoloģijas klajā laišanu vairākus gadus, izdevējs pēdīgi atteicās no sava pienākuma.

ko Jūs varēsat labāk nekā es pats (vai arī kas pārļabojami).¹ Jūs ievaicājaties arī par dārzu un viņa augļiem. Āboļu būtu laba tiesa, bet vēl mazi un aug lēnām. Vai tik nogatavosies. Bij zemenes, būs avenes un jāņogas arī. Nākat vēlāk ciemā.

Daudz labdienu Jums ar cien. kundzi no mums abiem.

Jūsu
Kaudzītes Mat.

Kalna Kaib. 27. IX 23.

Miļo K. Egle k.!

Jūsu domām, kas pēdējā vēstulē, esmu pilnīgs piekritējs. Nekas, ka zināmais izdevums pavilcinājas. Nekad pavilcinājumu neesmu nožēlojis, bet steidzību gan arvienu, un tā tas būs arī šoreiz labāk, kad nāk vēlāk, jo tās zināmās lietas joprojām turpinās. Vēl būs jādod kāds papildinājums. Pateicos par Jūsu laipnām pūlēm. Laikam būs gan jāpacenšas uz gadu maiņām visu zināmo lietu labad ierasties rezidencē. — Priecājos, ka Jums pazīstams Pukit kungs², kurš ir piesūtījis arī man savu «Looming'u». Viņš līdz ar

¹ Dzejoļu labošanai nekādi nevarēju piekrist. Pilnīgi noraidīdams domu par to, it kā es varētu ķerties pie «labošanas» vai «sijāšanas», ka tas nebūtu jādara arī viņam pašam, lai nerastos pavisam jauni Kaudzītes Matīsa dzejoļi. Vienīgi, ko varētu pieļaut, tie būtu dažī niecīgi gludinājumi. Kaudzītes Matīss tam pēdīgi piekrita, kā tas redzams nākošā vēstulē.

² Marts Pukits, pazīstamais latvju literatūras un mākslas popularizētājs Igaunijā. Uzrakstījis un iespiedis žurn. «Looming» apcerējumu par M. Kaudzīti 75 gadu jubilejas gadījumā. Kopā ar F. Tuglasu viņš bija sveicis sirmo rakstnieku arī telegrāfiski.

otru kungu no kaimiņu igauņu puses ir sveicinājis mani arī jau ar telegrammu. Ja Jums iespējams, tad lūdzu nosūtīt tiem abiem laipniem kungiem manu sirsnīgāko pateicību. Par visu citu vēlāk, kad būs vajadzīgs. Ar «Atmiņām» esmu patlaban galā. Cerībā priecājos uz Jūsu un brāļa kga literāriskiem darbiem. — Jūs visus mīļi sveicinādams,

Jūsu

Kaudzītes Mat.

Kalna Kaib. 24. X 23.

Mīļo K. Egle k.!

Pateicos ļoti par vēstuli. Viņa pienāca pašā laikā. Garā sveicinātāju rinda bez viņas man nebūtu visbijusi pareizi sakārtojama. Ticams, ka Jums arī liela nevaļa laikam tāpat kā man. Ar jubilejas iespaidiem būšu gan drīz galā¹, bet citu darbu vienmēr daudz — to starpā visādi mājas darbi. Pat āboļu vēl laba tiesa kokos. Laime, ka laiks vēl pacietīgs un netaisās salt. Pie rakstu darbiem tieku gandrīz tik rītos un vakaros. Turpmāk jau gan, kā cerams, šī nevaļa mazināsies pa ziemas laiku. Nevaru Jums nemaz uzmākties, kur Jums sava paša darbu tik daudz, bet labi jel, ka Jums rokā tie laikraksti Nr. N., kuros no tām jaukām dienām kādas atsauksmes. Tās visas es vēlētos līdz sakopojumam — arī kas rakstīts iepriekš. Starp citu, esot no K. Krūzas kāds apcerējums «Latv. Vēstnesī». Vairāk no Jums es nekaulētu kā tikai tos preses rakstu gabalus sakārtot pēc dienām. Viņu izgraižšanu no lapām izdarīs varbūt laipni Jūsu kundze; varbūt

¹ Domāta grāmata «Kaudzītes Matīsa 75 gadu jubileja», ko viņš tolaik gatavoja un kas iznāca 1924. gadā.

ir to sakārtošanu viņa uzņemsies.* Misiņš sarīkos telegrammas un vēstuliskos apsveikumus, Zeiferts, jādomā, neliegs sava referāta — pilnīgā vai saīsinātā veidā un arī tad, ja viņš to nodomājis būtu priekš «Mēnešraksta». Runāt par to ar Zeiferta k. nedabūju, bet domāju, ka darīs.

Jēpe kungam šoreiz nerakstīšu, bet lūdzu sacīt vārdiem, ka par sakopotu rakstu izdošanu cerams ar viņu vienoties; citur neesmu griezies, nedz arī kam ko noteikti apsolījis. Lieta tikai tāda, ka nekas nav galīgi sastādīts uz iespiešanu un darba tur daudz. Paveidam, ja pirmā sējumā, kā parasts, jānāk dzejai, tad iepriekš pirmie izdevumi rūpīgi jārevidē etc., daudz kas jāraksta no jauna ar pārlabojumiem. Nu nekas! Jādara, kas jādara, laika tikai vajaga. Rīgā man jau tikpat laikam pirms ziemas svētkiem jāiebrauc būs, kad šis jubilejas sakopojums iznāks. Tad varēs tuvāk par visu aprunāties. Lauku ceļi tagad pie posta izmirkuši, ka ne kājām, ne braukšiem. Pa to starpu, cerams, labosies. Lai tad nu Jēpe k., ja ir ar mieru, iesāk ar šās pašas jubilejas brošūras izdošanu. Tikai viņa jāsteidz, kamēr vēl viss svaigā atmiņā. Man vairāki cienījami draugi ir vēlējušies dabūt lasīt visus apsveikumus vienkop. Es tiem esmu aizrādījis uz gaidāmo sakopojumu. Visai biezs viņš jau nu gan nebūs, domājams, loksnes 4—5, skatoties uz to, kāds formāts, kādi burti pēc rupuma vai sūkuma. Vai Jēpe kungam pašam ir spiestava? Laikam gan nē. Vai tikai atradīs drīzumā kādu spiestavu brīvu?

Vai pie Jums nav tās vēstules, kas bij preses izstādē? Še mājā man nav izdevies viņu atrast. Pie manām «Atmiņām» viņas būs dodamas līdz, pēc attiecīgiem gabaliem izdalot. Ja ir pie Jums, lai tad paliek vien līdz atdabūšanas izdevībai.

* Visi izdevumi par eksemplāriem, protams, mani, kaut tie tik sadabūti. (Arī «Sociāldemokrātā» labvēlīga atsauksme.)

Zeiferta kungam, kur Jums bezmaz ir garām stāigāšana, lūdzu pasniegt šo klātpielikto vēstulīti. Ar pasta kantora attālumu man posts. Nereti vieglāk ir aizvert kādu iebraucēju nekā dabūt izdevību uz pastu; un, ja sūtāms caur pagastmāju, tad iet ļoti garlaicīgi.

Caur visiem ārkārtīgi sirsnīgiem cildinājumiem esmu tā kā iztraucēts no vienaldzības miega. Ieraugu, ka, dzīves saulei rietot, vēl daudz steidzamu darbu. Labi jel, ka man metropolē tādi izpalīdzīgi draugi kā Jūs trīs — zināmie. Ar daudz labdienām Jums un kundzei no mums abiem.

Jūsu

K. Mat.

Kalna Kaib. 3. XI 23.

Miļo K. Egle k.!

Manu pastā sūtīto manuskriptu jau būsāt saņēmuši. Tur man būtu aizrādāms uz pāra piezīmēm, ko vēstulē neesmu minējis. Pašā sākumā, kur uz malas ir ieraksts, ka priekšējā dienā ieradās divi no maniem skolas biedriem, tur lūdzu pierakstīt klāt šos vārdus: un draudzes mācītājs. — Tad ap to apgabalu, kur stāstu par saviem iespaidiem teātrī un kas man bijuši tuvumā, tur ir minēts arī mūziķis Zālīts. Nezinādams, kāda loma šim kungam pie Konservatorijas ir, esmu nosaucis viņu par Konservatorijas darbinieku. Bet, ja viņš tur būtu profesors vai cita kāda noteikta uzdevuma pildītājs, tad lūdzu tā «darbinieka» vietā ierakstīt viņa īsto tituli.

Pašlaik steidzos pārlasīt un, laika apstākļiem šo to piemērojot, grozīt un labot pie savām atmiņām, lai kad, kā domāju, pie nākamās braukšanas uz Rīgu

varu ņemt visu blāķi līdz uz Rīgu. Vēl nāksies rakstīt drusku laikam arī par Jurjānu Andreju. Pēc tam tad bez pārtraukuma būtu jāsāk darboties pie kopotu rakstu pirmā sējuma. Bet tur paredzams daudz darba ar labojumiem pie pirmatnējiem sacerējumiem.

Lauku dzīve grūtību pilna. Uz ceļiem un viscauri dubļos jāslīkst nost. Labība gubās izaug — nevar pat izvest no tīrumiem, auglības iznākums pārāk vājš, bet vajadzības jo lielas.

Rīgā piedzīvotie mīlestības pilnie godinājumi dzīvo joprojām nemitīgi pa atmiņu.

Jā, vai Jums ir pie rokas tā kritika, ko K. Krūza rakstījis par mani, resp., maniem darbiem «Latvijas Vēstneša» literāriskā pielikumā vairāk numuros. Ja ir, tad lai stāv vien, bet, ja nebūtu, tad derētu pasteigties dabūt varbūt caur A. Austriņa kungu, jo var notikt, ka vēlāk nedabū. Jubilejas sakopojumā tas pārspriedums gan nevarēs tikt ievietots kā vispārības nozīmē būdams, bet tur jānāk gan citam visam, kas tur rakstīts sakarā ar jubileju vai drusku agrāk vai vēlāk, vai attiecībā tik uz tām dienām, vai uz darbības nozīmi, kālab jubileja rīkojama. Visus izdevumus šai ziņā nākamam reizi maksāšu ar pateicību vienkop. Daudz labdienu Jums ar cien. kundzi un brāļa kungu no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 8. XI 23.

Miļo K. Egle k.!

To titellapu, ja atrodāt par raibu, tad taisāt, kad derīgāk iznāk, vienkāršāku. Kā jau darīsāt, tā būs labi, Jēpe kungam rakstīju, kādā kārtā domāju uzsākt

rakstu izdošanu, ja viņš tā būs mierā. Lūdzu tik veicināt pēc iespējas darbu. Kad tas nāks uz beigām un pirmie eksemplāri būs jau dabūjami, tad domāju ierasties Rīgā. Še klāt pielieku Tullija parakstu trijos eksemplāros.¹ Pats pēdējais likums ir uzskatāms par burtu «s».

Ar labdienām Jums visiem

Jūsu

K. Mat.

Kalna Kaib. 17. XI 23.

Miļo K. Egle k.!

Nosūtu Jums vēl vienu Tullija vārda parakstu kopā ar pašu viņa vēstuli, kas arī pie Jums var palikt. Še paraksts ir skaidrāks nekā priekšējie, ko Jums piesūtīju.

Jēpe kungam esmu rakstījis savas domas par «Atmiņu» izdošanu, un Jums tās varbūt ir arī zināmas. Es domāju, lai «Atmiņas» nāk pirms par sevi vien, neskaitot vēl pie kopotu rakstu rindas, jo patlaban viņas tiek gaidītas, bet kopotos rakstos tām vieta domājama pašās beigās. Līdz kopoto rakstu pabeigšanai paies labs laiks, un līdz tam varēs būt «Atmiņu» pirmizdevē vismaz krietni paplakusies, bet, ja kāds skaits atliekas, to var pievienot beigās kopizdevēi, tikai formāts jānodibina jau vienāds; un, kad varēs nākt vajadzīgs otrs izdevums, tad var rasties varbūt

¹ Antona Tullija parakstu es lūdzu atsūtīt autogrāfa noņemšanai tām Tullija dzejām, kas tika uzņemtas antoloģijā «Latvju lirika».

vēl kādu paplašinājumu vajadzība, ja vēl tikmēr esmu «šai saulē».

Patlaban pabeidzu «Atmiņas» pēdējo reizi vētīt un pielīdzināt tagadējam stāvoklim, cik tas vajadzīgs. Tās burtnīcas, kas pie Jums, pārasišu turpat Rīgā un tad visu nodošu tūliņ apgādātājam. Nāks varbūt arī kādi papildinājumi, īpaši laikam par mācītāju R. Luņiņu un Jurjānu Andreju.* Tie tad vēl jāraksta, bet gari viņi gan neiznāks. Pēc tam tad jānāk būs «dziesmiņu» un dzejolišu sijāšanai** utt. Jo tuvāk dzīves apvārksnim, jo darbu daudzums aug. Par to arī neskumstu, kad tik spējams vēl ko sasteigt.

Kā jau agrāk laikam ziņoju, ka Rīgā iebraukt domāju uz to laiku, kad jubilejas burtnīca nāks pabeigta, un par to tad no Jūsu puses gan sagaidīšu kādu ziņu.

Uz laukiem tagad tāda dzīve, kādas neatminos redzējis liela slapjuma ziņā. Rodas pat lielceļos neizbraucamas vietas, un šur tur guļ ūdens virsū kā pavasara plūdos. Tas pats ražas mazums, cik viņa vēl bijis, stāv daudziem vēl laukā un iet bojā, jo nedabū aiz pastāvīgiem lietus plūdiem ievest, un daudz vietās neiespējams pat iebraukt aiz staiguma. Bēdīgs un trūcību pilns gads. Vairāk nedēļu ilgā laikā ir bijusi tik viena diena gaiša un sausa, bet tāda arī tikai līdz vakaram.

Sūtām abi daudz labdienas Jums abiem

Jūsu

K. M.

* Laikam arī par K. Mīlenbahu.

** A. Leiņāns tur sacītu, ka «jālaiž caur pucsudmalām». Es tik domāju gādāt krietni biezāku sietu vai režģi.

NB. Jums vienmēr brīnums par manu bezgalīgo novecojumu, ka neatraisos no vecās ortogrāfijas. Nesmu tai pretinieks, kas nozīmētu tikai muļķību, bet jāstrādā vēl joprojām, jāstrādā ar vecās ortogrāfijas lietām, un tad jūk viena caur otru.

22. XI 23.

Miļo K. Egle k.!

Ja nav par vēlu, tad lūdzu pievienot jeb ievietot šo telegrammu arī starp citiem apsveikumiem.

Sveicinādams

Jūsu

K. Mat.

Kalna Kaib. 2. X 23.²

Miļo K. Egle k.!

Patlaban pabeidzas godinājumu izrikojums Vecpieb. Labdar. biedrībā, sagādāts joprojām tās pašas manas jubilejas ziņā, un tas nevar palikt nepieminēts līdz ar citiem visiem, tāpēc ir pavisam labi, ka iespiešana nenotiek pirms svētkiem, kā jau rakstīju priekšējā kartē. Lai tad stāv viss līdz manai iebraukšanai.

Ar sveicienu

Jūsu

K. Mat.

Miļo K. Egle k.!

Domāts man bij nokļūt Rīgā uz 27. XII, bet ziemas ceļš atkal pagalam un vasaras ceļa nemaz. Tīri bēdu laiks! Ja tik varēšu būt tur nodomātā laikā, tad 28. XII pēc Jums — Jēpe kga veikalā taujāšu. Bet, ja tad netikšu, tad domātu uz 2. I 24., jo līdz tam laikam ceļš var laboties. — Nav vaina, ka jubilejas burtnīca pakavējas, jo Vecp. Labdar. biedrība sagādāja vēl tik 2. XII savu sarikojumu šai ziņā, kas pieņemams arī utt. — Titeļlapu grozīsim pēc Jūsu domām. — No Ķīzēniem saņēmu divus sūtījumus, rūpīgā drauga Misiņa līdzda dotus. No visām pusēm tieku visai laipni apkalpots. Vai jebkad varēšu kaut jel kādu daļiņu atkalpot?

Jēpe kungam klātpielikto vēstuli lūdzu piegādāt. Tur rakstu arī par šām pašām lietām. Laimīgas svētku dienas Jums ar cien. kundzi vēlējam abi no šās puses.

Sveiki, uz redz.

K. Mat.

Vecpieb. Kalna Kaib.

Miļo K. Egle k.!

Tā kā sāk ceļa ziņā rādīties izredze uz labošanu, tad domāju palikt pie pirmāk nolemtās dienas, t. i., pie trešiem svētkiem, kas pilsētās nav laikam vairs

¹ Sākot ar šo vēstuli, visas turpmākās rakstītas jaunā rakstībā. Sākumā dažviet nemanot iezogas gan vēl pa retam vecās rakstības burtam, tak beidzot jaunā rakstība tiek ieturēta diezgan konsekventi, pat garumapzīmējumi.

nekāda svētku diena. Labi būtu, ja varētum jau to pašu dienu tad satīkties. Pa ceļam es gan varu ieskatīties Jēpe kunga veikalā un pavaicāt pēc Jums, ja veikals vaļā; bet, ja ne vai kad vilciens pakavējas, tad varbūt meklēšu atrast Jūs dzīvoklī. Tās «Atmiņu» burtnīcas, kas pie Jums, man jālasa vēl cauri un vēstules arī jāpievieno. Tāpat vēl jāpapildina zināmais jubilejas manuskripts etc., tālab būs jāpaliek pilsētā tās divi dienas — 28. un 29. XII.

Jēpe kgam esmu jau tā apmēram arī rakstījis, bet atgādināt, ja Jums iespējams, gan vēl varētu, jo ikkatrā ziņā man ar viņu jāsatiekas jau 28. XII.

Bet, ja nu gadītos kāda liela neiespēja, kā jau laikam minēju priekšējā vēstulē, tad domas būtu taisni uz 2. I 24.

Mīļi sveicieni Jums ar cien. kundzi no mums abiem.

Uz redzēšanos.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 4. I 24.

Mīļais K. Egle k.!

Nosūtu šē vēl III runas izvilkumu no Vecpieb. Labd. biedr. izrikojuma 2. dec. 1923. priekš jubilejas burtnīcas.

Ar labd.

K. M.

Miļo K. Egle k.!

Lūdzu pievienot «Atmiņu» beigu galā vēl šos divus gabaliņus pēc Milēnbaha un ar to pabeigt II sējumu. Pirms Grosvalds, tad Barons. Vai ir darbs pie šā sējuma jau iesākts?

Ar daudz labd.

Jūsu

Kaudz. Mat.

5. I 24.

Kalna Kaib. 8. I 24.

Miļo K. Egle k.!

Vēl piesūtu vienas runas izvilcumu no A. Skrīvera¹, kas runāja citreizējo skolnieku vārdā. Ja vieta vēl vaļā, tad lūdzu šo ievietot kā otro no Vecp. izrikojuma runām un tās divas atbīdīt pa kārtai atpakaļ. Aizmirsu Rīgā Jums par vienu lietu ievaicāties. Man ir ticis stāstīts, ka kaut kurā laikrakstā esot arī skolas priekšnieka Jāņa Stīprā runa, ko viņš sacījis agrāko skolnieku sarīkotā vakarā. Redzējis es šās runas atstāstījuma neesmu, bet ļoti vēlējams būtu, ja tā arī atrastos zināmā burtnīcā. Dažiem, kas to lasījuši, viņa esot ļoti ietikusī.

Ar daudz labdienām

Jūsu pateicīgais

K. Mat.

¹ A. Skrīvers, vietējais saimnieks.

Man būtu miļi dabūt to laikam Zemkop. žurnāla num., kur dārzkopības instruktors Elkšņa k. raksta par Kalna Kaib. Maksa, protams, mana.

Piebalgas izrīkojumam par paskaidrojumu ievada ziņā lūdzu likt aprakstu laikam no «Latv. Vēstn.» vai kopā arī no «Jaun. Ziņām».

Kalna Kaib. 13. I 24.

Miļo K. Egle k.!

Ja vēl iespējams, tad lūdzu jubilejas burtnīcā Vecpiebalgas svinības ievadīt ar šo klātpielikto «Latv. Vēstneša» korespondenci drusku saīsinātā veidā, kā to esmu darījis, pēc tam lai sekotu iesūtītās runas.

Pasta sakars ar rezidenci no šejienes ir stipri kavēklīgs, tāpēc izlietoju sūtīšanas gadījumu. Un, ja Jums kas sūtāms attiecībā uz manām priekšējām vēstulēm, par piem., 50 ekspl. no jubl. burtn. pirmās pagatavotās loksnes, ja tā iespiesta, tad ar šās vēstules pienesēju ļoti izdevīgi to izdarīt. Viņš (J. Kamars) paliks Rīgā vismaz dienu un nakti, mājodams Gulba iebraukšanas vietā Dzirnauvu ielā*, un pieies vēl otru reizi veikalā.

Pateikdamies par Jūsu laipnību dažādu no manis uzkrautu darbību ziņā un sveicinādams uz iesāktā gada laimīgu gaitu Jums ar cien. kundzi un brāļi kgu no mums abiem,

Jūsu

Kaudz. Mat.

* Pie radenīcas Kamara kundzes.

Miļo K. Egle k.!

Nosūtu ar drīzu izdevību atpakaļ korektūru. Viņā iznāca man ļoti maz darba. Un, ja tai skaidrumā nāk arī citas loksnes, tad liela raize nav par vairākkārtīgu korektūru. Bet ar drošību jau nevar sacīt, ka nevajadzētu. Bet kas to darīs? Kad Ozols izdeva «Viju», tad gādāja visu korektūru spiestava pati un diezgan skaidri. Var būt, ka Jēpe kgs šai lietā vienošos ar spiestavu vai citādi. Pīpiņa kgs man vēstulē uz šo vajadzību arī gan aizrāda.¹

Klāt pielieku izvilckumu no pēdējās runas Vecpieb. izrikojumā (2. XII), un ar to tad gan viss jubilejas materiāls uzskatāms reiz par pabeigtu.

Uz māju ejot, pa ceļam varbūt Jums iespējams ienest pie drauga Misiņa klāt pielikto vēstuli. Lieta tur tāda, ka šis «ceļa vīrs», braukdams pa zemes ceļu, varētu atvest kasti ar mana brāļa bisti,² ja to varētu pie laika iesūtīt Jēpe kga veikalā. Par to Misiņa kgam rakstu.

Pie «Atmiņu» materiāla kurmēr līdzīgas pārdalīšanas jāievēro arī tas, ka vēstuļu skaits uz beigām, kā man liekas, nāk lielāks nekā iesākumā. (Lai nepiemirstas Ausekļa vēstule.)

Atrodu Jūsu sastādīto titeļlapu par labāku, tāpēc to pieņemu bez vārda. Uzrakstīju tikai vēl, ka «Pirmais sējums».

¹ Korektūras jautājumu pēdīgi nokārtoja tā, ka to lasīja vai nu nelaiķis E. Pīpiņš pats spiestuvē, vai arī Kaudzītes Matīsa radniece studente Elza Usenko-Kaudzīte, kādreiz arī es. Sūtītas tika loksnes pirms iespiešanas caurskatīšanai arī autoram pašam uz Kaibēniem.

² Kā brāļa Reiņa krūšutēls, tā citas J. Misiņa rūpīgi iesaiņotās relikvijas un lietas tika tolaik nosūtītas ar norādīto braucēju pa zemes ceļu, kā Kaudzītes Matīss to bija vēlējies.

Ja kas sūtāms atpakaļ, tad visdrīzāk nāks ar šo pašu cilvēku, kad tik var sagatavot.

Izsaku joprojām Jums daudz pateicību par Jūsu laipno daudzpusīgo gādību.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 21. I 24.

Miļo K. Egle k.!

Ziņoju jau iepriekš, ka ap šā mēneša pašām beigu dienām paredzu izdevību kādu iebraucēju pie Jums piesūtīt. Ja tad ap to laiku varētu gadīties kaut kas, ko sūtīt, tad to atkal varētu izdarīt visīsākā un drīzākā ceļā. Vakar, 20. I, nosūtīju atpakaļ korektūru un lūdza arī šo to citu. Tas sūtījums pa to starpu būs jau gan pienests. Kurā spiestavā nodota Jūsu antoloģija?

Ar daudz labdienām

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 28. I 1924.

Miļo K. Egle k.!

Ir atkal pie rokas drīzs privātgadījums korektūras nosūtīšanai atpakaļ. Tai spiestavā rādās esot laikam tikpat krietni un vērīgi burtliči kā korektors. Īstenu kļūdu, ko par tādām varētu patiesi saukt, neesmu atradis arī šai loksne, jo tās, ko esmu iezīmējis, ir tikai

konsekvences labad darītas, un viņu dēļ patiesībā neceltos nekādi pārpratumi, ja arī tās paliktu, kā bijušas. Bez tam esmu pāra vietās ko grozījis un «dāvinājumā» apmēram vienu rindu pierakstījis no jauna, bet tur liels darbs nebūs. Vēlējams būtu, ja «Priekšvārda» un «Dāvinājuma» rindas tiktu retinātas, lai izšķirtos no kārtējā teksta. Vietas tiem abiem gabaliņiem katram savā lapu pusē ir pārpalikšanai arī pēc paredzamā rindu retinājuma. Man būtu pa prātam, ja es dabūtu arī beigas no mana jubilejas iespiežu raksta konsekventi izvedamu ortogrāfisku sīkumu labad. Esmu pilnam vienis prātis ar Jūsu iedalījumu, kā tas jau bijis citās lietās arī. Lūdzu darīt vien tālāk un pabeigt.

Man rādās, ka febr. mēnesī tikko pabeigsat pagatavot abas grāmatas, kur varbūt vēl pakavējas pabeigšana ar ilustrācijām, ar vākiem un sašūšanu. Iesākumā es gan biju domājis un Jums ziņojis, lai tiktu sūtītas 1. loksne no jubilejas 50 eksemplāros uzraksta izdarišanas labad, bet tagad domāju, ka man uz gata-vības laiku nāks izdevība būt pašam tur, — t. i., uz febr. mēn. beigām, kur vēlos līdzā būt «Rīgas Latviešu biedrības» gada sapulcē, kura ap to laiku notiek. Tad pat tad izdarišu visu, kas darāms kaut kurā ziņā.

Šoreiz tad nu ar šās vēstules pienesēju lūdzu sūtīt man beigas no pieminētā jubilejas raksta korektūras ziņā, un, ja no «Atmiņām» kādas loksnes jau iespiestas, tad no ikkatras tādas pa eksemplāram. (Tad, kad nāk «Atmiņu» pēdējā loksne ar «Nobeigumu», tad arī no tās es vēlētos korektūru dabūt, jo šo pēdējo numuru nedabūju jeb nepaguvu Rīgā pārlasīt. Var būt, ka tur atrodas dažs sīkums grozāms — resp. labojams.) Šās vēstules pienesējs paliks Rīgā vairāk dienu — pat vai līdz 4. II, bet vismaz līdz 2. II. Tad lūdzu izlietot šo direkto izdevību vajadzīgo sūtījumu

uzticēšanai. Viņš ir mana ciemata otra saimnieka dēls — bijis arī jau kareivs.

Varu ar prieku un pateicību pieminēt, ka brāļa krūstēls atnāca brīnum vesels, kas citādi arī nevarēja būt tik visai rūpīgā iepakājumā no drauga Misiņa.

Lūdzu izsūtīt man ar šo pašu cilvēku Kārli Olti 8 loksnes melna spīdīga papīra (kam viena puse vien melna) un ierakstīt summu manā kontā pie Jēpe kunga, kur nākamā gadījumā to izlīdzināšu. Uztīt varētu uz kāda rullīša, lai nesalauzās.

Mani visai uztrauc tā bēdu ziņa par ļoti cien. T. Zeiferta kga neveselību. Bet ceru nākamū reiz sagaidīt apmierinājumu tai ziņā. Lūdzu, ja iespējams, — izsācīt no manis daudz labdienu līdz ar Misiņa k.

Nezināmā kārtā bij nozudusi man no galda korektūras lapa «Priekšvārds», bet, par laimi, kļūdu labojuma tur laikam nekāda nebij, tāpēc šis zudums pieciešams, tikai vēlētos, lai rindas tiek retinātas. Taču, ja Jums būtu izdevība šo gabaliņu korektūras ziņā pārlasīt, tad gan tas derētu drošības pēc.

Par laikrakstu atsauksmēm man būtu sakāms vēl tik tas, ka tādi īsāki raksturīgāki gabaliņi kā paveidam tas, kas ir «Soc. Demokrātā», būtu uzņemami pilnīgi.

Pie kopotu rakstu 1. sējuma daudz darba, īsti ar pirmatnējiem dzejoļiem. Bez tam esmu iesācis kaut ko citu lielāku arī. Gribētu steigt, vai abām rokām rakstīdams, bet kad tik aiz steidzības darbi nesaragžās un nepaliek uz vietas? Bet gribu cerēt, ka tā nebūs. Sveicinām ar pateicību un daudzkārt abi mēs Jūs a. c. kundzi.

Jūsu

Kaudzites Matīss.

NB. Man ir prātā, ka nozudušā priekšvārda lapā bij laikam viens vienīgs konsekvences pārlabojums.

Tur abi pirmie vārdi ir šādi — «Tā kā», bet otro es pārtaisīju par «a» tai nozīmē kā «so dass» un «так что», kā tas ir ieturēts viscauri manos rakstos. Tur tad bij sekojoši: «Tā kā»/a.

Labi būtu, ja Jums izdotos šo vārdu tādā ziņā izlabot vienādības labad ar citiem līdzīgiem gadījumiem. To varētu paskaidrot arī spiestavas korektoram, lai ievērotu tāpat viscauri arī «Atmiņās», ja kur atgadītos.

Vēlējams būtu, ja Jūs varētu uzzīmēt virsrakstus no tiem maniem dzejolišiem, kas nāks Jūsu antoloģijā; tie tad man nebūtu vairs jālabo.

T. p.

Laikam kādā no agrākām vēstulēm tiku minējis, ka skolas priekšnieka Jāņa Stiprā runu, ko viņš sacīja skolnieku vakarā, esmu dzirdējis slavējam pēc kāda laikraksta atstāstījuma, bet pats lasījis neesmu. Jums viņa, protams, zināma būs. To gan es tad vēlētos ieņemt visu.¹

Kalna Kaib. 5. II 24.

Miļo K. Egle kgs!

Atkal un projām man tā jāpateicas par Jūsu vairākkārtīgo laipnību manis labā, izpildot dažādus lūgumus. Kā noprotu no Jūsu pēdējās laipnās vēstules, tad es savā pēdējā vēstulē būšu laikam nepareizi jeb nesaprotami izteicies. Es neesmu vis gribējis vēlēties šurp visu korektūru, jo esmu joprojām tādu kavēkļu

¹ Vēstule otrā lapas pusē mazliet nosmērējusies; sakarā ar to Kaudzītes Matiss iekavās piespraudis sekošu: «Lūdzu atvainot manu nevēribu par vēstules izšļaukājumu.»

domu nepieņemājs; turpretī mans vēlējums bij tikai tāds: dabūt no jubilejas burtnīcas arī otro loksni ar mana apraksta beigām. Bet, kad — kā to ziņo Jūsu jaunākā vēstule — tās burtnīcas korektūru Jūs laipni paturējuši savās rokās, tad arī nav vajadzīgs sūtīt šurp to 2. loksni, jo visas no manis pieminētās «konsekvences» būs ievērotas uz vislabāko. Otrkārt, esmu vēlējies dabūt pašas pēdējās loksnes korektūru no «Atmiņām», jo nobeigumu Rīgā nebija laika no jauna pārlasīt. Bet, kā noprotu no Jūsu izteikumiem, tad līdz febr. beigām iznāks tikai «Atmiņu» 1. sējums, un tādā ziņā līdz viskopīgām beigām vēl ilgāks laiks, kur pa tām starpām uz februāra beigām vai marta sākumu ceru ierasties Rīgā, kur tad arī šo lietu varēs ievērot. Bet mīļi man būtu dabūt pasta bandrolēs turpmākās gatavās loksnes pa vienai no «Atmiņām», sākot ar 3. utt. Arī labi būtu, ja Jūs spētu man paziņot «R. L. b-bas» gada sapulces dienu. To zinās droši vien draugs Misiņš. Pie gadījuma to varētu tik iebilst viņam. Misiņš to paziņotu man — bet cik laiku vien var. Daudz labd. Jums ar cien. kundzi no Jūsu

Kaudzīt. Mat.

Pāršķiršanu pēc sējumiem lūdzu darīt, kā Jums izrādās derīgāk. Citas nozīmes tur nav kā tik varbūt abu sējumu biezuma vienādums.

Kalna Kaib. 9. II 1924.

Miļo K. Egle k.!

Pastā esmu saņēmis 3. un 4. loksni no «Atmiņām». Ja pēc tam kas sūtāms, tad lūdzu iedot šās vēstules pienesējai, skolotājai I. Krenklis jaunkundzei.

Izdevās uztvert vēl vienu nelielu Aleksandra Vēbera vēstuli ar raksturīgu un nozīmīgu saturu. Lūzdu, ja vēl iespējams, likt to arī ievietot.

Esmu joprojām pie diezgan spirtas veselības un darbojos steidzīgi, pateikdamies Augstai aizgādībai, kas to vēl novēl.

Ar daudz labdienām Jums ar cien. kundzi no mums
abiem

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 23. II 24.

Miļo K. Egle kgs!

11 lokšņu man patlaban no «Atmiņām» rokā, — pateicos par sūtījumu. Kļūdu līdz šim bezmaz nekādu. Esmu atradis jaunā rakstībā tik divas nesvarīgas, tāpat arī vecā rakstībā (vēstules un rokas grāmatā) kādas arī paviegļas, tā kā līdz šim nav nenieka ko runāt par kļūdu uzrādīšanu. Patiesībā, kad tikai kādas burtu kļūdas, ko viegli var saprast, tad nav vajadzīgs pielikt kļūdu rādītāju, kas manās acīs padara grāmatu it kā mazā vērtībā būdamu.

Par satura šķirošanu runājot pēc sējumiem, man rādās, ka būtu jāšķir vai starp Ausekli un Brīvzemnieku, jo vēstuļu skaita pārsvars uz beigām iznāk daudz lielāks, lai nebūtu starp abiem sējumiem viņu biežuma ziņā kāda nomanāma starpība. Taču galīgā ziņā arī šī lieta lai paliek Jūsu noteikšanā ar Jēpes kungu.

Patlaban Cīruļa kgs ziņo, ka «Mēr. laiku» jaunā izdeve iznākusi¹ un ka tos man pēc līguma pienācīgos 15 eks., par kuriem jau viņlaik ar Jēpe kgu un ar Jums

¹ «Mēriņu laiku» piektais — ilustrētais izdevums iznāca 1923. gada beigās.

runājams bij, iesūtišot pie Jēpe kga — veikalā. Kad tas notiek, tad lūdzu 5 eks. paturēt priekš manis (vai iesietiem viņiem vajaga būt visiem glītā veidā); tad tie pārējie desmit var laisti tikt izpārdošanā. Cīruļa kgs ziņo, ka bruto cena būšot 300 rub., bet tas gan laikam par brošētiem eksemplāriem, bet iesējuma daļa nāks virspus tās summas. Zināmās % rēķināsim, kā pienākas.

Vēlējums būtu man pie laika dabūt zināt, kad īsti nāks pilnā gatavībā tikpat «Atmiņu» 1. sējums, kā arī zināmā jubilejas burtnīca. Tad es lūkošu ierasties rezidencē, ja vien būs pastāvējis vēl ziemas ceļš. Bet domāju, ka tik ilgi nevilksies. Jums jau zināmas gan visas attiecības, kas man tai ziņā vērojamas. Tikai tas laiks man jāzina gan bez varbūtības apmēra — skaidri ar noteiktību, kad eksemplāri varēs jau būt sašūti vai iesieti etc. Taču marta mēneša priekšējā pusē vai līdz vidum? Es vēlētos gan savu braukumu savienot ar R. L. b-bas gada sapulci, kas vēl nav zināma, kā jau Jūs arī to zināt, bet vai tik izdosies? Tas nav noteicams. Cīruļa kgs ziņo, ka šī sapulce tik drīz neesot gaidāma.

Kad nāks 1. sējums uz beigām, tad sarakstīšu un aizsūtīšu rādītāju.

Ar daudz labd. Jums un cien. kundzei no

mums abiem

Jūsu

Kaudz. Mat.

'Kalna Kaib. 9. III 24.

Miļo K. Egle kgs!

Pateicos par ziņojumu un par piesūtījumu (12. loknes trūkst). Es vēlos šādā ziņā sakopot no loksnēm veselu eksemplāru ar piezīmēm par kādām nebūt

sīkām kļūdiņām priekš varbūtīgās nākamās izdeves kā spiestuves ekspl., tālab lūdzu sūtīt arī turpmākās loksnes līdz beigām, sākot ar 15.

Kā jau esat ziņojuši, tad pēc šā mēn. vidus dienām drīz centīšos nokļūt pie Jums un darīt, kas darāms tur būs — īpaši brīvekspl. izsūtīšanas ziņā.

Lūdzu sacīt Jēpe kgam sveicienu no manis un pateicības par laipno ielūgumu. Ja nu man būs tai manā ierastā virskortelē vieta, tad jau gan vēl piestāšos tur, bet darbības ziņā uzturēšos it īpaši Jūsu veikalā un klājumā.

Zināmās maksas lietā lai Jēpe kgs nerūpējas nekā par sūtīšanu, — to es izlūgšos turpat no rokas rokā.

«R. L. B.» gada sapulce, kā Cīruļa kgs ziņo, nāks laikam krietni vēlāk, uz ko gaidīt nevaru. Tur ir nodomāts izdarīt arī viņu otrā namā pārbūves un ņemt to namu arī biedrības vajadzībām, uz ko papirms sastādāmi projekti, ko sapulcei likt priekšā, etc.

Par manu tagadējo nodarbību pastāstīšu turpat, kad būsīm kopā. Veselības ziņā esmu joprojām ar mieru.

Iesniguši esam uz laukiem vai līdz padusēm. Dažās vientulīgākās mājās grūt tikt iekšā un ārā.

Daudz labd. Jums un cien. kundzei no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 12. III 1924.

Miļo K. Egle kgs!

To «Atmiņu» pēc nebūtu nekāda kaite, ka viņas drusku vēl pakavējas, tikai tā jubilejas burtnīca paliek tāda kā novecojusi; bet darīt jau arī nekā nevar — jāgaida. Tad, protams, Jūs dosat no jauna

ziņu, kad lai braucu. Ziemas ceļš šē, kā paredzams, turpināsies nedēļas 3. Vai līdz šim vairāk nav iespiests kā no «Atmiņām» 17 un no jubil. 4 loksnes. Ja kādas vēl pienāk, tad lūdzu atsūtīt. Priekšējā vēstulē jau laikam rakstīju, ka 12. loksnes trūkst.

Bet tad man ir pie Jums kāds puicisks lūgums. Manā apkaime daudzī vēlējas jēl redzēšanas labad dabūt pa sudraba latam, tāpēc lūdzu izdarīt tā: vai nu Jūs saņemtu no Jēpe kga man pienācīgos 15 000 rbļ. jeb 300 latus un iemainītu pret tiem pie laika sudraba latus un tos pārējos 5000 rubļus jeb 100 latus lai dotu man kaut kādā naudā: vai nu arī sudraba latus, vai papīros. No laikrakstu ziņojumiem var prast, ka viņi iet strauji laukā un tik laikam 10 miljoni vien ir. Bet, ja to izdara Jēpe kungs pats un paglabā līdz manai iebraukšanai, tad viena alga, tik lai nenokavētos. Pagaidīt varu līdz iebraukšanai. Taču ceru, ka šā mēn. beigās viss varēs būt reiz kārtībā, un tad vēl pa ziemas ceļu sasniegšu staciju — ja arī vēl ievilkto kādas dienas aprīlī, bet tik ilgi taču neies.

No rupjākām kļūdām esmu pamanījis līdz šim tik vienu vienīgu: jubilejas burtnīcas 4. loksne, 62. l. pusē 13. rindā no augšas, otrā vārdā no kreisās puses malas. Bet pavisam pārpratuma nedara arī tā.

Ar daudzām labdienām Jums un Jūsu a. c. kundzei.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 22. III 24.

Miļo K. Egle kungs!

Mana ierašanās pie Jums tik tad var nozīmīga būt, kad pašlaik vajadzīgais eksemplāru skaits no abām grāmatām ir pavisam pilnīgākā gatavībā uz galda.

No Jūsu laipnās pēdējās vēstules noprotu, ka Jums ap 15. III papīrs ir bijis vēl gaidāms un šās gaidīšanas garums arī laikam ne visai droši zināms, bet var jau būt, ka garš tas nav bijis, bet var būt otrādi arī. Pēc tam, kā zināms, nāk un jānāk grāmatu siešanas darbiem ar sašūšanu un iesiešanu, cik un kā vajadzīgs. Par dažām ilustrācijām arī bij pēdējo reizi runa jubilejas burtnīcai etc. Lai nu es neiebrāztos tur taču vēl pārāk agri, tad nodomāju tagad savu braukšanu vai uz 31. III vai uz 3. IV. Vēstules no pasta es varu saņemt drīzāk nekā tās nosūtīt, tāpēc arī šī vēstule ir pakavējusies. Bet, ja Jūs man vēl pāra vārdos visgalīgu ziņu gribētu sūtīt, tad lūdzu to darīt tūlīt, pēc šās vēstules saņemšanas, jo tad Jūsu sūtīto ziņu es saņemtu vēl 30. III, bet, ja kādu dienu vēlāk, tad tik 3. vai 4. IV. — Par ģimenes ievietojumu atmiņu priekšgalā man, protams, nevar būt nekādu pretību, kad tik tehniskais darbs, kā protams, labs. Man ikkatrā ziņā ar Jums un ar Jēpe kungu jāizrunājas turpmāko darbu ziņā, tālab ļoti vēlams, ka Jēpe kgu dabūtu aizvert Rīgā. Cik atminos, tad veca gada beigās viņš cietīgi bij nodomājis pa ziemas laiku pārcelties ar dzīvi pilnīgi uz Rīgu.

Bet nu atkal vēl viens privātlūgums. Man ļoti vajadzīgs rakstīt manam brāļadēlam Jēkabam K.¹, bet viņa adreses man nav. Zinu tik, ka viņš strādājis kādā Rīgas—Valkas dzelzceļa stacijā par linu saņēmēju. — Mans lūgums tad nu būtu šis, ka Jūs, uz māju iedami, iegrieztos manā Jums zināmā piemešanās vietā Gertrūdes ielā 30, dz. 3. Tur dzīvo nama īpašnieka Šmidta bērni, varbūt Nellija, tad Mērija, Arnolds. Tie bez šaubības zinās Jēkaba Kaudziša adresi, un to tad lai uzraksta šai klāt pieliktai vēstulei

¹ Jēkabs Kaudzīte, patiesībā pusbrāļa Jāņa dēls.

apakšā, ko pēc tam, tālāk uz māju ejot, lūdzu iemest vēstuļu kastītē.

Nu tad uz ceramu mīļu redzēšanos, sveicinu no mums abiem Jūs ar a. c. kundzi.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 22. IV 24.

Miļo 'K. Egle kgs! Pateicos par Jūsu laipno solījumu eksemplāru piesūtīšanas ziņā, bet man ir cēlušās drusku citādas domas. Ar savu zināmo rakstu darbu esmu drīz pie beigām un, līdzko dabūšu pārļasīt to vēl viskopīgi, tad nekavēšos piesūtīt Jums tiem zināmiem draugiem, kā jau solījos, un pēc tam, kad Jūs paziņosat, ka «Atmiņu» 1. sējums jau iesiets, tad pacentīšos kaut uz vienu dienu ieskriet rezidencē, padarīt to, kas šajās lietās vēl darāms. Tikmēr ceļi, kā cerams, būs pasusējuši. Pasta kantora attālumš man diezgan sagrūtina sūtījumu saņemšanu un aizgādāšanu turp — divreiz pašam jāiet. No «Atmiņu» II Jūs jau gan joprojām piesūtīsat man ikkatru gatavo loksni. Tas darbs būtu pasteidzams, ka līdz izstādes laikam lai iznāktu ne vien šis sējums, bet arī tas, ko nupat pieminēju un kas man vēl pašlaik pabeidzams. Jādomā, ka šovasar daudz publikas kustēsies pa rezidenci ne vien izstādes dienā, bet arī pa citiem sarīkojumiem (visp. skolot. sapulce etc.). Redzu, ka dārza darbi arī drīz grib mani aicināt. Jums tur gan sniega izskats būs aizmirsies, bet mums viņa vēl atlikām. — Par mīļiem sveicieniem pateicos, lūdzu saņemt sveicienus no mums priekš Jums ar cien. kundzi un Jēpe kga ar a. c. ģimeni.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Miļo K. Egle kungs!

Esmu saņēmis tos jubilejas papildu numurus jeb — patiesīgi sakot — eksemplārus, par ko ļoti pateicos. Saņemta ir arī pēdējā vēstule, kas rakstīta 26. IV ar ziņojumiem par patlaban sāktiem «Atmiņu» II sējuma utt. iespiešanas darbiem.

No savas puses aizsūtu zināmo solīto manuskriptu. Jums, kas esat darbiem apkrauti, pirms iespiešanas gan varbūt neiznāks laika to palasīt, lai gan vēlams tas būtu. Bet nu draugs Misiņš gan, kā ceru, iespēs to jel pa daļai darīt. Viņam arī šepat rakstu, un, ja viņš vēlēšies, tad pie Jums pieies un uz lasīšanu paņems, bet, kad vajadzēs, tad atkal atdos. Būtu man visai patīkami, ja no Jums diviem un varbūt arī pa daļai no Zeiferta kunga iepriekš kaut ko dzirdētu, kas Jums būtu par šo iesākumu sakāms, ko ir apņēmis turpināt 4 daļās, uz ko vajaga daudz laika, veselības un gara spēku, — ja tik tas viss man būs vēl novēlēts, bet jācerē ir. Šis manuskripts, tāpat kā arī citi nākamie, lai iet vien uz tādiem pašiem noteikumiem kā «Atmiņas» utt.

Bet pa tām starpām esmu satriekts no lielām bēdām. Aizvakar laulāta draudzene uz grīdas krituse un tik stipri sadauzījusies, ka guļ lielās ciešanās. Ārsts konstatē pat gūžas kaula plīsumu. Cieši kopā pievienojās arī iekšējas sāpes un sirds vājums... Nezināms, kāds gala iznākums. Bez tam šo pavasari ir bijis vajadzīgs ļoti daudz naudas izmaksāt, pirkot barību lopiem, sēklas labību, dažus darba rikus, labojumus dažādās dzīves lietās, — latu visur vajaga, arī algās un nodokļos etc. Neesmu gan nepacietīgs honorāru prasītājs un gribētājs, bet šoreiz taču jāgriežas pie O. Jēpe kunga pēc 500 latiem vai nu uz tagad

iesūtītā manuskripta rēķina, vai uz agrākiem, viena alga. Kad tikšu tagadējām vajadzībām cauri, tad centīšos pēc labākās iespējas. Uz to tad pielieku klāt šē kvīta formulāru, ko šā sūtījuma pasniedzējs Jānis Kamars parakstīs. Viņš paliks Rīgā jēl pāra dienas; bet, ja tik drīz nevarētu sagādāt visas šās summas, tad lai dotu, cik pašreiz var, bet iztrūkumus lai pēc kādām dienām pārvestu man pastā — uz mana rēķina. Ceru, ka Jēpe kungs neliegsies darīt, jo prasība neiet nekādā ziņā pār vērtību, bet var būt, ka kāda daļa tik agrāk. Ar laiku tad pēc dažas citas daļas pagaidīšos, kad piespiedu atkal nebūs, kā jau sacīju.

Uzaicinājuma ziņā uz līdzdarbību pie jaunā «Latvijas Jaunatnes»¹ žurnāla vismaz šolaik un tuvākā nākotnē sevišķas līdzdarbības piesolīt nevaru, jo vajadzīgs censties, ka vedu galā uzsāktos jaunos «Mērn. laikus», kuriem jā sastāv no 4 daļām, kā iepriekš ir domāts, un rindā nevaru iejaukt daudz no citiem darbiem. Bet, ja Jūs gribētu uzņemt šad un tad kā iepazīstinājuma ziņā pa nodaļai, tad to varētu darīt, ja vajadzīgs, tūliņ ar 1. burtnīcu, ievietojot tur kādu no šās pirmās daļas nodaļām, paveidam, III, V, XIV, XVI vai kādu citu pēc Jūsu izvēles. Citās turpmākās burtnīcās tas varētu nākt par vēlu (tā savā laikā nesa iepriekš arī «Balt. Vēstn.» kādu nod. no pirmiem «M. 1-kiem»). Ja «Jaunatnes Žurnāls» tiek iespiests turpat, kur «Atmiņas» un kur nāks arī, protams, «Jaunie M. 1-ki» iespēžami tādā pašā veidā un tiem pašiem burtiem kā «Atmiņas», tad to pašu salikumu var paglabāt arī priekš visas šās grāmatas, kad burtu padoms to atļauj un kad formāta labad rindas nav lauzāmas. Tādā ziņā tad mani varat uzskatīt par

¹ Biju uzņēmis Jaunatnes Sarkanā krusta žurn. «Latvijas Jaunatne» vadību, aicinādams līdzdarboties arī Kaudzītes Matīsu.

līdzstrādnieku, ja esat ar to mierā. Laimi un sekmes vēlu jaunam darbam.

Tagad, kur īpaši caur pieminēto neveselības gadījumu esmu saistīts uz nezināmu ilgumu un vēl vienīgi pie istabas dzīves, nevaru noteikt, kad īsti varēšu Rīgā ierasties, tāpēc, ja no «Atmiņu» I. sējuma kādi eksemplāri ir iesieti, tad lūdzu dažus ar šo pašu gadījumu atsūtīt, cik Kamars varētu paņemt līdza.

Tad, kad sāksat iespiest «Jaun. Mērn. I-kus», tad lūdzu pirmās loksnes korektūru atsūtīt arī man.

Klātpieliktai zīmei Kamaram, naudu saņemot, jāparakstās, bet tad iepriekš abās vajadzīgās vietās lūdzu ierakstīt to latu skaitu, cik viņam tiktu iedots. Es to rakstīt nevarēju, nezinādams, cik tiks dabūts tobrīd.

Jēpe kgs lai neņem ļaunā, ka sevišķas vēstules viņam nerakstu, bet no šās pašas vēstules Jūs, kā arvienu, laipni paskaidrosat to vajadzīgo. Daudz labdienu Jums ar a. c. kundzi un Jēpe kungam ar a. c. ģimeni.

Jūsu

Kaudzītes Matiss.

NB. Par «Atziņu» II sējumu ļoti pateicos. Daži apraksti tur arī vērtīgi, īpaši tie, kas rakstīti «izsmeloši», kad runājam krievu valodas garā.

Spiestavā lai tiek zināms, ka sarakstītājs vēlas dabūt rokrakstu atpakaļ.¹ Tie trīs blēži — plenderi runā ikviens savā izloksnē: Stērgenieks latgaliski, Tuluks raunēniski — smilteniski, Remps piebaldzēniski, kas ļoti burfličiem jāievēro.

¹ Manuskripta pats viņš vairs tomēr neņēma, bet nodeva Mišņa bibliotēkai.

L. g. miļo K. Egle kungs! Sirsnīgi pateicos par laipniem un ļoti lietišķiem aizrādījumiem zināmā manuskripta lietā. Dažus no tiem esmu sapratis jau pats par izlabojamiem pirms iespiešanas; citi nāk arī no jauna. Manas domas ir tās, ka — ja vien varēšu no mājas atraisīties kaut uz pāra dienām, tad ikkatrā ziņā iepriekš gribētu tikt pie Jums un rokrakstā šo to pārlabot, lai korektūra neiznāktu raiba, spiestavai par grūtību utt. Tur tad ņemtu pie rokas Jūsu, Misiņa un varbūt vēl dažus Zeiferta kga aizrādījumus un tad darītu uz vietas, kas darāms. Ar sarakstīšanos to nevar panākt. Gribu īsumā pieminēt tik pāra lietas. Virsraksta ziņā negribēju noteikt nekāda atribūta, lai liek ikkurš lasītājs pats, kādu grib. Stāsta nozīme «Jauno Mērn. laiku» lietā jau nu gan tam savārstījumam būs, bet negribēju aizrādīt nekāda šabloniska šauruma, aprobežojuma sakārtojuma ziņā, jo tad mēdz daudz ko spriedelēt, vai pilda to nozīmi vai ne u. c. Tai dialogiskā lietā man bij tas centiens un daļai — lai arī pievienojoties dažādiem notikumiem — būs arī uz priekšu, — nereprezentēties publikas priekšā tik daudz rakstītājam, bet ļaut darīt stāsta personībām, cik iespējams. Esmu gribējis, lai ikkatra nodaļa dabūtu tādu kā sevišķa stāsta īpašību, bet visas beidzot saistītos kopā, visas savā atsevišķā daļā un vispēdīgi visas daļas tāpat savstarpēji atkal vienā rindā. Bet zināms, ka viegli nav to izdarīt. Bet nu papriekš jāzina, vai ar «Atmiņu» II sējumu kas darīts tiek? Laikam gan vēl nekas, un tam ikkatrā ziņā jānāk gatavam papriekšu, kā jau agrāk iekārtots. Es neesmu no šā darba manījis vēl it nekā. — «Latvja» redakcija, resp., ekspedīcija lai nesūta man otra eksemplāra, ja tur iesniegtās nodaļas iznāk līdz jūl. beigām, jo tagad jau man savs eksnāk, tad tik šo pašu lai pārveido par brīveksmplāru. — No jaunatnēs žurnāla honorārs nav

vajadzīgs. — Šos līdzā sūtītos cienīšanas ziņā darinātos «Atmiņu» eksemplārus lūdzu izsūtīt. Ja nu vēl no iesieto brīvēksemplāru skaita man kādi eks. nāktos, tad būtu ļoti labi, ja tos Jūs atsūtītu ar šās pašas pakīņas pienesēju, jo sajūtu, ka pienākums ir vēl šim tam tos sūtīt. — Labi būtu, ja tā zināmā naudas summa stāvētu pie Jums, lai, kad Kamars atkal atbrauks, viņš varētu bez kavēkļiem to saņemt. — Sievas veselība ir drusku uzlabojusies, bet nezin kad un kādā mērā uzlabosies Dakteri ieteic tagad visvairāk masāžu. Pa brītiņam varam jau no gultas izsēdināt, bet ar lielu uzmanību. — Daudz labdienu Jums ar cien. kundzi no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 12. V 24.

Miļo K. Egles kungs! Sirsnīgi pateicu Jums un Jūsu cien. kundzei par līdzjūtību un veselības saņemšanas novēlējumu, tāpat arī Jēpe kungam. Labošanās līdz šim par nepilnām divām nedēļām ir tik tai ziņā, ka ēstgriba atgriezusies un arī miegs atnācis, kad ciešanas to pieļauj; vienas nevar atstāt pavisam un nereti vajaga būt diviem. Labi, ka ir tāda dienestniece, kas ar visu sirsnību atdodas kopšanai gan dienās, gan naktīs, lai gan pašai bez tam darbu visai daudz.

Par naudas lietu Jēpe kgs lai visai nenorūpētos, jo pagaidām iztikšu vietējībā. Pastā arī lai nesūta agrāk, kā vien ja tas būs neciešami vajadzīgs. Var būt, ka atkal iegadās kādam ticamam vīram iebraukt no mana tuvuma.

Par «Jauno M. 1-ku» iespiešanu «Latvī» man ir šā-

das domas. Es viens no seviš nevaru tai lietā vairs dot atļaujas bez vienošanās ar apgādātāju. Jēpe kungam tai lietā lielākais vārds pēc tam, kad rokraksts iesūtīts jau viņam. Tur jāapsver, vai tas par labu vai par vainu priekš apgādātāja. No pirmiem «M. l-kiem» tika arī pāra nodaļas iepriekš nodrukātas, un tas derēja taisni par vērības iekustinājumu; bet, vai tagad arī tā būtu, tas cits jautājums. Ja iespiež galvenā lapā un tik vien, cik līdz šim, tad liela vis kaite nevarētu būt, jo dienas laikrakstus šolaik ja tik ļoti kāds retais saglabā. Un, ja kas būs lasījis ar patiku (ko gan vēl nevar zināt) šo 1. daļu, tas vēlēsies lasīt citas arī ar laiku. Ja būtu runa par kādu atsevišķu nodaļu vien, tad varētu izļaut viegli, bet še ir runa par visu. Tālab mans spriedums šoreiz šāds: ja Jēpe kgs ar mieru to ļaut, tad man pretību nebūtu; tik tad tas domājamais honorārs, kas tur varētu nākt, padalāms starp Jēpe kgu un mani pēc pašu vienošanās, kur vienprātība nezustu. Bet pirms vēl jādzird, ko sacīsat Jūs un citi mani literāriskie draugi. Vai atradīsat par lasīšanas cienīgu vai ne. Uz Jums tiem zināmiem trim man liels svars šai lietā. Un, ja nāktu kurmēr apmierinoša atsauksme, tad, pamatojoties uz šā augšējā lēmuma, Jēpe kgs var darīt pēc sava ieskata. Tik daudz gan vēl iepriekš varētu sacīt, ka, ja tas sakopojums varētu iecīnīt sev plašāku un palielamāku vietu, tad tāds laikraksta iespaidums nenieka nekaitētu, jo tā ir daudzi darījuši — pēdējā laikā arī Janševskis ar savu «Dzimteni».

Jūs ziņojat, ka «Jaunie M. l-ki» iznākšot tā kā tā drīz arī par sevi. Man gan pēc drīzuma nav liela dziņa, bet drīzāk gan izdevējam. Un, ja arī drīzums drošs būtu paredzams, tad taču ne agrāk kā pēc «Atmiņu» II sējuma iespiešanas, kuram jāiet pa priekšu. Savā priekšpēdējā vēstulē Jūs gan ziņojāt, ka abas šās grāmatas iznākšot maija mēnesī. Ticams tas man

gan nerādījās, un tagad šī neticība man rādās apstiprinoties, jo maija mēnesis jau līdz pusei bezmaz, bet neviena loksne vēl no «Atmiņām» nav še redzēta, ja ne vien ka tās nav tikušas man sūtītas, ko arī gan nedomāju, ka Jūs to varētu piemirst. Lieta še laīkam gan ir tāda, ka termiņu grāmatas iet šādiem beztermiņu rakstiem papriekšu un šie pēdējie tik tad, kad spiestava brīva; bet brīva viņa šai ziņā reti kad var būt. Nav laīkam dabūjami vēl joprojām arī iesieti eksemplāri no «Atmiņu» 1. sējuma, citādi Jūs būtu jel kādu pāru ar Kamaru atsūtījuši. Rādās, ka grāmatu sējēju ietaisēm arī uz to maz vaļas.

Tad vēl viena un pēdējā lieta. «Jauno M. 1-ku» 1. nodaļā, kur «Stenģene» ar Linumu runā arī par Jetes jaunkundzes vienādībām ar Augura Antonu un kur tad Linums saka, kādas tiem vienādības, kā abiem logu stiklu brilles, abiem papīrosi utt., tur kā pēdējo vienādību lūdzu iezīmēt arī šo:

abi skolu nepabeiguši, eksāmenos cauri krizdami.

Ar šo nu pabeidzu savu šās reizes tenku un lūdzu darīt, kā labāk spējams visās lietās.

Sveicinādams no mums abiem Jūs ar c. kundzi un Jēpe kungu,

Jūsu

Kaudzītes Matiss.

Kalna Kaib. 18. V 24.

Miļo K. Egle kungs! Cik paredzams, tad priekš vas. sv. kādam no maniem tuvumniekiem vajadzēs ierasties Rīgā. Tas varētu būt ne agrāk, ne vēlāk kā priekšpēdējā nedēļā. Vēlējams būtu, ka tad varētu saņemt pie Jums bez kavēkļiem to, kas Jums jau zināms. — Tai II sējuma nodaļā «Atmiņas no tautas skolotāju dzīves» ir kādā vietā, ja ne divās grupās,

sarakstīti tie skolotāji, kuriem rakstniecībā ievērojama nozīme. Tur lūdzu pienācīgā vietā ierakstīt arī šos divus, kuru laikam gan vēl nav (īstenāk sākot, trīs): Janševsku, Birzn. Upīti un Andr. Upīti. — Tālāk lūdzu pasūtīt priekš manis uz jūnija un jūlija mēnešiem laikrakstu «Latvis» un izdevumu ierakstīt manā kontā. Pa pastu man grūti izdarāms.

Manas zināmās mājas bēdas turpinājas, cerībai pastāvēt uz izlabošanas, lai gan tuvumā tā nav paredzama.

Kad nākamā kāda drauga iebraukšanas gadījumā, kā augšā minēts, būs pieejams pie Jums, tad pat, kā cerams, būs dabūjams «Atmiņu» 1. sējums iesiets, uz ko joprojām gaidu. — Pa tām starpām Jūs jau būsat gan man kaut ko rakstījuši, kas laikam pārmainīsies ceļā.

Ar daudz labd. Jums ar cien. kundzi no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 22. V 1924.

Miļo K. Egles kgs! Nupat Jūsu vēstuli saņēmu, un tūlī ir izdevība nosūtīt atbildi, ko tālab arī nekavējos darīt. Var būt, ka Jēpe kunga domas ir pareizākas, kad «Latvim» ļauj iespiest ne visu, bet dažas nodaļas. Patlaban raksta arī Roberts Bērziņš — lūdz «J. M. I.» priekš «Nedēļas». Nevaru nekā sacīt, bet, ja ar Jēpe kungu nospriežat, ka var dot arī tur pāra nodaļu (protams, citu), tad nekas pretī. Honorāru sola pilnīgu. Es Bērziņa kungam šai lietā aizrādīju uz Jums sarunu labad. Biju gan domājis uz 30. V Rīgā ierasties, bet zināmo bēdu un grūtību dēļ laikam nespēšu vis, jo nav atrodams pat neviens, ko tikmēr

varētu atstāt savā vietā. Labošanās nav vēl noma-
nāma. — Ja manis uz 30. V nesagaidāt, ko laikam
paredzu, tad par to zināmo vajadzību Jēpe kgs lai
nerūpētos. Pagaidām iztiktū un ar laiku dabūšu.

Ar daudz labdienām

Jūsu

Kaudz. Mat.

Miļo K. Egles kungs!

Kamars iebrauc Rīgā agrāk, nekā bij domāts, tāpēc
ar viņu gan Jums neizdosies atsūtīt to zināmo vaja-
dzību, bet, ja man izdosies atrast kādu sievieti —
vietnieci uz pāra dienām, tad gribētu ierasties Rīgā
uz 30. V, kur to dienu būs R. L. b-bas gada sapulce,
un tad pat es varētu saņemt arī to, kas jau gaidāms;
tikai lai Jēpe kgs līdz tam laikam pagādātu. Arī
iesietos «Atmiņu» I eksemplārus tad pat varēs laikam
pie Jums atrast.

Cerībā uz redzēšanos ar labdienām Jums un
Jēpe kgam.

Jūsu

Kaudz. Mat.

K. Egles kungam.

«Latvja» ekspedīcija sūta savu lapu bez adrešu uz-
lipinājuma. Pasta kantorī laikam tiek salikti vairāki
Nr. Nr. cits iekš cita un tik virsējam ar zīmiķi uz-
rakstīta adrese. Pagastnamā tiek šādi sakopojumi lai-
kam no ziņkārīgiem izjaukti un nesalikti. Kaut eks-
pedīcijai varētu atgādināt, lai manam eksemplāram
liktu adreses.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Miļo K. Egles kungs! Beidzot jāsaka, ka Jūsu domas taču ir labākas, kad liekat sūtīt korektūru no «Jaun. M-ku l-kiem» man, nekā kad gaidītu mani ierodamies tur. Patlaban nosūtu atpakaļ Pīpiņa kunkam krietnu vīkšķi un esmu ievērojis, ko iespējis, no Jūsu un Misiņa kga aizrādījumiem sīkumos, ko darīšu pēc iespējas arī turpmāk. Bija līdz arī l. loksne no «Atmiņas» II utt. Tas viss nu būtu labi; bet taču ir kāda lieta, ar kuru nevaru saprasties un apmierināties. Mans nodoms, kā Jums un Jēpe kgam zināms, ir tas — izdot visus manus, resp., mana brāļa rakstus tai formātā un tai rindu ērtumā, kādā ir «Atmiņas». Bet «Jaun. M. l-ki» ir sākti salikt gan tai pašā formātā, bet ar ciešāk saspiestām rindām jeb bez plātiņu likšanas pa rindu spraugām (ohne Durchschuss). Tā vaina nu vēl var novērsta jeb izlabota tikt, un tam jānotiek ikkatrā ziņā: vajadzīgs parīkot, lai rindas retina, ka iznāktu taisni tas rindu ērtums, kas ir «Atmiņām». Cita lieta būtu varbūt ar zinātņu rakstiem, bet daiļliteratūru visas tautas mēdz dot it īpaši ērti iespiestu un viegli lasāmu. Īpaši vecāki cilvēki saspiestu rakstu neņem ne rokā. Apgādātājs nekā nezaudēs, jo maksu apskaita pēc loksniem un publika mīlāk pirk vieglāk lasāmas grāmatas nekā biežāk saspiestiem rakstiem. Pīpiņa kgam arī esmu par to rakstījis, ka retinājumam jānāk. Daudz labdienu no mums abiem Jums ar cien. kundzi sūta

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 6. VII 24.

Miļo K. Egles kgs! Pateicos par piesūtītām loksniem un, kā jau arvienu, sūtu Jums ko pretī. Tā

šoreiz sūtu Mālberģa vēstuli, kuru izdevies atrast. Žēl, ka viņas nebij agrāk, kad darbā atradās «Atmiņu» I sējums. Bet es taču domāju, ka ja atliktos II sējuma beigās kāda tukša lapa vai puslapa, likt tur iespiest kā pielikumu, lai nepaliek vismaz pazušanas varā, kā, rādās, laikam noticis ar vienīgo Ausekļa vēstuli.¹ Sī no Mālberģa man ir laikam arī vienīgā un vispāri viņu laikam maz, tāpēc tā pieder pie literāriskiem retumiem. Ja šās vēstules dēļ vien nāktos iespiest īpašu lapu, tad lai paliek, bet iespīezām vēlos tik tad, kad ir tukša telpa beigās.* Un, ja tā telpa būtu maza, tad varētu salikt sīkākiem burtiem. Otra lieta, ko vēlos, ir šī: beigu loksni no «Atmiņu» II es vēlētos dabūt lasīt korektūrā īpaši nobeiguma nodaļas labad, jo pēdējo reizi rokrakstā nedabūju vairs Rīgā izlasīt un bez tam tur var atrasties šis tas grozāms vai labojams, piemērojoties tagadnei.** Treškārt, vārpu salasījuma nodaļā, kur pieminēts arī Bilēnšteins, lūdzu iezīmēt kādā pieņēmīgā vietā šo teikumu: Bilēnšteins bij gan pilnīga auguma vīrs, bet viņa balss skanēja stipri vien diskantā. Bet papriekšu lūdzu pārļasīt šo nelielo gabaliņu redzēšanas labad, vai šāds teikums tur jau neatradās, ko gan nedomāju, — «Latvī» starp «Jaun. Mērn. laikiem» atrodas labs skaits korektūras kļūdu — kā jau ar lielu steidzību izdodamā dienas laikrakstā, tāpēc salikšanai lai lieto spiestava tik rokrakstu, un beigās — kā lai

¹ Kaudz. Matīss viņam rakstīto Ausekļa vēstuli bija nodevis līdz ar citām preses izstādei, neliegdams to pētnieciskiem nolūkiem T. Zeifertam. Ausekļa kop. rakstu izdevumu gatavojot, tādēļ pat nolūkiem šo vēstuli Kaudzītes Matīsam izlūdzies J. Lapiņš. Kopotu rakstu izdevumā tā arī iespiesta, bet, kad Kaudzītes Matīsa uzdevumā viņa «Atmiņu» vajadzībām es sāku dzenāt rokā vēstules oriģinālu, tad to sadabūt vairs neizdevās.

* Jēpe kungs domā, ka varēšot.

** Redzu, ka darbs drīz pie beigām un kavēt nevar. Esmu saņēmis jau līdz 16. loksnei.

viss rokraksts būtu man atdabūjams pilnā sastāvā. Pateicos par paunā sasietiem 5 ekspl. no «Atmiņu» I. Piesūtišu kādu atkal, kas atved. — Jūs arvien mīļi apvaicājaties par manas dzīvesbiedrenes veselības jeb neveselības stāvokli; tur varu ziņot gandrīz tikai to, ka sēdēt jau sēd gan gultā dažas stundas no vietas, bet ievainotais loceklis nerāda nekāda spēka, bet ir sāpju pilns un vairāms. Kad dabū nosēsties vai nogulties viņam pa prātam, tad kādu laiku nekas, bet, kad izgadās pagrozīties uz kaut katru pusi drusku greizāk, tad sāpes tūliņ lielas. Bijis ir otrs dakters arī, kas plaši iecienīts, bet tas arī cita nesacīja kā tikai ieteica jo cietīgi un cītīgi masāžu — kā vienīgo līdzekli kaut pie kāda nebūt paveseļošanās mēra. Tagad tas tiek darīts ar visu vērību joprojām, bet kas zin cik daudz palīdzēs! Gultā sēdēdama, dara gan dažādus roku darbiņus, bet tikpat guļamās, kā sēdamās attiecīgās miesas daļas ir pārāk nospaidītas. Par laimi, ēstgriba ir laba un prāta jautrība ar cerību arī pastāv. Bet ciešana iet jau trešo mēnesi. Tomēr tādu sāpju un moku cietēji mēdz arī aprasties ar savu likteni. — Vai Misiņa k. no Vācijas atpakaļ; bet, ja ne, tad vai zināms, cik ilgi paliks tur? Līdz šai dienai Jēpe kungs nav vēl bijis pie manis, bet gaidīt gaidu. — Esmu tā kā apjucis un apmulsis — neveicas rakstniecības darbi, un nepadaru arī citur daudz.

Nupat Jēpe kgs ieradās še, mums par lielu prieku, nostaigājis kājām 26 verstis un rītu agri grib doties uz Dzērbeni. Kā paredzams, tad «Atmiņas» II būs drīz pie beigām. Bet nezinu, kur es esmu iedalījis nodaļu «Atmiņas par Juri Kalniņu un Vietalvas pagātni». Pēc domām tai būtu bijis jānāk pirms «Vārpu salasījuma», bet laikam esmu ielicis vēlāk. Bet jānāk tai nodaļai visādā ziņā. Žēl, ka «Vārpu salasījuma» virsrakstā nav iedomāts ierakstīt arī Mīlenbahu un Grosvaldu. Tur mana vaina. Mālberga vēstule

nonāks gan vēl laikā. Bet man rādās, ka beigas tuvu un korektūras sūtīšana varētu aizņemt pāra nedēļu laika, tad labāk nemaz nesūtīt.

Daudz labdienu Jums ar aug. c. kundzi no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 10 VII 24.

Miļo K. Egles kgs! Lūdzu iedot še manam tuvākam kaimiņam Ed. Ozola kgam to pauniņu ar 5 ekspl. «Atm.» I.

Esmu pārpraties. Par Juri Kalniņu un Vietalvu attiecīgā nodaļa atradīsies tajās loksnes 9.—11., kuru man vēl nav. — Milenbahu un Grosvaldu varētu ierakstīt jel rādītājā līdz ar citiem apakš virsraksta: «Vārpu salasījums atmiņu tīrumā». Ja kādas loksnes ir no jauna, tad lūdzu iedot arī.

Ar labd.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Vietalvas pagātne.

1) Ir rakstīts, ka Kalniņš pēc atlaišanas no Vietalvas darbojies vēl kaut kur tuvāk pie Daugavas, bet tur jāsaka, ka viņa nekur vairs neapstiprināja.

2) Jubilejas ievadā sacīts, ka šis rakstikls ceturtais, bet viņš ir piektais dāvināts. Vienu, t. i., trešo, sūtīja agrākie audzēkņi no Krimas, sastāvošu no lieliem gliemežu mājokļiem.

3) Rakstienā par «Mērn.1-ku» izcelšanos ir dažas vietas pārdzēstas ar zīmiķi, bet tie pārdzēsumi lai paliek nevēroti.

Kalna Kaib. 14. VII 24.

Miļo K. Egles kungs! Pateicos ļoti par visu ievēriību. — «Jauno M. l-ku» korektūru nosūtu nupat pilnīgi pabeigtā sastāvā atpakaļ spiestavai, — Mālberģa vēstuli steidzu piesūtīt uz iespiešanu tādā ziņā, lai viņa paliktu pasargāta no iznīcības. Nākamā izdevē, ja tāda tiek piedzīvota, viņu varēs ievietot, kur vajadzīgs; bet neticu, vai es to dienu piedzīvošu, un tad Jūs to izdarīsat manā vietā. Pazūd tādi dokumenti neticamā kārtā — it kā vienīgā man bijusē Ausekļa vēstule, kas vēl nav atrasta. Būtu Mālberģa vēstulei piezīmējams tik tas, kur «Atm.» I sējumā atrodamas atmiņas par Mālberģi. — No Jēpes kga dzirdēju, ka Zinību kom. vas. sapulces esot noliktas uz 4.—5. aug., kā izsludināts bijis dažos laikrakstos. Es to neesmu lasījis, tālab lūdzu man paziņot ar drošāku noteiktību, jo J. kgs drusku šaubījās. Es tad domātu nokļūt Rīgā, jo esmu pieteicis kādu nebūt priekšlasījumu. Vēlējams ļoti būtu, ka līdz tam laikam tiktu abas darbā būdamās grāmatas gatavas. Tad pat pārrunātu dažas citas lietas arī. Par jaunākiem piesūtījumiem pateicos kā arvienu. Daudz labd. Jums ar c. kundzi no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 13. X 24.

Miļo K. Egle kgs!

Lūdzu pieņemt šās 2 lietas līdz viņu noņemšanai caur manu brāļadēla meitu Elzu Kaudzīt-Usenko priekš manas cietējas tur Sarkanā Krustā.¹

¹ Kaudzītes Matīsa dzīvesbiedre ilgāku laiku ārstējās Sarkanā Krusta slimnīcā Rīgā.

Domāju, kā jau viņlaik sacīju, iebraukt uz 27. X, ja tik neradīsies kāds visai liels kavēklis (paveid. kuļmašīna) tajās dienās. Zināmo darbu dzenu, bet gausi virzās uz priekšu. — Nevaļa liela.

Ar daudz labd. Jums ar a. c. kundzi no

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 21. X 24.

Ļoti god. K. Egles kgs!

Uz 27. ceru gan iebraukt, bet ar Jums tikties varēšu tik 28. ap pusdienu. Nevēlētos gan principāla kungam uzmākties, bet varētu būt, ka pāra simtiņu latī neciešami vajadzēs.

Cītu visu atstāju uz tikšanos.

Ar daudz labd. Jums un a. c. kundzei.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 4. XI 24.

Miļo K. Egles kungs!

Rakstu atbildes A. Upīšam un Puriņam.¹ Pievienot gribu arī Ērmaņa recenzijai atbildi, kād dabūšu viņa rakstu rokā un tad savienošu visiem trim vienviet

¹ Domāta atbilde A. Upīša, tāpat K. Zariņa, nevis Puriņa (kā to nepareizi te raksta M. Kaudzīte) negatīvai atsauksmei par «Jaun. Mērn. laiku» 1. daļu. Pirmā no tām bija iespiesta žurn. «Domas» 1924. gada 8., bet otrā — žurn. «Rītums» 1924. gada 8. burtnīcā. Līdztekus atzinīgiem spriedumiem noliedzošas piezīmes bija arī P. Ērmaņa kritikā «Latvju Grāmatas» 1924. gada 5. burtnīcā. Uz visām šām atsauksmēm Kaudz. Mat. nu gatavoja

mazā brošūriņā papriekšu, bet pēc to pašu arī II daļas beigās, uz ko lai paglabātu spiestava salikumu neizjauktu. Uz to man vairāk cēloņu. Vispirms jau tieku brīvs no dažādu žurnālu atkarības, otrkārt, tur iznāk daža skaidriība arī priekš nākamām daļām, kur tad turpmāk nevajadzēs varbūt atsaukties daudz pret nelabvēlīgiem pārspriedējiem, un, treškārt, varēs piesūtīt, kam gribēs, un, ceturtkārt, varēs par mazu nau-diņu dabūt, kas gribēs. Tik daudz droši neizpirks, cik maksās papīrs un iespiedums, bet burtu salikums lai paliek, kā jau sacīju, priekš otrās daļas beigām. Un lai rēķins šāds vai tāds, bet tādā veidā vēlos atbildēt, jo tad var runāt, kā patīk. Ja vien būtu Ērmaņa raksts jau rokā, tad pa starpām pabeigtu drīz. Bet visai steidzams jau tur nekas vis nav. Nākamo «Latvju Grāmatu» jau gan laikam man atsūtīsāt, līdz ko nāks dabūjama, jo tur taču būs iekšā Ērmaņa pārsprie-dums.

Bet ir man vēl kāds cits savāds lūgums. Jums labi pazīstams ir «Pe-Ge» [Pāvils Gruzna], bet es viņa nezinu. Viņa dramatisējums (M. l.) ir Dailes teātrī ilgi izrādīts ar lieliem panākumiem. Pirms «M. l-ku» at-došanas «Der. Grām. Nodaļai» mums bij līgums, ka arī sarakstītājam nāksies kaut kas no dramatisējuma ienākumiem. Bet ilgus gadus viss ir stāvējis mierā un tagad atjaunojies. Ja nu, kā domājams, dramatisē-tājs arī dabū savu tiesu, tad «Pe-Ge» nevar būt palicis tukšā. Tolaik, kad dibinājām līgumu, viņš bij itin labprātīgs uz dališanos, un domāju, ka tai pašā

garas atspēkojuma atbildes. Nelīdzēja aizrādījumi, ka šādām po-lemikām būtu maza nozīme, pirms darbs pats vēl nav pabeigts, K. M. palika pie sava. Aizrādīdams, ka viņam ne tikai morāliska, bet arī juridiska tiesība prasīt atspēkojuma uzņemšanu, atbildi Ērmanim «Latvju Grāmatā» viņš nodeva, un tā tika arī 1924. gada 6. burtnīcā iespiesta. Neiespiestas palika atbildes Upītim un Zariņam, kuras viņš pats beidzot atlika.

prātā būs tagad arī. Mans lūgums šai lietā būtu šis: ka Jūs parunātos ar «Pe-Ge», ka būtu kaut kas darāms; tad lai pārvestu pastā, jo tagadējā lielu vajadzību laikā kaut kurš pabalstiņš ļoti derīgs. Paļaujos uz viņa paša apziņas ieskatu un būšu mierā, kā darīs, jo ceru, ka nedarīts nepaliks. Darija savā laikā godam arī Zeltmatis no Nac. teātra puses, un «Pe-Ge» šai ziņā nepaliks pakaļ.

Ar daudz labdienām Jums un kundzei.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 15. XI 24.

Pateicos par laipno vēstuli. — Par brošūru bez tam vairs nedomāju, jo lieta neiznāks gara utt. Pēc pāra nedēļām, t. i., šā mēn. beigās, man jātiek atkal rezidencē un līdz ar to ikkatrā ziņā arī pie Jums. Cenšos pabeigt II daļu. Varbūt dec. pirmā pusē tikšu galā. Dienu gan daudz, bet laika priekš šā darba iznāk joprojām samērā maz.

Ar daudz labdienām principāla kungam un Jums.

Jūsu

K. M.

Kalna Kaib. 23. XI 24.

Miļo K. Egle kgs! Lūdzu pieņemt atkal glabāšanā līdz rītdienai šo groziņu, kuru saņems mana Jums pazīstamā radniece Elza Kaudzīte-Usenko laikam ne agrāk kā rītu.

Ar otro daļu esmu patlaban pie galīgām beigām un šo pašu nedēļu nosūtīšu beigu galu savai cietējai

pareizrakstības sīkumu ziņā pārļasīt, tāpat kā tas bija ar lielāko daļu, kura Jums jau rokā. Jēpe kungs ar iespēšanu var darīt, kā patik: vai steigt, kā viņš agrāk domāja, uz ziemas svētkiem vai vēlāk; pie manis kavēkļu nav. Iesākums manis labad varēja tikt jau salikts. Beigas nāks Jūsu rokā ne vēlāk par nākamā mēneša pirmajām dienām vai jau agrāk. Šī daļa tik liela neiznāks kā pirmā — labi, ja 10 loksnes pilnas būs vai nē. — Ja vien ceļa dēļ būs iespējams, tad domātu iebraukt rezidencē pēdējā nov. mēn. dienā.

Ar daudz labd. Jums ar cien. kundzi.

Jūsu

Kaudz. Mat.

26. XI 24.

Miļo K. Egles kungs. Lūdzu, ja iespējams, ievietot šo manu mierprātīgo atbildi Andr. Upīšam Jums tuvu stāvošā «Latvju Grāmatā», «Ritumā» etc. Citiem varbūt nebūs vajadzīgs atbildēt. Nav arī tā atbilde gara, bet, nekā nesacījis, negribu palikt nekādā ziņā. Tur beigās ir arī kāda uzslavas atsauksme, kura šādā gadījumā nāks zināma.¹ II daļas beigas līdz ar šo izsūtu, kurp jau pēdējā vēstulē ziņojū. Tur tas noraksts ilgi palikt nedomās.

Sveicinādams

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 3. XII 24.

Miļo K. Egles k.! Gan jau bīdamies no Jūsu pārāk lielas nodarbināšanas manis labā, tomēr griežos joprojām pie Jums. — Lieta šoreiz sekoša. Dāvināmo

¹ E. Erharda atsauksme.

jubilejas burtnīcu uzrakstu labad vien man doties turp vai tos eks. sūtīt šurp — liels kavēklīgs grūtums, bet es varētu parakstīt, kad man piesūtītu no 1. loksnes 50 eks. (kas izies bezmaz pa Rīgu vien un apkārtni); es tad uzrakstītu uz visām pēc vajadzības un aizsūtītu atpakaļ pavisam spodras. Pa to laiku būtu varbūt citas loksnes arī gatavas, un tad varētu tūliņ iesiet un izsūtīt, kā jau es pieminēju (pirms vispārībā laišanas tos goda eks. izsūtīt). Pārējos apm. 30 eks. priekš lauciniekiem es saņemtu vēlāk, jo tai lietā tāda steidzība nav. Tādā pašā veidā es gribētu darīt arī ar dažiem «Atmiņu» eks., ja dabūju piesūtītas no tiem pirmās loksnes, skaitā — nu 6—8.

Zināms gan, ka man vispāri kamanu ceļa laikā vēl rezidencē jātiek, bet tad es nebūtu piespiests braukt ar noteiktību šo darbu labad vien, bet tad, kad varu savienot šo to vairāk vienkop. Ja tas var tā izdoties, kā es rakstu, tad Jēpe kgam nevajadzētu nekā rūpēties par naudas sūtīšanu šurp, bet lai paliktu mierā līdz manai neparedzamai iebraukšanai.

Ja tās loksnes sūtāt, tad labāk un drošāk būtu likt iešūt drēbē un likt abējas vienkop, ja viņas iznāk puslīdz vienā laikā.

Ar daudz labd. uzsāktā gadā Jums, Jūsu cien. kundzei un Jēpe kgm.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 16 XII 24.

Miļo K. Egle kgs! Man nav vis gluži viegli ap sirdi, apzinoties, ka esmu Jums darījis nemieru ar saviem pretrakstiem. Lūdzu man to piedot. Turpmāk Jums neuzmākšos.

Ļoti pateicos par visādiem izpalīdzējumiem un lūdzu pieņemt ir šoreiz šo groziņu priekš izsniegšanas manai zināmai brāļadēla meitai zināmā ceļā uz slimnīcu.

Es domāju atkal iebraukt 2. I vai arī pašā jaunā gada dienā sakarā ar skolotāju centra sapulci, kura būšot jauna gada pirmajās dienās un kurā piedalīties ļoti vēlos. Tāpat arī, aplūkojot savu cietēju slimnīcā. Tad būs man varbūt vairāk laika parunāties ar Jums un Jēpe kungu, no kura tad man atkal nāksies laikum ko lūgt.

(Patiesībā tas mans pretrakstiņš Ērmanim nesa-tur nekā naidīga, bet ir īstenībā tik tāds kā paskaidrojums, kā jāskatās uz «J. M. 1-kiem», jo esmu no-manījis arī pie citiem tai pašā ziņā nepareizus ieska-tus.)

Lūdzu sveicināt no manis ar sirsnību Jēpe kungu līdz ar visu ģimeni, un esat tāpat mīļi sveicināti uz tuvējām svētku dienām Jūs paši ar Jūsu a. c. dzīves biedreni no

Jūsu

Kaudzītes Matīsa.

Kalna Kaib. 24. II 25.

3. loksni Cēsīs pārlasīju pirmoreiz, bet liku sūtīt arī uz Rīgu, jo sev nevaru uzticēties. — Kā redzu, «Jau-nības literatūru» Jūs turpinājiet. Ja nu manuskriptu ziņā Jums kāda vajadzība rastos, tad es varbūt va-rētu kaut kad ar kādiem sikumiem palīdzīgs būt. Tādā gadījumā tad lūdzu man to pie laika tik paziņot. 27. II mana biedrene laikum pārvietosies šurp. Viņas

vārdā Jums un Jūsu kundzei izsaku pateicības par dažādu laipnību. (Kad pie padusēm ved, tad staigā gan.)

Ar labd.

Jūsu

Kaudzītes Matiss.

Kalna Kaib. 31. III 1925.

Miļo K. Egles kgs!

Pateicos par laipno paziņojumu un lūdzu abas klātpieliktās vēstules piegādāt adresātiem. Zeiferta vēstulē, kā jau sapratīsat, ir sveiciens uz jubileju. Jādomā, ka Jūs arī piedalīsaties, tad pasniegšana Jums nedarīs sevišķu raižu.

Veselības lieta mums labojas lēnām. Braucot uz māju, bij gadījies stipri ciest, un tie paši iespaidi vēl laikam nav izzuduši.¹ Lielākais posts bij bijis tas, ka, braucot ar Sark. Krusta automobili līdz piestātei Rīgā, dabūjusi ieelpot benzīna dūmus un no tā cēlusies vemšana, kura atkārtojās vēl, braucot pa zemes ceļu. Par laimi, vēl iestājās uz to dienu labs kamana ceļš. Ja pastāvētu sliktais vāgu ceļš, kāds bij līdz tam, tad nezin cik pavisam pārnestu mājā dzīvības spēka. Kad divatā vadājam, tad nostaigā pa istabām pāra desmit soļu reizē, bet tad jāpūšas. Ilgi sēdēt nevar, jo ceļoties dažādas sāpes. Bet cerēt jau ceram uz labošanu.

¹ Viņa dzīvesbiedre bija no Sarkanā Krusta slimnīcas aizvesta atpakaļ uz Kaibēniem. Pamazām gan tiktāl iestiprinājās, ka varēja pati cilāties un ar īpaša krāģiņa palīdzību dažus soļus pa istabu arī kustēties, tak pilnīgi vesela vairs nekad netika. Mira 1928. gada 18. martā 80 gadu vecumā un tika paglabāta 28. martā blakus savam dzīves draugam.

Šī pati neveselības lieta saista mani pie mājas, ka atraisīties grūti pat uz dažām stundām, tāpēc laukā nekur netieku. — Miļi sveicinām abi Jūs un kundzi uz nākamām svētku dienām un vispāri.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Ja caur Jūsu rokām iet «J. M. l-ku» brīveksempļāru izsūtīšana, tad Jaegera adrese Liepājā ir Hika ielā 10.

Kalna Kaib. 19. IV 1925.

Miļo K. Egles kungs!

Uz Rakstnieku-Žurnālistu arodbiedrības gada sapulci 27. IV Jūs jau gan iesat, tālab atkal lūdzu iesniegt sapulces priekšniekam šo klāt pielikto vēstulīti, kur iekšā mans sveiciens sapulcei.

Sava solījuma neesmu aizmirsis, bet aiz lielas nevaļas neesmu vēl galā ticis; bet pabeigšu jau gan un piesūtīšu.

Ar veselošanos iet pamazām uz priekšu. Lielākie grūtumi tie, ka staigājot jūt arvien sāpes un vispārīgie spēki nelabojas jeb nespēks neatstājas.

Daudz labdienu Jums ar cien. kundzi no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 29. IV 25.

Lūdzu pasūtīt priekš manis uz 2 mēn. (maijs un jūnijs) «Latvi» un izdevumu likt ierakstīt manā kontā turpat veikalā. — Tam tulkojumam, par kuru

Jūs savā jaunākā laipnā vēstulē minējuši, būs laikam virsraksts: «Kas ir rakters?»¹ Tā ir kāda ievērojama ģimnāzijas direktora runa, sacīta pie abiturientu atlaišanas Vācijā. Nezinu, vai man pašam ir vēl kāds eksemplārs starp maniem grāmatu sīkumiem, jo neatminos to jaunākā laikā redzējis, un šī lieta ir jau ap 40 gadu veca. Taču draugam Misiņam ikkatrā ziņā būs savs eksemplārs, ja tik izdotos dabūt rokā. Autora vārda neatminu, bet Hagemesters viņš nevar būt bijis, jo šis vārds pieder pilnīgi izmirušai muižnieku ģimenei, no kuras neviens — vismaz pedagoģisks — zinātņu vīrs nav dzirdēts. Tai tulkojumā es raudzīju, vai un cik var iztikt bez svešvārdiem, ko bij tūliņ sapratis «Latv. draugu biedrības» Vidzemes direktors Döbner's, jo viņa spriedums par to tulkojumu bij šāds — «der Ueber Uebersetzer ringt nach lettischen Ausdrücken», bet nesacīja vis gan, ka nebūtu izdevies saturu paturēt saprotamu. No vairākiem lasītājiem tiku dzirdējis atzinīgas atsauksmes un nemaz nezinu, kas bij sacījis, ka tulkojums mans. Mana biedrene spēcinās gan, lai arī ļoti lēnām. Līdz patstāvīgam spēkam vēl tālu, tāpēc it īpaši projām nekur netieku. Par labvēlīgiem sveicieniem ļoti pateicamies un sūtām Jums abiem ar a. c. kundzi labdienas.

Jūsu

Kaudz. Mat.

N B. Ceru kaut jel uz brīdi ar Jums vasarā tikties, kad, kā domājat, Jums izdosies atkal manā apgabalā ierasties.

T. p.

¹ Grāmatas pilnīgs tituls «Kas ir rakters un kā var viņu caur audzināšanu audzēt? No Dr. Augusta Hagemann'a, citreizējā direktora pie ķēniskās ģimnāzijas Graudencē. Tulkojums Rīgā un Tērbatā 1882.»

Miļo K. Egles kgs! Ja jums šāda satura rakstiņi kādos jaunatnes izdevumos der, tad lūdzu lietot pēc patikas un ieskata.¹ Pavasara dienas šogad brīnum jaukas. Es stāvu pašlaik tik dārzkopības varā. — Ar daudz labdienām Jums ar a. c. kundzi paliekam abi

Jūsu
Kaudz. Mat. ar L.

27. X 1925.

Miļo K. Egle kgs!

Pateicos par laipno vēstuli un ziņām. Ap nāk. dec. mēn. vidu ceru būt rezidencē, kur tad arī izdosies satīkties. Pateicas mana dzīvesbiedrene par apvaicājumu veselības ziņā, un viņa līdz ar mani rūpējas arī par Jūsu veselības stāvokli. Daudz labdienu Jums abiem un mīļiem Misiņam ar kundzi no manis un dzīvesbiedrenes.

Jūsu
Kaudz. Mat.

Kalna Kaib. 3. VII 26.

*Miļie rīdzinieki!*² Nezinādams K. Egles kga mājas adreses, rakstu Jums abiem kopā šo vienu pašu karti. Tiesa ir, ka netiku uz lieliem dziesmu svētkiem no

¹ Raksts «Jaunpiebalgas otrās pakāpes pamatskolas izrīkojumā», iesp. O. Jēpes izd. Jaun. liter. XXI krājumā «Vērieni», 1925. gadā.

² Man un J. Misiņam kopīgi rakstīta vēstule, kas palika pēdējā.

mājas aiz zināmiem neveselības cēloņiem. Ja būtu tikai zināmā vecā kaite vien, lai tad vēl kā būdams, bet pievienojusies bij pašā tai laikā, kā rādījās, stipra gripa klāt.

Netiku vis gan atturēts, bet pat vēl mudināts, lai braucu, bet nomanīju, ka man nebūs ne miera, ne laimes, jo ko var zināt, kas tikmēr notiek mājā. Tagad jau gan atkal sāk lēnām laboties un ir aizsniegts atpakaļ pērnais stāvoklis, lai arī vēl ne ikkatrā ziņā pavisam pilnīgi. Bet labi, kad jel tik daudz. — Strādājams man ir, kā jau zināt, galvenā kārtā pie mana lielākā darba turpinājuma, bet vasaras laikā maz pie viņa nokļūstu. Taču IV ir jau tuvu pie beigām. — Dārzaugļu būs, cik rādās, atkal krietni daudz un veselīgi arī. Priekš kādām nedēļām bij Sotaka un Jansons fotografēt. Uzņēma, kā vēlējās.¹ Nav vēl paredzams, kad pavisam nokļūšu uz rezidenci, bet pirms šē laikam sagaidīšu Egles kungu pie sevis.² — Šovasar daudz jauku dienu, bet samērā maz lietus. Ziemājs caurcaurīm vājš, bet uz vasarāju un sienu var cerēt. Āboliņa arī mazāk par vidējo.

Daudz sveicienu Jums un Jūsu cien. kundzēm no mums abiem.

Jūsu

Kaudz. Mat.

¹ Rakstniekam Sotakam, vecpiebaldzēnam, uz tēva mājām izbraucot, lūdzu izdarīt dažus uzņēmumus Kaibēnos. Kopīgi ar stud. Jansonu viņi to bija izpildījuši.

² Kaibēnos nokļuvu augusta pirmās dienās, atradu Kaudzītes Matīsu spirtu un rosīgu, tā ka man pat prātā nevarēja nākt, ka šī palika pēdējā reize satiekoties un ka pāra mēnešus vēlāk būs jau jāierodas uz sirmā rakstnieka izvadīšanu pēdējā gaitā. Vēl pavadot tālu aiz savas mājas robežām, Kaudzītes Matīss runāja par saviem literāriskajiem darbiem un par drīzu redzēšanos, jo gada beigās cerot nokļūt Rīgā, kur tad uzmeklēšot arī mani.

ATMIŅAS PAR APSIŠU JĒKABU

Biju vēl ganu zēns, tikko sācis vingrināties lasīšanā, par lielu lasīšanu nevarēja būt vēl ne runas, kad man jau pieskandināja pilnas ausis par trijiem mūsu puses rakstniekiem: par Apsišu Jēkabu, Poruku Jāni un Andrievu Niedru. Kā viena otra bērnībā pieredzēta epizode vai dzirdēts vārds, it īpaši ja tas saistīts ar dziedāšanu un dzeju, kas man ļoti patika, dažs kas no tā, ko dzirdēju par šiem rakstniekiem, iespiedies un palicis prātā uz visiem laikiem; tā arī pirmās ziņas par Apsišu Jēkabu (1858—1929) un citiem.

Lieli, ja ne lielāko daļu no savas bērnības un zēna gadiem pavadīju mātes vecāku mājās — Adulienas Zeltkalnā, apmēram 10 kilometrus no mūsmājām Druvienā. Ziemās brīvā savvaļā vecmāmiņas aizgādībā, bet vasarās, no pavasara līdz vēlam rudenim, cūkas, vēlāk lopus ganīdams, šai savrupajā, mežu apņemtajā sētā es biju iedzīvojies kā sava paša vecāku mājās.

Zeltkalnā katru gadu uz kārtējām «apšuvībām» (dažugad pa divi reizes) ieradās skroderis Degters, liels prātnieks, grāmatu cienītājs, un dažreiz atveda līdzī ne vienu vien jaunu grāmatu. Bieži viņš atnāca arī tāpat vien ciemos parunāties un allaž uzsāka valodas arī par sava dzimtā novada rakstniekiem — Apsišu Jēkabu, Poruku Jāni, Andrievu Niedru. «Apšuvībās» sēdēdams pie sava ar vadmalām

un visādiem darba rīkiem apkrautā galda, šūdams un gludinādams, viņš dziedāja dažādas dziesmas un skandēja no galvas daudz un dažādus dzejoļus, un es, muti pavēris, visu to klausījos.

Vismīļākā no tām viņam bija «Un tā es sen, ai, sen jau kļīstu», kas šai novadā bija jau tiktāl folklorizējusies vairākos variantos, ka to uzskatīja par tautas dziesmu, neprasot vairs pēc autora.

Apsīšu Jēkabam gan nebija ne tautā populāru dziesmu, ne dzejoļu, ko Degters dziedātu un skaitītu, toties tur bija kaut kas cits, kas saistīja manu jaunieša uzmanību. Vispirms tie bija dažādie anekdotiskie joki par Apsīšu Jēkaba tēvu, sauktu Traideri, un par lizumiešiem vispār. Ļoti prasmīgi atdarinādams lizumiešu izlokšni, kuru Apsīšu Jēkabs pats vairākkārt tik lietpratīgi un dziļi ir papētījis un aprakstījis, Degters atdarināja notikumus un gadījumus, kas rādīja vai nu toreizējo lizumiešu plaši pazīstamo smieklīgo lielību, vai arī naivitāti un vientiesību. Tāpat arī par Apsīšu Jēkaba tēvu, kuru nebēdīgākie iesvētāmie puisi Tirzas mācītāja mājā visādi centušies izniekot, jo Apsīšu Jēkaba tēvs ilgus gadus kā mācītāja uzticības vīrs vadījis šīs sagatavošanās mācības. Tikai par pašu Apsīšu Jēkabu, tāpat kā par Poruku, neatceros neko tādu, jo par tiem Degters runāja ar vislielāko nopietnību un cieņu.

Tā šie vārdi gluži neapzinīgi jau agri ieskanēja manā pusaudža un jaunekļa prātā, kad man vēl nebija lielas sapratas par rakstniecību un kad nevarēja būt arī ne jausmas, ka man nāksies personīgi iepazīties un diezgan bieži satikties it sevišķi ar vienu no viņiem — Apsīšu Jēkabu. Niedra mani nekad kā cilvēks neinteresēja un nesaistīja, un personīgi ar viņu tolaik netiku iepazīties, bet Poruks jau turpināja izglītību pilsētas skolās.

Par visu to ievadam plašāk runāju tāpēc, ka taisni

Apsīšu Jēkabs pats jau 1906. gadā uz šiem rakstniekiem — novadniekiem vērsa manu uzmanību, kad sāku pie viņa aizstaigāt uz Rīgas pilsētas 1. tautas bibliotēku, kuru viņš vadīja un kuras bagātības abi bieži vien pārcilājām un pārrunājām.

Mana pirmā sastapšanās un tuvāka personīga iepazīšanās ar Apsīšu Jēkabu notika Rīgā 1906. gada beigās. Toreizējā Rīgas pilsētas valde pēc pilsētas bibliotēkas vadītāja N. Buša ierosinājuma bija nolēmusi un 1906. gada rudenī arī noorganizējusi tā saukto Rīgas pilsētas 1. tautas bibliotēku, ieceļot par tās vadītāju Apsīšu Jēkabu — īstā vārdā Jāni Jaunzemu. Šo bibliotēku atklāja 1906. gada oktobrī.

1906. g. sākumā ierados Rīgā, lai pašmācības ceļā ar privātstundu piepalīdzību paātrinātā kārtā sagatavotos eksterna pārbaudījumiem toreizējās reālskolas (vismaz 6 klašu) kursa apmērā, un jau pašā sākumā kļuvu par vienu no naskākajiem 1. bibliotēkas pastāvīgiem apmeklētājiem. Jau labi sen manī bija pamodusies dzīva interese par literatūru, daudz lasīju dažādus prozas un dzejas darbus. Līdzekļu trūkuma dēļ grāmatas iegādāties nebija iespējams, tāpēc bibliotēka te nu bija īsts glābiņš.

Novērojis, ka grāmatas izsniedz arī uz mājām, gribēju arī es šo ērtību izmantot. Taču noteikumi prasīja galvniekus, kuru man tolaik nebija. Saņēmos un gāju tomēr pie vadītāja Apsīšu Jēkaba, kas sēdēja aiz letes pie īpašas pulsts un rakstija. Lūdzu, lai viņš atļautu arī man ņemt grāmatas uz mājām. Apsīšu Jēkabs laipni, bet diezgan sīki iztaujāja, kas un no kurienes esmu, kas mani vecāki un citi piederīgie, kādā nolūkā esmu ieradies Rīgā. Dabūjis zināt, ka esmu no Druvienas un ka man sakars ar Adulienu, viņš palika runīgāks:

«Ā, tad jau mēs esam diezgan tuvi kaimiņi, un kas zin, vai mātes nav vēl kur tālos rados. Mani radi Kōderi turpat netālu, kur Zeltakalns. Iztālēm pazīstu kā Zibiņus, tā jūsu vecākus. Būs jau jāizpalīdz.»

Kā zināms, Apsīšu Jēkaba māte nākusi no Adulienas. Tā viņam par mūsu abu dzimto pusi iznāca vairāk ko piebilst un dažas atmiņas pārcilāt... Un man iztēlē uzausa kaut kas arī no tā, ko par viņu biju dzirdējis bērniņā Zeltakalnā no skrodera Degtera, tādēļ ar jo lielāku bijību sarunājos ar viņu.

Tad viņš pasauca bibliotēkas palīgdarbinieku, grāmatu tiešo izsniedzēju, kas arī, kā izrādījās, bija lizumietis un labi pazina kā manus vecākus, tā manas mātes vecākus un brāli. Viņš labprāt uzņēmās galvošanu, parakstīja reverzalus, un tā es viegli nokļuvu pie daudzu vērtīgu grāmatu satura, ne vien vai ik dienas izmantodams tās lasītavā, bet saņemdams arī uz mājām. Žēl tikai, ka Apsīšu Jēkabs bibliotēku drīz atstāja, viņu nomainīja savdabīgais bibliogrāfs Matīss Šiliņš (1861—1942). Bet arī pie tā biju vienmēr gaidīts, kamēr, eksterna pārbaudījumus pie Rīgas mācības apgabala eksāmenu komisijas izturējis, aizbraucu darbā par skolotāju Alūksnē. Diezgan stingri biju ievērojis Apsīšu Jēkaba pirmos norādījumus, lai neaizrautos tāpat vien ar lasīšanu, pametot mācības novārtā un tā nerasniedzot mērķi, ko spraudis darba sākumā. To aizvien paturēju prātā. Kad vēlāk apvaicājos, kāpēc viņš, skolotājs būdams, īslaicīgi iesaistījies arī bibliotekāra darbā, viņš paskaidroja, ka bibliotekāra darbs viņu jau sen interesējis, skolās viņš centies arvien turēt derīgu grāmatu krājumiņu, ko bērniem un arī pieaugušiem izsniegt (tas atspoguļots arī viņa rakstā «Par skolu bibliotēkām» «Austrumā» 1887. gadā). Bet te nu radusies iespēja un viņam labprāt gribējies izmēģināt roku arī plašākā apjomā, ja jau pilsētas vadība aicinājusi viņu uz

jauno bibliotēku. Saprotams, viņa nolūks bijis arī kaut ko piepelnīt pie skolotāja algas, jo bērni sākuši iet tālākās skolās, izdevumi vairojušies. Bet atstājies no šīs vietas viņš tik drīz tāpēc, ka redzējis: divās vietās jāstrādā bez pārtraukuma visu cauru dienu (dienā — skolā, pa vakariem — bibliotēkā), tas sniedzies pāri viņa spēkiem, viņš sācis pagurt. Tad raisījies no bibliotēkara vietas vaļā, jo pamatdarbs viņam vienmēr bijis un palicis skolotāja darbs.

Bija pagājuši daži gadi. 1907. gada rudenī ieguvis skolotāja tiesības, jau biju paguvjis strādāt skolās Alūksnē, Lugažos pie Valkas un Ziemeņi. Kā katru jaunekli — tas mani tomēr neapmierināja. Izglītības turpināšanas nodomi vilktin vilka atpakaļ uz Rīgu, kur palika bibliotēkas, plašākas latviešu kulturālās dzīves rosme, varbūt arī dzīvāks un interesantāks skolotāja darbs. Tāpēc vasaras brīvlaikā 1910. gadā iebraucu Rīgā taisni ar to nolūku, lai sameklētu kaut vai papildskolotāja (adjunkta) vietu. Un, tā kā neviena cita tuvāka pazīstama te man nebija kā vien Apsīšu Jēkabs, tad gribēju atkal izmantot viņa piepalīdzību.

Dzīvoja viņš tolaik Ģertrūdes (tagadējā Kārļa Marksa) ielā Nr. 67, dz. 4, Avotu ielas stūrī. Bija sagadījies nejauši tā, ka arī viņš no Salaspils (ko tolaik sauca par Stopiņiem), kur kopā ar ģimeni atpūtās pa vasaru, tikko kā bija iebraucis, un tā es viņu sastapu mājās. Tolaik sabiedrībā bija vēl stipras 1905. gada revolucionāro notikumu atskaņas un iespaidi.

«Bet saki, vai tik jūs arī neesiet no «sarkanajiem»,» pēc laba brīža, kad viņš bija mani sīki iztaujājis, kā veicies savā laikā ar eksāmeniem, kā ar darbu pirmajos gados, vai varu uzrādīt kādas atsauksmes, viņš puspaļokam uzprasīja. «Jaunie jau tagad gandrīz lielākais vairums ir progresisti, revolucionāri.»

Par politiku daudz tolaik vēl nebiju pasācis domāt, mācīšanās un pirmo darba gaitu aizņemts, nebiju paspējis tuvāk pastudēt brošūru saturu, kas tolaik tik kuplā skaitā izplatījās jaunajā paaudzē. Atsaucos uz skolotājiem, ar kuriem līdz šim biju kopā strādājis, piezīmēju, ka skolotāja darbā meklēju gan jaunus ceļus, bet revolucionārā kustībā neesmu ieslēdzies. Taču tas, kā likās, Apsīšu Jēkabu maz pārlicināja, un šķiroties man palika iespaids, ka no viņa sevišķi aktīvu atbalstu sagaidīt nevarēšu, lai gan viņš solījās padomāt un paturēt mani prātā, ja kur būšot runa par kandidātiem. Rīgas pilsēta un līdz ar to visa vara iestādēs atradās vēl stipri vācu rokās, ar ko bija jā-rēķinās arī tādām populāram latviešu rakstniekam kā Apsīšu Jēkabam.

Ne toreiz, ne vēlāk nekā nesagaidīju. Mēs arvien satikāmies pēc tam Rīgas Latviešu biedrības zinību komisijā, valodniecības sēdēs, kur Apsīšu Jēkabs bija viens no cītīgākiem šo sēžu apmeklētājiem un aktīvis-tiem valodas prakses jautājumu iztirzājumos gan mutvārdos pašās sēdēs, gan arī rakstos. Tāpat arī Zinību komisijas vasaras sapulcēs. Sarunu par va-lodas praksi un par skolotāja darbu bija diezgan daudz. Tur tad radušies arī daži pieminami iespaidi.

Druviena un Lizums ir blakus pagasti, tomēr izlok-snes, izruna tajos stipri vien atšķirīgi. Tā, piemēram, druvienietis tolaik sacīja: pārmelders resp. pārmin-ders, vest-vedīsi, mest-metīsi; lizumietis turpretim: pōrmelders, vest-vessi, mest-messi un tamlīdzīgi. Arī vietu vārdu atvasinājumos diezgan bieži liela vārdu starpība: Druvienā tie atvasinās gandrīz tikai no liet-vārdiem — Dravnieki [drava], Tīrzieši [Tīrzas up-malā], Vasaraudzi [Vasaras augi], Ziemeļi [pagasta ziemeļos], Silamači utt.; Lizumā turpretim arī no dar-bības vai citiem vārdiem — Grūsļi [grūst], Sālījumi [sālīt], Darijumi [darīt], Degumi [degt], Pūdījumi

[pūdēt]. Jau tolaik viņš vairākkārt izteicās, ka lizumiešu izlokšne šai apvidū ir tik īpata, atšķirīga no pārējiem pagastiem, ka būtu jāapraksta un jāpētī, kādu iemeslu dēļ valodas īpatnības tā izveidojušās. Vēlākajos gados viņš to arī izdarīja, kā arī uzrakstīja vēl grāmatu pēc vēstures arhīvmateriāliem «No Lizuma senatnes» (1928), kas apgaismo šī pagasta pagātņi, no 17. gs. sākot. Kad valodniecības sēdēs K. Milenbahs par vienu vai otru vārdu apvaicājās, vai tā var teikt, vai būs pareizi, Apsīšu Jēkaba parastais teiciens bija: «Tautā tā neesmu dzirdējis. Pareizi gan būs tā un tā...» Un viņu allaž uzklausi ja un atzina.

Saviem vārdiem viņš bija un palika uzticīgs. Tāda bija Apsīša Jēkaba personība: nešaudīga, pašpārliecināta. Nekad viņš nesvārstījās, nešaubījās. Bija patīkami ar viņu arī pastrīdēties. Pēc tam jūties pats tā kā stiprāks, kaut arī neesi varējis viņa domām un uzskatiem pievienoties.

Rakstīdams par kādu antoloģiju, biju, starp citu, kritizējis F. Ansaberga dzejoli par bībelisku tēmu. Tēma pati nebūtu kritizējama, jo dzejnieks to var padarīt dzīvu, emocionālu. Taču Ansabergam tas nebija izdevies. Taisni to biju kritikā norādījis, ka dzeja nedzīva, shematiska, mākslota.

Satiekoties ar Apsīšu Jēkabu grāmatizdevēja O. Jēpes veikalā, viņš man tūliņ pārmeta, ka šo dzejoli nevajadzējis kritizēt. Jau tēma esot tāda, kas modina dziļas pārdomas un izjūtas, un dzejnieks Ansabergs esot ļoti labi to sniedzis dzejas formā. Viņš kritiku atzīstot par nepamatotu un nepareizu. Viņam piebalsoja arī viņa dzīvesbiedre. Mani iebildumi un aizrādījumi nelīdzēja: Apsīšu Jēkabs palika pie sava.

Nešaubīgiem uzskatiem bijuši lielie gari — Ļevs Tolstojs un Rabindranats Tagore, — autori, kas mani dziļi saistījuši. Varbūt tāpēc, ka Tolstojs nesaudzīgi

kritizēja reliģisko dogmatiku un baznīcas kanonus, Apsīšu Jēkabs pret šo Krievzemes ģēniju bija daudz vēsāks, kritiskāks nekā pret citiem klasiķiem, piemēram, Turgeņevu. Varbūt vispār viņam Tolstoja garīgā pasaule bija svešāka jau pēc savas būtības, jo par šo rakstnieku nekad viņš nav runājis ar tādu sirsnīgu siltumu, kā, piemēram, par Turgeņevu, kuru viņš pat tulkoja (Austrums, 1885. g.). Un, kad es 1910. gadā aizgāju pie viņa un, stāstīdams par jauniem ceļiem pedagogijā, jūsmoju arī par Tolstoju, viņš izsacījās apmēram tā:

«Jūs veltīgi aizraujaties ar Tolstoja pedagogiskām mācībām, ja tās par tādām var saukt. Viņa uzskatos un neizdevušos mēģinājumos nav nekā ne sevišķi ievērojama, ne dziļi pārdomāta un pārbaudīta. Pat Kristus mācību viņš iztulko un izskaidro pa savam.»

Nelīdzēja norādījumi un atsaukšanās uz krievu un citu tautu autoritātēm. Pēc ilgu gadu pieredzes man vairs nebūtu Apsīšu Jēkabam daudz ko pretī runāt: audzināšanas jautājumos Tolstoja uzskatus var kritizēt diezgan stipri.

Vēl kritiskāka bija Apsīšu Jēkaba nostāja, runājot par Rabindranatu Tagori. Kad manā tulkojumā bija iznācis Tagores dziesmu krājums «Dārznieks» (1921), modinādams kritikā un lasītājos lielu interesi, arī Apsīšu Jēkabs satiekoties mani iepriecināja ar mazu, atzinīgu piezīmi.

«Angļu teksta gan nepazīstu, esmu lasījis tikai vāciski. Bet jūsu tulkojums latviski skan tīri labi,» viņš sacīja. Bet tūliņ arī piebilda: «Tikai nezina vai latviešiem Tagore būtu vajadzīgs. Viņš taču nāk pavisam no citas pasaules.»

Ko tas nozīmē, to es tolaik labi nesapratu, jo vairāk par šo jautājumu tanī reizē netikām runājuši. Tas noskaidrojās tikai labi vēlāk, kad bija izsludināta Tagore Kopotu rakstu izdošana (liela daļa manā

tulkojumā) un kad otrais sējums ar romānu «Katas-trofa» bija jau iznācis (1927).

Satikāties ar Apsīšu Jēkabu Anša Gulbja apgādā. Soreiz viņam citu klātbūtnē gribējās plašāk atkārtot to, ko par Tagori agrāk īsumā bija teicis. Proti, latvieši esot kristīta tauta, savā lielākā vairumā evaņģēliski luterticīgi, kas tādā garā auguši un pie kristīgā pasaules uzskata turoties. Tagore tomēr pie šīs draudzes nepiederot, un nezin vai tāpēc viņa darbi mums būtu vajadzīgi. Kad aizrādīju un citi klātesošie tāpat izteicās, ka Rabindranats Tagore ir liels, ģeniāls dzejnieks, kas ar saviem darbiem izpelnījies visu Eiropas un pasaules lielo un mazo tautu atziņību, pat Nobela prēmiju, ka viņš tulkots daudzās valodās, kā neviens no tādiem āriniekiem, — Apsīšu Jēkabs joprojām palika pie domām, ka vismaz mums neesot nekādas sevišķas vajadzības popularizēt rakstnieku, kas nākot no zemes, kas mums tik tāla un būtībā tik sveša.

«Bet, mīļais, cienījamais rakstniek,» es nenocietos, «Tagore taču ne vien savā dzīvē, jo vairāk vēl savos darbos, visā savā pasaules uzskatā ir tāds mākslinieks, ar augsti vērtējamu etosu.»

Neatlika nekas cits kā pārrunas un domu apmaiņu izbeigt. Viņš bija un palika pie sava. Tas apstiprinājās arī turpmāk, kad kādu citu reizi satikāties turpat Krišjāņa Barona ielā pie Vērmanes parka, iepretim Gulbja apgādam. Apsīšu Jēkabs pats iepriekšējo sarunu par Tagori atjaunoja.

«Redzu, jūs to Tagori tomēr turpināt,» viņš iesāka. «Es nevaru un nevaru samierināties, ka mūsu latviskajā pasaulē tiek ievazāti sveši uzskati.»

«Bet Tagores daiļradē taču arī ir tik daudz tuva un radniecīga mums, latviešiem, ka to uzņem kā pašu tautas daiļradi,» centos vēl aizstāvēt.

«Tas jau viss labi, jaunais draugs, bet...»

Tad es sapratu, ka viņš skatās uz Tagori kā uz pagānu un reizē ar to uz viņa darbiem kā pagāniska pasaules uzskata darbiem, tāpēc veltīgi Apsīšu Jēkabam tuvoties ar citādām domām. Tā bija beidzamā reize, kad ar viņu par šo jautājumu runājām. Satikāmieš pēc tam vēl šad un tad, nejauši, kā garāmejot, kad nekādas valodas nevar attīstīties. Kādreiz viņš pateica tikai to, ka viņš neesot apmierināts arī ar bībeles tulkojumu, tāpēc vismaz evaņģēlijus gribot pārtulkot pats. Jau esot kādus trīs pārtulkojis un ceturto iesācis. Tie būtu jāizdod, bet kas to uzņemšoties. Mūsu apgādnieki esot aizņemti vairāk tikai ar daiļliteratūras un skolu grāmatu izdošanu.

Pie tā paša jāatzīmē, ka uz vecuma dienām, kad bija aizgājis pensijā, Apsīšu Jēkabs bija izmācījies grieķu un ebreju valodu. Kad vai nu es, vai Ēlza Usenko-Kaudzīte (1891—1964), pēdējā laikā ar viņu labi prazdama sarunāties, vai kāds cits apjautājās un izteicās, kam gan viņam šīs valodas, cik nu viņam vairs tā mūža, būs jāaiziet «citā pasaulē», Apsīšu Jēkabs mierīgā un nopietnā garā atbildēja, ka «viņā saulē tās viņam vēl vairāk noderēšot kā šeit». Tādā dziļā pārlicībā, ka viņa un visu mūsu dzīve aiz kapa turpināsies, nekāda izmisuma vai nebeidzamu žēlu viņš neparādīja, arī savu sirsnīgi mīļoto dzīvesbiedri Beati uz kapiem aizvadot.

Satikos beidzamo reizi īsi pirms viņa aizbraukšanas uz Gaujienu pie dēla. Tāds pats mierīgs, veselībā neiedragāts viņš nāca pie Nacionālās operas (tagad Operas un baleta teātra) man pretī, apstājās, parunājās un gāja savu ceļu. Man pat prātā nevarēja nākt, ka tā mūsu beidzamā saredzēšanās. 1929. g. 10. jūnijā bija pēkšņi miris Gaujienā, no turienes tika pārvests uz Rīgu un guldīts blakus dzīvesbiedrei.

Apsīšu Jēkabs pats sevi neuzskatīja par izcilu rakstnieku, tāpēc rakstnieku aprindās maz apgrozījās.

Netiku dzirdējis, ka viņš būtu kādreiz paradījies tradicionālajā gadskārtējā preses ballē vai citā tamlīdzīgā sarīkojumā. Varbūt ar šo atturību arī izskaidrojams tas, ka Latviešu rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība viņu pat par savu goda biedru neievēlēja, lai gan pēc saviem literāriem nopelniem un arī gadiem to viņš būtu pelnījis. Tomēr Apsīšu Jēkaba pavadīšanā piedalījās arī Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība ne vien ar krāšņu vainagu, bet jo vairāk ar patiesiem sirmā rakstnieka literāro nopelni novērtējuma vārdiem.

KĀ RADIES PIEŅEMTAIS VĀRDS APSĪŠU JĒKABS?

Savas literārās darbības sākumā («Pagalmā», «Austrumā» u. c.) Apsīšu Jēkabs savus sacerējumus parakstīja vēl ar īsto vārdu Jaunzemju Jānis, arī ar pārfrāzējumu Jāņzemnieks («Pie pagasta tiesas»). Pieņemtais vārds Apsīšu Jēkabs, kuru viņš kā rakstnieks paturējis un ar kuru palicis tautā pazīstams uz visiem laikiem, pirmo reizi parādījās 1885. gada beigās jaunajā Velmes vadītā žurnālā «Austrums», kur nākuši klajā visi viņa labākie daiļdarbi. Kopš tā laika mēs pazīstam mūsu rakstniecībā vairs tikai Apsīšu Jēkabu, vārdu, ar ko mūsu apziņā saistās noteikta īpatna vārda mākslas meistara personība.

Kā radies pieņemtais vārds? Par to kādreiz 1923. gada beigās pats autors, kurš vispār nemēdza gan par sevi daudz runāt, man pastāstīja kaut ko tuvāk. Tā kā savā autobiogrāfijā kopotos rakstos Apsīšu Jēkabs ļauj lasītājam ieskatīties diezgan daudz savas jaunības dzīves faktos, bet par rakstnieka darbu tikpat kā nekā nerunā un nemin ne vārda arī par pseidonīmu, tad īsumā atstāstīšu, kas man zināms.

«Austruma» 1885. gada 3. numura 200. lapas pusē,

sīkumu nodaļā, iespiesta sekojoša ziņa. «Prēmija. «Austruma» redakcija, gribēdama pabalstīt un veicināt, kad arī mazā mērā, latviešu rakstniecību, nodomājusi izmaksāt prēmijas par labākiem romāniem un novelēm. Kas gribētu konkurēt pie prēmijām, tad jāievēro šādi nosacījumi:

1. Viela jāņem iz latviešu tagadējās dzīves jeb viņu vēstures.

2. Valodai vajaga būt skaidrai un tekošai.

3. Manuskripti jāraksta skaidri un «Austruma» ortogrāfijā.

4. Katram iesūtītājam jāuzraksta moto un tas pats moto arī aploksnei, kurā atronas sacerētāja vārds un adrese.

5. Prēmijām godātie raksti paliek redakcijai priekš nodrukāšanas «Austrumā».

6. Raksti iesūtāmi, vēlākais, līdz 1. novembrim 1885. g.

7. Prēmijas ir šādas priekš romāniem: I 75 rbļ. un II 50 rbļ., priekš novelēm: I 25 rbļ. un II 15 rbļ.»

30. gados prēmijas rakstniecībā jau labi sen pierastas, bet tolaik tā bijusi pavisam jauna parādība, kas varējusi rakstniekus stipri saistīt. Ievērojis jauno ziņu «Austrumā» arī viņš, Apsīšu Jēkabs. Un tomēr, kā sirmais rakstnieks pats atzinās, tas vien vēl nebūtu varbūt viņu sakustinājis rakstīšanai šim sacensības nolūkam, jo viņš tolaik nejuties vēl nemaz tik «liels rakstnieks», lai dotos sacensībā ar citiem. Bet Velme, kas pret viņu vienmēr izturējies ar labvēlību un uzmanību, nelicies mierā, rakstījis viņam un mudinājis iesniegt sacensībai kādu sacerējumu, protams, ievērojot uzaicinājumā izsludinātos noteikumus. Un tā nu arī viņam bijis vien jāsēstas pie galda un jāraksta.

Pati stāsta rakstīšana grūtību nedarījusi, to viņš tīri labi atceroties. Brīvajā vasaras laikā, kad sko-

las darbi netraucē (Apsīšu Jēkabs tolaik bija skolo-
tājs Kokmuižā pie Valmieras), viņš to paveicis sa-
mērā ātri un viegli. Citas rokas pārrakstīts, tas va-
rētu kaut vai tūliņ iet prom uz konkursu. Bet krusts
sācijas pie moto un pieņemtā vārda, jo ar Jaunzemju
Jāni alias Jāņzemnieku, kas «Austruma» redakcijai
un lasītājiem jau labi pazīstams, iziet sacensībā un
pēc tam tautā viņam liegusi kautrība. Kas var zināt,
varbūt stāsts nekādu godalgu neizpelnās?!

Domājot par visu to un pašam ar sevi cīnoties (kā
Jēkabam zināmā vietā bībelē), vienā jaukā dienā pie
valēja loga viņš it kā pirmoreiz ieraudzījis jauno,
slaiko, bet diezgan kuplo apsīti, kas, vējiņā klusi
šalkdama, augusi turpat aiz loga, un tīri instinktīvi
uzrakstījis uz iesūtāmā darba tagad visiem tik pazī-
stamo un zīmīgo — Apsīšu Jēkabs. Savam sacensībai
lemtajam stāstam «Laimes spoks», kas izpelnījies žū-
rijas atzinību un tūliņ ar Apsīšu Jēkaba vārdu arī
iespiests «Austrumā,» viņš par moto izvēlējies Kau-
dzītes Matīsa pantiņu:

Ak, tā piktā māmuliņa,
Tautas dzeja sirmajā!
Nepielūdzama ir viņa,
Sirdi nolaupīja tā.

Par šo godalgošanu «Austruma» redakcija nākamā
1886. gada 1. numurā, jaunu sacensību izsludinā-
dama, izsakās sekojoši: ««Austruma» prēmijas. Uz
pagājušā gada iesākumā izsolītām prēmijām iesūtīti
pavisam trīs raksti, no kuriem viens jau nodrukāts
Nr. 11., 1885. g. — Apsīšu Jēkaba «Laimes spoks».
Lai gan šis pilnīgi nesaskan ar prēmiju noteikumiem,
tad tomēr viņam piesprieda godalga no 15 rbļ. tā-
dēļ, ka valoda gluda un tekoša un ka viņš mūs ievēd
tautas dzīvē.»

No šās piezīmes varam nojaust, ka godalgu pie-
spriedēji iesūtītos darbus (to starpā arī Apsīšu

Jēkaba «Laimes spoku») ir vērtējuši ne tikai no satura, bet arī no formas viedokļa, abējādi atzīdami Apsīšu Jēkaba stāstu par pieņemamāko, pārāko. Tā Apsīšu Jēkabs ienāca un palika mūsu rakstniecībā.

Pievienoju dažas Apsīšu Jēkaba vēstules.

Augsti godāts Egles kungs!

Vakar, kad Jūs lūdzāt no manim kādu ziņu par manu dzīvi Jūsu izdodamai grāmatai, es aizrādīju uz to, kas jau par mani teikts un atrodams atklātībā. Šodien man ienāca prātā, ka Jums tomēr es varētu kaut cik pakalpot un Jūs man, palīdzēdami ar mazu paskaidrojumu, izklīdinot ieviesušos nepareizību, kas iet rakstos un pārspriedumos apkārt kā neīsta nauda. Tāda nepareizība ir domas, ka mani vecāki piederējuši pie brāļu draudzes (hernhūtiešiem). Tas jau nebūtu peļami, bet tas nav tiesa. Mani vecāki nav piederējuši pie brāļu draudzes. Kādas reizes gan to laikrakstos esmu atsaucis, bet nepareizais ieskats vēl turpinās. Pārpratums, kā domāju, varēja celties no tā, ka savam stāstam «Svešos ļaudīs» ietērpumu esmu ņēmis no brāļu draudzes dzīves. Skaidrību par to jautājumu var dabūt arī manā rakstā: «Uz saiešanu». («Latv. Av.» pielikumā 1903.) Par manu vecāku māju vislabāko ieskatu varēs dot «Vecā baznīciņa».

Tad Jūs gribējāt zināt, kas bijusi pirmā no manis iznākusi grāmata. Tā nebij vis «Podnieks Jermola», bet Andersena «Pasaku virknes» I daļa, iznākusi Valmierā pie A. Sollmaņa 1885. gadā. «Jermola» iznāca 1886. g.

Tad, lai neieviestos jauns misēklis, attiecoties uz

manu skolas gaitu, man jāsaka, ka tā nesākās vis 1869., bet 1868. gada — «sausās vasaras» rudenī, Mārtiņdien, kad tēvs mani aizveda uz Velēnas draudzes skolu, kur sagāju līdz 1872. gada jūnijam. Pa lielākai daļai tikai pa ziemu gāju skolā, pa vasaru mājā ganos, tik 1871. gada vasarā un 1872. gada beidzamā pusvasarā gāju arī pa vasaru skolā, sataisīdamies uz aprīņa skolu.

Pietieciet nu šoreiz ar šiem mazajiem izlabojumiem. Manam tēvam gan bija nodoms, kad no skolo-tāja amata bija atstājies, rakstīt plašu dzīves atskatu, pieminot visu, kas viņa dzīvē un sadzīvē ievērojams piedzīvots. Bet nāve izjauca viņa nodomu. Ja būtu piepildījies viņa nodoms, tad tas būtu tāds svarīgs dokuments latviešu dzīves un kultūras vēstures ziņā, kāds reti atrodams. Bet mēs jau nezinām, cik dienu mums dots. Vai man izdosies kaut ko no viņa nodoma pildīt un vai pats arī kaut ko spēšu no savas dzīves uzrakstīt, to laiks rādīs. Ja tad kas no manīm parādīsies atklātībā, tad jau Jūs no tā varēsiet ņemt savu tiesu.

Augstcienībā Jūsu

J. Jaunzems

Rīgā 18. novembrī 1923.

Mīļais Egles kungs!

Korektūru izskatīju un atsūtu atpakaļ, bet, par no-žēlošanu, mana vesela lapa no manuskripta ir iz-laista, kas vēl jāsaliek. Burtlicis to ir sajutis un atzī-mējis uz manuskripta, bet nezina kāpēc tas nav ticis izlabots. Kad to izlabos, tad būs labi. Lai varētu visu

salīdzināt, tad aizsūtīšu visu manuskriptu līdz. Labi.
Labi, ka kļūda vēl laikā pamanīta.

Sveicinādam Jūsu

12. XII 1923.

J. Jaunzems

Šodien neiznāk vairs laika aiznest, tad rītu, kā rakstijāt.

Augsti godājams Egles kungs!

Jūs nu tīri pret manu gribu, tā sakot, ar varu spiediet mani ņemt spalvu rokā un Jums rakstīt, ka es, kā mēdz teikt, «uz visnoteiktāko protestēju» pret Jūsu nodomu — izsludināt mani Jūsu nodomātā žurnāla līdzstrādniekos.¹ Es negribu būt par izkārtņi, kur vēl nekā neesmu devis un nezinu, vai varēšu ko dot. Es nesolu, bet, ja varu, tad dodu.

Jūs patiesi cienīdams,

Jūsu

Rīgā 25. aprīlī 1924.

J. Jaunzems (Aps. J.)

¹ Lūdzu viņu dot ko piemērotu žurnālam «Latvijas Jaunatne» un sakarā ar to atzīmēt viņu arī līdzstrādniekos.

TIKŠANĀS AR RŪDOLFU BLAUMANI

Tā ir liela laime, ja jau jauneklā gados esi varējis satīkties un pabūt kopā ar izcilām personībām, kuru darbs sniedzas tālu, tālu pāri savam laikmetam nākotnē.

Ar Rūdolfu Blaumani (1863—1908) man bijusi izdevība jau samērā agri tīkties un izjust viņa ierosinošo, audzinošo ietekmi vārda vislabākajā nozīmē. Tikai nav jau tūliņ jādomā, ka šai saskarē būtu meklējama un saskatāma kāda sevišķa draudzība, kādas tuvākas attiecsmes literāros vai sadzīves aspektos, kā tas atspoguļojas daudzu viņa literāro audzēkņu atmiņās, kuri par mani vecāki (Kārlis Štrāls, Kārlis Skalbe, Antons Austrīņš, Linards Laicēns, Kārlis Kraujiņš u. c.). Taču tie brīži, kad savā jauneklā biklumā esi sajūti Blaumaņa sirsnīgo, silto rokas spiedienu, uztvēris viņa laipnā skatienu glāstošo labvēlību, ieklausījies viņa balss iedrošinošajā izskaņā, — tādi acumirkļi nekad neizgaist no atmiņas. It sevišķi paliek prātā jaunam iesācējam rakstniecībā, kāds tolaik biju.

Pirmoreiz sniedzu roku Blaumanim 1907. gada pavasarī laikraksta «Latvija» redakcijā, kad aiznesu dažus savus rakstīņus, lai nodotu tos ieskatam, novērtēšanai. Kad iegāju redakcijā, tur bija tikai rakstnieks J. Janševskis. Tas lūdza pagaidīt, jo Blaumanis drīz ieradīšoties. Un drīz vien Blaumanis ienāca, pār savu briļļu stikliem uzmezdams man savu skatienu,

un, roku sniegdams, tieši noprasīja: «Laikam pie manis?» — «Jā,» es atsaucos, piecēlos un, pagalam samulsis, nodevu sava rokkraksta lapiņas. Blaumanis tās paņēma un laipni teica: «Atnāciet pēc divām nedēļām, tad parunāsimies. Patlaban man nav laika.» Atvadījos un tāds kā satraukts iznācu uz ielas. Protams, kā jau iesācējam, mani darbiņi vēl nebija tik labi izstrādāti, lai tos kur iespiestu. Blaumaņa lieišķie aprādījumi man ļoti noderēja.

Ja es būtu zīmētājs, varbūt vēl tagad uzzīmētu Rūdolfu Blaumani tieši tādu, kādu tiku skatījis no 1906. līdz 1908. gadam, vairākkārt satiekoties un sarunājoties uz ielas: vienkāršā pelēkā uzvalkā, mazliet uz priekšu paliektu galvu. Vai atkal lielā dienas laikraksta «Latvija» redakcijā Merķeļa (tolaik Pauluči) un Arhitektu ielas stūrī, mazā, šaurā istabiņā, nostūrī pie loga, kur viņš strādāja, pār rakstāmo pulti vai galdu uzlīcies. Kustībās un sarunā ļoti mierīgs, lēnīgs, apvaldīts — tāds viņš ienācējam panācās allaž pretī.

Toties pavisam citādu Blaumani redzējām, kad viņš uzstājās atklātībā, piemēram, rakstnieku vakaros: uzposušos, iznesīgi staltu, enerģisku, apķērīgu, pacilātu. Tā tas bija it sevišķi divos sarīkojumos: trūcīgajiem skolniekiem par labu rīkotajā rakstnieku vakarā 1906. gadā Ķeņiņa skolu aulā un slimajam dzejniekam Poruku Jānim par labu sarīkotajā vakarā 1907. gada martā Rīgas Latviešu biedrības zālē. Abās vietās Blaumanis uzstājās kā daiļlasītājs — ar izciliem panākumiem. Mēs, jaunatne, jūsmot jūsmojām par viņa temperamentīgumu, maigo, bet pietiekami skaļo un skaidro izrunu, ko varēja sadzirdēt un saprast visattālākajā zāles un galerijas stūrītī.

Ķeņiņa skolu aulā Blaumanis brīnišķīgi nodeklamēja 14 tālaika redzamu dzejnieku imitācijas (iespiestas žurnālā «Stari» 1906. gada 3. numurā), atdarinā-

dams ne vien saturu, bet arī izteiksmi, balss noskaņu un dažam pat raksturīgus žestus (K. Jēkabsons). Tas bija daiļlasījums, kas uz visiem klausītājiem, īpaši uz jaunatni, atstāja dziļu iespaidu ne tikai ar spilgti izteiktu dzejas satura atdarinājumu, bet arī ar balss modulācijām, izjūtu niansēm, vaibstu un acu mīmiku, — apgarota, tīri «blaumaniska» daiļlasīšana. Tāpēc jau Blaumani arvien piemin kā labu deklamētāju, piemēram, Duburs. Atšķirīgu no skatuves māksliniekiem, tolaik iecienītiem deklamētājiem. Tai pašā vakarā uzstājās un savus darbus dzejā vai prozā lasīja arī citi rakstnieki: Augusts Saulietis (stāstu «Nabagu princis un Daiļā»), Augusts Baltpurviņš (tēlojumu «Jaunais dārznieks»), Fricis Bārda (dzejoļus) utt. Viņi lasīja samērā izteiksmīgi, tomēr ne tuvu tik iejūsminoši kā Blaumanis ar savu īpato, neatdarināmo «blaumaniskumu», kad, pat visnopietnākās rindas skandējot, kā mēdzam teikt — zemtekstā iešķīlās, varbūt apzināti, labsirdīga humora vai sarkasma dzirksts.

Kad viņš, Raini imitēdams, deklamēja «Tanī tumšā naktī Bargu kungu druvas Bāra bērni bija apkopuši», pasmagi drūmai noskaņai izlauzās cauri gan vaibstos, gan balss modulācijā tāds kā sarkastisks piesiētiens, īpaši nobeidzot rindas:

Ēda sunis zāli,
Runā bāra bērni:
Bāleliņi, tas uz laika maiņul!

Vai atkal, Jēkabsonu Kārli atdarinot, vērsimīgie izteicieni:

Sešas saules aprija jūra,
Vēl pēc sešām tā elš...

Un, kad tālāk atskanēja:

Bāri pa nakti gar Ogrī iet zālēs —
Viens es kā Simsona teļš! —

smieklī klausītājos vairs nebija savaldāmi, lai gan deklamētājam pašam ne smaids neievilkās uz lūpām, kad viņš ar plašiem žestiem, manāmi izriezis krūtīs, pavadīja šīs rindas.

Bet, izrādījās, klausītāju smieklī tomēr bija zināms pārpratums, Blaumanis nevienu no dzejniekiem šai vakarā nebija domājis ne piezobot, ne izsmiet, ne arī publiku smīdināt. Viņš bija vēlējies vienkārši dzejniekus zīmīgi, vairāk vai mazāk veiksmīgi atdarināt. Pēc priekšnesumiem, pie mums — jauniešu pulciņa piegriezies, kāds ieminējās, ka Jēkabsons nu gan dabūjis labi trāpīgu piezobojumu (Jēkabsons pats jau arī šai vakarā piedalījās), Blaumanis kļuva domīgs un piebilda, ka tas esot pārpratums, viņš nevienu neesot gribējis ne piezobot, ne izsmiet, viņš centies tikai katra dzejā iejusties un to atdarināt.

Mazliet citāda rakstura uzstāšanās bija citā reizē, Poruka vakarā. Kā likās, uz šo vakaru viņš, tāpat kā daudzi, bija nācis tikai klausīties, lai gan viņa uzstāšanās bija paredzēta.

Plašā Rīgas Latviešu biedrības zāle bija apmeklētāju pilna, kad ienāca Blaumanis un apsēdās priekšā pa labi, jādodomā, viņam paredzētajā vietā. Vakara programma bija samērā plaša, priekšnesumiem bagāta. Izpildītājos — kritiķis Teodors Zeiferts, Rūdolfs Blaumanis, tolaik vēl jaunie — Viktors Eglītis, Haralds Eldgasts (Miķelsons) u. c. Par Poruku referēja Teodors Zeiferts, referēja dzīvi, skaļi, skaidri, savus vai Poruka darbus sāka lasīt pārējie. Tiklīdz viss ritēja labi. Blaumanis mierīgi sēdēja savā vietā un uzmanīgi klausījās.

Bet tad notika kaut kas negaidīts. Ne Eldgasts, ne citi ar saviem priekšnesumiem nespēja klausītājus ieinteresēt un iesildīt. Apmeklētāji kļuva nemierīgi, atskanēja daudz un dažādi skarbi saucieni jau Eldgastam: «Stiprāk, nevar nekā sadzirdēt!» Tad: «Ko

tur ņurdi, nekā nevar saprast!» (Pēdējais zīmējās tieši uz Eglīti, kurš neciešami klusi un neskaidri lasīja Poruka dzejoli «Gētes jājiens uz Zezenheimu».) Daži klausītāji jau sāka atstāt zāli. Labi ievadītais un iesāktais sarikojums pēc Zeiferta referāta, ko visi noklausījās ar vislielāko uzmanību, draudēja izjukt.

Tad Blaumanis trūkās kājās un straujā gaitā steigdzās uz skatuvi ar grāmatu rokā, un tūliņ diezgan skaļi, skaļāk nekā citos gadījumos, atskanēja viņa drošā, izteiksmīgā deklamētāja balss. Viņš bija izvēlējis liksmo «Pavasara simfoniju». Vispirms «Allegro»:

Lūk, padebeši vaļā veras,
Un saules stari ārā plūst,
Ar pasauli tie mieru deras,
Un ledus blāķi putās kūst . . .

Nobeidzot ar «Skercu»:

Trarim, trarim, trarim, trarim!
Klingling, klingling, klingling!
«Nu, Liz, kas ir — dancosim! . . .»
Klingling, klingling, klingling!
Un Gusts ar Annu danco līdz,
Ka pagalms trīcēt trīc . . .

Kad pēdējais vārds bija noskanējis un Blaumanis pagriezās uz aiziešanu, sākās tāda aplausu vētra, kas nerimās, kamēr Blaumanis atkal parādījās uz skatuves. Bet tad aplausi vēl vairāk pastiprinājās. Troksnī nevarēja izšķirt, vai klausītāji sauc Blaumani vai Poruku. Tad Blaumanis ātri aizsteidzās un atgriezās uz skatuves ar Poruku pie rokas. Tomēr satraukto dzejnieku šis troksnis bija tā samulsinājis, ka viņš rāvās vairāk atpakaļ nekā virzījās uz priekšu. Un Blaumanis varēja tikai ar žestu aplaudētājiem norādīt uz dzejnieku, kam pienākas visa atzinība. Par sevi viņš nedomāja, sevi neizvirzīja priekšplānā,

lai gan šķita, ka taisni viņš, nevis Poruks ir šī vakara viduspunkts.

Bet viens nu bija skaidrs: Blaumanis varēja būt apmierināts ar savu iedarbīgo deklamēšanu, kas atstājusi tik dziļu iespaidu, ka visi starpgadījumi izbeidzās un sarīkojums noritēja līdz beigām ļoti labi. Un vēl vairāk — vakara organizētāji varēja būt apmierināti ar Blaumani, kurš ar savu uzstāšanos un lielisko deklamēšanu bija saglābis sarīkojumu, kas citādi varbūt būtu beidzies diezgan neveiksmīgi.

GADI KOPĀ AR TEODORU ZEIFERTU

Ar Teodoru Zeifertu (1865—1929) pazinos personīgi vairāk nekā trīsdesmit gadu. Sai laikā mācījos viņu labi pazīt kā rakstnieku un kā cilvēku. Sevišķi pēdējie desmit gadi saveda mūs cieši kopā gan literārā darbā, gan vienkārši draudzībā. Saņemt vienkopus un pastāstīt atmiņas par mirušo draugu nav tik vienkārši, jo sevišķi tādēļ, ka ir tur arī tādas aizgājušā literatūrvēsturnieka un kritiķa dvēseles un gara atēnas, kas vienkāršam pastāstījumam tik viegli nepadodas.

Jau sen pāri pusgadsimtam kopš tā laika, kad es kā jauns skolotājs saņēmu Zeiferta pirmās vēstules ar mudinājumiem darboties vairāk arī literatūrā. Neatceros vairs, ko īsti kā jauns iesācējs biju tolaik Zeifertam nosūtījis. Taču tas dziļais prieka pārdzīvojums, ko izraisīja ievērojamā kritiķa nedaudzās mudinošās rindas, dzīvos manī vienmēr. Ap to pašu laiku notika arī mūsu personīgā iepazīšanās.

Tas notika 1908. gada ziemas svētku priekšvakarā.

Kādā rāmas decembra dienas novakarē izkāpu no vilciena Olaines stacijā un steidzos uzmeklēt ceļu, pa kuru pāri sniegotam klajumam visātrāk varētu nokļūt Olaines skolā pie Teodora. Bija stipri vien jāpasteidzas, lai tumsā baltajos laukos nenomaldītos. Ceļu atrast nenācās grūti, jo šejienieši katrs ar prieku to parādīja. Zeifertam Olainē bija laba slava, viņu labi pazina un ļoti cienīja. Svešinieki jau negadījās

Olainē pirmoreiz. Kamēr Zeiferts darbojās šeit, cik daudz viņu te nācis un gājis. Un visiem viens un tas pats mērķis: Olaines skola, kritiķis un jauno rakstnieku draugs Teodors.

Mani gan tolaik turp aizveda nevis literāras, bet pavisam citas intereses: vēlējos un biju nolēmis satīties ar Teodoru kā skolotāju, nevis kā ar kritiķi un jauno rakstnieku patronu. Tolaik galva man bija pilna pedagoģisku problēmu — gan sīkāku, gan lielāku un plašāku un arī prakse bija sevišķi pievilcīga — kā jau jaunam šī darba gaitniekam. Kā rikošanas savā praktiskajā darbā skolā skolotājs Teodors Zeiferts? Kā sadzīvo un sadarbojas ar sabiedrību ārpus skolas? Kā satiek ar skolēniem un darba biedriem? Kā spēj un prot saskaņot literārās intereses ar sava skolas darba interesēm un prasībām? Un cik tāl tās viena otru papildina vai traucē? Kā vispār izturas ļaudis pret viņu Olainē? Viņa vārds taču tik plaši pazīstams. Tādi un tamlīdzīgi jautājumi bija mudinājuši mani uzņemties braucienu uz Olaini.

Biju sevišķi priecīgs, kad, ceļa mērķim tuvodamies, lielās skolas ēkas logos ieraudzīju ugunis. Vai skolniekiem notiek sarīkojums — iešāvās prātā, kā tas arī apstiprinājās, tiklīdz skolas sliksni biju pārkāpis.

Uz manu klauvējienu skolotāja dzīvokļa durvis pavēra un mani saņēma pats Teodors — smaidīgs, vēlīgs, dzīvespriecīgs.

«Ā, atkal viens jauns rakstnieks!» viņš skaļi iesaucās, kolīdz ieminējos, ka vēlos runāt ar viņu.

Kad ģēbildos, ka neesmu nācis rakstniecības jautājumus pārcilāt, bet gribu runāt pavisam par ko citu, Zeiferts tikpat dzīvi un līksmi uzsauca:

«Nu, vienalga, nāciet tik iekšā, būsiēt mans viesis. Šodien mums tāda svinīga diena, lieliem un maziem svētku prieks! Parunāsimies rītu: uz māju jau tagad nētiksiēt.»

Tā mūsu iepazīšanās iznāca vienkārša un ātra, kā vienkārša un skaidra bija un palika visa mūsu draudzīgā sadarbšanās literatūrā un dzīvē.

Nemaz nemanīju, ka atrados jau pārējo viesu un Teodora piederīgo vidū (pavisam ap 15 personu). Starp pēdējiem prātā palicis dēls Valdis, brašs jauneklis, bet liels klusētājs, un valodīgā meita Ludmila. No viesiem atceros skolotāju Andreju Viču, kas kādreiz strādājis pie Zeiferta Olainē, bet tagad bija ieradies no savas darba vietas uz tradicionālo skolas sarīkojumu, kuru Zeiferts allaž augstu vērtēja.

Pats Zeiferts kustējās kā dzīvsudrabs — te viņš jautri tērzēja ar viesiem, dedzīgi aizstāvēdams savu domu katrāniecīgākā gadījumā, ar nopietnību pārcilādams pašas ikdienišķās lietas; te, neviena nepamanīts, bija jau projām, lai rosītos augšā klasē pie vakara sarīkojuma sagatavošanas jaunatnei. Viņa spars un prieks likās neizsīkstošs, un man patiesi bija liels pārsteigums. Tik žirgts un izdarīgs nebija dažs labs pat no jaunajiem skolotājiem.

Kad sarīkojums bija beidzies, svētku veltes bērniem izdalītas, Zeiferts pats ievadīja bērnu rotaļas un labu laiku dzīvoja kopā ar bērniem. Katrākos uzmundrināja, iedrošināja, nesavaldīgākos vēlīgi pamācīja un apvaldīja. Attiecībās ar bērniem un viņu piederīgiem bija jūtama dziļa neviltota sirsnība — tā gaišā prieka pilnā sirsnība, kas tik ļoti nepieciešama īpaši mazajiem.

Zeiferta ierosinātā un uzturētā jautrība valdīja arī viesu vidū. Valodas ne uz brīdi neapklusā, un viesi šķīrās vēl naktī, kad arī bērni bija jau noguruši un rotaļas beiguši, tā ka Olaines skolas nams galīgi apklusā un mierā iegrīma tikai krietni uz rīta pusi.

Un tomēr Zeiferts otrā rītā neizskatījās paguris. Tikpat možs, priecīgs, apgarots kā vakarā, agri piecēlies, lai pirms manas aizbraukšanas vēl parunātos

par skolas jautājumiem, par audzināšanu, par skolotāja grūto darbu un daudzējādiem pienākumiem skolā un sabiedrībā, kā viņš to uzsvēra, un arī par rakstniecību. Kaut gan Zeiferts bija stingrs pienākumu cilvēks, kaut gan attiecībās ar bērniem valdīja patiesa audzinātāja takts un kaut arī viņš ar tādu dedzību un pašuzpurēšanos pievērsās skolas darbam, ko varēja uzskatīt par priekšzīmīgu, sarunās par rakstniecību noprātu, ka latviešu rakstniecība viņam tomēr miļāka par visu pasaulē. Tur bija novadi, kur pārrunās tolaik kā jauns iesācējs es viņam līdzsekot un līdzrunāt vēl nevarēju, bet kuriem pieskardamies viņš it kā pārvērtās, nemaz nemanīju, ka esmu vairs tikai pazemīgs un bijīgs klausītājs, nevis domu biedrs, kā to viņš allaž tik ļoti vēlējas. Sevišķi tuva un mīla viņam bija latviešu lirika. Arī paši jaunākie autori nebija nekāds izņēmums. Latviešu rakstniecībā viņam bija pašam savs dziļš un nopietns spriedums.

Kad Zeiferts mani bija aizvadījis uz Olaines staciju un es jau sēdēju vagonā, tad skaidri sapratu, ka esmu bijis kopā ar lielu literāru personību, ar sirsnīgu cilvēku, kas atstājis uz mani neizdzēšamu iespaidu. Un šo iespaidu nav spējis mazināt ne laiks, ne daudz un dažādie notikumi, ne arī mūsu turpmākās attiecības. Tāpat kā tolaik — Zeiferts arvien bija un palika patiess, sirsnīgs, dzīvesprieka un ideālisma pilns, labirdīgs un mīļš cilvēks, nepaguris un nenogurdināms savos pienākumos, skaidra, cēla literāra personība.

Pēc mūsu iepazīšanās bija pagājis ilgāks laiks. Gadu no gada pa tam arvien vairāk un vairāk iesaistījos literārā darbā, vispirms pie laikrakstiem un žurnāliem, pēdīgi arī pie izdevniecībām. Zeiferts bija viens no tiem, kas jaunus darbiniekus vilktin vilka iekšā veco rindās. Arī es to pieredzēju. Nedomāju, ka tolaik būtu devis ko tādu, kas Zeifertu varētu se-

višķi ieinteresēt. Tā bija tikai viņa lielā, dziļā interese par latviešu rakstniecību, par latviešu kultūras dzīvi vispār, kas viņu spieda nepalaist garām nevienu kaut cik literāram darbam spējīgu jaunieta. Tikai tā varu izskaidrot to, ka pēc mūsu iepazīšanās sākās un neapsīka sarakstīšanās, ka vienmēr saņēmām uzmuntrinājumus un norādījumus darbam.

1914. g. jūnijā Zinību komisijas vasaras sapulces saveda mūs atkal uz brīdi kopā, jo abi bijām referenti. Zeiferts lasīja par literatūras fonda godalgotiem 1913. gadā iznākušiem darbiem (K. Skalbes «Ziemas pasakām», Plūdoņa «Dzīves simfonijām» u. c.), es referēju par mākslinieciskās audzināšanas principiem, galvenokārt vadīdamies no Aleksandra Dauges toreiz popularizētām skolas un audzināšanas idejām, kā arī izmantodams savus paša vērojumus skolas darbā.

Kaut gan Zeifertam, kā viņš izteicās, mīļāks un tuvāks būtu bijis literārs temats, tomēr viņš dzīvi interesējās arī par manu tīri pedagoģiska satura referātu, turklāt nevis pavirši, vienkārši pieklājības dēļ, bet patiesi iedziļinājies pat sīkumos. It īpaši viņu saistīja mūsu tautas dziesmu un pasaku vielas izmantošanas mēģinājumi mākslinieciskās audzināšanas darbā, par ko runāja referāta nobeigumā.

Bez tam bija vēl arī cits iemesls, kas veicināja pārrunas par pedagoģiskiem jautājumiem: tā bija mūsu pēdējā, diezgan biežā sarakstīšanās, kas turpinājās vairāk nekā pusgadu.

Tas notika tā. Zeiferts toreiz bija liela literārā žurnāla «Druva» redaktors un nepaguris rūpējās par tā satura kuplināšanu. Aizrakstīju, ka gatavoju latviski A. Gulbja universālai bibliotēkai Aleksandra Dauges krievu sabiedrībā labi pazīstamu grāmatu «Искусство и творчество в воспитании» (911), kuras izdevums krievu valodā bija iemantojis lielu popularitāti,

un varētu varbūt pirms grāmatas klajā nākšanas kādu gabalu nodot arī «Druvai», ja viņa to vēlētos. Zeiferts 1913. gada 8. augustā no Dubultiem, kur kādu laiciņu uzturējās, tūliņ atsaucās: «Sūtiet jau vien. Mēģināšu jau oktobra burtnīcā ievietot.» Kad apcerējumu biju nosūtījis, saņēmu 1913. gada 19. augustā Olainē rakstītu garāku vēstuli.

Cienijamo biedri!

Man Jums jāpateicas par tik vērtīgu darbu. Nebūtu labi, ja rakstu nostādītu priekš 5 gadiem (1908) un, attiecoties uz šo laiku, runātu «kāda stāvokli lieta atrodas tur pašlaik», un piezīmē... priekš 5 gadiem. Ja tagad tās lietas vairs tā nestāv kā priekš 5 gadiem, tad žurnālā, kas orientē par tekošiem jautājumiem, nepareizi to rakstīt. Ja tā vēl tagad, tad jāved arī izteiksme ar to sakarā, piezīme jāatlaiž nost un rakstā jāsaka — jaunākā laikā, tas būtu, pirms 5 gadiem un vēl tagad. Ja to nevar sacīt, tad raksts jāpārstrādā. Ja Jūs (un autors) ar to nebūtu vienis prātis, tad varētu tomēr celties nopietni kavēkli raksta iespiešanai, kas dažiem jau pazīstams (arī man) no «Vestņik Vospišana», un tūlīt nāks klajā arī «Universālā Bibliotēka». Ātrāk kā oktobrī rakstu nevaru iespiest. Pie tam, ja tikai par tulkojumu būtu jāmaksā, tad minētais honorārs mums nebūtu parastais. Bet autoru prasības jau Jūsu ziņā. Tikai, lūdzami, noskaidrojiet min. jautājumu. Labprāt turpmāk iegūtu no Aleksandra Duges arī citus rakstus. Vai Jūs tur nevarētu būt piepalīdzīgs? Kāda būtu viņa adrese? Arī no Jums ceru sagaidīt kaut ko derīgu. Tulkojums mani pilnīgi apmierina. Sirsnīgi sveiks!

Jūsu T. Zeiferts.

Ar rakstu iespiešanu tomēr neveicās. Zeiferts nebija pilnībā apsvēris jau sagatavoto un nākamām «Druvas» burtnīcām spiestuvē salikšanai nodoto rakstu apmērus, kāpēc Dauges raksts bija jāatliek uz gada beigām, kad atkal sarežģīja jautājumu tai ziņā, ka Ā. Gulbis attiecīgo «Universālās Bibliotēkas» numuru solīja izlaist jau oktobrī vai novembrī. Lai gan tas nenotika, Gulbim šī numura izlaišana, kā vēlāk noskaidrojās, bija jāatliek.

Karš un vēlākie notikumi ne tikai pārtrauca «Druvu», bet izšķīra arī mūs ar Zeifertu uz vairāk nekā pieciem gadiem. Pēc kara Zeiferta rokās nāca atkal liels žurnāls — «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», pie kura Zeiferts cieši saistīja arī mani, un šai laikā vispār kļuvām labi un tuvi draugi līdz pat viņa nāvei.

Esmu saglabājis vairākas Teodora Zeiferta vēstules.

«Jaunai Ražai» vēl varētu manuskriptus piesūtīt tā līdz šī mēneša vidum (vislabāk tie noliekami Misiņa grāmatu pārdotavā — pretim Tukuma vokzālam). Tomēr nevaru nekā apsolīt, pirms neesmu iepazinies ar manuskriptiem.

Olainē 3. sept. 1907. g.

Cienīšanā

T. Zeiferts.

Noliku Jūsu rakstu pie Misiņa kg. Rīgā. Piedodiet, ka to daru tik vēlu — biju ilgāku laiku slims. — Pacenšaties, Jums dāvanas, tikai vēl stipri izkopjamas.

Cienīšanā

Ol. 25. martā 1908. g.

T. Zeiferts.

Olainē 26. jūl. 1908. g.

C. k.

Jūsu stāstiņus pārskatīju, un man bija jānolemj tos vēl nelietot. Visur jau manāmas dāvanas, tomēr vēl Jums stipri jāvingrinās, lai Jūs nāktu tuvu mākslas noapaļojumam. Mazākajās skicēs dažs kas atsākas, dažs kas triviāls un neizkopts. Stāstā pārāk gari un sarežģīti teikumi un bez robežu izplūstoši tēlojumi. Gandrīz jau gribēju skici «Kad saule riet» paturēt «J. Ražai», bet arī to noliku. Jūs drīz sniegsiet ko pilnīgāku, un tad šāds klajā nācis mēģinājums Jums pašam nepatiks. Varbūt vēl iesūtāt vēl kaut ko īsāku, rūpīgi izstrādātu «Ražai». No «R. Apskata» ar 1. aug. atstājos.

Sveicinu

T. Zeiferts.

Cien. biedri. Trakā nevaļā nodauzīdamies, nu tikai uzķēru starp neatbildētām vēstulēm Jūsu uzaicinājumu piedalīties pie kāda sastādāmā krājuma bērniem. Aizbildiniet, nav atlicis un neatliek laika tam par labu, ko dosit.

Sveicinādams

Ol. 18. febr. 1909. g.

T. Zeiferts.

Cien. biedri! Atvainojiet, ka man šoreiz no Jūsu sūtījuma nekā nebija iespējams izlietot. Ir jau daža laba doma, dažs labs patēlojums, tomēr katrā gabalā atliek kaut kas neizstrādāts, negatavs. Ceru vienumēr, ka Jums der papulēties izkopt Jūsu dāvanas, kādas Jums, pēc manām domām, ir. Un tad tos turpmāk neatrausiet mūsu sakopojumam. Jūsu manuskriptus, ja

vajadzīgs, nolikšu pie Misiņa (pretim Tukuma vokzālam).

Ar daudz sveicinājumiem

Ol. 8. okt. 1909. g.

Jūsu T. Zeiferts.

Cien. biedri! Sūtīt jau var. Mēģināšu jau oktobra burtnīcā izlietot. Vai A. Dauge būs mierā ar mūsu parasto honorāru (32 rbļ. loksņē)? Patlaban esmu tā kā atvaļinājumā. Bet tūliņ stāšos darbā.

Sveicinādams

Dubultos 8. aug. 1913.

Jūsu T. Zeiferts.

Olainē 30. aug. 1913. g.

Cien. biedri!

Ar minētiem pārlabojumiem varbūt ies. Tikai telpu ļoti maz. Par Solovjevu ir bez tam bijām sākuši domāt. Bet nu nezinu, vai par filozofu, kas savu darbību jau nobeidzis, nederētu sniegt raksturojumu viņas filozofijas esenci? Tā arī domājam, P. Dāle piedāvāja savus pakalpojumus. Varbūt var kaut ko īsāku sniegt arī paraugam pilnīgu, bet nu gan neko plašu. Pado mājat vēl, formulējāt noteikti savu plānu (arī telpas apzīmējot), un var būt, ka nolemjam. Ja kas pie rokas, padodat. Varbūt var ielikt prospektā. Tikai redīgētus rakstus gribētu prospektā minēt. Bet A. Duges adrese? Nu, sazināties Jūs ar viņu. Gribēju Jums rakstīt arī par kādu stāstu («Dzejnieks un cerīzieds»), bet ieskatos — tas no R. Egles. Vienmēr samainu. Kur viņa adrese? Sirsnīgi sveiki!

Jūsu T. Zeiferts.

Cien. biedri! Vienas tik daudz, ka drukā nodotais apcerējums par mākslu, izglītību kas zin vai nākamā burtnīcā ieies. Kad iznāk attiecīgais numurs «Univer-

sāļajā Bibliotēkā»? Turpmākos rakstus gaidīšu. Kāda privātlīta. Ir iespējams, ka pie manis būs vajadzīgs otrs skolotājs (tas tūliņ izrādīsies). Vai tur nebūtu kāds jauneklis (vislabāk seminārists), kas gribētu šai gadījumā nākt uz Rīgas pusi. Alga šimbrīžam 175 rbļ. gadā pie visa brīva, varētu tikt turpmāk paugstināta.

Sveicinādams

Ol. 16. sept. 1913. g.

T. Zeiferts.

Cienijamo biedri! Galā iznāk, ka gabalu par māksl. izglīt. jautājumu tomēr nav iespējams iespiest, īpaši jau tāpēc ne, ka tas jau novembrī (vai arī decembrī) varētu iznākt «Universālajā Bibliotēkā». Uzreiz tas nav iespējams, beigas tad žurnālā būtu vēlāk nekā grāmatā. Pie tam man prospektā solīts manuskriptu tik daudz, ka ir tos visus nevaru šogad žurnālā ievietot — iet mazāk iekšā, nekā cerēju, un tā man jāmeģina tikt galā ar manuskriptiem, kas guļ jau ilgāk. Bet meģināsim uz priekšu kaut ko kopīgi strādāt. Tikai jau ne kaut ko tādu, kas tā uz termiņa jāsteidz. Dauges kgm rakstīju. Varbūt Jums no viņa cits kas rokā. Ar vidusskolu ref. jautājumu nezin kā būs. Vai šai lietā nedos praktiskus norādījumus, kas tur dažs darbojas? Bet izlasišu. Ļoti lūdzu mani par visu aizbildināt. Man jācinās ar dažādiem grūtiem apstākļiem.

Sveicinādams

Olainē 28. sept. 1913. g.

T. Zeiferts.

Cienijamo biedri! Man nav nekā, ko ļaunā ņemt, un pats sevi aizbildinu un attaisnoju vismazāk. Pie pašapmānīšanās mani noveda tā karstā vēlēšanās kaut ko no A. Dauges redzēt savā žurnālā un tādēļ Jums vienmēr rakstīju; meģināšu, tišu aizdarīdams

acis pret neiespēju, kura ar to pavairojas, ka pēdējai burtnīcai vajadzēja pa loksni saraukt. Nodevu arī drukātavā, bet neiespējamais neizrādījās par iespējamu. Braukdams Rīgā, sūtišu atpakaļ (še mums pasta stacijas nav). Un, ja ir nepieciešama skāde, uzdodiet rēķinu. Pret citkārt ievērotu principu arī tas no manas puses bija darīts, ka nedomāju uzņemt, kas tālīn citur nāks klajā. Ja lūgums būtu šis, tad jau vēl lūgtos, bet tagad man jāatdodas pilnīgi Jūsu rīcībā.

Ol. 7. okt. 1913. g.

Jūsu padevēģais *T. Zeiferts.*

Olainē 28. nov. 1913. g.

Cienijamo biedri!

A. Dauges kgs man atrakstīja ļoti laipnu vēstuli, kurā piesolīja savu līdzdarbību «Druvai», tomēr nevarēdams nekā minēt, ko viņš mums varētu dot. Viņš norāda uz savu krievu valodā sarakstīto darbu «Генрих Ибсен по его письмам», kurš no Jums tulkojams. Man bija tā drošība likt šo rakstu prospektā. Tad nu Jums ļoti lūdzu — attaisnojāt šo manu soli, pārtulkojat un dodat «Druvai» min. rakstu. Ceru, ka ar to izies labāk nekā pagājušo reiz. — Strādājot pie prospekta un gada maiņas burtnīcām, man bija kādu laiku visa korespondence jāpārtrauc, tāpēc aizbildināt šo nokavēto lūgumu.

Sveicinādams *T. Zeiferts.*

Olainē 13. febr. 1914. g.

Cienijamo biedri.

Jūsu «Motīvus par vidusskolas reformu» pārlasīju. Rakstīti ar sajūsmu, bet lietišķa, piedodiet, atrodu ne-

daudz. Man bija gadījums vasaru dzirdēt (Dubultos) kāda ārzemju pedagoga (Fišera) domas par šo jautājumu, kuras tas izteica kādās 8 lekcijās. Dabūju ieskatu, kas šai lietā darīts, mēģināts, kādi projekti uzstādīti, kāda šo projektu vēsture un kādas izredzes. Tur bija visur ciešs, lietišķs, kritisks domu gājums. Tāpēc domāju, ka ar visu attiecīgo literatūru vēl būtu nopietni jāiepazīstas, lai šai jautājumā sacītu patiesi ko vērā liekamu. Bet aizkustināšanas spēks jau arī Jūsu rakstam. Mēģināšu rakstu Jums aizsūtīt. Vai strādājat pie Dauges Ibsena? Būtu labi, ka to darītu, lai varētu sākt jau ierindot.

Biju kādu laiku saslimis. Arī tagad vēl neesmu pilnīgi vesels.

Lūdzu par visu mani aizbildināt.

Sirsnīgi sveiki!

Jūsu T. Zeiferts.

Sveicinu no Kauņas. Novēlu Tev un Tavējai to spirtumu, ko pats sajūtu.

Kauņā 23. jūn. 1925.

Tavs Teodors.

Mīlais draugs!

Pie Tevis aiziet Jūlija Brača kundze Irma, kas meklē vietu. Viņa dzirdējusi, ka pilsētas bibliotēkās esot kāda vakance. Tu, mīlais, varētu par tām lietām informēties un viņai pēc iespējas izlīdzēt. Viņa nodarbojusies arī rakstniecībā, un grāmatu lietas viņai nav svešas.

Mīlas labdienas.

26. X 28.

Tavs Teodors.

TIKŠANĀS AR RAINI UN ASPAZIJU

Kad sāku apzinīgi ielūkoties literatūrā, pamazām mēģinādamies arī rakstniecībā, Rainis un Aspazija stāvēja jau pilnīgi savu lielo dzejnieku slavas augstumos. Raiņa «Tālas noskaņas zilā vakarā» (1903) un «Vētras sēja» (1905) bija jau plaši un dziļi ieskanējušas tautā; simboliskā drāma «Uguns un nakts» (1905), sākot ar 1911. gadu, pulcinājusi tūkstošiem un atkal tūkstošiem latviešu skatītāju Rīgas Jaunajā teātrī, mudinot dzejnieku svešumā, Šveicē, jaunu sacerējumu radīšanas darbam, uz ko tik ļoti gaidīja un ko tik augstu vērtēja visa latviešu tauta. Rainis ar savu dzeju un drāmām vienmēr turējās kopsolī ar tautas brīvības ilgām, cerībām un centieniem. Būdams īsts un liels dzejnieks, viņš reizē bija arī kā savas tautas nākotnes karognesējs. Tāpat ļoti spilgti mirdzēja arī Aspazijas talanta zvaigzne.

Raiņa «Klusā grāmata» (1909), «Vēja nestas lapas» (1911), «Tie, kas neaizmirst» (1911), bet it sevišķi «Gals un sākums» (1912) vēl spilgtāk parādīja viņa dzejnieka seju mūžības gaismā. Raini cēla ne tikai sabiedriskais, bet jo sevišķi mākslinieciskais lielums un dziļums. Jau tolaik latviešu rakstniecībā viņu visur minēja vai pašā pirmajā vietā.

Ir grūti iedomāties skaistāku un bagātāku kultūras dzīves posmu pagātnē par to: tas bija, tā teikt, tautas garīgās augsmes rīta cēliens, kad viss zaļo un zied un kad sabiedrības svaigos spēkus saista pro-

gresīvas nākotnes idejas. Sajūtu to par lielu likteņa balvu un laimi, ka man bijis lemts šai laika posmā ienākt sadzīvē, dzīvot līdzī un saskarties ar tādām dižām un gaišām personībām, kādi bija Rainis un Aspazija un viņu laika biedri — Blaumanis, Poruks, Brigadere, Zeiferts. Tas bija laiks, kad visu vēl apblāzmoja 1905. gada revolucionārās kustības notikumi.

Šai laikā tad iesākās mana sarakstīšanās un pēc tam arī tikšanās ar Raini un Aspaziju, sarakstīšanās, kas neapbrāvēs pat pirmā lielā pasaules kara laikā, līdz kamēr Rainis kopā ar Aspaziju atgriezās no ilgās trimdas dzimtenē, kur tad iepazīnāties personīgi.

Kas pazīst citreizējās lauku skolas apstākļus un tālaika lauku skolotāja šauro un vienmuļo dzīvi pirms pirmā lielā pasaules kara, tas sapratis, kādu prieku un saviļņojumu varēja sagādāt pat vienkāršs viena vai otra atklātības darbinieka sveiciens no lielāka kultūras centra. Un, ja nu tāds sveiciens pienāca vēl no izciliem dzejniekiem, kādi bija Rainis un Aspazija, tad prieks kļuva daudzkārt lielāks, nozīmīgāks. Tā tas bija ar mani 1913. gadā. Brālis Rūdolfs (1889—1947) tolaik pasāka vairākus Ļermontova, Altenberga, Lesinga, Haufa un citus tulkojumus, bet es gatavoju Aleksandra Duges grāmatu latviski, kas visas bija domātas Anša Gulbja «Universālajai Bibliotēkai». Pēdējo vadīja Rainis, Šveicē trimdā dzīvodams. Un par to tad sākās mana brāļa un mana sarakstīšanās ar lielo dzejnieku.

Cik ļoti Rainim rūpēja ne vien lietišķa literāru jautājumu kārtošana, bet arī vienkārša, sirsnīga parunāšanās, to liecināja bieži vien stipri garas vēstules par mums, jauniem, pie tam gluži svešiem, atklātībā pavi-

sam maz pazīstamiem cilvēkiem. Žēl, ka jau pirmā lielā pasaules kara un revolūciju apstākļos daļa šo — īpaši sākuma posma vēstulju gājusi zudībā. Tomēr arī tās, kas vēl saglabājušās, rāda Raini kā lielu, radošas rosmes pilnu personību, kura garu nenomāc ne šaura sīkumainība, ne daži nejauši dzīves apstākļi. Vēstules nav arī tikai vienkārša formāla jautājumu noskaidrošana vai lietišķa izkārtošana un parastas laipnas pieklājības žests, bet tām arvien līdz gājis kaut kas vairāk — kaut kas cilvēcīgi sirsnīgs, silts un patiess. Tas bija Raiņa dabā. Tā 1914. gada pirmajās dienās viņš sūta vienkāršus jaungada sveicienus un tomēr nenociešas turpat piemetināt kaut pāra teikumus klāt: «Skaista ir Jūsu Druvienas skola un vēl tikai 100 soļu no Jūsu «Vasarājiem».¹ Vai atkal 1915. gadā: «Mīlais, tālais draugs, saņemu nupat Jūsu kartiņu no Persijas un rakstu tūliņ, lai izteiktu, cik ļoti es priecājos par dzīvības zīmēm no Jums. Es biju Jums jau reiz rakstījis uz Harkovu, jo avīzēs bija ziņa, ka Jūs tur guļot slimnīcā...»

Avīzēs izlasījis, ka esmu rietumu frontē kaujās ievainots un guļu kaut kur slimnīcā Harkovā vai Kijevā, viņš bija man rakstījis ne vien uz Harkovu, bet arī maniem piederīgiem uz Druvienu ar lūgumu vēstules nosūtīt pēc piederības. Vēl tagad sevī izjūtu, cik dziļi tolaik mani aizkustināja Raiņa tīri cilvēciskā interese par mani, šī līdzdalība manā personīgā liktenī. Arī Georgijs Čulkovs izsakās kādā vietā savās atmiņās «Годы странствий» (1940, стр. 256): «Есть не только живопись, скульптура, поэзия и музыка, но есть и вообще искусство, т. е. чудесное творческое начало, которое определяется не мастерством

¹ Biju viņam nosūtījis atklātņi ar Druvienas skolas skatu otrā pusē, kur atzīmēju dažas ziņas par to. — «Vasarāji» («Vasaraudzi») — mūsu vecāku mājas.

художника, но сокровенной сущностью его души.» (Ir ne vien glezniecība, skulptūra, poēzija un mūzika, bet ir arī vispār māksla, t. i., brīnišķa radīšanas sākotne, ko nosaka nevis mākslinieka meistarība, bet gan viņa dvēseles dziļākā būtība.) Cik daudz šās «сокровенной сущности души» visos Raiņa darbos un personīgās attiecībās ar cilvēkiem! Cik bagātīgi to izstāro viņa dzeja un lugas, viņa vēstules un runas, bet it sevišķi visa viņa personība, satiekoties ar citiem cilvēkiem.

Sākumā Rainis lāgā neatšķīra mūs vienu no otra: gadījās, ka brālim domātā vēstule pienāca uz mana vārda un atkal otrādi. Bet, ka viņš ne brīdi nešaubījās par mūsu labo darba gribu un spējām un ka bija gatavs darīt visu un arī darīja, lai pašķirtu ceļu literārai rosmei, lai attīstību paveicinātu, to rāda ikviena no viņa vēstulēm, kas pilnas labu padomu, sirsnības, aizgādības, prieka par citu cilvēku panākumiem.

Atceros diezgan dzīvi mūsu sastapšanos un iepazīšanos 1922. gadā. Tolaik dzejnieku pāris dzīvoja Torņakalnā, Dīķa ielā Nr. 11, nelielā koka mājēlē (par namu to negribētos nosaukt — tik pelēcīga un niecīga man tolaik šķita šī celtne), ar šķērsstāvu jumtā, mājele, kas atradās nevis pie ielas, kā parasts, bet kaut kur dziļi dārzā. Dārzs neizskatījās ne jauks, ne izkopts, drīzāk paputējis, panīcis, varbūt tāpēc, ka jau no sākta gala nebija pienācīgi kopts, ierīkots zemā un mitrā vietā. Šo māju līdz ar dārzu dzejnieku pāris bija saņēmis kā balvu, kad viņi pārnāca no trimdas dzimtenē. Ja zinām, ko viņi abi, kā Rainis, tā Aspazija, latviešu tautai, pat trimdā dzīvodami, bija devuši, tad neapšaubāmi viņi bija pelnījuši labāku un skaistāku balvu, tāpēc kļuva mazliet tā kā skumji, mājīgai tuvojoties. Iešāvās arī prātā doma: vai paši dzejnieki apmierināti un nometušies šai nomalītē uz visiem laikiem? Vai varbūt viņi tikai pagaidām te un

aizies, tiklīdz būs kur atraduši labāku piemetni? Vēlāk izrādījās, ka Rainis un Aspazija patiesi tur ilgi nenoturējās: tiklīdz bija radusies iespēja, viņi šķīrās no Diķa ielas namiņa un pārnāca uz jauniegūto namu tag. E. Veidenbauma (tolaik Baznīcas) ielā 30. Un tur viņi palika līdz Raiņa nāvei, vēlāk Aspazija vēl viena pati, kamēr vien spēja segt nama uzturēšanas izdevumus.

Pie Raiņa un Aspazijas Diķa ielā gāju, vākdams materiālus iecerētam rakstnieku autobiogrāfiju krājumam. Kaut namiņš ārēji likās pelēcīgi niecīgs un skumjš, iekšā, kur mani vispirms saņēma dzejniece Aspazija viena pati un tikai vēlāk ieradās Rainis, šis namiņš tomēr izstaroja tīkamu mājīgumu. Taču Aspazija pilnīgi dibināti nebija nemaz apmierināta.

Lielu, spilgti raibu, bārkstainu lakatu pleciem uzmetusi, zem kuplas palmas lapotnes apsēdusies, viņa bez liekiem ievadiem sāka sūroties kā par istabām, tā par visu namu, par dārzu un tā apkaimi, kas nekāda prieka nesagādājot. Gan otrādi: Rainis te bieži vien slimojot, nevarot pienācīgi ne atpūsties, ne arī strādāt. Viņai neklājoties labāk, divkāršas rūpes gulstoties uz viņu. Arī tagad Rainis neesot gluži vesels, tāpēc tikai īsu brīdi nonākšot lejā. (No istabas otrā stāvā, kurp, cik nopratu, veda kāpnes turpat no blakus istabas.) Viņš nekad nenoraidot nevienu apmeklētāju, aizvien pats runājoties, ja vien tas esot kaut cik iespējami. Augšas istabas esot mazliet siltākas un piemīlīgākas, un pa logu paveroties plašāks skats uz apkārtni, tāpēc Rainis mēdzot tur uzturēties un strādāt. Turpat blakus esot arī viņas istabiņa.

Pa tam no augšas bija nonācis Rainis un mums pievienojies. Mūsu pirmā sastapšanās iznāca pavisam vienkārša, labāk sakot, sasveicinājāmieš un sākām runāties kā veci paziņas.

«Neesam jau mēs nekādi svešinieki,» taisni tā arī Rainis teica, roku pasniedzis un manī palūkojies. «Es jūs ļoti labi atceros no jūsu un jūsu brāļa vēstulēm. Reiz jūs bijāt ļoti tālu no dzimtenes, cik atceros, laikam Persijā. Tikai izskatā mazliet citādu biju jūs iedomājies.» Kādu īsti, tā viņš nepateica.

Ar Raiņa ierašanos Aspazija valodās vairs neiejaucās, lai gan Rainis nebija sevišķi runīgs un izteicās par vienu vai otru jautājumu īsos, aprautos teikumos. Tikai ja Rainis ko ieprasījās: «Iniņ, vai tu neatceries?» — Aspazija tūlīt atsaucās un paskaidroja.

Mans apciemojums bija sekmīgs. Abi dzejnieki bez vilcināšanās un ļoti labprāt apsoliņās dot ja ne daudz, tad vismaz pāris desmit rindas «Atziņām», ko viņi drīz bez liekas atgādināšanas arī izpildīja. Lai nerastos pārpratumi, aizrādīju, ka esmu aicinājis rakstniekus sniegt «Atziņām» autobiogrāfijas un ka rakstus apsolijuši arī tādi, kas Raini vai nu neatzīst, vai pat nīst. Varbūt tas viņiem būs nepatīkami. «Nē.» Tādā izdevumā taču katrs varot izteikties brīvi. Tā būtu šaursirdība, ja viņš, Rainis, to nedarītu tikai tāpēc vien, ka turpat par sevi runā arī viņa uzskatu vai vispār viņa pretinieks. Jā, cik savādi! Tā vēlāk nodomāju, kad biju saņēmis Plūdoņa atbildi uz savu aicinājumu: viņš nepiedalīšoties, jo nevēloties būt kopā ar tādiem, kas viņam nebūtu pa prātam. Nekur un nekad neatceros gadījuma, kur Rainis būtu tā nostājies. Vai arī kur Rainis kaut netieši, it kā paslepus būtu panicinājis, apskaudis kādu savu laika biedru, sajutis kādu sev par sāncensi. Viņš bija gan vārīgs un jūtīgs, ja runa bija par viņa vai Aspazijas darbiem, to kritiku: viņu ļoti priecināja labas, vēlīgas atsauksmes, bet satrauca un skumdināja sliktas. Bet smalkjūtīgs viņš turpretī bija pret citiem un tikai labā nozīmē.

Pirmā sastapšanās iznāca vienkārša un arī īsa, jo Raiņa neveselības dēļ steidzos atvadīties. Mans apmeklējums bija sekmīgs, Aspazija apsolīja un vēlāk arī nodeva man apceri «Sofokla laikmets un darbi», bet Rainis virkni aforismu, kas drīz vien parādījās žurnālā «Latvju Grāmata» pašā pirmajā numurā (1922. g.). Abi dzejnieki iedeva dzejoļus arī žurnālam «Latvijas Jaunatne», tāpat īsas skicītes autobiogrāfiju krājumiem. Tepat vēl jāpiemin tas, ka Raiņa atsaucība maniem un brāļa literāriem darbiem un pasākumiem bija un palika arvien labvēlīgāka arī vēlāk: viņš labprāt deva darbus mūsu vadītajiem izdevumiem.

Nejauša sastapšanās un saruna ar lielo dzejnieku pēc tam iznāca šad un tad. Rainis nekad tādās reizēs neizrādīja nepacietību vai negribu — nevaļu pret savu sarunu biedru. Gadījās pat, ka viņš gribēja jautājumu sīkāk pārrunāt un uzkavēties ilgāk. Tā reiz, 1925. gada rudenī, kad bija sagatavota un gandrīz jau iespiesta žurnāla «Latvju Grāmatas» 5. burtnīca, sastapos ar Raini Gulbja apgādā. Saruna novirzījās uz rakstnieku darbu kritiku vispār, bet uz viņa un Aspazijas darbiem sevišķi. Kritika bieži vien esot nelabvēlīga, skarba, pat nosodoša, lielāko daļu nepelnīta un netaisnīga. Pie tam, runādams par savu un Aspazijas darbu nepareizu vērtēšanu, Rainis ļoti uztraucās. Pirmo reizi redzēju, cik stipri Rainim ķeras pie sirds un cik ļoti viņu sātrauc nelabvēlīgas atsauksmes, — un jāatzīstas, nevarēju to labi saprast. Kāda gan nozīme sīkām labvēlīgām vai nelabvēlīgām gadījuma atsauksmēm par tik liela dzejnieka sacerējumiem, kāds ir Rainis, un kāpēc tas viņu tā sātrauc? Kad izteicos Rainim, ka tādiem nepelnītiem nokritizējumiem vai uzbrukumiem tāpat kā pārspīlētiem cildinājumiem rakstnieka darba īstai vērtībai un novērtēšanai nav nozīmes, ka tāds liels dzejnieks kā viņš

stāv visam tam pāri, Rainis atzinās, ka tā tam vajadzētu gan būt. Bet viņš tomēr nevarot palikt vienaldzīgs pret to, kas skarot viņa garu un sirdi labā vai sliktā nozīmē. Viņa darbi — tas esot viņa gars un viņa sirds, tāpēc viņš nevarot aukstasinīgi saņemt to, kas pār tiem nāk. Uz iebildumu, ka sīkām vienas dienas recenzijām laika plūsmā tomēr nav lielas paliekamas nozīmes un ka par viņu līdz šim neesmu lasījis vēl neviena pamatīgāka, dziļāka, viņu būtiski pareizi izprotoša raksta, par viņu un viņa darbiem nav tikpat kā nekas paliekamāks pateikts, Rainis izbrīnā atsaucās: «Kā? Par mani tik daudz laba teicis Antons Birkerts, Antons Krauja-Balodis!...» Tiesa, tie visi bija plaši raksti, bet, ka tie būtu tematu tā izsmēluši, kā tas Raiņa izpratnei un novērtēšanai nepieciešams, to nevar apgalvot.

Rainis bija ārkārtīgi jūtīgs pret labiem vai nelabvēlīgiem vārdiem par sevi, bet jo vairāk vēl par Aspaziju. Tā viņam bija tāda maza cilvēcīga vājība. Naida vai dusmu viņš ilgi neturēja, lai gan nelabvēlīgās atsauksmes par viņa vai Aspazijas darbiem viņu ļoti sarūgtināja un sāpināja. Neatceros vairs, kurā no sīkajām avīželēm bija īsa, bet diezgan nelabvēlīga atsauksme par Aspazijas divdesmito gadu dzeju. Kādā sarunā Rainis ar lielu rūgtumu un sašutumu uz to man aizrādīja, izteikdamies, ka nez vai Zeiferts ar savu autoritatīvo vārdu nevarētu tāda nemākuļa nepareizību izlabot. Visu to prātā paturot, labi kļūst saprotama Raiņa izturēšanās, ka viņš, smagi aizskarts un sarūgtināts, devās uz Šveici, cerēdams kaut laiciņu tur atvilkt elpu, aizmirsties no skares ar ikdienas sīkmi un skarbumu.

Žēl, ka Rainis savā laikā nedabūja Nobela prēmiju. Tas būtu bijis liels ieguvums visai latviešu tautai, jo saistītu pasaules uzmanību ne vien pie Raiņa, bet pie mūsu literārās kultūras dzīves. Tāpēc neizprotama

bija pilsonisko aprindu un pat Latvijas universitātes daudzu mācības spēku nelabvēlīgā nostāja un izturēšanās šai jautājumā.

Tiesa, profesors Dr. J. Endzelīns kopā ar literatūrvēsturnieku Teodoru Zeifertu noteikti bija iestājušies par Raiņa kandidatūras izvirzīšanu un atbalstīšanu Nobeļa prēmiju komitejā, kā to ziņoja T. Zeiferts, kas patiesi daudz pūlējās šās lietas labā. Liekas, ja vien universitāte būtu vispār nostājusies tikpat labvēlīgi, Rainis prēmiju būtu ieguvis.

Kādā reizē sagadījāmies ar Raiņa Anša Gulbja apgādā. Raiņa 60. dzimšanas diena bija tad jau sen novēlota, viņa godināšana visās Latvijas malās beigusies, un kopoto rakstu 10 sējumi, kas uz šo jubileju bija nobeigti, izgājuši diezgan plaši tautā. Rainis atkal rosīgi strādāja pie jaunām lugām un izteicās, ka pamazām sākot gatavot arī kopoto rakstu turpmākos sējumus. Tuvākajos — 11. un 12. sējumā, tā viņš aizrādīja, viņš gribot uzņemt savas vēstules, kuru, viņam tā liekoties, sanāksot diezgan daudz, ja vien tās būšot kaut cik uzglabājušās. Viņš esot daudz rakstījis. Vai man un manam brālim rakstītās vēl esot dzīvas? Protams, tās bija jāapsola uz kādu laiku nodot viņa rīcībā. Apsolījos bez tam vēl pagādāt arī rakstniekam Jānim Kārstenim Raiņa rakstīto vēstuļu norakstus, ja nedabūtu oriģinālu, jo Rainis atcerējās, ka Kārstenim rakstījis principiāli diezgan svarīgas vēstules par rakstniecību un citām lietām — tāpat kā manam brālim.

Aprīnojama bija Raiņa rūpība savu rakstu sagatavošanā, kā to novēroju Gulbja apgādā un dzejnieka paša dzīvoklī. Daudz viņam palīdzēja labā atmiņa līdz pat sīkumiem pagātnes gaitās un notikumos — kā personīgā dzīvē, tā savos daiļdarbos vai piezīmēs, tāpat par to, ko viņš pirms gadiem vai pat gadu desmitiem vienam vai otram izteicies sarunās un vēstu-

lēs — kā šai gadījumā mums ar brāli un rakstnieku J. Kārsteni. Pats Rainis uzskatīja to par gluži vienkāršu un dabīgu lietu. Tas viņam tā esot jau no mazām dienām: būt istam, neviltotam, stingram pašam pret sevi, taisnīgam pret citiem, rūpīgam līdz pēdējam sīkumam ne vien ikdienā, bet arī rakstniecībā. Tai ziņā viņš gluži pretējs Porukam, kas nekad nav vērojies, kur paliek viņa raksti un rokraksti, kad tie uzrakstīti un nodoti iespiešanai. Kas reiz uzrakstīts, steidzīgi vienam vai otram redaktoram nodots, honorārs saņemts, par to Poruks vairs nav interesējies. Pat savu kopoto rakstu sagatavošanā un izdošanā («Zalkša» apgāds, 1905—1908) viņš paļāvies pilnīgi tikai uz rakstnieku Saulieti; kā pēdējais to liecināja, Poruks atstājis viņa ziņā visu. Ar Raini bija citādi.

Labi atcerēdamies visu būtisko un vajadzīgo, arī Rainis savus rakstus pēc to iespiešanas neesot lasījis, tā viņš izteicās, līdz kamēr nonācis pie kopotiem rakstiem, kad gribot negribot reiz iespiestos sacerējumu vajadzējis atkal pārlasīt; taču atzīmes par sacerējumu ierosmi, uzrakstīšanu, klajā nākšanu utt. viņš diezgan rūpīgi krājis vai vēlāk vēl pēc atmiņas uzzīmējis; tāpat rūpīgi pievācis un saglabājis iespiestos un neiespiestos rokrakstus. Tas viņam dodot iespēju bez sevišķi lielām kļūdām pateikt to, kas viņam par saviem rakstiem sakāms. Tāpēc mums Raiņa rokrakstu ir tik daudz uzglabājies, sevišķi viņa arhīvā — Valsts Raiņa literatūras un mākslas vēstures muzejā.

Kad reiz dzejniekus apmeklēju viņu dzīvoklī Baznīcas (tag. E. Veidenbauma) ielā, Rainis pavēra paprāvu pūra lādi, kas bija gandrīz pilna dažādiem rokrakstu saiņiem. Tolaik viņš uz Šveici savā atpūtas braucienā vēl nebija devies, tāpēc piebilda, ka liela daļa rokrakstu un vēstuļu viņam glabājoties vēl

Kastaņjolā un nez vai tur būšot mazāk kā šajā pūra lādē. Cik zinu, tos viņš no Šveices 1927. gadā pārveda un pievienoja pārējiem. Patikami, ka Literatūras muzejā Raiņa rokraksti saglabājušies arī pa visu nemierpilno pēdējā kara laika posmu, tie noderēs kā labs atbalsts Raiņa rakstu pētniekiem un vērtētājiem un akadēmiskajam rakstu izdevumam.

Biežāk tiekoties, jo labāk varēju novērot Aspazijas nemitīgās rūpes par Raini, tāpat viņas ciešo sadarbību ar viņu literāri. Bija reizes, kad viņa tūliņ ļāva sastapties ar Raini, bet bija arī reizes, kad Aspazija atvainojās — Rainis pašlaik strādājot un nebūtu vēlams viņu traucēt, tad tālāko es sapratu bez teikšanas. Uz šādiem gadījumiem vispār zīmējas Raiņa piezīmes viņa dienasgrāmatā un vēstulēs, ka Iniņa viņam ir kā tāds labais gars, kas bieži novērš visus traucējumus un paveicina viņa jaunrades darbu. Tāpēc arī manos apmeklējumos, ja vien nebija sevišķi nepieciešams, visi — kā Aspazijas pašas, tā Raiņa literārie jautājumi tika kārtoti tikai ar Aspaziju. Aspazija bija vienmēr atsaucīga, zināja Raiņa domas un uzskatus, viņa vēlēšanās, labi pārzināja latviešu un pasaules literatūru, tāpēc ar viņu nebija grūti saprasties un visu izkārtot, kas attiecās uz Raini, arī pēc Raiņa nāves. Un tā mūsu diezgan biežā tikšanās ar abiem dzejniekiem mājās, teātri, sabiedrībā turpinājās līdz viņu nāvei.

Atceros Raini vēl kā Latvijas izglītības ministru, Rainis nebija toreiz nemaz mainījies, bet kā allaž vienkāršs, sirsnīgs, laipns pret katru, — darba cilvēks, kas negribēja atstāt bez atbildes nevienu lūgumu un aicinājumu. Tolaik arī bibliotēkāju saime viņu vēlējās redzēt savā vidū, un viņš labprāt ieradās un uzkavējās vairākas stundas, dalīdamies ar bibliotekāriem uzskatos un pieredzē par grāmatām, runādams par Šveices bibliotēkām, vispār dzīvi Sveicē,

Šī zeme viņam bijusi labvēlīga, un viņš to tā iemīlējis, ka ar prieku atceroties.

Rainis tolaik bija jau gluži sirms, ar zoda bārdiņu un raksturīgajām paretajām ūsiņām uz leju. Bet ne skatā, ne vaibstos, ne stājā, ne garā nemanīja un nejuta ne mazākās vecuma pazīmes, lai gan politisko cīņu un dažādu sadzīves nebūšanu virpulī viņš bija stipri paguris. Kā pats izteicās — tīkojot atpūtas.

Rainis nebija liels runātājs. Ja viņam vajadzēja uzstāties, viņa runas parasti bija īsas, vienkāršas, loģiskas, bez patosa un skaļuma, bez daiļas frāzes, bet labi visiem saprotamas. Tās saistīja klausītāju ar savu garīgo siltumu, skaidrību un pārliecības spēku. Tā arī bibliotekāri bija sajūsmināti, kad Rainis īsos vārdos apstājās pie bibliotekāra darba un bibliotēkām, aprādīdams to nozīmi un vērtību, minēdams dažus piemērus no saviem piedzīvojumiem un vērojumiem trimdas laikā ārzemēs.

Pavisam negaidīta un pat neticama bija Raiņa aiziešana. Par vecumu vai nāves tuvumu neliecināja ne viņa izskats, ne rosmes un darba gribas pilnais gars. Raiņa vārds skanēja, tas nenozuda no laikrakstu un žurnālu slejām, ne arī no jaunu grāmatu sarakstiem. Bez Raiņa tālaika kultūras dzīve nemaz nav domājama.

Divdesmitā gadu simteņa pirmajos gadu desmitos bija izaugusi jaunu rakstnieku un dzejnieku saime, bet Raiņa vārds kā bija, tā palika pirmajā vietā. Viņu pāraugt vēl līdz šim nav varējis neviens: Rainis ir un paliek latviešu lielākais dzejnieks. Dziļi prātā palikusi ne tikai Raiņa (1929), bet arī Aspazijas pavadīšana smagajā vācu okupācijas laikā 1943. gada rudenī.

Pavadītāju pulki Rīgas ielās un Raiņa kapos bija lieli, tie liecināja, ka tiek pavadīta iemīļota dzejniece, kuru, tāpat kā Raini, tauta mil un mīlēs.

19. XI 1923.

Godājamais Egles kgs!

Jūs devāt termiņu vienu nedēļu priekš biogrāfiju iesūtīšanas, un te nu es tās nododu caur Gulbja kgu.

Atvainojat, ka viss notiek tik vēlu. Bet man tāda nepārvarama pretība pašai par sevi rakstīt, ka otram grūti to iedomāties. Rainim neiet labāk. Tad nu te es sameklēju, kas jau reiz rakstīts no manis pašas, un pievienoju klāt sākumu un beigas. Nezinu, vai labi salasīsat pašas beigas. Tās zilās strīpas, kur izstrīpots, attiecas tikai uz drukāto, rakstam jāpaliek.

Rainis iedod Jums grāmatu Kop. rakstu, kuru viņš senāk pats rakstījis, un pievieno arī sākumu un beigas. Grāmatu lūdzu atpakaļ.¹

Visu cienību.

Aspazija.

20. VIII 31.

Godājamo kolēģi!

Man ļoti žēl, ka tomēr nevaru tās vēstules sagādāt. Kad toreiz izteicos par to, bij domāts, kad vispār nokārtošu, kas man ir, un tad, kas atliks no vēstulēm, atdošu prom. Man ir vēstules no 1906.—1920. g., bet starp tām neatrodu Zeiferta vēstules², tikai dublikātus no Raiņa vēstulēm, ko viņš viņam rakstījis, un

¹ Vēstules kreisajā malā pierakstīts vēl: «Atvainojiet manu slikto rakstu, man slīma roka.»

ar Poruku un Kārsteni nekad neesmu sarakstījusies. Atzinumu par Poruku aizsūtīju viņa brālim. No Blau-
maņa ir dažas vēstules, bet tās jau izlietojis Birkerts. Viss, kas Jums derētu, man jāatliek vēlākam laikam, es biju ilgi ļoti slima, un arī tagad vāja veselība. Ļoti lūdzu neļauties. Ar sveicienu

Aspazija.

¹ Bīķernieku sanatorijā veselodamies, tolaik biju dzejniecei lūdzis uzticēt man dažu rakstnieku vēstules, it īpaši Teodora Zeiferta vēstules, lai tās publicētu Teodora Zeiferta piemiņai vel-
tītā krājumā.

DAŽI VILCIENI ERNESTA BIRZNIEKA-UPIŠA RAKSTURĀ

Kad pirmoreiz redzēju Ernestu Birznieku-Upīti (1871—1960), viņš bija tikpat smaidīgs un laipnīgs, kāds redzams uz daudzām pusmūža un arī vēlāko gadu ģimētnēm.

Šī jaukā īpašība izcilā rakstnieka iedabā nebija poza, kā tas daudzreiz pagadās, tā dziļi sakņojās viņa būtībā, kā to mūsu ilgajos pazīšanās, draudzības un sadarbības gados esmu vērojis. 1922. gadā tieko ties, viņš sniedza man roku, tikpat vēlīgi smaidīdams kā 1956. gadā, kad apmeklēju viņu 85. dzimšanas dienā klusajā Jūrmalā, kur viņš tolaik dzīvoja brāļu Birkertu vasarnīcā.

Kad vien Birznieks-Upītis atbrauca no tālā Kaukāza, viņš arvien ieradās arī Zinību komisijas tā sauktajās «vasaras sapulcēs», kur varēja satikties ar vienu otru senu paziņu un draugu un arī ar dažu jauno rakstnieku. Ikvienu saistīja Birznieka-Upīša vienkāršība, vēlīgais, labsirdīgais smaids, kas gandrīz nekad nenozuda no viņa sejas. Arī sarunas ritēja brīvi, nepiespiesti, bez ārējas dižmanības, lai gan viņš tolaik bija tik iecienītās «Dzirciemnieku» izdevniecības nodibinātājs un vadītājs. Ar visiem viņš jutās brīvi, nepiespiesti, ar kuriem viņš sarunājās. Kam gan nepatiktos, ja uz viņa grāmatas titullapas un vāka atrastos pievilcīgais uzraksts, ka viņa darbu izdevis apgāds «Dzirciemnieki»? Tā bija laba garan-

tija ne vien tam, ka autors saņems pienācīgo honorāru īstā laikā, bet arī tam, ka grāmata aizies labi tālu tautā, jo ar autoru un darbu izvēli izdevējs parasti bija ļoti stingrs, savu apgādu uzskatīdams nevis par peļņas avotu, bet par labas, vērtīgas literatūras gaismā cēlēju.

Tāpēc jau savas izdevniecības darbības sākumā līdztekus cildinātiem Raiņa, Sudrabu Edžus, Andreja Upīša u. c. vārdiem tur redzam arī dažu jaunāko rakstnieku vārdus, kas nāk klajā pat ar pirmo grāmatu, kā, piem., Kārlis Ieviņš ar savām «Meklētāja dziesmām». Redzam tur arī Linardu Laicenu (stāsti «Malienā» un dzejoļi «Pilsētā un laukā»), Jāni Akurateru (stāsts «Degoša sala»), Jāni Kļaviņu («Laika varā», «Pirmie vilņi»), Jāni Jaunsudrabiņu (tēlojumi «Baltā grāmata»). Un tā bez frāzaina skaļuma un deklarācijām šeit izteicas viņa simpātijas literārās dzīves jomā, jo dažāda laba tolaik jau diezgan ievērojama jaunā rakstnieka vārdu šeit minēto autoru vidū neredzam. Kad sarunā reiz ieminējos par to, kā tādu nostāju saprast, viņš kā brīnīdamies brīdi cieta klusu un skatījās manī, it kā gribēdams pārjautāt, vai tad tiešām es to nesaprotu. Grāmatniecībā — šīnī gadījumā izdevniecībai «Dzirciemnieki» — visu taču noteic literārā darba vērtība.

Tas pats sakāms par rakstniekiem, viņa laika biedriem. Minēsim kaut vai Kaudzītes Reini, par kuru kritikai vairākkārt un dažādos laikposmos bijušas pārrunas. Birznieks-Upītis Kaudzītes Reini ne vien ļoti augstu vērtēja, bet labprāt arī satikās ar to un sarakstījās. Agrākās Misiņa bibliotēkas, tagad Zinātņu akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas Misiņa latviešu literatūras nodaļas rokrakstu fondā glabājas vesela virkne viņu abu vēstuļu. Ernests Birznieks-Upītis vairākas reizes aicinājis Kaudzītes Reini uz Kaukāzu, turpretim par Kaudzītes Matīsu interesējies

mazāk, kaut gan zināms, ka ceļojumos brāļi Kaudzītes arvien turējušies kopā un pats Reinis Matīsu vērtē pārāku par sevi. Sarunās ar mani Birznieks-Upītis atkārtoti uzsvēra, ka Reinī viņam sevišķi patīkot vienkāršība, prātnieciskā doma un savrupība, turpretim Matīss viņa dabai patālāks, pasvešāks. Tādaī viņa nostājai nevarēju piekrist, un tā arī palikām katrs pie savām domām. Par Kaudzītes Reini viņš pastāstīja interesantu un zīmīgu epizodi: kādā «vasaras sapulču» starpbrīdī, kad viņi abi sarunājušies, pienākusi viena no sapulces dalībniecēm, lai viņiem kā redzamiem rakstniekiem piespraustu ziedu pušķīti, ar to it kā viņus apsveicot. Kaudzītes Reinis to noraidījis, uzskatīdams par nepiedienīgu, ka sveša sieviete viņam tik «draudzīgi» tuvojoties. Tā Birznieks-Upītis palicis neveikli stāvam viens ar dāvātiem ziediem.

Kā īstiem reālistiem, sevišķi valodas un stila meistariem — Apsīšu Jēkabam un Birzniekam-Upītim ir daudz līdzības. Viņi abi ir viengabalainas personības, abu dzīve un daiļrade dziļi sakņojas tautas dzīvē. Tomēr personīgi nekādā ciešākā sakarā nav nākuši. Mākslā tik tuvi, tomēr katrs sava ceļa gājējs. Kad kādreiz Birzniekam-Upītim viņa 75. dzimšanas dienas gadījumā uz šīm paralēlēm norādīju, viņš piekrita, bet piebilda, ka pasaules uzskata ziņā viņiem tomēr esot stipri jūtama atšķirība.

Personīgi tuvāka iepazīšanās mums iznāca divdesmitajos gados, kad Birznieks-Upītis no Kaukāza bija pārcēlies uz Rīgu un izmēģinājās vēl mazliet ar savu «Dzirciemnieku» izdevniecību, izlaižot dažas grāmatas un progresīvi noskaņotu lielāku avīzi «Vārds» (1922. gadā). Kopš tā laika aizritējuši daudzi gadi, un mūsu dzīves un darbības ceļi vijušies

blakus draudzīgā sadarbībā un attieksmēs, uzkrājot apziņā daudz patīkamu atmiņu.

Kad Birzniekam-Upītim viņa paša pasākumi vairs neveicās, viņš iestājās un kādu laiku darbojās kooperatīvajā apgādā «Kultūras Balss», kas par savu uzdevumu bija spraudis izvērst plašu darbību progresīvā virzienā. Kooperatīvs aptvēra izdevniecību, bibliotēku jautājumus, noorganizēja toreiz pirmās plašākās pārvietojamās bibliotēkas pa visu Latviju, tirdzniecību ar pašu un citu izdevumiem utt. Bet, kad šī uzņēmuma vadība kļūmīgā kārtā, tāpat kā citi privātie izdevēji, pēkšņi iedomājās, ka rakstniekiem par hrestomātijās un citos tamlīdzīgos izdevumos pārdrūkātiem darbiem honorārs nav jāmaksā, Birznieks-Upītis protestēja. Kad viņa protestu neievēroja, viņš izstājās no kooperatīva.

«Ja runa būtu bijusi tikai par mani rakstiem,» viņš man vēlāk izteicās, «varbūt es pieciestu un tā nedarītu. Bet, kad es redzēju, ka tāda pārestība notiek daudziem, kas no šī darba pārtiek, es to nevarēju atzīt par pareizu.» Un viņš palika cieši pie sava ieskata. Rakstnieki vēlāk tomēr panāca labvēlīgu šī jautājuma nokārtošanu.

Citā gadījumā, runājot par rakstnieku ētiku, Birznieks-Upītis ieturēja tikpat noteiktu principiālu nostāju. Dzejnieks Aleksandrs Čaks un Pēteris Ķikuts bija sastādījuši samērā plašu modernās dzejas antoloģiju ne visai solīdajam apgādam «Grāmatu Draugs» (īpašnieks Helmārs Rudzītis). Toreizējā buržuāziskā laika rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības sapulcē abiem jaunajiem dzejniekiem vairāki arodbiedrības biedri to pārmeta, jo apgāds honorāru ziņā rīkojoties negodīgi, tāpēc to vajagot boikotēt. Ka apgāds nav solīds, ka tas pelna pat boikotu, par to neesot ko strīdēties — tā domā Birznieks-Upītis un lielākā daļa biedru. Bet nevarot pārmest

jaunajiem dzejniekiem patvaļu, ja jau pirms viņiem vecāki rakstnieki, to vidū arī pats biedrības valdes priekšsēdētājs Pāvils Rozītis, paši ievadījuši daudz plašāku sadarbību ar šo apgādu. Birznieka-Upīša un pārējo piekritēju viedoklis uzvarēja, Aleksandrs Čaks un Pēteris Ķikuts tika attaisnoti, pārmetumi izbeidzās. Bet savu laipnīgo smaidu arī šādos nesaskaņu brīžos Birznieks-Upītis nezaudēja. Rakstnieku saimei viņš visu savu mūžu bija un palika uzticīgs, taisnīgs biedrs.

No Kaukāza pārbraucis, viņš arvien vairāk sāka pievērsties daiļradei — rakstīja stāstus bērniem un jaunatnei. Šai literatūras novadā mēs labi sapratāties. Birznieks-Upītis labprāt atbalstīja ar saviem rakstiem jaunatnei domātus izdevumus. Sākot ar 1921. gadu, arī es nodevos rakstu krājumu sastādīšanai bērniem un jaunatnei, un tā Birznieks-Upītis arī man nodeva stāstu «Jānītis un Amis», kas bija tik saistoši uzrakstīts, ka tolaik mēs izdevniecībā saņēmām daudzu jauno lasītāju pateicības par jauko stāstiņu.

Kaut gan tolaik viss galvenais, ko Birznieks-Upītis uzrakstīja, aizgāja jaunatnes rakstu apgādātājam Andrejam Jesenam, tomēr, cik nu tas bija iespējams, viņš deva savu tiesu arī citiem jaunatnes rakstu krājumu izdevējiem. Viņš prata ļoti iejūtīgi, rāmā garā ieturētā stāstījumā notēlot bērnu un jauniešu priekus un bēdas, kur īstenība it kā saaužas ar tautas pasaku motīviem, — viņš nevarēja ieslēgties šaurā lokā, bet kā Raiņa «sirds devējs» centās kaisīt tautā savus dārgumus.

Maz ir tādu cilvēku, kam no pirmā acu uzmetiena sejā var nomanīt tik smalkas rakstura iezīmes, kā tas bija pie Birznieka-Upīša. Satiekoties viņa gaišais atklātais skatiens un vēlīgais smaidis katru tā iedrošināja, ka tūliņ izraisījās vienkārša, sirsnīga saruna

gluži kā ar senu, labu draugu. Birznieks-Upītis allaž bija nosvērts, savaldīgs. Mūsu ilgajos pazišanās gados neatceros redzējis viņu īsti dusmīgu, bargā balsī runājam.

Starp daudzajiem viņa darbu izdevumiem tolaik drīz vien populāras kļuva viņa tulkotās Mamina-Sibirjaka «Lienītes pasaciņas» (1923) un paša Birznieka Upīša «Nīnas pasaciņas» (1922). Kādreiz referējot — 1923. vai 1924. gadā — par jaunākām parādībām latviešu grāmatniecībā, man, starp citu, nācās izteikties īsi arī par šīm pasaciņām. Vilkdams dažas paralēles starp Lienītes un Nīnas pasaciņām, es nebiju pratis tās kā savdabīgas, atšķirīgas noraksturot, tāpēc varēja pārprast, ka Nīnas pasaciņas zināmā mērā ir it kā Lienītes pasaciņu atdarinājumi.

Manu priekšlasījumu noklausījās arī Birznieks-Upītis. Pēc referāta viņš pienāca un, kā allaž vēlīgi smaidīdams, teica: «Draugs Egle, par mani viss cits bija labi un pareizi, paldies, tikai par Nīnas pasaciņām gan esat mazliet pārpratis.»

Birznieks-Upītis nemilēja uzstāties ar runām sa-nāksmēs, viņš to arī nedarīja — neesot nekad pēc tāda goda kārojis. Un tomēr reiz bijis jāpadodas citu gribai. Pēc Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas, kas arī viņu, tāpat kā visus Kaukāzā, kur viņš dzīvoja un strādāja, ļoti saviļņojusi, strādnieki lūguši viņu uzstāties ar runu. Atteikties nevarējis. Savu domāto runu uzrakstījis gan un gribējis nolasīt strādniekiem. Tomēr, kad nostājies katedrā un gribējis sākt uzrakstīto runu nolasīt, neesot varējis nekā saredzēt, visi burti izplūduši kā miglā. Grozījis brilles gan šā, gan tā, gan noņēmis, gan licis atkal priekš acīm, — viss velti. Sākušas rokas drebēt. Un tā labu brīdi nomocijies un bijis spiests noiet no katedras,

ne vārda nepateicis. Tā viņam bijusi pirmā un arī palikusi pēdējā uzstāšanās publikas priekšā.

Viņš vairījās arī no visādām godināšanām. Kad mēs savā laikā Misiņa bibliotēkā 1946. gadā, atzīmējot viņa 75. dzimšanas dienu, sarīkojām mazu akadēmisko stundu rakstnieka godināšanai, kur piedalījās arī akadēmiķis prof. Jānis Endzelīns ar uzrunu, Birznieks-Upītis, kad vajadzēja pateikties apsveicējiem, piecēlās, paklanījās, kaut ko drebošā balsī pateica, no kā labi varēja sadzirdēt tikai paldies, — un apsēdās. Godināšanu viņš sajuta kā smagu nastu. Tā 1931. gadā, kad sakarā ar viņa 60. dzimšanas dienu viņu bieži visur kur aicināja, viņš man kādā vēstulē rakstīja, ka jūtoties neērti daudzo godināšanu dēļ.

Tikai viņu iepriecinājuši un dziļi saviļņojuši skolu jaunatnes sirsnīgie sveicieni, jo lielāko daļu savu darbu Birznieks-Upītis patiešām devis bērniem un jaunatnei. Atmiņu tēlojumi «Pastariņa dienas grāmata», «Pastariņš skolā», «Pastariņš dzīvē» — tie stāsta par tā laika grūtajiem dzīves apstākļiem, ko bērnībā un jaunībā pieredzējis arī pats rakstnieks. Par Birznieka-Upīša rakstiem vispār var teikt: jo vairāk tos lasa, jo vairāk tie iesilda, vairāk dod prātam un sirdij.

1927. gadā Birznieks-Upītis uzņēmās Rīgas pilsētas tautas (masu) bibliotēku vadību kā šo bibliotēku instruktors, palikdams šai darbā 7 gadus. Viņa vadīto Rīgas pilsētas bibliotēku tīklu, tā saukto «bibliotēku centrāli», iestādi, kuras priekšgalā viņš atradās, pilsētas valde novietoja Misiņa bibliotēkas ēkā Torņa ielā 3/5. Tā mums 7 gadus kā kaimiņiem (nebijām viens otram pakļauti) nācās sadarboties roku rokā bibliotēku jautājumos praktiski un teorētiski. Šis darbs mums abiem bija labi pārzināms, tā ka nekādas nesaprašanās nekad neradās. Arī šis laika posms

iezīmējas ar cienījamā rakstnieka toleranci un smalkjūtību mūsu abu un tāpat citu bibliotēkas darbinieku (kolektīva) attieksmēs, jo visu šo 7 gadu laikā netiku redzējis Birznieku-Upīti saīgušu, neiecietīgu, dusmīgu. Pat skarbu vārdu viņš pateica tā īpatnēji, pār brillēm skatīdamies, ar vēlīgu smaidu.

Kad Birznieks-Upītis pārgāja citur darbā, mūsu draudzīgās attiecības palika joprojām tikpat sirsnīgas. Nevaru nepieminēt viņa pašreizējās rūpes par mani, kad 30. gadu sākumā diezgan smagi saslimu ar plaušu tuberkulozi un aizbraucu uz Meranu (Dienvidtirolē) ārstēties. Tas prasīja vairāk līdzekļu, nekā pats spēju sagādāt. Kad biju spiests uzturēties Meranā ilgāk, Birznieks-Upītis pats bija sapratis, ka palīdzība vajadzīga, un vēstulē man piedāvāja to, apsoliļa izdabūt avansu. Un viņš izgādāja ne vien algas avansu, bet bija vēl mudinājis arī izdevējus pasteidzināt honorāru izmaksas, kur vien man kas pienācās. Šāda sirsnīga gādība mani dziļi aizkustināja.

Lielā Tēvijas kara gados retāk satikāmies, jo vācu okupācijas laikā arī Birznieks-Upītis bija spiests pāriet nomaļāk un apmesties pie tuviniekiem uz laukiem. Kad karš bija beidzies, Birznieks-Upītis pārgāja dzīvot jūrmalā, kur es viņu divas reizes apmeklēju. Tas bija 1955. gada aprīlī, kad aizbraucu viņu sveikt dzimšanas dienā un pārrunāt dažus literārus jautājumus, kas attiecās uz viņa rakstiem, jo biju pasācis sagatavot bibliogrāfiju par viņa dzīvi un daiļradi. Man bija svarīgs katrs viņa aizrādījums. Iznāca runa arī par Andreja Jesena izdevumiem bērniem un jaunatnei, kur Birznieks-Upītis savā laikā devis labu daļu savu tulkojumu un kur diezgan daudzi šie tulkojumi iespiesti bez tulkotāja paraksta. Kad ieminējos, ka būtu vēlams tos apzināt un uzrādīt arī bibliogrāfijā, Birznieks-Upītis labprāt tam piekrita. Un tiešām, kad atkal ierados pie viņa, viņš man

iedeva sarakstiņu, kur bija atzīmēts, kādi viņa tulkojumi anonīmi bez viņa paraksta iespiesti.

Kad sāka gatavot Birznieka-Upīša Kopotus rakstus un Jānis Ozols bija uzņēmies dot bibliogrāfiju un prasīja man kā ieskatam manu bibliogrāfiju, es iedevu viņam visus savus materiālus, piekodinādams, kaut parīndē lai atzīmē, kādus bezparaksta tulkojumus Birznieks-Upītis pats man uzrādījis kā savus tulkojumus. Bet J. Ozols savā bibliogrāfijā to nav darījis. Savus materiālus atpakaļ nedabūju, bet Kopotu rakstu bibliogrāfijā nekur nav minēts, kādus tulkojumus, kas periodikā vai atsevišķos izdevumos ir bez tulkotāja paraksta, kā savus uzrādījis pats Birznieks-Upītis.

Kad toreiz apmeklēju Birznieku-Upīti, viņš vēl bija diezgan žirgts, kaut gan žēlojās, ka spēka maz, turoties vairāk tik pa istabu, palasoties, paklausoties radio. Parunājāmies arī par to laiku, kad viņš strādāja «bibliotēku centrālē», kad bijām kaimiņos, cik saderīgi visi dzīvojām. Un vēl daudz ko citu par tām dienām, kad bija vēl spēks un varēja darboties, nejutot pat ne lāga noguruma. Tā bija pēdējā reize, kad tikāmies.

Pievienoju te dažas man rakstītās vēstules.

Ļoti god. Egles k-gs!

Nu, vai vēl vienumēr dzerat krējumu un kļūstat katru dienu resnāki un smagāki? Pēc ievāktām ziņām nodaļā Jums piešķirts vēl mēneša atvaļinājums ar algu. Blakus mājai vēl nav nekas darīts. Rubenis gaida Jūs atbraucam, lai tad kopīgi izdarītu uzbrukumu Mačiņam un Līventālam.¹

Visu labu! Atpūšaties labi!

2. XI 29.

Jūsu E. Birznieks.

¹ Pilsētas valdes darbinieki.

Miļais Egles kungs!

Labu laiku tagad neatbildēju uz Jūsu jautājumiem aiz diviem iemesliem: vispirms, jutos pats visu šo laiku ļoti neērtā stāvoklī, jo gandrīz katru dienu tiku kaut kur vilkts, kur bija jānoklausās, ko citi par tevi spriež. Vakar, kā liekas, nu viss izbeidzās ar svinībām III ģimnāzijā un ar Dziļlejas referātu tautas namā. Tagad nu atkal būs miers mājās. Otrām kārtām, vēl nekas galīgi nebija noskaidrots par mūsu nodaļu un arī vēl tagad nava. Taisni mūsu nodaļa laikam būs īsts камень преткновения, lai gan balsis sadalās 4 pret 7. Sociāldemokrāti klusē, bet pilsoņi manāmi nervozē, lai gan ir lielā pārsvarā. Vakar minēja par izglītības nodaļas pārdalīšanu divās daļās (atdalīt kultūras nozari par atsevišķu un nodibināt jaunu satiksmes nodaļu). Šodien «Pēdējā Bridi» pauž, ka nacentristi apsolijuši vāciešiem nokārtot Lazara parādu un nepārņemt tramvajus. Izsaka arī bažas, ka socdemi varētu pavisam aiziet no valdes un tad tiktu paralizēta visa saimniecība, jo daudzos jautājumos vajadzīgas 2/3 balsu no visa simta. Redzēs, kas tur izjuks.

Par mūsu centrāli pie tagadējām kombinācijām lieta ir skaidra, vismaz par mums abiem ar Rubeni.

Nu, tagad par Jums. Viens, kas ir skaidrs, ka Jūs tagad vēl labu laiku nedrīkstat braukt mājup! Mums šogad ļoti vēls pavasaris, jo patlaban vēl visur ir redzams sniegs. Ledus Daugavā sāka iet vakar, bet ir vēl stipri auksts un vienmēr apmācies. Reizēm nolīst arī lietutiņš. Pirms jūnija sākuma nekustat ne no vietas! Ja Jums varbūt aptrūktu līdzekļu, raudzīsim izdabūt avansu uz algu. Atrakstāt tikai jo drīzi, cik Jums vajadzību, kamēr mēs vēl atrodamies centrālē.

Patlaban saņemam «Latvju Grāmatu», Nr. 2 (aprīlī). Tas laikam vēl Jūsu darbs. Tagad jau nu tik drīz turpmāko Nr. vairs nesagaidīsim. Kā Jums tagad iet ar veselību? Bez laba gaisa Jums vajaga arī labi kop-ties. Un uz pīpi Jūs vairs nedrīkstat ne virsū skatīties!

Šodien runājos ar Dišleri un dažiem citiem. Vispārējais noskaņojums tāds, ka izglītības nodaļu neda-lītu tomēr paņems Vičs¹, bet socdemi no valdes tomēr neaizies, jo paliekot viņi tomēr var vairāk panākt nekā aizejot. Dišlers izsakās, ka varējuši pilnīgi droši nodibināt kreiso bloku, bet sarunas uzdots vest Krie-viņam, ar kuru neviens nav gribējis stāties sakaros. Un tā palaists laiks. Apķērušies tikai pēdējā acu-mirkļī, bet bijis jau par vēlu, kad jau bija saistījušies ar labējiem...

Daudz asaru man izvilināja skolu jaunatne paidag. birojā, kur visas savienībā ietilpstošās skolas nesa pa lapiņai kopīgajam albumam. Bija gan vērts rakstīt...

Jūsu E. Birznieks.

20. V 31.

Mīlais Egles kungs!

Nerakstījām tagad labu laiku, jo domājām, ka Jūs ap 18.—20. tomēr ieradīsieties pie mums, lai gan biju pēdējo reizi rakstījis, ka Jums tagad vēl nemaz nav brīv braukt mājup. Tikai tagad pašās pēdējās dienās laiks drusciņ siltāks, bet līst lietus jo bieži. Lapas un zāle gan nu steidzīgi aug.

Arī jautājums par mūsu nodaļu līdz šim bija diez-gan nenoskaidrots. Tagad nu galīgi noskaidrojies, ka mēs paliekam zem Aberberga vadības. Var pat būt,

¹ Andrejs Vičs — Izglītības nodaļas vadītājs.

ka Aberbergs pārceļ savu rezidenci uz mūsu telpām otrā stāvā. Vēl nav budžets sadalīts un kultūras nozare atšķirta no skolām, bet tas notiks visdrīzākā laikā.

Sodien bija liela raušanās mūsu arodbiedrībā par pēdējā sapulcē pieņemto rezolūciju. To pašu izteica tikai drusku mikstākos vārdos un pieņēma no jauna ar 48 pret 44 balsīm. Rozīts izteicās, ka agrāk nopriesto braucienu uz Lietuvu gribējuši izjaukt jaunā desmit vīru biedrība un ka Bīlmanis zvanijis par to uz Lietuvu. Par to izteica visi 106 sanākušie biedri savu sašutumu...

Lūdzu sveicināt savu kundzi, un veselojaties labi dūšīgi un pamatīgi. Šorīt bija pienācis Jēpe k. un paņēma Jūsu adresi. Visi gaidām Jūs mājās pavisam veseli, jo ilgi neesam tā pamatīgi izlamāti.

Visu, visu labu Jums abiem no mums visiem. Uz drīzu, priecīgu atkalredzēšanos!

Jūsu E. Birznieks.

10. VI 32.

Sirsnīgi sveiki!

Man sieva, laikam aizvakar, teica, ka Jūs zvanījuši un lai es Jums piezvanot pirms p. 22. Bet, tā kā pārņācu no Ģirupnieka tikai pēc tam, tad, saprotams, nekā neiznāca.

Cik varu spriest, Jūs labi pazīstot, tad Jums bijusi kāre labi izlamāties. Bet to jau varat darīt arī rakstiski, tad vismaz mums būs paliekošas pēdas no Jūsu runas mākslas ziediem. Tādēļ gaidīsim krietnu brammiņu drīzumā no Jums.

Mēs te tagad salstam un dzīvojam diezgan garlaicīgi, jo parastajā laikā neuznāk no apakšas kungs Egle katru dienu mūs nolamāt. Saulīte arī katru

dienu slēpjas aiz mākoņiem, bet vakaros tik vēss, ka nekustoties metas auksti kājām un rokām. Ukstes jaunkundze pat kādā dienā apņēmas mājās izkurināt krāsni un krietni sasildīties.

Kad būsiet atkal pie mums Rīgā? Šodien visi braucam uz Siguldu: bibliotekāri paši par sevi, bet man, vismaz aizbraucot, jāturas kopā ar rakstniekiem. Vēlāk varbūt varēs atklīst un pazust. Bet, ja būs tik auksts svētdienā kā līdz šim, tad liela prieka Siguldā nebūs.

Atpūšaties un spēcināties tā pamatīgi, lai pēc tam varētu atkal dūšīgi rauties. Laipni lūdzu sveicināt savu kundzi.

Visā cienībā

Jūsu E. Birznieks.

AUGUSTS BALTPURVIŅŠ

Kad es pirmoreiz redzēju un klausījos Baltpurviņu (1871—1930), literatūrā viņa vārds bija jau labi pazīstams. Viņa stāstus un dzejas, apceres un tulkojumus labprāt uzņēma tā laika lielie un mazie žurnāli, tāpat laikraksti. Kritika pārrunāja viņa darbus. Andrejs Upīts bija viņu jau diezgan silti un cildinoši raksturojis kā īpatnu mākslinieku, it sevišķi izceldams stāstu «Saša».

Tas bija kādā literārā vakarā, kas bija sarīkots Ķeņiņa skolu aulā (Tērbatas, tag. P. Stučkas ielā 15/17) 1906. gadā, ja nemaldos, decembra sākumā. Kā parasts, arī šis vakars, kādus Ķeņiņa skolās bieži rikoja trūcīgiem skolniekiem par labu, bija pievilcis daudz apmeklētāju, īpaši skolu jaunatni. Lasīja tovakar Saulietis savu tēlojumu «Nabagu princis un Daiļā» (sākums vēl tagad nav aizmirsis: «Baltā mākoņu rinda pār zilajiem siliem ziemeļos ne grimst, ne ceļas. Kāds savāds klusums nācis pasaulē!»¹) un A. Baltpurviņš

¹ Tiku rakstnieku daudzkārt apmeklējis kā Rīgā, tā arī viņa Sauliešos, kur pastaigās pa Sauliešu apkārtni viņš rādīja, kur meklējama un saskatāma daža laba viņa dzejoļa vai stāsta noskaņas ierosme. Kārdzabas-Grašu augstienē kādā prāvākā uzkalniņā pakāpušies, reiz skatījāmies pāri ielejām un mežiem uz ziemeļu pusi, uz Druvienu un Tirzu. Rakstnieks mani mudināja labi ieskatīties, cik skaisti tur pacēlušies arī baltie mākoņi. «Kā daudz kas manā dzejā vai prozā, arī ievada teikums tēlojumā «Nabagu princis un Daiļā» nāk no kādreizējā vērojuma šai uzkalnā. Ne vienu reizi vien te esam noraudzījušies uz jūsu pusi, uz Druvienas klajiem un siliem, ko tik izjusti apdziedājis Poruks.»

stāstu «Jaunais dārznieks». Nav vairs prātā, vai Baltpurviņš nolasīja arī otru gabalu «Atsvabinātājs», kas iespiests turpat almanahā «Zalktis», bet «Jaunais dārznieks» atstāja lielu iespaidu. Stāsta saturs iepatikās, likās jaunatnes garam tuvs, tāpat kā ieinteresēja pats autors. Dzīvu domu un jūsmas pilns, kas lāgā nesaskanēja ar viņa ārieni un kustībām, Baltpurviņš pats tolaik šķita kā tāds jauns dārznieks, no kura var sagaidīt visādus pārsteigumus, lai gan pārmerības nebija viņa dabā ne tolaik, ne arī vēlāk.

Un tomēr Ķeniņa skolās, kur viņš tikko bija sācis savas latviešu valodas skolotāja gaitas, jaunatne savā starpā saukāja viņu par Kulitēnu tēvu. Jādomā, viņa ārienes un lēnās, mazliet neveiklās izturēšanās un kustību dēļ, varbūt arī tāpēc, ka viņš dzimis Kulitēnos un izskatījās vairāk pēc laucinieka nekā pēc pilsētnieka.

Baltpurviņa pirmie skolotāja soļi nebija ilgi. Kā viņš pats vēlākos laikos man atzinās, zināšanu un amata prasmes trūkuma dēļ pirmie mēģinājumi neesot bijuši viņam arī viegli un rožaini; tos atcerēties neesot liela prieka. Taču viens bija nenoliedzams: tie saveda viņu jau tolaik diezgan cieši kopā ar jaunatni, kam radniecīga vienmēr bijusi viņa garīgā būtība un kas mūža pēdējā posmā bija palikusi jau viņam par nešķiramu dzīves daļu. Gadiem ejot, Baltpurviņš savā dvēselē jutās arvien it kā jaunāks, pilnskanīgāks, dzīvāks, nezaudējot tomēr arī pašdisciplinā stingri izveidoto nobrieduša vīra nosvērtību un apdomu.

Skolotāja pirmos mēģinājumus 1906. gadā pārtraucis (Šos pienākumus viņš uzsāka atkal tikai pēc 10 gadiem, kad sajuta sevi gatavāku, zināšanām bagātāku, palikdams tad par skolotāju līdz mūža galam.), Baltpurviņš piegriezās atkal parastajam maizes darbam — daiļkrāsotāja amatam, tai pašā laikā rosīgi

turpinādams arī rakstniecību. Pazīstamais «Dzelmes» grupas mākslas principu «manifests», ko bija parakstījis arī Baltpurviņš, tad bija jau noskanējis. Tur pasvītrotie mākslas principi, teorija ne tikai pie Baltpurviņa, bet arī pie daudziem citiem deklarācijas atbalstītājiem stāvēja gan savrup no pašiem mākslas darbiem, taču nevar teikt, ka Baltpurviņš šo deklarāciju būtu parakstījis neapzinīgi, laikmeta modes dzīts. Viņa darbos pirms un pēc tam arvien jūtami estetizējoši motīvi. To norāda, piemēram, kaut vai tas pats «Jaunais dārznieks», kurā daudz īstenības vērojuma, tieši reālajā dzīvē tvertu notikumu, bet kurā bagātīgi sastopam arī daudz spilgtas mākslinieka romantiķa fantāzijas iztēles.

Abu šo elementu ciešais savijums diezgan labi raksturo Baltpurviņu kā rakstnieku. Vienā un tanī pašā reizē reālists un romantiķis — tāds viņš parādās savos darbos. Tāds viņš parādījās arī pats savā dzīvē, savās ikdienas gaitās.

Nemot īstenību, pašu tiešo dzīvi kā pamatu un romantisko iztēli kā notikumu veidotāju un virzītāju, Baltpurviņu viņa darbos jo sevišķi tad nodarbina psiholoģiskas problēmas. Pašanalīze, neatvairāmas dvēseles un gara cīņas norisinās Baltpurviņa tēlotos dažāda vecuma un dažādu stāvokļu cilvēkos ne tikai viņa garākos stāstos un tēlojumos, bet arī īsākās skicēs, kur pamirdz tikai daži zīmīgi dvēseles un gara kustību acumirkļi. Kā grūts pienākums tēlotiem cilvēkiem visur līdzī velkas šo iekšējo pārdzīvojumu un cīņu ēna — brīžam skaidri uztverama, bet brīžam tā miglaini jaušama («Saša», «Sirds draugs», «Līgava», «Viņas ēna», «Rotaļu biedri», «Nemilētais», «Veco Glūdu burvības», «Pēdīgais cēliens» u. c.). Tie allaž jūtas karā ar kaut ko, nemierā par kaut ko. Viņi cieš, cīnās un uzvar vai arī iet bojā, iekšējās cīņas zaudējuši («Saša», «Viņas ēna» u. c.).

Psiholoģisko problēmu risinājumi ir Baltpurviņa talanta bagātākā un stiprākā puse, un tur, kā liekas, vislabāk un ilgāk uzglabāsies viņa talants, viņa dotās literārās vērtības. Tiesa, daudz tanīs arī tīri subjektīva elementa, kas netieši zīmīgi raksturo autora iekšējo pasauli, viņa atziņas. Bet šis subjektīvais elements, cieši ar pārējo tēlojamo vielu sakausēts, nav pretīgs un uzbāzīgs, no pieredzētā un vērotā, dzīves metos ieauštā tas grūti pat šķirams. Pat tādā tīri vienkāršā sevis paša, savu atziņu raksturojumā kā tēlojumā «Dzīves dārgumi» vai simboliskā tīto sava paša pārdzīvojumu un izjūtu virknējumā kā grāmatā «Atspīdumi drumstalās» viņu šī jaukā īpašība neatstāj. Lasot autora tuvumu gan mēs jūtam, nomanām, bet nevaram teikt, ka viņš runātu par sevi, rādītu tikai sevi, nostādītu visam viduspunktā vienīgi sevi.

Priekš kara, ap to laiku, ko es pieminu šā raksta sākumā, Baltpurviņš bija savācis vienu daļu savu stāstu un tēlojumu vienkopus, kas iznāca divās grāmatās: A. Baltpurviņa rakstu 1. krājums un stāsti «Agrā rītā». Pirmajā no tām uzņemti 20 dažāda satura stāsti, bet otrajā apvienoti tikai jaunatnei domātie, no kuriem daži iemantojuši popularitāti («Sarmīte», «Likteņa lopiņi», «Ripša stāsts» u. c.). Pievienojot vēl šām pirmām grāmatas «Starp diviem krastiem» un «Pēdīgais cēliens», kas aptver gandrīz tā paša priekš kara laikmeta darbus, varam jau mantot puslīdz vispusīgu pārskatu par Baltpurviņa talanta attīstību ne vien viņa rakstnieka gaitu pirmā posmā (laikā no 1900. līdz 1915. gadam), bet visā viņa 30 gadu ilgā darbības laikā, jo tas, ko viņš laidis klajā vēlāk, viņa daiļdarbu raksturojumam nekā sevišķa un jauna klāt nedod.

Jāpiemin arī Baltpurviņa tulkojumi, kas līdztekus oriģināliem parādījās diezgan lielā skaitā. Par tiem runājot, Baltpurviņš ar atzinību min dzejnieku Ati

Ķeniņu, kas sākumā palīdzējis viņam gan tulkojumu izvēlē, gan jo daudz to izstrādāšanā. Tikai šos mācekļa mēģinājumus sev aiz muguras atstājis un roku tulkošanā ievingrinājis, viņš palicis šai darbā patstāvīgs. Nerunājot par sīkākiem tulkojumiem, kas turpmāk veikti jau patstāvīgi un visvairāk iespiesti laikraksta «Latvija» literārajā pielikumā, Baltpurviņa paša izraudzīts un viena paša veikts, šai laikā iznāk arī kāds garāks tulkojums — Meterlinka drāma «Zilais putns». Ķaut gan Baltpurviņš savam garam gluži svešu darbu tulkošanu nav uzņēmis, visumā tomēr viņa tulkojumu izvēli par sevišķi raksturīgu un zīmīgu nevar uzskatīt. Daudzreiz tai tīri nejauša gadījuma raksturs.

Pret saviem darbiem Baltpurviņš izturējās stingri, kritiski. Sagatavodams iecerētos kopotos rakstus, viņš saviem pirmā laika darbiem pielika tik stingru mērauklu, ka no dažu labu agrākās redakcijas maz kas palika pāri (piem., «Kā labi iet?», «Skujiņas liktenis», «Rotaļu biedri», «Druscīņ neizdevusies dzīve», «Līgava» u. c.). Pie dažiem viņš ilgi domāja, vai celt tos laukā no periodikas putekļiem (piem., «Pūķis ar deviņām galvām»). Vienīgi tādi stāsti kā «Sirds draugs», «Jocīgais mūrnieks», «Saša», tāpat jaunatnei domātā grāmata «Agrā rītā», maz laboti, gludinot tikai valodu. Tos viņš turēja par gataviem, labi izveidotiem, kam nekas ne pieliekams, ne atņemams.

Baltpurviņa darbi liecina, ka viņš gājis caur dzīvi vērodams, kā liels sapņotājs. Ideāli un mūžīgas šaubas, kas veido noteiktas atziņas, bijuši viņa uzticamākie ceļa biedri. Viņš vairāk mēģinājis iedziļināties citos gandrīz tikai caur sevi pašu. Viņš nav ne īsts romantiķis, ne arī reālists, bet vairāk ideālists — pēc sava pasaules uzskata un mākslas principiem, pēc visas savas garīgās būtības. Ja viņš rakstītu filozofiskus traktātus, tad ļoti daudz kopēja viņam būtu ar

vācieti Fihti. Mūsu rakstniecība tuvu gara radnieku viņam tikpat kā nav. Varbūt tāpēc viņš arī sajūtās tik savrup un vientuļi kā dzīvē, tā rakstniecībā, īpaši mūža pēdējos divos gadu desmitos.

Personīgi Baltpurviņu man sevišķi tuvu pievirzīja pēckara laiks. Baltpurviņš bija jau pārgājis no Madonas uz Alūksni par latviešu valodas un literatūras skolotāju turienes vidusskolā, kad iesākās mūsu sarakstīšanās un arvien biežāka satikšanās. Rīgā iebraucot, viņš allaž mēdza apmesties pie mums, mūžīgi atvainodamies par traucēšanu un apgrūtināšanu. Izmantodams skolas darba brīvlaikus, Rīgā viņš ieradās ik gadus vairākas reizes — gan kursos, gan vidusskolotāju eksāmenu dēļ, gan vienkārši tāpat, lai kaut uz brīdi izrautos no provinces dzīves vienmuļības. Jau retāk te viņu atveda paša tīri literāras intereses, ko mūža pēdējos gados skola bija it kā pavisam nobīdījusi pie malas.

Skola visus šos gadus Baltpurviņam patiesi bija vistuvāk. Tā prasīja no viņa visus spēkus. Viņš rūpējās ne vien par to, ko vislabāk sniegt saviem audzēkņiem, bet jo stiprā mērā arī par to, kā iegūt vairāk zināšanu un jaunu ierosinājumu. Viņš tad arī laikam gan bija viens no cītīgākiem un apzinīgākiem pēckara gados rīkoto skolotāju kursu, īpaši latviešu valodas un literatūras kursu apmeklētājiem. Neatraudamies ne stundu, kā pats izteicās, viņš sistemātiski noklausījās trīs vasaras no vietas (1921—1923) latviešu valodas un literatūras kursus vidusskolotājiem Bērzainē, apmeklēja Rīgā bieži arī tādus kursus vai atsevišķus lekciju ciklus, kas viņam nebija obligāti. Un ar kādu aizrautību un prieku viņš tad stāstīja par stundām, kas viņam devušas bagātus ierosinājumus, ar sevišķu cieņu pieminēdams vienu otru lektoru — to vidū pirmām kārtām Teodoru Zeifertu.

Baltpurviņam aizvien patika ievirzīt sarunas par

skolas darbu. Dažu reizi viņš tad aizmirsās un aizrāvās gramatikas likumu vai rakstniecības jautājumu iztirzāšanā gluži kā klasē. Man uzglabājusies kāda lapiņa ar Baltpurviņa atzīmēm, kur viņš kādā sarunu brīdī (1928. gada augustā) ņemās pierādīt gramatiski pareizās darbības vārdu formas vairākos piemēros. Vēl dedzīgākas šās pārrunas kļuva, ja gadījās pretnieks ar citādām domām. Tā 1926. gada vasarā, kad pie manis uz dažām stundām iegriezās rakstnieks Jūlijs Sīlis, latviešu valodas un literatūras skolotājs Liepājā, Baltpurviņš plaši izmantoja izdevību, lai sarunās ar Sīli izteiktu savas domas latviešu valodas un literatūras mācīšanas jautājumos. Novērojumi darbā, pierādījumi un piemēri tad sekoja cits citam skaidri, saprotami, noteikti. Klausoties šais pārrunās, radās iespaids, ka Baltpurviņš savā darbā vairāk zinātnieks, Sīlis turpretim dzejnieks. Tiku dzirdējis no mūsu universitātes mācību spēku puses, ka Baltpurviņa skolnieki augstskolā ienākot ļoti labi sagatavoti. Pareizā latviešu valodā izteikto skaidro, loģisko un noteikto domu labad tos varot pazīt arī kā zināmā skolotāja audzēkņus.

Tā nododoties savam skolotāja uzdevumam, protams, maz varēja atļicināt laika domām par rakstniecību. Kad 1922. gadā aicināju arī Baltpurviņu dot «Atziņām» savas dzīves aprakstu, viņš aizbildinājās ar skolas darbiem, kas esot pirmajā vietā un nezin vai ļaušot aicinājumu izpildīt. Un, kad pēdīgi tomēr steigā bija uzrakstījis drusku vairāk, nekā biju vēlējies, tad, rokrakstu nosūtīdams, pārvadvēstulē piemetināja, lai nu ņemot par labu, kāds šis apraksts izdevies, jo skolotāja pienākumu dēļ pie tā neesot bijis iespējams ilgi uzkavēties; iznācis tas arī tāds pagārāks, tāpēc viņam atliekoties tikai atvainoties ar franču stilista vārdiem, ka nevarējis rakstīt īsāk, jo nebijis laika.

Bet tas viss tomēr nenozīmēja, ka literārās intereses Baltpurviņš būtu atmetis, ka paša daiļrades darbs viņam būtu piemirsies, ka viņš cieši nesekotu jaunākajām literārām parādībām. Gluži otrādi: gadiem krājušies iespaidi, novērojumi, pārdzīvojumi, atziņas mocīja viņa dvēseli un prasīja pēc izteiksmes tāpat kā senāk. Tur bija viela stāstiem, skicēm, dzejām, apcerēm. Tikai, ja tā nekļuva par daiļdarbu, tad vainīgs nebija vienīgi skolotāja darbs, bet lielā mērā arī tas, ka viņš, kā to pats vairākkārt uzsvēra, bija sevi it kā pāraudzis, palicis par daudz kritisks un stingrs pret sevi. Vai tas nav jau agrāk kur labāk un spēcīgāk izteikts, vai to, ko viņš domā teikt, sapratīs citi tieši tā, kā izjutis autors, vai viss izteikts pietiekami pareizā valodā, — tamlīdzīgi jautājumi kavē viņu bez šaubīšanās un atskatiem nodoties radošam darbam.

No šī viedokļa savus agrākos darbus viņš ne tikai kritizēja, bet bieži vien pat pilnīgi noliedza. Uz aizrādījumiem, ka jaunizdevumos agrāko darbu nevajadzētu tomēr pārāk salabot un pārveidot, viņš noteikti atbildēja, ka varot tos laist klajā tikai saskaņā ar savu prasību un pašreizējā lasītāja prasību līmeni, nevis piemērojoties kritiķiem un literatūrvēsturniekiem, un ka tāpēc nedrīkstot atkārtot seno kļūdu ne saturā, ne stilā. «Es atceros,» viņš piemetināja, «kādreiz jau Blaumanis pārmeta man mākslotību stilā. Toreiz es tā nespēju saprast, kur un kā viņš to domā, bet tagad es to skaidri redzu un saprotu, kur tā radusies, cenšoties izteikties izmeklēti skanīgiem vārdiem, un nevaru grēkot otrreiz apzinīgi, kur reiz grēkoju neapzinīgi.»

Tā stipri laboti un gludināti 1921. gadā iznāca viņa stāsti «Starp diviem krastiem», un jo vairāk četrus gadus vēlāk šai viņa paškritikai bija padoti krājumi «Pēdīgais cēliens» un «Atspīdumi drumstalās». Bet it sevišķi nesaudzīgi viņš ņēma priekšā agrākos

darbus, gatavodams tos rakstiem, ko cerēja laist klajā O. Jēpe.

Runājot par krājumiem «Pēdējais cēliens» un «Atspīdumi drumstalās», viņam pašam vistuvāk pie sirds stāvēja pēdējais. 1927. gada vasarā viņš par tiem kādreiz izteicās: «Veikalos Alūksnē, Gaujienā u. c., kur esmu noskatījies un painteresējies, manus «Atspīdumus» pērk daudz labāk un vairāk nekā krājumu «Pēdīgais cēliens». Un jāatzīstas, «Atspīdumos» ir arī vairāk svaiga un koncentrēta, iekšēji izjusta, intīma, kas var iesildīt ne tikai mani pašu, kam viss tas ļoti tuvs un mīļš, bet arī citus.» Tālāk viņš ņēmās atzīmēt savus labākos darbus otrā krājumā, starp citu, uzsvērdams: «Dažreiz iznāk tā, kā to teicis kāds ēģiptiešu gudrais, priesteris, ka dzīvot nozīmē — ielikt dzīvē visu labu. Tīri neapzinīgi šo ideju es esmu izteicis stāstā «Pēdīgais cēliens». Šo darbu es arī uzskatu par vienu no saviem labākiem un vērtīgākiem sacerējumiem. Toreiz, kad tas bija uzrakstīts, es to neapzinājos, bet tagad redzu gluži labi.» Kad es ieminējos par «Jauno dārznieku», kas man jau pašā sākumā likās ļoti nozīmīgs, viņš piezīmēja: «Jā, to arī varu pieskaitīt tiem laimīgajiem darbiem, kas man padevušies, kaut gan tagad tur, tāpat kā «Pēdīgā cēlienā» un citur, saredzu vēl daudz liekvārdības, skaļuma, mākslotības, kas jaunā izdevumā būtu pavisam jānovērš. «Jaunā dārznieka» pamata ideja: jaunā paaudze allaž nāk kā vecās paaudzes darba noārdītāja, pārveidotāja, kā nu viņa to prot. Tas dzīvi virza uz priekšu, tāpēc dažureiz jāsamierinās arī ar jauno paaudžu pielaistām kļūdām un pārsteidzībām.»

Kādu citu dienu pie vakariņu galda, aizķerot tos pašus priekšskara laikus, kad arī Baltpurviņš bija tik ražīgs, ka viņa vārdu varēja bieži jo bieži sastapt laikrakstos un žurnālos, īpaši posmā no 1905. līdz 1914. gadam, Baltpurviņš izteicās: «Toreiz bija

vairāk spēku un daudz mazāk paškritikas, un tā rakstīšana veicās pavisam viegli. Bija gadījumi, kad vienā pašā naktī uzrakstīju divus vai trīs stāstus, zināms, jau agrāk gan padomātus. Tad tie nepārlaboti un nepārlasīti, tāpat pirmrakstā aizgāja uz redakciju un no turienes tautā. Saprotams, ka tāda rīcība nav slavējama un tādu steigas darbu starp tiem, ko pats atzīstu par pieņemamiem, nevaru uzņemt. Bet, jaunības paškritikas trūkumā vai arī varbūt sīku ikdienas vajadzību spiests, grēkojis esmu, kas tagad jānožēlo. Tagadējā prātā es to nekad neizdarītu, bet tolaik, kad redaktori mīcās virsū, šad un tad palaidu spalvu vaļīgāk. Viegli ir rakstīt, ja trūkst paškritikas. Dažam labam rakstniekam mūsu dienās gribētos to nopietni atgādināt, lasot darbus, kas nav viņu vārdu cienīgi. Bija laiki, kad man ar rakstīšanu vajadzēja papelnīt dienišķu maizi, tas arī bija viens no šādas grēkošanas iemesliem un tā jo vairāk nosodāmi.»

«Vai jums pašā sākumā maksāja jau honorārus?» ievaicājos.

«Maz gan.»

«Nu, par Sašu «Rīta Skaņās»?»

«Nedabūju nekā.»

«Bet vēlāk, piemēram, «Mājas Viesī», «Mājas Viesa Mēnešrakstā»?»

«Pa druskai jau atmeta, īpaši «Mājas Viesa Mēnešraksts». «Mājas Viesis» gan nemaksāja nekā, piesūtīja tikai avīzes brīveksemplāru. To atceros vēl gluži labi, ka, par kādu «Mājas Viesa Mēnešrakstā» iespiestu stāstu honorāra kvīti izmaksai apstiprinādam, redaktors man teica: «Par šo stāstu jūs gan būtu pelnījis, ka izdevēji jums samaksā desmitkārt vairāk par to, cik jūs pēc šīs kvītes saņemsiet.» Varbūt viņam bija taisnība, bet es jau ar prasībām nedomāju uzstāties. Cik deva, ar tik biju mierā, lai gan manos apstākļos katra kapeika bija no svara. — Jau

«Latvija» maksāja kārtīgāk, bet pavisam labi sāka maksāt «Zalktis» un «Vērotājs». Tā, ja nemaldos, par Meterlinka «Zilā putna» tulkojumu es saņēmu 60 rubļu. Tolaik, kad man no rakstniecības bija pa pusei jāpārtiek, jo krāsotāja darbu strādāju tikai pa vasarām, tas bija jūtams atbalsts.»

Taču honorāra jautājumam nebija liela nozīme viņa rakstniecības darbā. Viņš nesūrojās, nedz arī ko pārmeta tiem izdevējiem, kas nebija maksājuši nekā vai bija maksājuši mazāk. Vienkārši tikai konstatēja faktus. Arī pēckara laikā viņš par honorāriem, īpaši kas attiecas uz periodiku, tikpat kā nemaz nerūpējās. Pat vēl pabrīnījās, ja daži izdevumi (piem., «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», «Latvju Grāmata») viņam honorāru piesūtījuši bez prasīšanas. Un prasīt jau viņš laikam netika prasījis arī tiem, kas to nedarīja. Kādreiz tikai smējās — būšot vienu jauku dienu jāapstaigā visas redakcijas, kuru izdevumos iespiedis savus rakstus šais gados, un jāsavāc honorāru summas. Varēšot varbūt nopirkt kādu muižas centru. Bet tas jau arī palika tikai joks.

Jau no paša literārās darbības sākuma Baltpurviņš reizēm uzrakstījis un nodrukājis arī pa dzejai. Par dzejnieku viņš gan sevi neuzskatīja, tomēr dažas — īpaši priekš kara laika dzejas uzskatīja par pieņemamām, savai izjūtai raksturīgām. Īstenībā tās ir gan tikai tādas atziņu un izjūtu sentences, prātulas, kas ietērtas lielāko tiesu primitīvā brīvā vai saistītā neatskaņotā pantā, tomēr dažu no tām varētu atkārtot vēl arī tagad. Tādas, piemēram, «Vasarā», «Klusumam», tautas dziesmu noskaņā ieturētā «Sniedzīņš sniga, putināja», «Dienai atvadoties», «Saņņi», «Rudens pasaciņa», «Gaišums pagātnes tumsā» (Dantes atcerei) un vēl citas. Būtu paspējuši nākt klajā, kā tas bija paredzēts un aprēķināts, Baltpurviņa Kopoti raksti, viņš bija nodomājis vienu daļu savu dzejoļu

celt laukā no avīžu un žurnālu putekļiem un kā īpašu nodaļu uzņemt kādā sējumā, lai pievienotu prozai arī tos personīgos pārdzīvojumus, kas slēpti dažā dzejoli. Tā viņš norādīja, piemēram, ka dzejolis «Klusumam» («Klusē, draugs maldīgais, klusē») radies sakarā ar dziļiem un spēcīgiem intīmiem pārdzīvojumiem.

Veco dzeju diezgan pazīdams, Baltpurviņš nopietni ielūkojās arī mūsu jaunākajā dzejā. No sava laika dzejniekiem viņš sevišķi sajūsminājās par Rihardu Rudzīti (1898—1960) un Pēteri Ērmani (1893—1969), vēlāk atzinīgi izteicās par Elīnu Zālīti (1898—1955), no pašiem jaunākiem kā īpatnu atzīmēja Eriku Adamsonu (1907—1946). Rudzītis viņu saistīja visvairāk ar savām estētiskām problēmām, tāpēc 1925. gada augustā, kad viņi pie manis pirmoreiz satikās un iepazinās personīgi, draudzīgas sarunas ritēja brīvi jau pašā sākumā un ievilkās līdz vēlai pusnaktij. Ar Ērmani viņam tuvāka pazīšanās sākās vēlāk, ja nemaldos, 1928. gada oktobra beigās, kaut gan pavirši viņi bija iepazinušies jau ap 1921. gadu.

Baltpurviņš priecājās par sava skolnieka Pētera Ķikuta (1907—1943) panākumiem. Par viņa pirmo dzejas grāmatu «Balti torņi melnā naktī» viņš deva garu atzinīgu atsauksmi. Labākos dzejoļus lasījis, kā to atzīmē kādā vēstulē, pat vecākiem audzēkņiem klasē, kuri tos uztvēruši ar sajūsma. Baltpurviņš iztīrāja arī otro Ķikuta dzeju grāmatu «Asie lūzumi». Kad 1928. gada augustā Ķikuts kopā ar Baltpurviņu atnāca pie manis un Ķikuts vairākus šā krājuma dzejoļus nolasīja, Baltpurviņš aizrādīja ne tikai uz labajām, bet arī vājajām pusēm, kur tādas saredzēja.

Baltpurviņš sekoja literatūrai, dzīvoja tai līdz un domājās arī pats nopietni tai atkal pievērsties. Sevišķi pēdējos divos gados viņš par to bieži runāja,

pārcilāja dažādus plānus, kā iekārtosies, kur dzīvos, pie kādiem iecerētiem darbiem sāks strādāt. Taču šī dzīves pārgrozība notiktu vienīgi tad, ja skolotāja darbu atstātu. Diviem kungiem nevar kalpot, — viņš atkārtoja pazīstamos vārdus.

Taču acumirkļi tas nebija izdarāms. Lai nebūtu jānonāk dzīves sēklī, vajadzēja vismaz 15 nokalpotu gadu. Tas dotu nelielas pensijas tiesības. Rastos eksistences drošība un pamats, un tā viņš varētu pievērsties tikai rakstniecībai, gūstot materiālu atbalstu arī no šās puses. Viņa ikdienišķās prasības taču esot niecīgas. Kāpēc gan mūža pēdējā posmā viņš nevarētu tā iekārtoties? Pastrādāt vēl pāris gadu un tad noiet dzīves nomalē un ļaut plūst uz āru tam, kas gadiem viņā krājies un rūdzis, kam līdz šim viņš paspējis uzmet labi ja tikai virsrakstus. Varbūt tā arī notiktu, ja dzīves gaita pēkšņi nebūtu aizvirzījies uz kapsētas klusuma pusi.

Vientuļa ceļa gājējs Baltpurviņš dzīvē saskatīja tomēr daudz skaistuma, smēlās daudz prieka, jutās laimīgs. To viņš apliecināja pats, to varēja izjust arī citi, viņa dvēseles stīgām daiļradē ieskanoties. Savas personīgās dzīves gudrību viņš bija sakoncentrējis trijos vārdos: darbs, pieticība, patiesība. Saskaņā ar tiem risinājās viņa cilvēcīgās gaitas, veidojās un šķetinājās viņa uzskatu pavedieni visos virzienos. Tas uzturēja viņu garīgi možu un jaunu, bieži gluži kā bērnu, jo tādā kārtā apkārtne viņam allaž sniedza vairāk, nekā viņš no tās sagaidīja. Ne godkāribai vai materiālām interesēm pakal traukdami, bet savu iekšējo dziņu mudināts, viņš bija sācis rakstīt un guvis panākumus; skolotāja amatu netikodams, augstās skolās nemācījies, viņš bija kļuvis par vidusskolas skolotāju, par labu skolotāju; mantas nekārodams,

kaut gan kādreiz atradies tuvu turībai vai vismaz ceļā uz to.

Gadi un pārdzīvojumi nebija varējuši ne izgaisināt, ne laupīt viņam dzīves sparū. Ck daudzreiz, pieceldamies no galda, pie kura te Rīgā ik gadus vairākkārt dienām sēdēja, gatavodamies eksāmeniem, viņš negaidot jūsmīgi iesaucās: «Šitā saņemoties, kaulos sakrājas spēks, dzīvība. Nupat gribētos tīri vai uzdejt!» Un patiesi — viņš sāka viens pats griezties un taustīt dejas takti bez mūzikas. Bet, ja ieskanējās vēl pianīno, kad mūsu drauga Dž. Cuho rokas pieskārs klaviatūrai, Baltpurviņš atplauka gluži kā jauneklis, kaut gan sestais desmits tuvojās jau noslēgumam. Un tad viņš turpināja atkal neatlaidīgi savu eksāmenu mācības.

Vērodams šo intensīvo gatavošanos eksāmeniem, kādreiz iesmējos, lai met pie malas visus eksāmenus un padomā, kā mūžs taču virzās uz norietu, nevis uz sākumu; pārmērīga piepūlēšanās var novest pie negaidītas katastrofas. Baltpurviņš palika tad nopietns, atzina un saprata to, taču izglītības cenza formalitāšu nokārtošanu uzskatīja par pienākumu, ko novārtā pamest nevar, ja grib strādāt skolā. Un skolā strādāt viņam patika un bija jāstrādā. Tomēr drīz pārgāja atkal uz jokiem. Vai tā nebūtu sensācija, ja viņu — jau diezgan vecu vīru, eksāmeniem gatavojoties, te pie galda tā pēkšņi ķertu trieka (Baltpurviņam bija diezgan vāja sirds, nebija veselās arī krūtis)? Un vēl lielāka sensācija iznāktu, ja viņam — tik naskam dejas tīkotājam dzīvības svece pēkšņi izdzistu dejas zālē, pašā karstākā dejas virpulī. «Patiesi,» Baltpurviņš iesila, «avīzēm tad būtu darbs un maize dienām, varbūt pat nedēļām. Jo citādi, ja es nomirtu parasti, ikdienišķi, nezina vai kāda pieminēs par mani jel vārdu.»

Ja Baltpurviņš kādreiz skuma, jutās drūmāks, tad

tikai īsu brīdi. Tā 1926. gada vasarā pēc vairākām pārciestām slimībām viņš sūdzējās, ka jau ilgāku laiku esot klājies diezgan grūti. Šai laikā vairākkārt juties pat garīgi paguris. Uznākuši brīži, kad negribējies ķerties ne pie literāriem, ne citiem darbiem. Arī patlaban griboties vēl sildīties vairāk tikai saulītē, domāt par mūžību, nevis par zemes lietām. Vai tā būtu jau mūža vakara tuvošanās pazīme? Bet viņš tomēr nekādā ziņā nejutoties vecs, pārakmeņojies. Būšot tīri vai jāaiziet uz kādu dejas vakaru, lai atgrieztos parastā dzīvība kaulos. Tikai nezin vai te pilsētā tādi vienkārši nevainīgi dejas vakari kur esot sastopami? Protams, tas palika vienīgi vārdos, jo senā dzīvība un možums viņā drīz atkal atplauka arī bez visa dejas vakara. Baltpurviņš nevarēja ilgi skumt: tāda bija viņa daba, tādi viņa uzskati, tāds viņa vienkāršās, nepretenciozās dzīves veids. Visā mūsu pazīšanās laikā neatceros redzējis viņu garīgi pavisam nošļukušu, saīgušu, apātisku.

Lai nu kas Baltpurviņam derdzās, bet liekulība un glaimi gan. Šo cilvēcisko vājību viņš necieta. Rīgā iebraukdams, viņš nereti piemētās pie sena un laba drauga — rakstnieka Jāņa Jaunsudrabiņa, kuru ļoti cienīja un būtu gatavs joprojām apciemot (aicināts un pat neaicināts), tomēr to nedarīja vienīgi tāpēc, ka drauga sieva esot pārmērīgi laipna, viesmīlīga, viesim pārāk iztapīga. Tādā atmosfērā viņš nevarot un nevarot atkratīties no sajūtas, ka tas viss mākslots, neīsts, pārspīlēts, varbūt pat liekuļots. Reiz esot pie viņiem aizgājis, pēc tam vairs neesot bijis un laikam nekad arī neiešot. Un tā viņš sāka apmesties pie mums.

Šai sakarībā viņam bija vēl kas pastāstāms. Viņam esot kāda neprecējusies darba biedre, kas reižu reižēm mēdzot sarīkot tādas kā viesības, kurās ielūdzot viņus — pārējos darba biedrus. Par viesmīlību un

pacienāšanu nevarot žēloties, darba biedre liekoties pati laipnība. Dzīvoklis diezgan grezni iekārtots, galds vienmēr bagātīgi klāts: lai izraugās un mielojas ikviens pēc sirds patikas. Un, ja tad nu šī kolēģe pamanoj viena otra vaicājošus skatus, sak, kas tad šitā pasaulē nedzīvot, viņa katrreiz atgādinot: «Priecājaties, priecājaties, dārgie! Tad jums ik dienas tā būs!» Nezinot, kā citiem, Baltpurviņš piemetināja, bet viņam gan pie šiem vārdiem acis vienmēr tūliņ pacēlušās uz staltā skapja augšmalu, ka tur varētu labi apmest striķi un pakārties.

Ja smējos Baltpurviņam, lai viņš atkal precas, jo, vientulībā nīkdams, ir atsvešinājies no cilvēkiem un tāpēc pat parasto laipnību un viesmīlību uztver pārspilētā gaismā, — viņš ilgi nolūkojās manī un tad noleica: «Nekā. Esmu jau par vecu un vispār ģimenes dzīvei nederu. To piedzīvoju pirmā laulībā. Apprecēties ir viegli, bet saprasties — saprasties ir visgrūtāk. Tagad tikai jāvada skolās dēls.» Un, runājot par savu sievu, ar kuru nebija varējuši saprasties un tāpēc bija jau sen aizgājuši katrs savu ceļu, Baltpurviņš nevainoja un nenosodīja viņu, kā tas tādos gadījumos parasts, bet dalīja vainu starp abiem. Nevarējuši saprasties, nevarējuši justies kā divi īsti draugi, kādiem vajagot būt laulātiem, — vai tad tur vainojams atsevišķs cilvēks? Un, padomājot nopietnāk, piemēram, par sava paša raksturu, par savu dabu, viņš nevarot uzdrošināties teikt, ka, izraugoties tagad citu sievieti, tas varētu kļūt citādi. Vai tad neesot labāk cīnīties vienam, priecāties un skumt vienam nekā justies saistītam iekšējās un ārējās nesaķaņās?

Tai pašā reizē viņš vēl piebilda, ka oficiāli viņi šķīrušies gan neesot, tāpat uz papīra joprojām skaitoties vīrs un sieva. Tomēr jau sen nekā kopēja vairs neesot. Satiekoties viņš tikai ar dēlu Valeriju, par kuru cik

spēdams rūpējoties un kuru arī mīlojot. Izvadījis dēlu cauri vidusskolai, tagad jau studējot. Baltpurviņš bija pārliecināts, ka labāk atstāt bērniem izglītību nekā mantu, jo arī viņš pats visu mūžu esot dzinies tikai pēc pirmās un nekad tā nenožēlojot.

Tomēr kādreiz laicīgā manta Baltpurviņam gribot negribot mākusies diezgan stipri virsū. Tas noticis īsi priekš lielā pasaules kara, kad viņš pelnījis galvenām kārtām kā daiļkrāsotājs, rakstniecībai ziedodams tikai brīvos «bezdarba» laikus (garās ziemas un citas pastarpes, jo krāsotāja darbi parasti notiekot tikai vasarās). Arī šim amatam, tāpat kā vēlāk skolotāja darbam, viņš nodevies ar aizraušanos un nopietnību, strādādams ne tikai praktiski, bet nodziļinādamies lietišķā mākslā arī teorētiski. Jāatzīmē, ka tolaik šais jautājumos vairāki viņa raksti, piem., «Piezīmes par dekoratīvo mākslu dzīvokļos», bija nopublicēti periodikā. Vispār — par saviem «māldera» laikiem runādams (tas bija 1927. gada vasarā), Baltpurviņš, starp citu, izteicās: «Sākumā jau gāja šā un tā, biju par daudz taisnīgs, darbā un dzīvē godīgs. Tas no biedru un bieži tāpat no meistarū puses sagādāja man rūgtus brīžus. Tomēr no sava es neatkāpos, parastajiem mālderu niķiem ne dzīvē, ne darbā nepadevos, un, jo vairāk iestrādājos, jo paliku stingrāks un drošāks, patstāvīgāks. Darba biedri, kas mani pazina, sāka no manis bīties, meistari — cienīja. Tā ar laiku amatā biju labi iestrādājies, darbu varēju atrast viegli, un īpaši dažus gadus priekš kara cītīgi nodevos tam, kas traucēja pat rakstniecību. Pēdīgi paliku pats par meistarū, t. i., par uzņēmēju, darba devēju, īpaši 1912., 1913. un 1914. gadā, saņemdam lielāku darbu izpildīšanu pats uz savu roku. Šai laikā esmu patstāvīgi izdaiļojis ne tikai daudzus dzīvokļus, bet arī vadījis vairākās lielās būvēs strādnieku darbu. Tā, piemēram, lielais nams Marijas (tag. Suvorova)

ielā 49 daiļots manā vadībā pēc Madernieka zīmējumiem. Latviskie ornamentu, laba gaume, apzinīgs izpildījums man bijis vienmēr pirmā vietā, un darba pieprasījumi vairojās. Es nedzinos pēc peļņas, un tomēr tolaik man veicās varenī. Manā vadībā strādāja ap 30 cilvēku — un kā vēl strādāja! Es pratu ar cilvēkiem sadzīvot, to varu teikt bez lielības. Maksāju 25—30 proc. augstāku algu nekā citi uzņēmēji un tomēr pelnīju vēl pats ap 50 rubļu dienā. Zināms, es viens pats gan visus darbus vadīju bez apakšmeistariem un arī strādāju ļoti daudz. Ja tā būtu gājis vēl gadi četri pieci, ja nebūtu uznācis karš, es būtu varbūt tagad jau kāda nama īpašnieks, uz ko gan man prāts pavisam nenesās, tāpat kā nenesās būt par meistarū. Tomēr jāsaka, klājās diezgan labi arī pret paša gribu. Varu pievest pat tādu kā mazu anekdoti, tomēr patiesību.» Un viņš pastāstīja, ka agrāk kāds no dzejniekiem, ar kuru viņi personīgi pazinušies, kaut gan ne kā tuvi draugi, tomēr kā literāri līdzgaitnieki, izturējies pret viņu visai nevērīgi, pat sveicienu vienmēr atņēmis it kā negribot. Bet, šai laikā viņu satikdams, tas jau pa gabalu sācis raūt cepuri nost un zemu klanīties. Baltpurviņam par to nākuši smiekli. Viņam pret mantu savu mūžu neesot bijis un laikam arī nebūšot nekāda respekta, bet par minēto dzejnieku gan to nevarot teikt. Cienību pret garīgu pārākumu, jā, to varot pieļaut, tomēr arī tad nevis kā verdzisku zemošanos. Zemoties mantas priekšā — tas viņam neesot izprotams. Tiesa, daudzreiz, kolēģus rakstniekus (arī pieminēto dzejnieku) satikdams, ievēdis tos veselu baru ēdnīcā uz sava rēķina pamieļoties; citreiz atkal pie ogām vai citiem augļiem — ņemat un ēdat uz mana rēķina, cik nu kuram garšo. Bet viņš to darītu bez cepures celšanas un klanīšanās, jo viņam bijusi iespēja citus pacienāt. Par šiem saviem krāsotāju meistara laikiem, piedzīvojumiem un

novērojumiem viņš varētu uzrakstīt interesantu stāstu. Varbūt kādreiz to arī izdarīšot, kad varēšot netraucēti kavēties atkal pie rakstniecības.

Un Baltpurviņš aizbrauca no Rīgas mundrs, enerģijas pilns, it kā viņam priekšā būtu vēl mūža lielākā daļa. Bija toreiz sapircies arī daudz visādu mantu (vasaras mēтели, uzvalka drēbi, lietussargu, grāmatas), ko visu, rūpīgi maisiņā iesaiņojis (čmodāna viņam nekad nebija), paņēma līdz. Kad oktobrī atkal iebrauca, bija ģērbies jaunajā uzvalkā un arī citādi stipri uzposies — gluži kā uz kāzām, kā mēs mājās viņu pavilkām uz zoba.

Taču Baltpurviņa vienatnīgā, cieši pēc sava paša prāta un tieksmēm nosvarotā dzīve tuvojās savam norietam, kura gan ne viņš pats, ne citi tik drīz nevarēja gaidīt un paredzēt, kā tas pienāca.

Kā arvien, 1928. un 1929. gadā viņš brīvlaikos ieradās atkal pie mums un turpināja savus eksāmenus vai atpūtās. Nevienam mums ne prātā nevarēja nākt, ka jau nākamajā pavasarī viņa nebūs vairs dzīvo vidū. Tikai pēdējā reizē — 1929. gada vasarā, kad viņš atkal uzturējās pie mums vairāk nekā trīs nedēļas (bijis viņš vēlreiz Rīgā uz trim dienām oktobra brīvajā nedēļā, taču tolaik mēs nesatikāmies, jo es pats biju prom veseloties un Baltpurviņš, velti nomeklējies, bija mitinājies Suvorova viesnīcā), notika kaut kas savāds, negaidīts, kas radīja bažas. Gatavodamies trešdien, 21. augusta pēcpusdienā, braukt prom uz Gaujienu, Baltpurviņš agri rītiņā bija steidzies pie savas paziņas, kas jau pirms pulksten astoņiem aizējot darbā, lai paņemtu savu mēтели, ko tur iepriekšējās dienas vakarā piemirsis. Ātrumā viņam bija gadījies doties pāri ielai tik nelaimīgi, ka uzdrāzies virsū velosipēdists un notriecis viņu zemē. Kritiens bija iznācis smags, kā Baltpurviņš pats izteicās: «Tumšs vien sametās ap acīm, labu laiku nogulēju

neatmaņā un neredzēju nekā.» Galvai labajā pusē bija liela rēta, no kuras stipri plūdušas asinis, labās rokas īkšķis sagrūsts un uztūcis, tāpat satriekti labie sāni. Vai ievainojumus dabūjis arī velosipēdists, Baltpurviņš neatcerējās, tikai tas esot prātā, ka velosipēdists palīdzējis viņam piecelties. Pasēdējis brītiņu ielas malā, Baltpurviņš tad lēnām vilcietis atpakaļ uz mūsu dzīvokli. No savas istabas iznākdams, es viņu ieraudzīju pavisam sagurušu, sakumpušu guļvietā sēdam. Lai gan viņš, notikušo atstāstīdams, aizbildinājās, ka neesot jau nekas sevišķs, trūkstot tikai spēka, es tomēr sapratu, ka gluži tik vienkāršs kritiens nav bijis. Steidzīgi sagādāju medikamentus tuvējā aptiekā, sniedzu viņam pirmo palīdzību un griebeju tūliņ vest pie ārsta, varbūt iekšķīgi slēpās vārīgāki un bīstamāki ievainojumi. Taču Baltpurviņš tam bija pretī un gudroja par mājup braukšanu. Mēģināju gan visādi viņu no tā atrunāt, pat brīdināju, ka brauciens autobusā tik tālu ceļa gabalu var kļūt liktenīgs; ieteicu labāk pagulēties un nogaidīt — vismaz līdz otram rītam; taču vakarā, no darba pārnācis, atradu, ka nekas nav līdzējis un Baltpurviņš tomēr aizbraucis. Tas radīja lielas bažas. Apmierinājos tikai tad, kad saņēmu 24. augustā rakstītu vēstuli, kurā viņš, starp citu, ziņoja: «Gaujienā nokļuvu labi, cik tas nu labi domājams tādos apstākļos, kādos es braucu. Gabalos, kur bruģē šoseju un jābrauc pa malām, gāja grūti. Ja tā ietu visu ceļu, tad jau gan neizturētu. Gaujienā tai pašā vakarā griezos pie ārsta. Izmeklēja un noteica, ka tas tomēr man bijis «laimīgs nelaimes gadījums», jo laužts vai mežģīts nekas neesot.»

Pēc šā «laimīgā nelaimes gadījuma» netikām vairs redzējušies, tikai sarakstījāmies. Gan viņš gatavojās atkal iebraukt ziemsvētku brīvlaikā, tad jaunā gada marta brīvajā nedēļā, tomēr ne vienā, ne otrā reizē viņam nebija izdevies nodomu izpildīt. Dažas dienas

pirms pēdējā padomātā brauciena viņš nejauši saaukstējies, bijis spiests likties gultā, no kuras vairs nebija lemts piecelties. Ar to pašu 27. marta vakarā bija noslēdzies uz visiem laikiem viņa īpatnais darba mūžs, un jau 4. aprīlī vienkārši un klusi viņa mirstīgās atliekas paglabāja Meža kapos Rīgā.

Pievienoju Baltpurviņa vēstules.

Ļoti cienīts K. Egles kungs! Piedodiet! Esmu saņēmis Jūsu jūnijā sūtīto uzaicinājumu, kā arī pēdējā laikā divi (kartes) vaļējas vēstules un vienmēr esmu domājis izpildīt Jūsu vēlēšanos, bet ikdienas darbs mani nomācis, ka līdz šim arī nekas vēl nav darīts. Laikam pat jūnija uzaicinājums būs papīros nozudis. «Staros» drukātā gan nevēlētos redzēt atkārtota. Pieļikšu visus spēkus, lai atrastu kādu brīdi ko no jauna uzzīmēt. No aizgājušā laikmeta esmu attālinājies, un līdz ar to tagad pašam daudz kas citādā gaismā rādās.

Alūksnē 24. sept.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 13. okt.

Mīļo kolēģi! Vakar nosūtīju Jums savu autobiogrāfiju. Man būtu jāatvainojas ar franču stilista vārdiem: «Piedodiet, ka rakstīju tik gari, jo man nebija laika īsāk uzrakstīt.» Man pašam tagad bažas, ko Jūs ar tik garu iesāksiet un vai tas daudz maz atbildēs vasarā uzstādītās prasības, jo tas rakstiņš man pazudis. Bet, kad nu reiz tāds darbs ir darīts, tad nu es viņu gribēšu gan izlietot kaut kur, ja arī Jūsu nolūkiem nederētu. Varbūt Jūs pie izdevības man pāra vārdos paziņosiet, vai Jūsu nodomiem mans darbs derēs vai ne.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 22. nov.

C. biedri! Pirms aizbraukšanas no Rīgas es Jūs veltī nomeklējos. Savu darbu es Rīgā diezgan daudz vēl gludināju stila un valodas ziņā un paņēmu līdzi, domādams dažas vairāk sasvītrotās lappuses vēl pārakstīt, bet nekas neiznāca. Ņemiet par labu, kāds ir, un grozīt tur arī vairs nekā nevar. Protams, korektūru labprāt lasītu pats, ja tas Jūs sevišķi neapgrūtina, kā Jūs to izteiciāties. Jau rītā nodošu pastā sūtījumu reizē ar šo karti. Ar cienīšanu

A. Baltpurviņš.

Dažā vietā svītroju, dažā papildināju. Triju dzejoļu citātes, ja Jums šķiet liekas, varat arī svītrot.

A. B.

Mīlais Egle! Jūsu atzīmētie dati man likās tik stipri koriģējami, ka beidzot tos pilnīgi pārrakstīju. Sava pirmā drukātā darba nosaukuma neatceros, bet zinu tikai to, ka tas bij publicistiska rakstura apcerējums, nolasīts papriekš Bērzaunes Kaileņu draudzes skolā priekšlasījumu vakarā, tad iespiests «Mājas Viesa» (varbūt arī «Dienas Lapas», bet vairāk domāju, ka «Mājas Viesa») priekšpusē zem svītras, kur mēdza ievietot publicistiskus un zinātniskus apcerējumus. Nosaukt savu grāmatās iznākušo sacerējumu vai tulkojumu sarakstu, pat grāmatu sarakstu īsā laikā nav man iespējams uzrakstīt, jo 1) intensīvais septiņu gadu darbs skolā senās atmiņas stipri aizputinājis un 2) nav man arī pašlaik nekādu līdzekļu pie rokas, ar

kuru palīdzību varētu nākt atmiņai talkā. To pārmetumu, ka pie Jums neiegriezies, domāju jau uz Lieldienām izpirkt.

Alūksnē

1924. g. 11. martā.

Jūsu

A. Baltpurviņš.

Alūksnē 1924. g. 21. martā.

Cienijamo biedri! Piedodiet manu neuzmanību: es esmu Jūsu iepriekšējo vēstuli pārpratis, domādams, ka Jūs vaicājiet par grāmatām — almanahiem, kalendāriem vai citām, kur es arī būtu piedalījies. Un tomēr jāatzīstas, ka Jūs ziniet vairāk nekā es pats. Ka Meterlinka «Zilais putns» (novilkums no «Zalkša») ir iznācis atsevišķā grāmatā, es nezināju un gudroju vienmēr, ka to vajadzētu izdot atsevišķā grāmatā, dažās vietās vēl palabojot valodu. Kad braukšu Rīgā, gribēšu zināt, vai šie «novilkumi» vēl dabūjami pirkt. Bez Jūsu atzīmētām manām grāmatām man vēl jāaizrāda, ka ir vēl viena manu rakstu grāmata «Agrā rītā», Derīgu grāmatu nodaļas izdevums. Tad vēl bez rakstiem «Saimnieču un Zelteņu» kalendāros ar pseidonīmu «Delveris», ar dažādiem pseidonīmiem un šifrām Zalkša Almanahos, avižu liter. pielikumos un citur, atceros ar vienu mazu, bet spirtu gabaliņu un dažām dzejiņām piedalījies kādā mazā Misiņa izdotā grāmatiņā «Tēva roka» — nosaukums pēc pirmā krājumiņā ievietotā Saulieša dzejojuma. — Par kopotu rakstu izdošanu padomāšu. Var būt, ka es uz lieldienām aizvedīšu kādu manuskriptu žūksni līdz. Visu labākol!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 24. martā.

Cien. biedri! Piedodiet, ka aiz manas nevērības Jums jāuzņemas tik daudz pūļu. «Kādam vajag būt skolotājam» nav mans raksts. Un vispār, man šķiet, pirms 1898. gada manu darbu velti meklēt. Ap 1900. g. (varbūt arī gadu vai divi gadi agrāk) iesākas mana rakstnieka gaita. Un pirmie raksti nodrukāti ar pilnu vārdu (A. Baltpurviņa). Tikai vēlāk, pēc 1900. gada, tulkojumus, kritikas, polemikas esmu parakstījis burtiem vai pieņemtu vārdu: Delveris, Nogrobs (u. c.), Blt., Bp. ltp, tp u. c. Sevišķi daudz manis tulkotu darbu viena gada «Latvijas» pielikumā (vai katrā numurā, kad Brigaderes Anna to vadīja) un ziņojumu «Līdumā» (1915—1916).

Jūsu A. Baltpurviņš.

A. g. Egles kungs!

Nosūtu Jums trīs dziesmiņas un dažas sentences. Kas patīk, paturat «Latvijas Jaunatnei»; ja kas Jums nederētu, atdodiet Puķudruvas¹ kgm. Viena no sentencēm «Kas panākts no mums» gan jau priekš gadiem drukāta «Brīvā Zemē», tāpat «Mani ieroči», bet sakropļota līdz nejēdzībai. Te tas izlabotā veidā.

Alūksnē

1924. g. 17. aug.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 3. jūlijā [1925].

M.[i]lais] E.[gle]. Nu jau trešo dienu esmu atkal Alūksnē un kopā ar Puķudruvu ejam ik dienas uz ezeru: viņš saules un ūdens «vannās» pārmaiņus,

¹ Antons Puķudruva, skolotājs, dzejoļu krājuma «Es nākšu», lugas «Cariene Katrīna I» u. c. darbu autors.

es pagaidām tikai saules «vannās». Bet šodien domāju arī es iet ezerā. Arī citādi dzīvojam tā, kā tas godīgiem skolmeistariem pienākas: atpūšamies, stiprināmies un gudri spriežam par audzināšanas jautājumiem. P. gan vēl raksta pa dziesmai, bet es arī tā grēka nedaru, jo var izpausties patstāvīga domāšana, kas nevēlama, kamēr to nav atzinusi pedagogu padome ar balsu vairākumu¹. Nosūtu Jums alūksniešu spriedumu par saviem nedarbiem. Saņemiet sirsnīgākos sveicienus!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Kad atkal braukšu pie Jums, ņemšu līdzī fotogrāfijas.

A. c. Egles kungs! Nosūtu te Jums divi atsauksmes, atļaujot arī svītrojumus, ja atrodiēt par vajadzīgiem. Izlasīju arī Sūnas atsauksmi par Līgotņa lit. vēsturi, un man kļuva bēdīgi... Lai iznāktu samērs, lai Plūdonim nenodarītu netaisnību, tad nu man Plūdoni vajadzētu «debesīs celt», kāpēc arī manā atsauksmē pēdējā piezīme. Sūtu Jums un Jūsējiem labas dienas!

A. Baltpurviņš.

A. g. Egles kungs! Jau trešo dienu ņemos ar savu «rakstu I krājuma» labošanu. Īpaši stāsti no sākuma stila ziņā pilnīgi pārstrādājami, lai tos iedrošinātos dot inteligentam lasītājam rokā. Un pašlaik es to daru no visas sirds. Un ceru tos drīzumā nodot izdevējam tādā formā, ka nebūs lasītājam jāsarkst, ko

¹ Domāts V. A. [mbaiņa] raksts «Malienas Ziņās» 1925. gada 30. numurā sakarā ar A. Baltpurviņa 25 gadu darba atceri rakstniecībā.

nevar teikt par dažām vietām tagadējā veidā. Es tikai nezinu, ko darīt ar dažiem sīkiem gabaliņiem krājuma beigās, kas vairāk liriska kā episka satura. Gribētos dzirdēt Jūsu domas, vai dažus no tiem nevajadzētu izmest no kopotu rakstu krājuma vai vismaz kādu atstāt vēlākiem krājumiem? Ar vissirsnīgāko sveicienu

27. dec. [1925. g.]

Jūsu A. Baltpurviņš.

C. Egles ks!

Varbūt atradīsiet ko par derīgu «Latvju jaunatnei». Ja nē, lai paliek pie Jums, kamēr gadīsies man būt Rīgā.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Varbūt vēlāk sūtīšu ko vairāk.

T. p.

Cienījamais Egles kungs! Nosūtu Jums kādu nokavētu atsauksmi, steigā uzrakstītu. Varbūt noderēs «Latvju Grāmatai». — Puķudruva man raksta, ka nodevis Jums arī tos gabaliņus, kurus Puķudruva pats personīgi izvēlējās «Jaunatnes Dzīvei», kura nu aizgājusi dieva mierā. Es pats neesmu skaidrībā, vai Jūsu vadītam žurnālam tie visi noderēs. Kā nu paši ziniet! Varbūt oktobra beigās būs izdevība tikties un personīgi pārrunāt. Tāpat man gribētos pārrunāt par dažām korektūras kļūdām nodrukātos dzejoļos, kā «kareivis» — ar mīkstinātur, kas atkārtojas un tāpēc jo nepatīkami. Man grūti iedomāties, ka atkārtoti es būtu pārrakstījies. Un profesoru kungi man pārmetīs, ka es neprotu rakstīt. Esmu dzirdējis tādas lietas pārmetam skolotāju kongresā lielas sapulces priekšā. Mums, latv. val. skolotājiem, sevišķi jābūt uzmanīgiem. Citādi jau nu tas ir sīkumi, par ko nebūtu vērts

daudz vārdu tērēt. Bet skolotājam pat ar paša audzēkņiem jārēķinās.

Ar mīļu sveicienu!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 6. janv.

Mīļo biedri! Cietākos riekstus esmu jau pārkodis. Visvairāk pūļu prasījuši «Skujiņas liktenis», «Rotaļu biedri» un «Līgavai». Bet ķēra jau arī citiem vairāk vai mazāk. Es nezinu, ko teiks lasītāji, bet man pašam ir liels apmierinājums un prieks par padarīto. «Gudrais citu pamācītājs», kas bij pārkāz uzbāzīgs, padarīts atturīgāks un ikdienišķāks, «lielā nopietnība» tuvināta vairāk dzīves īstenībai, kur tās lietas ir vienkāršākas, dzīvespriecīgākas. «Man jāiet, mani jau sauc», «Nestundā» un «Pēc gadiem» no šī krājuma ārā. Par «Sāpēm» jautājums vēl neizšķirts. No tā laika darbiem nāk no jauna klāt: 1. Māte. 2. Kļuvusi nevajadzīga. 3. Pirmie soļi. 4. Bērni. 5. Sniega vīrs. 6. Sārmīte. 7. (Revolūcijas laika stāsti) a) Jumta dzīvokļos (daļa tikai), b) Izstumtā, c) Tajā pat laikā, d) Pie robežas, e) Vientuļie ceļotāji (1. puse), f) Likteņa lopiņi. 8) Par savu godu. 9) Dūmi. 10) Austrālija u. c. pēc vajadzības. — Ja nemaldos, tad izdevējs domāja jau pirmā kop. r. sējumā ievietot arī aizpērn izdotos. Tas neies. To viņš varēs panākt tikai otrā sējumā. Tāpēc būtu ieteicams viņam steidzīgi ķerties pie pirmā krājuma izdošanas. Kā smags slogs man gulēja uz sirds tā sakārtošana, kas tagad tikpat kā jau veikts. Manuskriptu papriekš domāju sūtīt Jums, un tikai no Jūsu rokām tas varētu iet pie izdevēja. Labi būtu, ja ar manuskriptu varētu personīgi ierasties, bet kā nu būs, būs. Visu labu!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 18. janv. [1926.]

Cienijamais biedri! Esmu pašlaik ieinteresējies par kādu pa daļai aizmirstu rakstnieku Indriķi, kas sācis rakstīt tajā pat laikā kā es un vēlāk apklusis. Viņa raksti sastopami «Mājas Viesa Mēnešrakstā» un «Apskatā» ap 1903. g. Zeiferts viņu nav nemaz atzīmējis. Ja Jums būtu iespējams saklausīt kādas ziņas, kas viņš īstā vārdā un pēc stāvokļa, kur viņš tagad, un par to man paziņot, būtu Jums ļoti pateicīgs. Tālāk man Jums gribētos aizrādīt, ka vairākas «Latvju Grāmatas» burtnīcas es vairs neesmu dabūjis redzēt, t. i., viņu man nepiesūta un arī Alūksnes grāmatu veikalos viņas ilgi nepiesūta, un, ja arī gadās, ka kādu atsūta, tad to paķer kāds, un es nedabūju redzēt, piem., šī gada pirmā burtnīca (pēc avīžu ziņām) sen jau iznākusi, bet Alūksnē tā nav vēl redzēta, un nezināšana, vai mani darbi arī atrod telpu vai ne, neveicina, bet drīzāk kavē manu darbību šai laukā. Ja es zinātu, ka varbūt līdzstrādniekiem vairs nepiesūta to eksemplāru, kurā viņa darbi, es lūkotu kā citādi saziņāties un iekārtoties, bet pagaidām nu esmu neziņā.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 2. martā [1926.]

Miļo biedri! Nule pagājušās trīs skolas brīvdienas, kad biju nodomājis Rīgā iebraukt un Jums savu kop. rakstu labotos manuskriptus nodot, biju spiests pavadīt gultā. Liktenim iepaticies šoziem smagi mani eksaminēt, t. i., pārbaudīt manas dzīvības spējas. Pēc divi nedēļu noslimošanas ar gripu bija jāuzņemas cīņa ar vēl briesmīgāku, daudz niknāku slimību — galvas rozi, kuru tomēr godam veicu nedēļas laikā.

Tagad nu pamazām stiprinos, jo pēc divi nedēļu nogulēšanas ārsts atļauj jau celties arī no gultas. Šodien lasīju avīzē, ka iznācis «Latvju Grāmatas» 1. nr. Ienāca prātā, vai manā slimības laikā rakstītā atsauksme par gramatikām ir izrādījusies par pieņemamu. Izsūtītais honorārs par divi iepr. numuros nodrukātām kritikām šķiet samērā augsts, tikai nu jau mēnesis, kopš pasta kvīti glabāju kabatā, bet pakal aiziet un personīgi saņemt nespēju. Ceru, ka mans pārbaudīšanas laiks nu drīzumā beigsies. Aiz gara laika sāku rakstīt kaut ko beletristisku — atmiņas par latvju kareivi Krievijas varas laikā.

Savā vientulībā priecātos no Jums saņemt kādu vārdu kaut uz vaļējas kartiņas. Pēc Indriķa personības taujāju Dr. phil. P. Zālītem un Aspazijai (viņa tolaik strādāja redakcijā, literatūras nodaļā)¹, bet tie abi mani atstāj bez atbildes. Nu lai jau! Jāpaciešas, ja kāda ziņkārība nevar tikt apmierināta. Atliek vēl mācītājs Rozens, «Apskata» redaktors, kam vaicāt, bet par to pašu laikam Latvijā neviens vairs nekā nezina. — Jums laikam bij pazīstams kāds Stūrsteņa² kgs Alūksnē, kas ļoti interesējās par literatūru un grāmatniecību (Misiņa draugs), šoziem smagi slimo ar kādu grūtu plaušu kaiti un — kā tuvākie draugi (arī ārsti) domā — bez cerībām uz izveseļošanos. Žēl: arī es zaudēju viņā labāko draugu un domu biedri Alūksnē. — Interesanti atzīmēt, ka pa savas slimības smagāko laiku, kad nezināju, par ko iznākums izšķirsies — par dzīvību vai par nāvi, tās domas stāvēja visu domu priekšgalā, kaut nu kaut kādi

¹ «Mājas Viesa Mēnešraksta» redakcijā ap 1900. gadu. Šinī žurnālā iespiesti vairāki darbi ar parakstu Indriķis. Arī Baltpurviņš par to interesējās un gribēja noskaidrot viņa personību, tomēr ne viņam, ne kādam citam tas neizdevās.

² Jānis Stūrsteņa, ilggadīgs Druvienas pag. skrierveris, Poruka jaunības draugs.

varējis Jums nosūtīt savus labotos manuskriptus, ka tad varbūt tie pazušanā neietu. Kad ne nauda, ne cits kas vairs interesēja, padarīto darbu gribējās glābt no pazušanas, nodot Jūsu rokās tādu, kāds acumirkli bija. Tagad atveseļojoties gribas vēl paturēt, par vienu otru vietu padomāt, vienu otru darbu vēl pievienot vai atņemt.

Sātu Jums un Jūsu laipnajai kundzei vissirsnīgākos sveicienus!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 1926. g. 22. martā.

M.[iļ.] biedri! Pateicos par vēstuli, kura mani, slimības novārdzinātu, spirdzināja un stiprināja. Mana atveseļošanās gaita ir gausa, kā tas pēc rozes esot parasts, bet tiktāl jau esmu ticis, ka kādu nedēļu jau eju ik dienas pa mazam gabaliņam ārā uz ielas, tikai laiks pie mums stipri auksts — rītos līdz 15 gr. Bet ar draugiem iet bēdīgāk. Manas mājas saimnieks Zaķītis, kurš man pa slimības laiku bij ļoti pakalpīgs, pats aizbraucis uz Rīgu operēties — kādā kaitē, skaidri nezinu, esot kaut kāda iekšēja kaite. Un par Stūrsteņa kungu šovakar pie manis atnāca bēdīgā un reizē priecīgā vēsts, ka šorīt miris. Es saku «priecīgā» tāpēc, ka viņš šausmīgi cieta. Viņš slimoja ar plaušu vēzi, un viņam bij lēnām jānoslāpst vārda tiešā nozīmē. Atceroties viņa mokas, kad es vēl viņu redzēju pirms divi mēnešiem, un dzirdot, ka izveseļoties cerību neesot, ka ar katru dienu kļūstot sliktāk, es ar ilgošanos gaidīju to brīdi, kad viņš būs beidzis savas mokas. Un nu tas ir noticis. Alūksnes lielākais dzejnieks dzīvē vairs nav dzīvo vidū. Arī Saulietim viens draugs mazāk. Jūsu sveiciens palika nenodots. Bet nu atstāsim mirušo viņa lielajam mieram un parunāsimies par dzīvi. Tik stiprs

es laikam vēl nebūšu pa lieldienām, lai iedrošinātos personīgi Rīgā Jūs apciemot un parunaties. Būs laikam jāpaliek tepat Alūksnē. Man gribētos atzīmēt, ka «Latvju Grāmatā» man ļoti patika docenta Dīla kritika par Straubergu. Kas viņš tāds, un vai viņa nevar dabūt biežāk pie kritiku rakstišanas? No man uzdotām grāmatām vēl neapskatīta tikai Keršensteina «Audzinātāja dvēsele,» ko gan esmu izlasījis, bet par to atsauksmi uzrakstīt prasa lielu koncentrēšanos, ko pašlaik pavisam negribas, varbūt arī tāpēc, ka pašlaik vēl tas darbs par smagu. Varbūt pa lieldienu brīvlaiku... Mani interesē jautājums par grāmatām, kuras (Latvju Dainas, Latvju māksla) man piespriedis Kultūras fonds, kā to lasīju dažās avīzēs. Ja tas Jūs visai neapgrūtina, vai Jūs nevarētu man pastāstīt, kā tur tā lieta ir: vai man par to kādreiz personīgi ar ziņos vai piesūtīs piesprietās grāmatas, jeb uz avīžu ziņu pamata man pašam jāmeklē viņas rokā?

Pie manuskriptu labošanas es laikam gan vairāk nestrādāšu. Neesmu vēl tikai skaidrībā par pirmā krājuma stāstu daudzumu un kārtību. Gribētos šinī krājumā ievietot vairākus gabalus, kas vēl līdzšinējos krājumos nav uzņemti, bet no kuriem daži arī vēlākā laikā uzrakstīti, t. i., kuru uzrakstīšanas laiks sakrīt ar vēlākos krājumos iespiestiem. Hronoloģiskā kārtība, kāda, pēc manām domām, būtu visvēlamākā, nebūs pilnīgi iespējama — un, ja ne hronol. kārtība, kāda tad? Vai pēc radniecīga satura? Par to nu vēl būs mazliet jāpadomā.

Priecīgs Lieldienu svētkus!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 1926. g. 28. martā.

Miļo biedri! Sirsnīgi pateicos par karti un vēlējumiem! Piedodiet, ka iedrošinos Jūs apgrūtināt atkal

ar kādu lūgumu. Ziniet, pārdomājot atsauksmi par gramatikām, man tā vien liekas, ka izteiksmes ziņā pret Ģiezenu es būtu bijis par asu, un man negribētos, ka tādu nodrukā. Man gribētos Jūs lūgt parūpēties par to, ka vai nu atliek šīs atsauksmes iespiešanu līdz vasarai, kamēr es pats iebraucu Rīgā, vai atsūta vēl man manuskriptu izlabošanai, vai, ja ne viens, ne otrs vairs nebūtu iespējams, palabot uz vietas. Cik atminos, tur bija viens teikums — «Un zīmīgi ir arī atkārtojumi» (minētas lappuses). Šo teikumu varētu pavisam svītrot, jo, nepievedot pašus atkārtojumus, tas nekā lasītājam nedod. Neviens jau neies gramatikā lappuses lasīt un meklēt atkārtojumus. Tālāk teikuma «... tie te atradīs *sev piemērotāku* domāšanas un izteiksmes veidu...» vietā varētu teikt — «tie te atradīs *populārāku* domāšanas utt.» — un teikumā «... uzmanīgs lasītājs *atradīs kaut ko par* (jeb: šo to (skaidri neatceros)) attaisnojumu...» vārdus «*kaut ko par*» pavisam svītrot, atstājot «... atradīs attaisnojumu...» utt. Vislabāk jau būtu, ja es pats varētu «asumus» nolīdzināt, bet, ja tas neiet, lūdzu Jūs izdarīt to manā vietā saskaņā ar maniem aizrādījumiem. Varbūt Jums tie izliksies niecīgi sīkumi, bet priekš mana dvēseles miera tas nepieciešami, lai arī sīkumi būtu ievēroti.

Visu to labāko Jums un Jūsu labajai dzīvesbiedrei.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē aprīlī [1926.?].

M.[ī]o] b.[iedri]. Nosūtu Jums atsauksmi par pēdējo grāmatu, par kuru Jūs man bijāt uzdevuši rakstīt. Par savu veselību rakstīt man pat tā kā kauns: kas

tas nu par cilvēku, kam uz gultas vien vairāk jāguļ! Un vai tā nav likteņa ironija: izgājušā trešdienas rītā bij pēdējais rīts, kad uz manām trepēm (mājas iekšpusē) no jumta uztecējušais ūdens bij uzsalis, un šai pēdējā rītā, nesot stikla burku abās rokās, vajadzēja uzspert kāju uz šī uzsaluma, slidēt, krist, burku paturēt veselu rokās, bet kreisos sānus uz trepju pakāpju šķautnes satriekt tik smagi, ka dienas trīs bij jānoguļ gultā «uz nekustes», kā mēs, skolā iedami, saucām rotaļu «klimpas sist uz nekustes». Tagad, pēc nedēļas, gan jau kustos, nāku pie galda rakstīt, bet ne bez sāpēm. Un pavasara skaistās dienas man jāpavada gultā vairāk un skatoties pelēkā sienā, un skolas darbs kavējas (rakstu darbus gan to tiesu jo biežāk uzdošu arī no slimības gultas un turpat gultā arī laboju), garām iet pavasara izrikojumi. Vienīgais apmierinājums, ka es arī slimības laikā kaut ko uzrakstu. Citādi jau būtu pats sevi un dzīvi apnicis.

Un tad par to kopotu rakstu krājumu... Labi, ka tie manuskripti jau pie Jums — man viena bēda mazāk. Nu nekas, ja manuskriptu vairāk, atņemsim kādus, ko atradīsim par vājākiem. Es tikai baidījos, ka nepiētrūkst, ka par maz nav. Vai nu es labodams esmu grēkojis daudz vai maz, bet man šķiet, ka labots tas iznāks inteligentāks un arī interesantāks, kā būtu bijis nelabots. — Ko Jūs domājat par izdevēju Jēpi — vai viņš nav pārāk slikts honorāra maksātājs? Bet tur nu laikam nekā nevar darīt, kā nu būs, būs.

Ar sveicienu Jums un Jūsējiem

A. Baltpurviņš.

Nesen pārrakstīju kādu pirmā slimības laika uzmetumu, pusvēsturiskus, pusbeletristiskus memoārus, kādas 12 sīki pierakstītas lappuses ar virsrakstu «Latvju kāreivis Krievijas varas laikā» (90. gadu at-

miņas), bet nezinu, kur, kādai avīzei tos sūtīt. — Otru vēlākā slimības laikā uzrakstīto «Materiāli jautājumam par skolēnu darbu un atpūtu» sūtišu «Izgl. Min. Mēnešrakstam».

Avīzes pa slimības laiku izlasu līdz pēdējam burtam — arī sludinājumus un atrodu tur dzīvi attēlotu labāk kā romānos.

T. p.

Alūksnē otro lieldienu svētku ritā. [1926.?].

Miļo biedri! Jūsu vēstuli saņēmu tajā pat dienā, kad Jums vēstuli biju iemetis pasta kastiņā. Pēdējās nedēļās mans garastāvoklis visai drūms: pēc visām trim laimīgi pārciestām slimībām ārsti atrod vēl ceturto — aklās zarnas iekaisumu. No sākuma tas ļoti uztrauca, ka pat strādāt nevarēju, bet pamazām pieradu pie jaunā stāvokļa un nomierinos un sāku atkal strādāt. Šodien Puķudruva brauc no Alūksnes atpakaļ uz Rīgu. Nosūtu Jums ar viņu līdz šim izskatītos manuskriptus I kopotu rakstu krājumam. Negribas pašlaik arī pie tā vairāk darboties. Var būt, ka vēlāk vēl kādu darbu pievienoju. Kad apskatīsiet Jūs, varēsīm pārrunāt, kas pēc Jūsu domām vēl darāms: vai krājums nebūs par mazu vai par lielu? Pēdējie divi gabaliņi ir gan kādreiz «Apskatā» drukāti, bet nupat pa slimības laiku pilnīgi no jauna pārstrādāti un «Malienas Ziņās» nodrukāti. Vēlu Jums veselību un darba prieku!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 1926. g. 16. maijā

Miļo biedri! Man šķiet, ka man tagad divkārt tiesības Jūs tā uzrunāt: mēs esam ciešanās biedri! Un

¹ Arī es toreiz slimoju.

ciešanas ir tās, kas uztur pasaulē cilvēci un biedru attiecības. Ilgāku laiku no Jums nu neesmu saņēmis nekādas ziņas, un man uzmācas bažas par Jūsu veselību... Gribētos kaut laikrakstos kur izlasīt Jūsu vārdu minētu, bet atrodu tikai Jūsu brāļa vārdu, Jūsējo nekur. Tas mani apbēdina, jo mācas virsū jaunatājums, vai klusums nav ļaunvēstošs kā grieķu traģēdijās. Redziet, kāds es šopavasār esmu kļuvis dzīvei neuzticīgs. Rīgā iebraukšu tikai jūnijā: sākumā, vidū vai beigās — atkarāsies no eksāmenu gaitas. Sūtu Jums un Jūsu dzīvesbiedrei mīlus sveicienus.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Madonā 1926. g. 19. jūnijā.

Mīlo biedri! Savus skolas darbus veicu godam 17. jūnijā. Kamēr «tauta» kā spārnos uz Rīgu, es nolēmu šai lielā burzmā nepiedalīties, bet izbraukt uz sava tēva (tagad brāļa) mājām pie Gaiziņkalna, atpūsties kādas dienas un braukt uz Rīgu tad, kad lielās ļaužu «straumes būs nokritušās». Nezinu pats, vai tas vecums vai pārciesto kaišu sekas, kas mani padara vienaldzīgu un atturīgu, kad visi traucas uz Rīgu un Rīgu.

Ar mīlu sveicienu

Jūsu A. Baltpurviņš.

Gaujienā 1926. g. 12. aug.

Mīlo biedri! Šovasar es esmu izdarījis vienu aplamību: pārmainīju dzīves vietu Alūksni pret Gaujieni. Kurš prātīgs cilvēks nu pilsētu atdos par muižu! Bet nu tas ir noticis, un turpmāk, ja Jums ar mani ieva-

jadzēsies runāt, Jums jāraksta man uz šādu adresi: Gaujienā, vidusskolā. Kā nu man ies te, to redzēs vēlāk. Pagaidām dzīvoju viens savā istabā noslēdzies un pārtieku no Alūksnes atmiņām. Satiksme ar citiem Latvijas centriem no šejienes stipri apgrūtināta. Varbūt arī Jums ienāks prātā jautājums, kāpēc es to darījis. Jāatzīstas, ka es pats to lāgā neizprotu, kā tas noticis. Ir tiesa, ka Alūksnē man bijušas šad tad dažas nepatikšanas (vismazāk gan pēdējā gadā), kad esmu nodomājis, ka varbūt derētu pārmainīt vietu, lai redzētu, kā citur iet, bet, kad nu bij jāpārmaina, tad izlikās, ka iemesli ir bijuši pārāk sīki, lai attaisnotu tik lielu notikumu kā vietas maiņu. Pagaidām kā ieguvumu no tam varu skaitīt psiholoģiskos pārdzīvojumus un novērojumus. Tas interesants materiāls literāriskam darbam, bet arī šo materiālu es laikam paņemšu līdzī kapā kā daudzus citus.

Lasot avīzēs aizrādījumus par manu kopotu rakstu izdošanu, ienāk prātā, ka pie izdevības būs jānosūta Jums vēl daži fotogrāfiski uzņēmumi, lai Jūs varētu izvēlēties, ievadu sarakstot. Pagaidām man viss vēl kastēs nopakots.

Mīļi sveicinot Jūs un Jūsu dzīvesbiedreni,

Jūsu A. Baltpurviņš.

Gaujienā 1927. g. 19. nov.

Miļo biedri! Piedodiet! Nevarēju līdz 15. nov. Jums nekā pastrādāt. Gan ķēros pie vienas grāmatas, gan pie otras, bet visas viņas prasīja no manis vairāk laika un spēka, nekā varēju to atlicināt. Pirms 18. nov. biju tā aizņemts darbiem, ka grūti bij atlicināt brīdi pat vēstuli uzrakstīt. Tikai pēc 18. varu mazliet atņemt elpu. — Aizvien man ienāk prātā jautā-

jums, kā Jums veselība. Aprunājos pat ar savu skolas ārstu. Es nu nezinu, cik viņa domas nopietni ņemamas, bet viņš domā kā pēdējo līdzekli ieteikt izmantot pārceļšanos uz kādu gadu uz dzīvi Ēģiptē. Tur visi nieru slimnieki, kas te vairs nevarot dzīvot, (tur) vēl dzīvojot samērā labi, jo tās funkcijas, kas mūsu klimatā nieru uzdevums, tur uzņemoties āda, un nieru darbs kļūstot visai niecīgs. Ar to nu es nedomāju Jums ieteikt tūlīt kļūt par ēģiptieti, bet varbūt pārdomāšanas vērts tas jautājums tomēr tai ziņā, ciktāl tāpat iespējams dzīvi piemērot Ēģiptei. Jūsu vēsā istaba, man šķiet, nekādā ziņā nebūs ēģiptieša ideāls.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Cien. Egle kungs! Piedodiet, piedodiet! Žēl, ka nebiju apskatījis agrāk šo darbiņu, par to es būtu uzrakstījis kaut kurā laikā. Nosūtu savu darbiņu Jums, tiklīdz tas uzrakstīts. Tūlīt stāšos arī pie citiem!

Ar svētku sveicienu

Jūsu A. Baltpurviņš.

Gaujienā 1927. g. 27. dec.

Gaujienā 1. maijā [1928.?).

Miļo biedri! Sirsnīgi pateicos par kartiņu. Nav man otra cita cilvēka, kura patiesai, nesavtīgai, neliekuļotai labvēlībai es tā uzticētos kā Jūsējai, un tāpēc katrs vārds no Jums man atnes prieku un stiprinājumu. «Latvju Grāmatai» nerakstīju tāpēc, ka visus spēkus es iztērēju skolas darbā, bet arī tāpēc, ka nezināju, par ko rakstīt, t. i., par kādām grāmatām Jums būtu vēlama mana atsauksme. — Adamoviča «Dīnsbergi trimdā» (1925. g. 6. nm.) liku izlasīt attiecīgai klasei, kā arī agrāk jau biju lasījis vai licis lasīt priekšā klasē ar labiem pa-

nākumiem. Tāpat Ķikuta dzeja pirmās divi nodaļas (ievads un «Cilvēkos») attiecīga vecuma skolniekiem ļoti patīk. Tas — jaunatnes ticības apliecinājums priekam un daiļumam. Vispār maz mūsu literatūrā parādās darbu, ko jaunatne mīl dziļi un patiesi. Kas zīmējas uz manu dzīvi Gaujienā, tad jāsaka, ka maiņu galu galā es nenožēloju: 1) te mierīgāka dzīve, mazāk bojā nervus kā Alūksnes dzīve, 2) kolēģas te sirsnīgāki un 3) mācāmās jaunatnes viena daļa it kā pilnīgāk attīstīta (fiziski un garīgi), nekā tas bija Alūksnē. Kolēģu starpā arī te divi ir tādi, ar kuriem pagrūtāk saprasties, bet viņi mazāk kait citiem kā sev pašiem. Turpretī vismaz viens kolēģa — matemātikas skolotājs Beloraga kgs (pērn beidzis augstskolu) ir gaišs cilvēks, ar ko kopā strādāt ir prieks. Tad vēl viena savādība: te romantiskas sajūsmas gaiss pārpildīts (īpaši tagad, pavasara laikā). Vai tas tāpēc, ka te dzīve stipri noslēgta no ārpasaules, vai tāpēc, ka visa dzīve noris (vairāk) tikai «jaunu» (neprecētu) ļaužu starpā, vai pateicoties abiem cēloņiem kopā, neņemos izspriest.

Nupat ienāca viens un aicina pastaigāties. Un jāiet būs...

Es ceru vasarā ar Jums tikties!

Mīļi sveicinādams Jūs un Jūsu dzīves draugu,

Jūsu A. Baltpurviņš.

Gaujienā 1928. g. 22. augustā.

Mīlais Egles kungs! Recenziju par Tolstoja «Bērnību» nosūtīju Jums jau sen. Ceru, ka būsiet to saņēmuši vēl laikā. Pēdējā laikā es ļoti strādāju: esmu izurbies daudzas grāmatas, uzrakstījis daudzas recenzijas. Ja visas nosūtītu, tad Jums man vienam

pašam būtu jāveltī viena burtnīca. (Tas nu tā pa jokam.) Nopietni runājot, man gribētos gan zināt, kad iznāk augusta mēnesī gatavotā burtnīca un kad nākošā, un cik recenzijas Jūs no manis gribētu uzņemt nākošā burtnīcā, rēķinot caurmērā 3 lappuses katru mana saspīestā rokraksta? Pašlaik domāju nosūtīt Jums savus rakstus par Štāla un Līgotņa grāmatu. Sveicieni kundzei un Jums pašiem!

Jūsu A. Baltpurviņš.

Piedodiet, ka sūtu tik salabotus manuskriptus: nav spēka un vaļas pārrakstīt, jo mācas virsū atkal jauni darbi.

A. B.

Gaujienā 27. aug.

Cien. Egles kgs! Nosūtu Jums atkal 4 recenzijas, bet recenziju par Līgotņa Pasaules rakstniekiem lūdzu vēl neiespiest, jo domāju tai vēl kaut ko labāk izteikt, kad būs izdevība nokļūt Rīgā, kas varēs notikt, visvēlākais, tā saucamā «kartupeļu nedēļā», kad skolās brīvlaiks. Ja Jums šī recenzija būtu ātrāk vajadzīga, tad lūdzu atsūtīt man to pa pastu atpakaļ un labāk vēlamās vietas es ātri izlabotu.

Jūsu A. Baltpurviņš.

Mīlais Egles kgs! Neiznāca, kā biju domājis: sagatavot kādu eksāmenu un tad braukt ar to pie Rīgas kungiem, lai apžēlo mani un ļauj vēl kādu gadu strādāt skolā, bet es aizrāvos ar kāda vācu literatūrvēsturnieka jaunākiem pētījumiem un pats pēc šīs

metodes sāku nodziļināties Gētes Faustā, un tā tas brīvlaiks pagāja it kā nemanīts: no kādiem 10 padomātiem darbiem neviena nenovedu līdz galam. Nav vairs jaunības spēka un izturības! Pie vienas jaunas atziņas gan nācu, ak nu, tikai atkārtojumā, ka tas skolas līmenis neļauj cilvēkam pacelties tais augstumos, kādos viņš būtu spējīgs pacelties viens, ja neturētu atpakaļ skolnieku masa, kas ļoti gausi un ar lielām pūlēm kustināma augšup. Šovakar pēc pirmās pabeigtas darba dienas tomēr saņēmos un uzrakstiju atmiņas par Poruku, gribēdams ar to Jums pakalpot, cik tas manos spēkos. Kas ir ar tām manām kareivja piezīmēm? Vai kur un kā Jūs varēsiet izlietot atmiņas par Poruku? Noraksta man nepaliek. Būtu labi, ja manuskripts vai tā novilkums man vēlāk būtu pieejams.

Jūsu A. *Baltpurviņš.*

(*Gaujienā 1929. g. janvārī.*)

[*Gaujienā 1929. g. janvārī.*]

C. Egles kgs! 3. vai 4. aprīlī esmu nodomājis iebraukt Rīgā uz pāra dienām un ceru apmesties pie Jums un varbūt arī par šo to parunāties. Visas pārējās brīvlaika dienas man šogad paies nopietnā garīgā darbā, bet par to vēlāk...

Sūtu Jums un Jūsu dzīvesbiedrei sirsnīgāko sveicienu!

Jūsu A. *Baltpurviņš.*

Cienijamais Egles kgs!

Vasaras svētku brīvdienās, labodams savu jauno «rakstnieku» darbus, pastarpām izlasiju arī «Zēna

gadus» un atzīmēju savus iespaidus. Varētu jau saturā dziļāk iet, bet baidījos, ka neiznāk par gari.

Sirsnīgi sveicinādams Jūs un Jūsu dzīvesbiedreni,

A. Baltpurviņš.

Gaujienā 1929. g. 21. maijā.

Gaujienā 24. augustā, plkst. 9 vak.

Gaujienā nokļuvi labi, cik tas nu labi domājams tādos apstākļos, kādos es braucu. Gabalos, kur bruģē šoseju un jābrauc pa malām, gāja grūti. Ja tā ietu visu ceļu, tad jau gan neizturētu. Gaujienā tai pašā vakarā griezios pie ārsta. Izmeklēja un noteica, ka tas tomēr man bijis «laimīgs nelaimes gadījums», jo laužts vai mežģīts nekas neesot. Labajā rokā mazliet iekšējs asiņu izplūdums, varbūt arī sānos. Parakstīja hloroformu ierīvēšanai sānos, kas nākošās dienās neganti sāpēsot, un rokai — etiķskābo mālūdeni. Lika iežņaut ar diviļi viduci, lai dziļi neelpotu, lika sargāties skaļi runāt. Bez visas teikšanas nākošās diviļi dienās bija brīži, kad nevarēju nemaz runāt, ne elpot. Bet nu ir krīze pāri: šovakar jau apsēdos pie galda, lai uzrakstītu Jums šīs rindiņas. Labi gan, ka trešdien atbraucu, būtu palicis vēl kādu dienu ilgāk, tad nevarētu aizbraukt nekur kādu nedēļu un būtu par apnikšanu ir Jums, ir sev pašam. Lai nu ciemā cik labi, slimniekam paša mājā tomēr labāk. Piektdienas vakarā atbrauca divas mūsu skolotājas, bet ceļā cietušas autokatastrofu (apgāzies grāvī) un arī sadauzījušas, bet ne tik smagi kā es: viņas iet uz skolu. Tikai drēbes viņām bojātas vairāk: aplijušas ar nezin kādu tur eļļu. Viens no skolotājiem slimo ar Ijāba sodību — augoņiem, tātad man vēl trīs biedri slimošanā, tikai

es gan pirmā vietā. Citi visi staigā apkārt. Man līdz šim bija jāpaliek gultā. Jauns pie mums tas, ka mācītājs Jaunzems aizejot uz Jelgavu par ticības mācību skolotāju institūtā un Gaujienas draudze paliek bez mācītāja, un mūsu skola bez ticības mācību skolotāja. Protams, tas pagaidām, kamēr atnāks jauns mācītājs un arī mums — skolotājs. Sirsnīgi sveicinādam Jūs, Jūsu dzīvesbiedri un man durvju vērēju Kalniņa māti.

Jūsu A. Baltpurviņš.

[1929. augustā (?)]

C. Egles kgs! Nosūtu Jums te apskatu par Apsīšu Jēkabu, par R. L. B. Z. K. Rakstu krājumiem, par No Līzuma senatnes, par Vispārējās lit. vēst. I. II.

«Latvju Grāmatas» beidzamā burtnīca, ko esmu saņēmis, ir 2. nrs—marts/aprīlis 1929. g. Tālāk neesmu saņēmis. Kāds no Apsīšu Jēkaba tuviniekiem, kam es parādīju Gobas apskatu par Aps. Jēkabu Daugavā, izlasījis pateica: «Ja nelaiķis pats to būtu lasījis, būtu teicis — nieki.» Uzrādīja vairākas faktiskas nepareizības. Es no savas puses varu piebilst, ka apbrīnoju to paviršību, ar kādu cilvēki ķeras pie citu cilvēku un viņu darbu apspriešanas. Tur, starp citu, teikts, piemēram, ka A. J. izdevis «Lūgšanu grāmatu» (pēdiņas oriģinālā), kur patiesībā grāmatas nosaukums ir «Lūgšanas».

Uz redzēšanos!

A. Baltpurviņš.

Gaujienā 1. sept. [1929].

Vakar saņēmu Jūsu vēstuli. Sirsnīgi pateicos par to. Dzīvesprieks esot vislabākais ārsts. Un tas, ka Jūs ar dažiem sirsnīgiem vārdiem mani manā vientulībā apciemojuši, mani patiesi iepriecināja, jo gribot negribot prāts ir skumjš, apzinoties zaudējumu, ko sagādājis nelaimīgais gadījums: pirmā nedēļā darba spējas tikpat kā galīgi zaudētas, otrā strādāju, bet ar ciešanām. Visgrūtāk tomēr naktīs, jo uz sāniem gulēt nevar, jāguļ tikai uz muguras. Ar katru dienu kļūstu stiprāks un sāpes mazinās, bet līdz galīgi izveseļošanai laikam jāpagaida mēneši. Brīnums taisni, kāds ļauns cilvēka prāts: it kā apmierinājumu dod apziņa, ka es neesmu viens tāds, bet ir man ciešanu biedri — autokatastrofā cietušās dāmas galu galā izrādās arī stiprāk vainotas, nekā sākumā domāja. — Sakarā ar mācītāja aiziešanu pedagogu padome pierunāja mani uzņemties vienā klasē ticības mācības, kas tomēr prasa man diezgan daudz sevišķu pūļu, vismaz sākumā. — Mācītājam domāto sūtījumu var adresēt arī tepat uz Gaujienu, jo pagaidām ģimene paliek Gaujienā un 6. oktobrī vēl Jaunzems sprediķošot Gaujienas baznīcā, kaut gan no 2. septembra jau viņš strādās Valsts skolotāju institūtā Jelgavā, uz kuriem tad arī var viņam adresēt sūtījumus. Ja vien veselība un spēki atļaus, gribu atkal drīzumā braukt uz Rīgu ar kādu eksāmenu. Sirsnīgi sveicinādams Jūs un Jūsu dzīvesbiedri,

Jūsu A. Baltpurviņš.

Gaujienā 1929. g. 3. nov.

Cienījamo biedri! Mani skumdina tas, ka Jūs nu vairs nedabū ne redzēt, ne dzirdēt. Brīvajā nedēļā biju atkal Rīgā trīs dienas un mitinājos Suvorova

viesnīcā. Es atkal izturēju vienu eksāmenu ministrijā. Soreiz eksaminēja Kārklīņš un asistēja Cuibe (komisijas priekšnieks) un Grauds (kom. sekretārs). Zeiferts esot saslīmis. Tā kā arī turpmāk gribu likt eksāmenus paātrinātā kārtā (komisijas likvidēšot ar 15. janvāri), tad «Latvju Grāmatai» gan būs jāpagaida, kamēr es daudz maz eksāmenus nokārtoju. Štāls man piesūtījis savu jauno grāmatu «Audzināšana ģimenē un skolā» un laikam gaidīs arī atsaukšmi, bet pašlaik es negribu nekā darīt, kam nebūtu tiešs sakars ar tiem priekšmetiem, par kuriem man vēl jāeksaminējas. Ja Jums gadītos apskatam kādas grāmatas, kam sakars ar valodniecību, seno grieķu un romiešu vai vēlāko Vakareiropas literatūru, vai par stila jautājumiem, tad labprāt gribētu ko darīt, jo tās vēl man jāstudē. Reizēm gan man liekas, ka aplamība ir visa mana cīņa ar eksāmeniem: redze ir kļuvusi stipri vāja, varbūt ilgāk par pāra gadiem negribēsies iet arī par skolotāju, ka savus pēdējos spēkus es varētu lietderīgāk izmantot rakstniecībā; bet iesāktā ceļā apstāties vai griezties citā ceļā — arī šķiet neveikli, vismaz tikmēr, kamēr šinī ceļā nav nepārvaramu vai grūti pārvaramu šķēršļu, šķiet neveikli to pamest. Var būt, ka tiksīmies ziemas svētku brīvlaikā.

Sirsnīgi sveicinādams Jūs un Jūsu cienījamo dzīves biedri,

Jūsu A. Baltpurviņš.

Alūksnē 31. dec.

Cienījamais Egles kungs! Nupat saņēmu Jūsu vēstuli. No sirds pateicos par labi domātiem aizrādījumiem. Būšu uzmanīgs. Bet man ir arī savi iebildumi. Jūsu vēstuli man pienesa kāds kolēģis, sastapdams mani šai labošanas darbā, un brīdināja

apmēram tāpat kā Jūs, pieminēdams, ka tāmlīdzīgu padarīšanu pārmetot Janševskim. Savam kolēģim es atbildēju, ka nerakstu kritiķiem un literatūrvēsturniekiem; tie, ja grib, var salīdzināt un spriest pēc saviem ieskatiem, bet ka, pēc manām domām, ne tikai mans, bet arī lasītāju prasības līmenis ir stipri mainījies, salīdzinot ar tiem laikiem, kad mani darbi pirmo reizi parādījās atklātībā, un ka man ne tikai tiesība, bet pat pienākums, laižot tos tagad atklātībā, dot tikai piemērotu tagadnes lasītāja (ne literatūrvēsturnieka) prasībām, bet jo vairāk, rēķinoties pats ar savu sirdsapziņu, kas neatļauj maitāt lasītāja gaumi. Varbūt arī, ka manī pedagogs pārspējis dzejnieku. Varu pastāstīt raksturīgus gadījumus no pedagoga dzīves. Attīstot skolā labu gaumi, mēs nevaram piekrist Poruka Pērļu zvejnieka garajiem prātojumiem, bet galvenais, kad prasu, kur pēc viņu domām stāsts būtu īstenībā bijis jābeidz, atbilde gandrīz vienbalsīga: «... Tur, kur Ansis paliek stāvot zem loga...» Tālākais vairs neliekas dabīgs un pārdzīvots, bet sadomāts, neīsts. Kādā augstākā klasē reiz uzdevu rakstiski atstāstīt Blaumaņa «Indrānu» saturu. Viens puisis to bija izdarījis vienā pusloksne, un tik koncentrēts, protams, labs, izjusts un izprasts atstāsts atstāja lasot stiprāku iespaidu nekā pats oriģināls. Vēl šinī ziemā diktātam izvēlējos Zeiferta «Tēlnieku» (Bāru bērnos). Lai tiktu kaut cik tālāk ar saturu, izlaidu teikumus, kas likās mazāk svarīgi. Kad atskanēja zvans, bērni bij tā ieinteresēti, ka visi palika sēdot vietās un lūdza, lai izlasu līdz beigām. — Es negribu teikt, ka Zeifertam šis stāstiņš nebūtu diezgan koncentrēts, ka tur būtu kaut kas lieks, bet, lasot to pašu saīsinātā un pilnīgā veidā, es pārlicinājos arī citās klasēs, ka iespaids stiprāks no stingrāk koncentrētā nekā no pilnīgā teksta. Vingrinātai gāmei viens lieks vārds, bez kura arī var iztikt, ir

liels traucējums. Tāpat traucējums ir, ja lasītājs nojauš, ka tās pašas domas var izteikt vienkāršākiem vārdiem, nekā tas darīts. Visus šos savus novērojumus un piedzīvojumus atstāt neievērotus, paša darbos neievērot — es nevaru. Es atceros, ka kādreiz jau Blaumanis (personīgi) pārmeta man mākslotību stilā. Toreiz es tā nespēju saprast, kur un kā viņš to domā, bet tagad es to skaidri redzu un saprotu, kur tā radusies, cenšoties izteikties izmeklēti skanīgiem vārdiem, un nevaru grēkot otrreiz apzinīgi, kur reiz grēkojis neapzinīgi.

Ar mīļu sveicienu

Jūsu A. *Baltpurviņš*.

A. g. Egles kgs. Man likās grūti par šo grāmatu ko rakstīt, bet arī gribējās rakstīt, tādēļ Jums neatbildēju uz pirmo vēstuli. Pateicos par uzmudinājumu un piedodiet, ka mana «atsauksme» iznākusi tik gara. Par tām vēstulēm sen būtu uzrakstījis, bet man pazudusi prof. Spekes vēstures grāmata. Vai nevariet man at-sūtīt? Darba gan man bezgala daudz. Bez tam paš-laik pie mums stipri slimo ar gripu. Es gan pagaidām tuos kājās.

Mīli sveicinot,

Jūsu A. *Baltpurviņš*.

[1929. g.]

Cienījamo biedri! Dievs mani nosodījis ar tādu ni-ķīgu jaunkundzi, ko sauc par Influenci jeb Gripi. Nu jau pusotras nedēļas, kopš neesmu kājas izspēris no savas istabas. Ja iznāks spēks un «vaļa», par šo «stipro milestību» būs jāuzraksta kāds jauks stāsts, jo garastāvoklis, nekatoties uz ciešanām, ir diezgan

labs. Kādas dienas trīs jau mēģinu mājā šo to strādāt: uzrakstīju par jaunu pēc atmiņām kādu skici, kuras manuskriptu nevarēju sadzīt. Tagad viņu nodrukāšu papriekš mūsu pašu «Malienas Ziņās» un tad — krājumā. Nomocīju nu reiz arī atsauksmi par mūsu gramatikām, kas prasīja ārkārtīgu piespiešanos, jo apspriežamās gramatikās ir diezgan daudz negatīva, kas taisni kaitina, bet es nu gan centos visiem spēkiem dzeloņus tīt vatē, kas arī par iemeslu tam, ka pāra reizes bij pat jāpārraksta.

Visu labu.

Jūsu A. *Baltpurviņš*.

SADARBĪBA AR ANSI GULBI

Tolaik es biju vēl gluži jauns, maz pazīstams skolotājs savā dzimtajā Druvienā, kad sākās mana sazināšanās un tuvākā pazišanās ar Ansi Gulbi (1873—1936), rakstnieku un grāmatizdevēju Pēterpili, kas ar saviem rakstiem un vērtīgu grāmatu izdevumiem bija iekarojis plašu popularitāti. Meklējumi pedagogijā, kas mani bija pārņēmuši skolas darbā, visas manas domas un jaunekļa aizrautību bija pievirzījuši galvenām kārtām trim pedagogisku uzskatu popularizētājiem: Aleksandram Daugem, Ļevam Tolstojam un Nikolajam Čehovam. Īpaši pirmie divi no tiem aizņēma tik cieši manu ceļšanos padarīt skolotāja vienmuļo ikdienu kaut cik dzīvāku, lauzt veco rutīnu. Manas domas sevišķi pievērsās Aleksandra Dages rakstiem.

Bet, tā kā viņš lielu daļu savu rakstu publicēja krievu valodā, krievu pedagogiskos izdevumos, tad mums, skolotājiem, ļoti gribējās, lai tie būtu lasāmi arī latviešu valodā. Tāpēc aizrakstiju Daugem un lūdzu viņu publicēt šos rakstus arī latviski, it īpaši aizrādīdams uz grāmatu «Māksla un jaunrade audzināšanā» (Iskusstvo i tvorčestvo v vospitaņiji, 1911), kas tikko bija iznākusi. Un ne jau tāpēc, ka latviešu skolotājs neprastu krieviski, bet gan tāpēc, ka tādus rakstus derētu izplatīt plašāk.

Dauge bija par to iepriecināts. Nelaime tikai tā, ka pašam viņam esot tik pilnas rokas ar darbiem, ka

pie vecajiem neesot iespējams vairs ilgi kavēties un tos pārstrādāt. Bet viņš varētu gan pārbaudīt, rediģēt manu tulkojumu, lai tas būtu autentisks, ja es uzņemtos šo rakstu tulkošanu. Sprotams, tas man divreiz nebija jāsaka. Kaut arī tādu iznākumu nebiju domājis un cerējis vēstuli rakstot, tomēr ķeros tūlīņ pie darba. Dauge tolaik vasarās palaikam uzturējās arī Rīgas jūrmalā, kur satikāmieš personīgi.

Domājot par šī darba izdevēju, mēs abi vienprātīgi nonācām pie A. Gulbja Pēterpilī, kurš labprāt solīja grāmatu izdot. Ar to sākās mana tuvākā sadarbība ar Ansi Gulbi, kas turpinājās līdz pat viņa nāvei (1936). Tātad vairāk nekā 25 gadus. Tikai uz īsu laiku to pārtrauca pirmais pasaules karš, kas ar pašu pirmo dienu aizrāva mani kaujas laukos. Grāmatu līdz tam biju jau sagatavojis, Dauge to izrediģēja, kāds gabals parādījās arī žurnālā «Domas» (Veidošanās spējas attīstība pie bērniem, 1913), tā tika nodota arī Gulbim un uz spiestuvi, taču iespiest to vairs nepaspēja. Tikai pēc kara, buržuāziskās Latvijas laikā, liela tās daļa ietilpa Dauges kopotos rakstos, ko izdeva O. Jēpe Cēsīs. (Gulbis izraudzījās sev citus Aleksandra Dauges rakstus, kam ar šo pirmo grāmatu, kas bija domāta «Universālajai Bibliotēkai», bet kara apstākļu dēļ bija paputējusi un zaudējusi arī savu kādreizējo aktualitāti, nebija vairs nekāda tieša sakara.)

Pēc pirmā pasaules kara Gulbis pamazām piesaistīja mani un manu brāli Rūdolfu savam apgādam tik cieši, ka tur mani uzskatīja pilnīgi par savu cilvēku, kas nāk un iet gandrīz katru dienu, dažreiz pat vairākas reizes dienā, kārtojot literāros uzdevumus un pienākumus. Mani sīkie darbiņi literatūrvēsturē un bibliogrāfijā, Tagores tulkojumi un rediģējumi vienmēr atrada Gulbja atsaucību, tie aizgāja tautā ar viņa apgāda palīdzību daudz lielākā mērā, nekā es

būtu iedrošinājies to cerēt. Un jāteic, ka liela daļa šo darbu bija pārrunās ar Gulbi guvuši savu ierosmi.

Izdevējs Gulbis nebija sikumains. Ko uzņēmās, to paveica, ja vien kaut cik spēja. Vēl tagad pēc tik daudziem gadiem atminos, kā viņš izlēma viena vai otra autora darbu izdošanu.

Kad 1921. gadā, no Rēzeknes Rīgā iebraucis, aizgāju Kr. Barona ielā 14 pie A. Gulbja apvaicāties par Tagores «Dārznieku», ko nesen biju piesūtījis, un pabailīgi piebildu, ka vēlētos — pirms runātu par publicēšanu — tulkojumu nodot kādam no pazīstamiem dzejniekiem, piemēram, Akurateram vai Skalberm, pārskatīšanai, viņš īsi un skaidri pateica: «Nekādu redaktoru, tulkojums ir labs, un mēs viņu tūliņ iespiešim.» Un patiesi — grāmatiņu dzeltenajos vākos, kura mani tik ļoti iepriecināja kā neviena cita manis sagatavotā grāmata vēlāk, turēju rokā jau pēc dažām nedēļām. Gulbis bija izšķīries par šā darba izdošanu un, kā parasts, vairs nekavējās šo nodomu izpildīt. Arī honorārs bija solīds. Tas arī bija pirmais lielākais, ko par kādu savu darbu līdz tam biju saņēmis.

Ka Tagore, tāpat kā daudzi izcilākie un labākie rakstnieki pasaules literatūrā, viņam nebija sveši, par to varēja pārliecināties tālākās sarunās. Viņš runāja ne vien par atsevišķiem darbiem, bet bija ar mieru laist klajā arī lielāku vai mazāku rakstu izlasi, kas vēlāk tā arī notika.

Mūsu un pasaules rakstniecības pazīšana un pārziņāšana izcēla viņu starp pārējiem izdevējiem jau viņa darba pirmajā posmā — priekš pirmā pasaules kara. Tāpēc viņš varēja uzņemt programmā labāko, ievērojot daudzpusību un dažādību. Viņš izdeva autorus, kuri plašākām aprindām liktos pat gluži sveši, ja vien šo autoru darbi novērtējami kā mākslas darbi. Atceros viņa vēstules manam brālim Rūdfam, Gulbja labam un tuvam draugam. Gulbis droši un skaidri pateica

savus uzskatus par Pēteri Altenbergu, ko bralis piedāvāja «Universālajai Bibliotēkai». Bez kādiem aplinkiem šī atbilde runāja par labu austriešu rakstniekiem.

Gulbim nekad netrūka ierosmes savam izdevēja darbam. Atstājot pie malas lielos pasākumus — «Universālo Bibliotēku», kopotus rakstus, Konversācijas vārdnīcu, — man tuvāk jāatzīmē tikai kāds no mazākiem pasākumiem, kura vadība tika nodota manās un mana brāļa rokās. Tas bija žurnāls «Latvju Grāmata» (1922—1931). Pirmos piecus gadus par tā izdevēju gan skaitījās latviešu grāmatizdevēju un tirgotāju biedrība, taču žurnāla izdošanas ierosme, noorganizēšana un ievadišana tautā pieder Ansim Gulbim. Tas bija 1922. gada sākumā, kad Gulbis kādreiz izteica man savu priekšlikumu uzņemties gluži jauna žurnāla vadīšanu, tāda žurnāla vadīšanu, kurā daiļliteratūras nemaz nebūtu, bet kas būtu veltīts tikai grāmatniecībai un kritikai. Jau sen viņš domājot par tādu izdevumu, kādi esot lielajām tautām. Mūsu grāmatniecība tik strauji pieņemoties, ka arī latviešiem tāds izdevums vajadzīgs. Savā laikā viņš par redaktoru gribējis aicināt dzejnieku Frici Bārdu, kas viņam licies tādām darbam piemērots, bet šis nodoms sakarā ar karu un Bārdas nāvi neesot piepildījies, tagad viņš žurnāla vadību, ja es viens neuzņemoties, nododot mums abiem ar brāli. Pasmīnēdams viņš vēl piebilda, ka mūsējās esot labākās un drošākās rokas, kurās viņš varot nodot šāda izdevuma vadību. Pēc formalitāšu nokārtošanas mēs septembrī tad varējām arī jau izlaist žurnāla pirmo numuru, par kuru visvairāk priecājās pats Gulbis. Apgādā viņš cilāja pirmo burtiņu un rādīja katram, kam pie viņa pagadījās iegriezties, priecājās un vēlējās, lai arī citi darītu to pašu. Sākumā interesējās arī par katru turpmāko numuru jau pirms iespiešanas, apvaicādamies, kādi raksti pa-

redzēti, un arī pats deva rakstus, kad bija radusies izdevība ko uzrakstīt.

Es labi sastrādāju arī ar citiem izdevējiem, devu vienu otru darbu arī viņiem, piemēram, Jānim Rauskam, Jānim Rozem, Jānim Rapam, Kārlim Rasiņam u. c. Ar Oskaru Jēpi, pie kura vairākus gadus viņa bibliotēkā un izdevniecībā tieši kalpoju, visu laiku, līdz pat viņa nāvei (1951. g.), paliku labās, draudzīgās attiecībās. Bet Ansis Gulbis bija un palika pats pirmais un svarīgākais manā literārā darbā, kas iespējami pilnīgi ļāva laist tautā manu iemīļoto bengāļu autoru Rabindranatu Tagori.

Kad mana neveselība (1931—1933) prasīja daudz līdzekļu, kamēr tiku atkal uz kājām un varēju strādāt, Ansis Gulbis bija viens no tiem, kas mani atbalstīja gan ar naudu, gan ar tādiem darbiem (piemēram, T. Zeiferta piemiņas rakstu krājumu sastādīšanu, T. Zeiferta Rakstniecības vēstures rediģēšanu u. c.), ko, gultā gulēdams, varēju paveikt. Viņš ieradās pie manis arī Biķernieku sanatorijā, kur ārstējos, gādīgi apvaicādāmieš, vai nav kas vajadzīgs, kā veicas ar atveseļošanos.

Kas Gulbis bija Rainim un Aspazijai, to vislabāk zina tikai šie divi lielie dzejnieki paši. Viņš par šiem dzejniekiem rūpējās ik uz soļa.

It sevišķi smags Gulbim bija 1925. gads. Raiņa dzimšanas 60 gadu jubilejas gads. Pasāktais 10 sējumu lielais dzejnieka darbu izdevums prasīja ne vien daudz rūpju, uzmanības un pūļu tīri tehniskā ziņā, bet tas prasīja arī milzu summu ieguldīšanu, un nevarēja cerēt, ka tas ātri atmaksāsies. Gulbis tomēr nebaidījās riskēt un pielika visus spēkus, lai Raiņa rakstu izdevums uz jubilejas dienu būtu gatavs. Kā šodien atceros, ar kādu pacilātību Ansis Gulbis lielajā jubilejas sarīkojumā Konservatorijas zālē pienesā un pasniedza

Rainim viņa darbu 10 greznus sējumus. Kā izdevēja, tā autora acīs iemirdzējās prieka asaras.

Tā paša gada beigās iekrita vēl otra sešdesmitgadnieka sumināšana. Tas bija literatūrvēsturnieks Teodors Zeiferts, kas Gulbi bija iepriecinājis ar sava lielā darba — Latviešu rakstniecības vēstures nobeigšanu. Gulbis sen bija kārojis pēc tāda darba, tādēļ, lai cik grūti tas nācās, steidza iespiest lielā darba trešo daļu. Un atkal visas trīs vēstures daļas greznā ārējā apdarē T. Zeiferta jubilejas sarikojumā tai pašā Konservatorijas zālē viņš varēja ar sevišķu lepnumu pasniegt autoram. Šādu darbu Gulbja izdevniecības sarakstā nav mazums. Tie visi vairāk vai mazāk raksturo viņu kā radošu apgādnieku, kā kultūras darbinieku, kam vieta latviešu kultūras vēsturē.

Neatlaidīgā cenšanās vest galā katru jaunu labu pasākumu grāmatniecībā bija Gulbja vērtīgākā rakstura īpašība. Kā no tolaik iznākušiem izdevumiem redzams, tā tas bijis Pēterpilī ar latviešu rakstnieku (Pērsieša, Pumpura, Aspazijas u. c.) kopotiem rakstiem vai kopotiem tulkojumiem (Gētes), tā tas vēlāk ar «Universālo Bibliotēku», Konversācijas vārdnīcu un citiem izdevumiem. Gulbis bijis allaž jaunu ceļu lauzējs un gājējs, rakstniecības un grāmatniecības kultūras cēlējs.

Kad Ansis Gulbis 1936. gada februārī nomira, pie viņa zārka dzīvoklī turpat Kr. Barona ielā 14, kur ilgus gadus bija noritējis viņa intensīvais, ražīgais kultūras darbs, lielā skaitā pulcējās atvadīties mūziķi un operdziedātāji, aktieri un dzejnieki: Ādolfs Kaktiņš, Milda Brehmane-Štengele, Herta Lūse, Emīlis Mauriņš, Jānis Zālītis, Eduards Smiļģis, Felicita Ertnerē, Emīlija Viesture, Aspazija, Rūdolfs Bērziņš, Jānis Medenis, Jānis Jaunsudrabiņš, Alberts Prande, Andrejs Upīts, mans brālis Rūdolfs un es un daudzi citi izteica pēdējos cildinājumus un atvadu vārdus.

Tas liecināja, cik cieši netaisnība bija saistīta ar latviešu tautas kultūras dzīvi un sadzīvi, kas saaukstēja viņa vairāk nekā trīsdesmit gadu ilgajā darbības laikā.

Anša Gulbja kapu grezno mākslinieka Teodora Zaļkalna veidots kapa piemineklis.

Anša Gulbja vēstules.

Ķemeros 17. jūlijā, 1913.

Cienījamais K. Egles kungs!

Pagodinot Jums ziņot, ka esmu no A. Daugēka ieguvis izdošanas tiesības uz viņa grāmatu — *Iskusstvo i Tvorčestvo*. Pēc mūsu vienošanās autors uzņemas arī sarakstīt ievadu latviešu izdevumam un rediģēt Jūsu tulkojumu.

Kas attiecas uz Jums kā tulkotāju, tad man ar nožēlošanu jāziņo, ka varu Jums maksāt ne vairāk kā 10 rub. par drukas loksni, jo autoram man jāmaksā 200 rub. liels honorārs.

Esat tik laipni un man paziņojat, vai varu priekš Jūsu brāļa kunga to honorāra daļu, kas man par Altenbergu vēl maksājama, sūtīt uz Jūsu adresi.

Augstcienībā

[A. Gulbis].

Ļoti cien. K. Egles kgs!

Nosūtu Jums dažus jaunus «U[niversālās] B[ibliotēkas]» Nr. (iztrūkst vēl Garlībs Merķelis) un lūdzu uzrakstīt aizrādījumu avīzēm. Būšu Jums ļoti pateicīgs.

Jūsu padevēģis

A. Gulbis.

24. XI 1923.

Patlaban saņemta caur «Letu» telegramma no Londonas, ka vakar uzvesta Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» ar lieliem panākumiem, jūsmīgām ovācijām.

23. V 925.

A. Gulbis.

Rīgā 14. martā 1928. g.

Ļoti cien.

K. Egles kgs!

Esat tik labi un uzrakstiet sludinājuma tekstu par romānu «Gora». Lūdzu nodot rīt priekš pusdienas.

Augstcienībā

A. Gulbis.

Augsti godātam

Rakstniekam Kārlim Egles kungam.

Mana sirsnīgākā pateicība par skaisto balvu manā 60 gadu dzimšanas dienā un 30 gadu darba atceres svētkos.

Dziļā padevībā

A. Gulbis.

Rīgā 20. decembrī

1933. g.

PAR VILI PLŪDONI

Ar Vili Plūdoni (1874—1940) — šo latviešu dzejas lielmeistaru — esmu ticies, apmainījies domām un sadarbojies gadu desmitiem ilgi gan sabiedrībā, gan viņa mājās Pārdaugavā, Jelgavas gatvē 33a.

Atmiņā pavīd daži momenti, kas rāda viņu kā cilvēku un kā mākslinieku, kā savdabīgu personību.

Vilis Plūdons (Viņš kategoriski bija pret sava uzvārda rakstību nominatīvā pēdējā balsienā ar i, pret ko viņš asi protestēja pat presē.) pilnīgi apzinājās savas dzejas vareno iedarbību, spēku un vērtību latviešu literatūrā un to arī neslēpa. Kad 1922. gadā aicināju arī viņu dot autobiogrāfiju krājumam «Atziņas», viņš aicinājumu noraidīja, lepnā pašapziņā paziņodams, ka «esmu komēta, kam sava paša orbīta», un viņš nevēloties būt kopā ar citiem, kas nav viņa cieņīgi. Ja Saulietis atteicās dot autobiogrāfiju tāpēc, ka «Atziņās» reprezentēšoties arī tādi, ar kuriem kā uzskatu pretiniekiem pa kreisi un pa labi viņš nevēloties atrasties kopā, un arī šie viņa pretinieki varbūt negribēšot viņu redzēt sev blakus, tad Plūdonim bija cits, varētu teikt, savs pārākuma motīvs, kas viņu atturēja no piedalīšanās autobiogrāfiju krājumā. Jo spilgti tāda pati īpašība izpaudās arī polemikās, gan retās, kas Plūdonim sanāca ar kādu rakstnieku, piemēram, polemikā ar Pāvilu Rozīti. Kad avīze «Latvijas Vēstnesis» 1921. gadā polemiku pārtrauca un redakcija vairs neuzņēma tālāko strīdu, Plūdons savu

pēdējo vārdu ievietoja turpat sludinājumu daļā, protams, pret attiecīgu sludinājuma samaksu. Kad viņam ieminējos, vai literārā kritika un literatūrvēsture neuzskatīs to par pārāk lielu, nepamatotu patmīlību, viņš uzsvēra: «Na, es būtu pārāk naivs, ja savas domas un jūtas sāktu pakļaut tādiem acumirkļa vērtējumiem.»

Protams, Plūdons kā dzejnieks bija pārāks par Pāvilu Rozīti, tomēr rakstnieku autobiogrāfiju likteni nevarēja taču izšķirt tādi motīvi. Autobiogrāfiju vērtība un nozīme atklājās pavisam no citas puses. Vēlāk to atzina arī pats Plūdons, kad ar «Atziņu» saturu bija iepazinies. Vēl vairāk — viņš nožēloja, ka aicinājumam nav atsaucies un autobiogrāfiju nav devis. Cik daudz nozīmīga un vērtīga viņš būtu varējis par sevi pateikt sev un citiem par prieku vai sirdēstiem, tā viņš atzinās, cik daudz laba un jauna viņš ieraugot rakstnieku pašatziņās — gan pārdzīvojumu, gan jaunrades atklāsmēs. Bet tas bija par vēlu, un dzīves steigā viņš laikam netika gan nekā plašāk uzrakstījis par sevi pašu.

Ar manu brāli Rūdolfu un mani Plūdoni jau pirms pirmā pasaules kara, ap 1913. gadu, it īpaši satuvināja Ļermontova dzeja. To ievadīja maza priekšspēle. Plūdons 1913. gadā laida klajā plašu tulkotās dzejas antoloģiju «Modērnā vācu lirika» — pirmo tādu latviešu valodā. Viņš pats bija tulkojis un apkopojis labāko un vērtīgāko no vācu jaunākās lirikas, atdzejošanas darbā ielikdams daudz radoša prieka un meistarības, sagādādams dzejas cienītājiem lielu estētisku baudu un gara rosmi.

Bet atsauksmes par šo lielo darbu bija diezgan retas un atturīgas. Tikai mans brālis Rūdolfs sniedza sevišķi plašu, samērā dziļu, jauneklīgas drosmes pilnu literatūrvēsturisku un teorētisku dzejas analīzi, tulkojuma meistarības izpratni un novērtējumu žurnālā

«Druva». Plūdons par to bija sajūsmināts, saskatīja un atzina brālim lielus literārus dotumus un vēlējās ar viņu sadarboties dzejas un literatūrzinātnes laukā. It sevišķi dzejas laukā.

Plūdons bija dedzīgs Ļermontova mūzas cienītājs un atzinējs. Viņam tūlī radās doma tuvināt šo dzeju latviešu lasītājiem. Brālis ap to laiku bija jau publicējis dažus tulkojumus, un tā viņiem abiem radās nodoms sagatavot un izdot Ļermontova darbu plašāku izlasi, kur kaut kas prozā būtu arī man tulkojams. Ansis Gulbis labprāt bija ar mieru «Rakstus» izdot. Bet pirmais pasaules karš visus plānus izjauca, un tā šis nodoms palika nerealizēts, līdz kamēr brālis Rūdolfis to paveica tikai Padomju Latvijas laikā, kad Plūdoņa vairs nebija dzīvo vidū. Šai izdevumā ir arī Plūdoņa tulkojumi, kā tas sākumā bija paredzēts.

Plūdons ļoti mīlēja daiļlasīšanu, mīlēja pats daiļlasīt (deklamēt) un labprāt klausījās citu daiļlasīšanā. Lai šos pasākumus paveicinātu arī jaunatnē, viņš pat sarakstīja un izdeva tādu kā rokasgrāmatu par šo jautājumu — «Deklamācija jeb daiļlasīšana. Pirmais mēģinājums īsā pamācībā par daiļlasīšanu latviešu valodā. Skolām un literāriskiem vakariem». Grāmatai bija labi panākumi, tā veicināja labu dzejas un prozas skandēšanas iemaņu izkopšanu, estētiskās kultūras izkopšanu.

Ar savu dzejoļu lasīšanu dzejnieks uzstājās ne vien atklātībā, sarīkojumos, bet arī nepalaida garām nevienu izdevīgu gadījumu, kur varēja noskandēt savas muzikālās un gleznainās vārsmas. Bija interesanti un patīkami vērot viņu un noklausīties jaunu dzejoli vai pat poēmu viņa paša lasījumā. Kad nodibinājās un sāka iznākt žurnāli «Daugava» un «Piesaule», Plūdons puspajokam, pusnopietni piedāvāja vienus un tos pašus dzejoļus tam, kurš vairāk maksās. Kad

«Daugavas» izdevniecība «a/s Valters un Rapa» bija piesolījusi paaugstinātu maksu par katru dzejas rindu, t. i., augstāku honorāru nekā citiem autoriem, Plūdons ar to neapmierinājās, bet apvaicājās «Piesaulē» izdevējam Jānim Rozem (šo žurnālu rediģēja Kārlis Skalbe), vai viņš ņemtu dzejoļus un cik maksātu par rindu. Gadījos tajā brīdī klāt, kad Roze atbildēja: «Maksāšu divreiz vairāk kā citi.» Tā kāds no Plūdoņa dzejoļiem — gan ne sevišķi spēcīgā teiku balāde «Nira» vienā laikā ar «Daugavā» iespiestajiem pašā sākumā iekļuva arī konkurenta žurnālā «Piesaulē» (1928. gada 2. numurā). Bet Plūdons arī šo gadījumu izmantoja daillasišanai un mums ar Rozi turpat veikalā, kur grozījās pircēji, noskandēja veselu virkni savu jaunāko dzejoļu. Tikai «Piesaulē» tie nevarēja parādīties, jo Plūdons ar paša sastādītām mācību grāmatām, dzejoļu krājumiem un citiem izdevumiem bija saistīts ar «a/s Valters un Rapa» izdevniecību, un viņam tāpēc bija jāpieturas pie žurnāla «Daugava». To viņš atklāti arī pateica.

It sevišķi priecīgs Plūdons bija, kad viņu mājās apciemoja paziņa vai draugs. Tad stundām ilgi bija jānoklausās dzejnieka jaunākās vārsmas, kas runāja ne vien par izcilu dzejas meistarību, bet arī par iekļūtu lasītāju. Tādās reizēs, mazliet aizbildinājies, viņš iegāja otrā istabā un iznāca no turienes ar lielu, biezu, kontu grāmatai līdzīgu foliantu rokā, kurā desmitiem lappušu no vietas Plūdoņa skaistajā rokrakstā bija pierakstītas ar viņa jaunākiem sacerējumiem dzejā. Bija tur patiesi brīnumi, jaukas, gleznainas un muzikālas, dziļi izjustas vārsmas, kas saviļņoja klausītāja sirdi un prātu. Bet bija arī tādas, ko varēja uzrakstīt ikviens daudz maz sentimentāli noskaņots, dzejošanā ievingrinājies cilvēks. Tanīs rindās nebija ne Plūdoņa dinamiskā spēka, ne muzikalitātes, kā to kādreiz viņam teicu. Tomēr dažus arī no tādiem dze-

joļiem Plūdons pats vērtēja augstu, nepiekrītot citu spriedumam, lai gan viņš katrā ziņā vēlējās dzirdēt klausītāja iespaidus un vērtējumus. Bet, ja dzejnieks noskandēja tādas specīgas, virtuozas rindas, kādas ir balādiskais dziedājums «Ziedonpērkons», tad bija jāatzīst, ka uz klausītāju runā vienreizīgs, izcils meistars.

Pār jūru nāk Pērkons,
Vējzirgā jādams,
Rūkdams,
Dūkdams,
Padimdinādams,
Pātagu zelta
Pavicinādams,
Ļautiņiem acis
Apžilbinādams,
Melnzilu mēteļi
Paplivinādams,
Saulītei baltajai
Daiļseju klādams.

Ne vienu reizi vien viņš man to noskandēja, kad viņu apmeklēja mājās, jo bija par šo balādisko dzejojumu un tā saturu ļoti atzinīgi izteicies.

Citreiz gadījās novērot tādu idilli: Plūdonim pie mājas bija mazs dārzs ar dažiem augļu kokiem, sakņu dobēm, mazām zālainām apmalēm, tas no ielas puses ar savu zaļumu vasarās aizsedza nelielo mājiņu; dzejnieks pats ar grāmatu rokā cēli staigāja pa dārza mazo taciņu no viena gala uz otru, tērpies izejamā uzvalkā, ar krāšņu mākslinieka kaklasaiti, baltu panamas platmali galvā, kādu viņu redzam uz vairākām ģimētnēm, — staigāja un patētiski deklamēja savas jaunākās dzejas. Pa dārza zālaini turpat ganījās viņu gotiņa. Tā viss dārziņa skats — īsta pievilcīga idille. Tādām pastaigām pa dārzu var attiecināt arī kādu viņa dzejoli «Man tik pa dārzu staigāt».

1922. gadā, kad abi ar brāli Rūdolfu, kas bija no

Leņingradas pārbraucis mājās, apmeklējām dzejnieku, viņš pārcilāja un nodeklamēja visus pēdējā laikā uzrakstītos — gan īsākus, gan garākus dzejoļus. Starp tiem arī leģendu «Ciprese-sērūle», kas atstāja lielu iespaidu. Pāris reižu šādu apmeklējumu reizēs viņš deklamēja arī fragmentus no «Pasakas par vilku», kas sarakstīta Stolipina reakcijas laikā un simbolizē revolucionāru — meža brāļu ciešanas un vajāšanas, kā viņš pats izteicās. Pasaku viņš pats vērtēja augstu kā daiļprozas darbu un kā sabiedrisko noskaņu izteicēju simboliskā ietērpā.

Lai par ko mums satiekoties bija runa, galā tomēr arvien nonācām atkal pie dzejas. Tā reiz 1932. gada maijā sagadījāmies Rīgas pilsētas valdē pie kases. Plūdons vispirms vēlīgi apvaičājās, kā klājoties, galvenais, kā ar veselību.

«Labi,» atbildēju, lai gan slimība galīgi vēl nebija pārvarēta.

Un kā viņam?

«Nu tā, kā kuro brīdī,» Plūdons noteica. Turpinot atkal darbu, jo dzīve prasot savu.

Vai es rakstīšot atkal tālāk savas piezīmes par Meranu, par Itāliju «Atpūtā»?

«Laikam gan ne,» atbildēju, «jo «Atpūta» ir peļņas žurnāls, kas tiecas pēc dažādības un vienu tēmu ilgi atkārtot nemēdz.»

Pabrīnos, ka viņš — Plūdons ieskatījies pat manās mazajās piezīmēs.

«Jā,» Plūdons atbild, «brīžam arī šo to palasu.»

Tad viņš pievirzās tuvāk un paklusi ieminas: esot nomiris kolēģis Aizkrauklis. Citi darba biedri uzdevuši Plūdonim, lai sacerot aizgājēja vainaga lentei kādu pantu. Viņš te uzmetis divus — un abus man turpat pats nolasa.

«Man otrais pants patīk labāk,» saku.

Tas skan:

Visas dienas man zināmas,
Darbiņā ejamas,
Viena vien nezināma,
Pie dieviņa ejamā.

Plūdons nopriecājas. Arī viņam pašam tā liekoties labāka.

Plūdons mani vēl gabaliņu pavadīja, un tā šķirā-
mies.

ATMIŅU DZIRKSTIS PAR JĀNI JAUNSUDRABIŅU

Spilgtu dabas ainu Jaunsudrabiņš uzbur savā dzejolī «Kā sniegi kalnu galotnēs».

«Es nemīlu abstraktu, tukšu frāzi,» kādā sarunā viņš man izteicās. «Turos pie konkrētiem tēliem, pie dzīviem cilvēkiem un cenšos tos zīmēt tā, lai skaidri būtu saskatāma un atšķirama katra līnija, katra kroka, nokrāsa, atēna. Nekas manos darbos nav izdomāts.»

Kādreiz kā bikls jauneklis ar Jāni Jaunsudrabiņu (1877—1962) personīgi iepazinās viņa paša dzīvoklī Rīgā, Cēsu ielā. Tas notika 1906. gadā.

Priekšistabiņā, diezgan šaurā, patumšā, viņš bija iekārtojis savu gleznu nelielu izstādi un par lētu maksu aicinājis to apskatīt tos, kas interesējās par mākslu. Viņa stāstus un dzejas biju jau iepazinis, tāpēc labprāt uzmeklēju viņa dzīvokli, lai iepazītos arī ar viņa gleznu izstādi, jo dzīvoju turpat netālu. Ierados izstādē tādā brīdī pirms pusdienas, kad tur bija tikai viens apmeklētājs.

Mani saņēma un ar gleznu klāstu iepazīstināja pats Jaunsudrabiņš — vienkāršs, vēlīgs. Runājām arī par rakstniecību, apjautājās, vai es arī ko neko rakstot. Kaut gan es jau biju iesūtījis šo to vienam vai otram periodiskam izdevumam un «Zobgala kalendāriem», tomēr to noklusēju. Saruna iznāca īsa.

Cita aina. Atceros nelielu sanāksmi. Jaunsudrabiņam vispār netikās uzstāties kā runātājam, taču dažu savu sacerējumu viņš labprāt nolasīja draugiem vai paziņām. Un toreiz tas bija tēlojums par kokiem.

Lieli un mazi, slaiki un sīki, vienkārši — autora stāstījumā klausītāju iztēlē tie notēlojās kā dzīvas būtnes, kas dabas plašajā panorāmā dzīvo savu īpatnēju dzīvi līdztekus cilvēkiem. Malkas pagale vai žaģars ir nedzīvs, auksts, bet aizdegts tas atmirdz gaišās liesmās un pārveidojas vai pārveido ko citu cilvēka labā.

Jaunsudrabiņš to notēloja tik vienkārši un sirsnīgi, silti, ka varēja klausīties ar visdzīvāko interesi. Un ne vien izteiksme, stila vienkāršība, bet arī viņš pats, tolaik vēl ar kuplu bārdu, kāds viņš pazīstams tā laika fotouzņēmumos, šķita kā vienkāršības iemiesojums.

Runājot par mežu, par kokiem, man jāpiebilst, ka Jaunsudrabiņš malku nekad neveda ar zirgu. Vienalga, malku vai kādus lietas kokus no meža viņš savilka pats ar rateļiem vai ragaviņām vai arī sanesa tāpat uz pleca. Pats Ropažos reiz gadījās tādā brīdī, kad Jaunsudrabiņš nāca no meža ar prāvu koka gabalu uz pleca. Kad ieprasījās: kur tad zirgs, — viņš atbildēja, ka zirga viņam nekad neesot bijis. Un, kas būs lasījis žurnālā «Karogs» viņa «Es stāstu savai sievai», tas zinās arī to, ka, no Ropažiem aizejot līdzī kara bēgļu straumei, Jaunsudrabiņš, lai cik grūti, pats vilcis rateļus, nevis izmantojis zirga pajūgu.

Savu «Balto grāmatu» Jaunsudrabiņš uzskatīja ne vien par literāru darbu, bet arī par dokumentu, kas jo gaiši runā par viņa trūkumpilno bērnību un zēna gadiem.

Kad viņš sācis mēģināties rakstniecībā, kā pats man par to stāstīja, viņam nebijis pat ar ko papīru

nopirkt. Tāpēc bieži vien nācies rakstīt uz kaut kādām papīra strēmelēm. No šīs paražas viņš pilnībā neesot varējis atbrīvoties visu mūžu, arī tad, kad trūkuma vairs nemanījis.

To Jaunsudrabiņš jo sevišķi uzsvēra, nododams man glabāšanā starp citiem divu lielu romānu rokrakstus, kas atrodas Zinātņu akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas Misiņa latviešu literatūras nodaļas rokrakstu sektora krājumos.

Romāna «Jaunsaimnieks un velns» pirmraksts uzrakstīts vienkārši ar zīmuli uz dažādu, visvairāk viņam pašam sūtītu vēstuļu aploksnēm, kuras rūpīgi savērtas diegā un tecilveida izskatā kopš 1933. gada glabājas jau pieminētā bibliotēkā.

Otrs romāns — «Nauda» rakstīts tāpat ar zīmuli uz dažāda izmēra un dažāda labuma papīra lapelēm un strēmelēm. Tā viņam labāk paveicoties rakstīšana. «Šo pašu romānu «Nauda» uzrakstīju 99 dienās,» viņš, vēlīgi smaidīdams, stāstīja. «Ja nu tu ņemtu pretī, tāds derētu gan pieglabāt, jo diez vai kāds cits latviešu rakstnieks, kas tautā cik necik pazīstams, būs tā rīkojies, it kā savu skopulību rādīdams. Bet man jau tas kopš jaunības tā iegājies un tā paliks, taču ne jau kāda skopuma dēļ.»

Jaunsudrabiņš labprāt un ar īstu neliekuļotu prieku satikās ar visiem, kas pie viņa nāca, uzņēma tos arī pie sevis mājās. Smagajos kara gados, īpaši vācu okupācijas laikā, vairākkārt apmeklēja viņu Ropazos, kur Jaunsudrabiņš dzīvoja pats savā mājiņā kopā ar savu māti un dzīvesbiedreni Natāliju jeb — kā viņš pats dēvēja — Nati.

Bieži vien braucām abi uz Gauju, kur Jaunsudrabiņš mēdza šad tad makšķerēt. Sevišķi gaiši atmiņā palicis izbrauciens pie Gaujas, iepretim Iļķenei. Laiks pagāja ne tik daudz makšķerējot, kā runājoties par smagajiem kara laika apstākļiem un notikumiem.

Neesmu makšķernieks un tāpēc neinteresējos, kāpēc todien zivis, kā mēdz teikt, «neņēma». Pavisam niecīgs bija dažu stundu laikā gūtais loms.

Bet gadījās kaut kas tiešām interesants. Kā likās, jaunu, labāku vietu meklēdams, no lejaštes augšup nāca kāds makšķernieks, vienkāršs darba vīrs. Viņš uz brīdi apstājās un apvaicājās, kā labi ķeroties. Saņēmis atbildi, ka nav nekā laba, viņš tūdaļ sāka Jaunsudrabiņu pamācīt, kā jārikojas.

Vispirms vajagot izzināt vietas, kur zivis mīlot uzturēties, kādu ēsmu vislabāk ņemot, kurā stundā visizdevīgāk makšķerēt utt. Bet vislabāk gan lai izlasot grāmatu «Ar makšķeri», ko sarakstījis Jaunsudrabiņš, tur viss esot labi un sīki aprakstīts un izskaidrots. Šis pats to grāmatu esot tīri vai no galvas izmācījis, un tā šim arvien panākumi esot droši.

Jaunsudrabiņš uz to tā vientiesīgi atbildēja:

«Vai zin, nūdie, būs gan tad jāizlasa.»

«Katrā ziņā, katrā ziņā, to es jums no sirds ieteicu. To ir uzrakstījis labs lietpratējs,» nejaušais makšķernieks mudināja Jaunsudrabiņu un tad soļoja tālāk.

Gaidīju, ka Jaunsudrabiņš nu teiks: «Redzi, draugs, es pats jau esmu tās grāmatas autors — un tomēr nekas nelīdz, šodien nekā liela neesmu guvis.»

Bet Jaunsudrabiņš neteica neko. Tikai kad vēlīgais padomdevējs bija aizgājis, sirsnīgi nosmējās un priecājās, ka grāmata tik dziļi iegājusi tautā ar to vienkāršo patiesību, ko viņš no savas pieredzes tur ielicis.

«Tādi joki man makšķerējot šad tad pagadās, ka, mani nepazīdams, kāds pamāca ar mana paša grāmatas gudrību.»

Kad vēlīgais makšķernieks bija jau prom labu gabalu, es ieminējos:

«Kāpēc tu nevarēji pateikt, ka pats jau esi tās grāmatas autors?»

Jaunsudrabiņš atbildēja:

«Nevajag cilvēkam samaitāt ilūziju, ka viņš grib un dara otram labu.»

Šī bija viena no pēdējām reizēm, kad tikāmies. Kaut gan bijām norunājuši un cieši apņēmušies nekustēties ne no vietas, glābt, ko un kā iespējams saglābt un saglabāt, tikai nešķirties no savas tautas un zemes, lai notiek kas notikdams, tomēr iznāca citādi: kara negaisi mūs izšķīra un aizsvieda katru uz savu malu. Jaunsudrabiņš aizgāja bēgļu ceļos, es paliku Rīgā.

Gribu vēl atzīmēt, ka vācu okupācijas laikā šādās makšķernieku kopgaitās ne vienu reizi vien pārcilājām arī literārus jautājumus, runājām arī par latviešu sūro likteni. Jaunsudrabiņš ieminējās arī par kopotiem rakstiem, ko gribētu vēl pats sagatavot un pie-redzēt izdotus. Reiz taču vajagot šim karam izbeigties. Viņš bija sakārtojis savu stāstu krājumu «Dzīves šūpoles», kuru iedeva man ieskatam, varbūt radīšoties iespēja publicēt. Arī sakārtotais stāstu krājums palika pie manis.

Kad Latvijas Valsts izdevniecības direktors Pēteris Baugis bija ievadījis sarunas ar Jaunsudrabiņu par viņa kopotu rakstu izdošanu, tad sakarā ar šo padomāto darbu Jaunsudrabiņš atrakstīja man 1960. gada 19. jūnijā no Rietumvācijas vēstuli. «Mīlais draugs! Kā saulīte iespīdēja mūsu eglainē Tava vēstule, sabijusi ceļā tikai sešas diennaktis parasto 10—12 vietā. Liels paldies, un lai Tev veselība!»

Tālāk viņš raksta par savu darbu izdošanu. «Viss lai būtu, viss lai būtu vienīgi Tavā zināšanā. «Aijā» korektors ir stingri turējies laikam pie noteikuma, ka dzīvu lietvārdu jāaizstāj ar «viņš», bet nedzīvu ar «tas». Es esmu visos laikos vadījies no valodas ritma un, jauno izdevumu lasot, bieži sajūtu visai sāpīgi vienas zilbes trūkumu un otrādi. Bez tam —

nevar jau nemaldīgi nošķirot, kas dzīvs un kas nedzīvs.»

Jaunsudrabiņš bija nodomājis apciemot dzimteni. Viņš raksta:

«Sirsnīgi pateicos par aicinājumu apmeklēt dziesmu svētkus Rīgā. Būtu jau jauki pabūt ar vecajiem draugiem un jauniem kolēģām; bet esmu pēdējā gadā kļuvis tik nevarīgs uz kājām, ka aizkūstu, uzkāpjot tos 50 metrus no ezera līdz mūsu būdas durvīm. Un pie tādām izdarībām kā dokumentu kārtošana būtu jāceļo uz Bonnu. Nē, nē! Patlaban esmu saņēmis aicinājumu uz PEN kluba kongresu Diseldorfā no 24. līdz 28. jūnijam, bet arī to ceļa gabaliņu, ap nieka 200 kilometru, baidos uzņemties.»

Arī Pēterim Bauģim Jānis Jaunsudrabiņš par saviem kopotiem rakstiem vēstulē teicis, lai darbu uzticot Kārlim Eglem. «Kā viņš to izdarīs, tā būs labi.»

Un es šos vārdus uzskatu par viņa draudzības apliecinājumu.

ANTONS AUSTRINŠ

Jau pagājuši daudzi gadi, kopš Antons Austrinš (1884—1934) atdusas Meža kapos. Tikko savu piecdesmito dzimšanas dienu nosvinējis, viņš sasirga un vairs nepiecēlās. Un tā pie viņa varu kavēties tikai atmiņās.

Kad es kādreizējā O. Jēpes bibliotēkā Kr. Barona ielā 24/26, viņa veikala augšstabiņā vai vēlāk Mišņa bibliotēkā savas mazās direktora istabiņas durvīs pamanīju briļļaino seju un lielo salikušo stāvu, kas ar visu augšējo daļu stipri sakucies uz priekšu kā taustīdamies virzījās uz manu pusi (viņam bija vāja redze), man sirds allaž kļuva vieglāka un gaišāka. Zināju: tas ir draugs Antons Austrinš, mūždien dzīvespriecīgais, labvēlīgais, skaļi jautrais; nāk tāpat vienkārši pasērst, parunāties, bez kādas sevišķas vajadzības un blakus nodomiem. Gan šad un tad viņš atnesa ciemkukulim kādu savu grāmatu, kuras pēdējos gados jo sevišķi bieži izdeva viņa draugs un sēbris Jānis Roze (1878—1942), taču galvenais — viņam «gribējies pienākt tāpat patriekties, pasmieties, dzirdēt manus smieklus». Jo es, lūk, pēc viņa domām, arī smeļoties brīnum aizrautīgi un pacilājoši. Tīri kā Skanuļu lielais Kapūns, kuru viņš tik dzīvi aprakstījis savā «Puišķānā». Taču tieši Austrīņa smieklī bija aizrautīgi pacilājoši, tos varēja dzirdēt un atšķirt no citiem jau pa gabalu.

It nekas cits arī nevarētu tā iepriecināt kā šī viņa

cilvēci vienkāršā pasēršana bez sevišķas vajadzības, kāda pārāk praktiskajos laikos bija palikusi tik reta. No vecajiem rakstniekiem, kas gandrīz visi jau miruši, pie manis šad tad vēl iegriezās Teodors Zeiferts, Lautenbahs, Janševskis, Baltpurviņš, Saulietis, Skalbe, Kārlis Štrāls, Elīna Zālīte, Biruta Skujeniece, Arturs Bērziņš, Kārlis Krūza, Rihards Rudzītis un citi.

Austriņš bija viens no tiem, kas nemēdza pastāvīgi «gremdēties problēmās», prātot ar piepūstiem vaigiem, līdz kamēr paliek pliekana dūša pašam un arī klausītājiem. Viņš nemēdza gausties un zākāties, kā tas dzīvē diezgan bieži pagadās. Viņš runāja pavisam ikdienišķi, nepiespiesti, droši, dažreiz pat tik brīvi un vienkārši, it kā pasaulē nekā sarežģīta un svarīga nebūtu. Un tomēr būtu pavisam aplam, ja iedomātos, ka Austriņam tāpēc trūktu dziļāka skata cilvēkos un sadzīvē. Cik daudzreiz, pat tā īsu brīdi satiekoties un jautri mēlojot, viņš ar pāris frāzēm dziļi aiztvēra degošus dienas vai nozīmīgus mākslas un literatūras jautājumus, ieraujot pārrunās arī otru sarunu biedru. Gadījās, ka arī mēs, paši tā nemaz netikodami un nevēlēdamies, reizēm nogrimām pārļaicīgas vielas iztīrā, kas, klusībā pārdomāta un iznēsāta, laužās ar varu uz āru. Tā pēdējos gados Austriņam bieži vien domas pievērsās dzīves nozīmībai un jēgai. Bet visam tam viņam bija sava īpata pieeja.

Dzīves jēga! Jā, esot cilvēki, kas to pārprotot un pārspīlējot, pārāk daudz prātojot par šo jēgu, domāja Austriņš. Īstā jēga, viņš mēdza izteikties, esot pati dzīvotgriba, dzīvotprieks, pati dzīvība, dzīves un dzīvības izjūta kā viens skaists, varbūt pats skaistākais mūžīgās esības mirklis. Tāpēc izjust dzīvi, šo dzīvošanu pašu kā visvērtīgāko, dārgāko — esot galvenais dzīves pieņemšanas noteikums. Tā esot jāsaprot arī viņa dzejoļu krājuma «Dzīves burvība» noskaņa.

Ar Austriņu mēs pazināmies vairāk nekā 20 gadus, no kuriem pēdējie 15 gadi aizritēja sirsnīgas draudzības garā. It sevišķi pēc tam, kad biju ieprecējies Vecpiebalgā, Austriņš satikās un sarunājās ar mani kā ar «savieti». Katru grāmatu, kas viņam nāca klajā, viņš tūliņ vai pašam pirmajam atnesa man ar tādu vai citādu veltījuma ierakstu. Starp tām arī pašu pēdējo — «Aizsaule», par kuru viņš pats vairākkārt izteicās, ka tā būšot un palikšot viņa pēdējā dzejoļu grāmata. Likās, tā viņš runāja, kā savu agro aiziešanu paredzēdams.

Dzīvot grib katrs, pat no smagākās slimības katrs cer vēl atlaboties. Kad pēc operācijas viņš atkal bija mazliet atguvis redzi, viņš bija ļoti priecīgs, gluži kā bērns, kas stāv savas jaunās dzīves sākumā. «Nu tik varēs strādāt, nu reiz varēs pabeigt «Garo jūdzi» un citus pasāktos darbus,» viņš sarunās vairākkārt uzsvēra vienu un to pašu. «Nu vairs nebūs jāgaida uz citu žēlastību.»

Ja vien tā vērīgāk palūkojās, tad atklājās, ka aiz savas liksmās un paskaļās ārienes Austriņš glabāja dziļi jūtīgu un skumju dvēseli. Tā bija tāda kā savāda traģika, kas viņu plosīja, bet ko viņš ar lielu gribas spēku, ar iekšēju prieka vilni apspieda un pārvarēja. Viņš pats uz to dažreiz netieši vērsa uzmanību arī sarunās. «Dzīvē jau tā pietiekami daudz smaguma un rūgtuma, dažādu likstu un nedienu,» viņš mēdza teikt, «un, ja nu mēs paši to visu vēl pavairosim ik uz soļa ar savu saskābušo seju vai mūždien ļaunuma un īgnuma pilno skatu, tad galu galā paši galīgi sagandēsīm to, kas mums visvērtīgākais — dzīvesprieku. Mēs dzīvojam tikai vienreiz, un cik šai īsajā laicības mirklī vien nav skaistuma, lai par to priecātos! Kāpēc tam jājauc klāt sapīkuma un īgnuma vērmeles? Saīguši, mūždien ar kaut ko neapmierināti cilvēki man nepatīk.»

Un patiesi, ir cilvēki, kurus ieraugot vien jau paliek smagi, nelāgi, ar kuriem nav nekāda prieka satikties, kuru klātie nospiež kā lietuvēns, tāpēc ka viņi allaž ļaunu domu, īgnuma, nenovīdības, liekulības pilni, kaut arī paši ne iekšēji, ne ārīgi nekādi cietēji nav. Turpretim ir atkal tādi, kas ap sevi izplata kā jauku saulainību, gara cildenību, kurus katrs grib labprāt satikt, grib ar tiem parunāties. Bieži vien paši viņi iekšēji, daudzreiz arī sadzīvē ārēji cieš morāli un fiziski, tomēr nekad neļauj otram to manīt un sajust, tā vairodami ap sevi tikai vēlīgu gaišumu un prieku. Pie tādiem gaišiem tēliem piederēja arī Antons Austrīņš. Pat nelaimes un postu viņš uzņēma rāmā garā.

Kā zināms, dzīve Austrīņu pašu nekad nebija luti nājusī. Sevišķi smagi viņu bija mācis ilgais svešniecības laiks pēc 1905. gada revolūcijas, kad viņš bija spiests klejot no vienas vietas uz otru bez līdzekļiem, bez personības dokumentiem, kad, vakara krēslai tuvojoties, nesaproti, kā sagaidīsi rītu un ko rītdiena atkal nesīs. Tā pati jau ir tā «Garā jūdze», kurai it kā nav saredzams gals, bet kas saglabās arī rakstos jausmu par Austrīņa ciešanām, pārdzīvojumiem un dzīves pieredzēm, lai arī ne tik spilgti, kā tas bija skāris tieši viņu pašu.

Taču, kad es, no vecās Krievijas irstošās armijas izrāvijs, demobilizējies, 1917. gada vasarā nokļuvu Valkā un iegriezos «Līduma» redakcijā, kur Austrīņš tolaik strādāja, vai satikos ar viņu ārpus redakcijas, viņš visu drūmā laika smagumu, sāpes un skumjas bija jau it kā no sevis nokratījis un turējās braši, pilns jauku nākotnes nodomu. Kādreiz tolaik, starp citu, ieminējos, vai melnais redakcijas darbs netraucē rakstnieka jaunradi un vai vispār viņam nav grūti «smakt šai redakcijas papīru jūgā». Viņš strauji atrauca: «Ko nu par grūtumu runāt! Kas nu tagad

bēdas, nu esmu reiz pie maizes un silta istabas kaktā! Ja esi izbaudījis bezpajumtnieka un bezdarbnieka jaukumus, tad šitos labumus vairs nekādi negribēsies zaudēt. Tas ir galvenais.»

Un tad viņš turējās arī ne vien «Līdumā» un Nacionālajā padomē par arhivāru, bet vēlāk arī Rīgā laikrakstā «Latvijas Vēstnesis» pie literārās daļas vadītāja galda. Ar laiku Austriņš ar draugu Jāņa Rozes gādību tika pat pie saviem glīti izdotiem kopotiem rakstiem. Bet pēc ilgās un neļēdzīgās klaiņošanas pa malu malām šie daži Valkā puslīdz mierīgi, kaut arī kara apstākļos aizvadītie gadi bija palikuši viņam tik gaišā piemiņā, ka viņš vēlāk labprāt tos atcerējās un pat apjūsmoja.

No Valkas uz Rīgu Austriņš bija pārcēlies 1918. gada rudenī. Apmeties Ģertrūdes ielā pazīstamā kritiķa Ermaņa Pīpiņa namā, ar draugu Kārli Skalbi vienā dzīvoklī. Taisni tai laikā man iegādājās Rīgā pie viņiem kādu dienu mitināties. Austriņš bija vēl jautrāks un darba prieka apgarotāks nekā Valkā: jaunā vietā, jaunos apstākļos viņam arvien ļoti patīkot. Vēl tagad garā redzu viņa sajūsmu, ar kādu viņš pārcilāja savas grāmatas, skaitīdams pa vidu latviešu un krievu dzejnieku vārsmas; kā viņš kārtoja savu istabu, kurā bija tikai visnepieciešamākās istablietas, pat grāmatplaukta vēl nebija, grāmatas bija jāsakrauj kaudzēs uz galda un uz grīdas; kā prātoja un fantazēja, gatavodamies spraigam darbam rakstniecībā.

No šī laika sākot, Austriņš netika Rīgu vairs atstājis, aizbrauca vienīgi uz īsu laiku ceļojumos vai arī vasarās kādreiz pie savējiem uz Vecpiebalgu Kaikašos. Tur Tauna malā mēs tad reiz aizvadījām kādas skaistas saulainas dienas lielāko daļu, zvilnēdami, vaļodamies un runādami visvairāk par latviešu un cittautu rakstniecību un mākslu, par pagā-

jušiem laikiem, īpaši par bērību un jaunību, uz ko Austriņš nu jau skatījās kā iztālēm.

Austriņš, kas teicās diezgan bieži atstaigājot uz Tauna malu, visu laiku netika nemaz apgērbies — izpeldējies viņš tikai sauļojās. «Saules stari mani spēcina, tāpat kā dažādas augļu un sakņu sulas, ko esmu sācis dūšīgi lietot un kas man nāk stipri vien par labu. Kad nu tu esi te, tad es vismaz svārkus uzmetu uz pleciem. Bet citādi gan es te goros kā pats varenais fauns,» viņš smiedamies piebilda un mazliet it kā pabrīnījās, ka manas kaites neļauj man darīt to pašu. Dabas ārstniecība nemaz neesot peļama. Gluži par tukšu vis Blaumanis neesot cildinājis ūdens dziedniecisko spēku, tagad gan viņš saprot, kāpēc Blaumanis tai tik ļoti pieķēries.

Austriņš vēl izteicās, ka viņam ļoti patīkot te stāigāt vecās pēdās un kavēties atmiņās. «Cik te puikas gados nav trakots, cik blēņu darīts! Arī sapņots un ciests. To varētu pastāstīt tikai šī silaviņa, es pats jau visa tā vairs nevaru atcerēties. To gan labi atminos, kā reiz biju notašķījies kā veprēns līdz acīm ar dūņām. Bet, vai es pats biju kur iekritis vai citi puikas bija ieģrūduši, tas nav vairs prātā.»

Ka tie nav tukši vārdi, var pārlicināties viņa rakstos. Runādams par šo ezermalu un ganību vietām, Austriņš «Puiškānā» kādā vietā patētiski izsaucas: «Tik daudz sirsnības un klusu gaviļu, tik daudz nepārejoša svētuma modina šis mazais zemes stūrītis atmiņās vien pēc gadu desmitiem, kad saule tev spīd sen citā malā, apkārt skan priecīga darba troksnis un kaut kur gaisos dūc aeroplāna propellers. Ja visur citur būtu tikai dūksnājs, ir tad šie zeltainie rīti paceltu tevi kā uz burvju mājienu tam visam pāri.»

Turpat Tauna malā vāļājoties vai pastaigājoties un vēlāk mājup nākot, viņš stāstīja par saviem

vecākiem un citiem tuvniekiem, no kuriem jau daudzi esot miruši. Sevišķi žēl viņam esot mātes, no tās viņš vēl daudz ko būtu mantojis saviem literāriem darbiem. Cik viņa bijusi asprātīga un smalkjūtīga, to viņš tagad ar katru dienu vairāk atskārstot. Viņš nevarot atcerēties, ka viņa būtu kādreiz viņam ko netaisnīgi pārmetusi vai parastā lauku vienkāršībā aizvainojusi viņa bērna un jauneklā kautrību. Lai labi padomājot vien: piemēram, vakaros pirms gulēt iešanas viņa nekad neteikusi vis kaut kā rupji, bet vēlīgi mudinājusi šo iziet laukā šādiem vārdiem: «Izej nu, dēliņ, laukā, izlaid gailīti.» — «Tavu smalku izteicienu! To taisni tāpat ar prieku ielieku savā «Puišķānā»,» Austriņš piebilda. Ne par velti mātes piemiņai viņš veltījis dzejoļu krājumu «Saules grieži» (1923).

No Kaikašiem nav tālu pagastmāja, doktorāts, aptieka, vecā draudzes skola, baznīca un lielais, staltais Vecpiebalgas labdarības biedrības nams, kas uzcelts tai laikā, kad Kaudzītes Matiss bijis par biedrības priekšnieku. Šai biedrībai bijusi arī prāva bibliotēka, ko Austriņš, vēl skolas puika būdams, visu izlasījis, ar visām sentimentālajām, puslubenieciskajām Šablovskā izdotām grāmatām. «Un es to nemaz nenožēloju. Tās mani nemaz nepadarija sentimentālu, ne arī par briesmu stāstu un romānu rakstītāju. Manu fantāziju gan tās rosināja un jau agri lika vērot dzīvi un cilvēkus, kas ap mani,» Austriņš piemetināja. Tagad gan vairs neesot laika pie tādām lietām kavēties un vājā redze arī tā vairs nepieļaujot, ja pat to gribētu. Tomēr reiz būšot jānāk pie manis Misiņa bibliotēkā pameklēt kādu «briesmu stāstu» no Spānijas dzīves. Ceļojumā viņš guvis daudz un dažādus iespaidus, pamazām tie laužoties uz āru dzejā vai prozā. Taču, lai labāk uzrakstītos, gribētos vēl kaut ko palasīties par turieni, notvert varbūt kādu spil-

gtāku vilcienu, kādu raksturīgāku iezīmi. It sevišķi labi būtu, ja pagadītos kaut kas no mauru laikiem Spānijā.

Savu nodomu Austrīņš izpildīja un, kādreiz bibliotēkā iegriezies, taisni stāvus uzprasīja: «Dod nu šurp tos burlaku romānus!» Pārskatījuši veselu virkni, apstājāmie pie savā laikā tautā daudz lasītā «Kordovas asinsroze jeb Briesmu notikums kāzu zālē», vēsturisks stāsts no Spānijas bruņinieku laikiem, kas pagājušā gadsimta 90. gados latviskā tulkojumā bija piedzīvojis divus izdevumus. Kad nu Austrīņš pēc kāda laika to atnesa atpakaļ, viņš jau pa gabalu skaļā balsī sauca: «Jā, Kārli, tas nu gan patiesi ir īsts burlaku stāsts, kādam tam pēc visiem šādu stāstu noteikumiem laikam vajaga būt. Tomēr es to izlasīju ar interesi, lai gan nemantoju vairs ne tuvu tāda iespaids kā jaunībā no Šablovska izdevumiem. Maz tur guvuma arī manai dzejai, kā to biju iedomājies. Būs vien jādzied tas, kas ceļojumā iespiedies un palicis atmiņā.»

Šī Spānijas tematika diezgan kupla viņa dzejā. Bez daudziem citiem («Toledo», «Barselona», «Toledas katedrāle», «Vakars Granādā», «Madride» u. c.) tur atrodams arī dzejolis «Kordova» un atmiņu zīmējums «Kordovas svētvakars», bet tajos nav nekas samānāms no tā, kas pieminētajā briesmu stāstā par Kordovu. Spilgtās krāsas, īstā vārdā sauktās lietas un notikumi, sulīgi, bieži savā vajībā it kā nepierasti, tomēr ar mākslinieka mēra sajūtu lietoti izteicieni jau Austrīņam raksturīgi. Tā tas ne vien ar Spānijas, bet arī ar Itālijas un Francijas iespaidiem, kas izteikušies tikai viņa paša īpatnā uztverē un pārdzīvojumā. Literarizēšana Austrīņam bija tāla un sveša. Savos darbos to viņš arī nemīlēja. Kas viņš bija, tas bija pats savs — īsts, nemākslots, atklāts, caur un cauri latvisks.

Literāro — vispār mākslas gaisu Rīgā Austriņš elpoja ar pilnu krūti. Viņa netrūka gandrīz nevienā kaut cik ievērojamā jauno vai veco rakstnieku sarīkojumā, sanāksmē vai arodbiedrības sapulcēs; tāpat viņš allaž bija redzams teātros, operā, koncertos, ja vien tur bija kas ar izcilāku nozīmi vai viņa sirdij mīļu un tuvu pievilcību. Nezinu, vai Austriņa paaudzes latviešu rakstnieku vidū atradīsies vēl otrs tik dziļi aizkustināms un iepriecināms mūzikas cienītājs un mīļotājs, kāds bija Austriņš, kas skaņu pasaulē dzīvoja tikpat labprāt kā dzejas pasaulē. Tāpēc viņam tik daudz veltījumu mūziķiem, dziedoņiem un dziedonēm, kas viņa garu tik bieži ar savu mākslu sildījuši. Par šo viņa mūzikas dievināšanu vislabāk varētu pastāstīt viņa sirsnīgais un tuvais draugs — komponists Jānis Zālītis.

Dzīvība un nāve, laiks un mākslinieks — šādas pārdomas līdzējušas izraisīt ne vienu vien padrūmu noskaņu rindu:

Darbistabā pie sienas
Stāvēja Jaņa Rozentāla
Pēcnāves maska —
Atlējums bronzā.
Ienāca meitene maza,
Brīnīdamās teica:
«Tēt,
Kāpēc tu turi pie sienas to nāvi?
Vai tu negribi,
Lai mēs ar māmiņu te ienākam?
Man no tās baile.
Melna kā nakts.»
Es atbildēju:
«Bērns,
Nebaidies!
Viņa noraugās mierīgi
Mūsu dzīves gaitās,
Kur sastings viss
Gluži tāpat
Kā šī daiļnieka Rozentāla seja.»

Ritēja laiks.
Kā Daugavas straume.
Rudenī vēlinā.
Klusums kad svētsvinīgs,
Zirneklis maskā bij uzvilcis tiklu.

Reiz Austriņš ienāca pie manis gluži satraukts un sūkstījās, ka latvieši maz interesējoties par savu memuāru rakstniecību, varbūt tāpēc tā tik maz rodoties. Cik tur trūcis, ka nepublicētas būtu palikušas un tā varbūt bojā aizgājušas arī Kaudzītes Matīsa atmiņas par tautisko laikmetu. Cik daudz gan šādās atmiņās esot ne ar ko neaizstājamu garīgu vērtību, laikmeta liecību, vai to maz kāds varot padomāt un apjēgt? Tagad pat vecais Dr. Zandbergs varot kuru katru brīdi aiziet no šīs saules, aiznesot kapā daudz no tā, kas viņam būtu par Valdemāru un Maskavu sakāms, daudz vairāk, nekā tas esot atrodams mazajā kādreiz iznākušajā brošūriņā. «Vai tu nevarētu parunāt ar vienu otru, kam tā teikšana, lai Kultūras fonds parūpētos par Zandberga atmiņu uzrakstīšanu un izdošanu pilnīgākā veidā?» viņš mani skubināja. Kad drīz pēc tam Dr. Zandberga atmiņu izdevums bija iznācis, Austriņš par to ļoti priecājās un nomierinājās.

Tanī pašā reizē, 1928. gada pavasarī, kad Kaudzītes Līze bija jau paglabāta, Austriņš dzīvi interesējās arī par Kaudzītes Matīsa mīlestības vēstulēm, ko tas savā laikā rakstījis Rātminderu Līzei, savai vēlākajai dzīvesbiedrei. Vai tas varot būt, ka šīs vēstules, kā dzirdot, esot ieliktas Līzei līdzī zārkā un kopā ar viņu apraktas? Kad pateicu, ka tas patiesi tā, jo tāda bija abu aizgājēju — Matīsa un Līzes — cieša un noteikta vēlēšanās, Austriņš sasita tikai plaukstas un jo skaļi iesaucās: «Neprāts! Lielākais neprāts! Aprakt tādu dārgu mantu zemē!»

Kad es, slimības mākts, uzturējos Biķernieku sanatorijā, Austriņš neaizmirsā un apmeklēja mani arī

tur. Bez paša «Puiškāna», ko nu viņš jau esot nodevis tautai, un bez «Garās jūdzes» otrās daļas pārrunām, kam sakrājies diezgan daudz materiālu, pat sakārtotu jau uz galda, bet kas prasīšot vēl daudz darba, te viņš atkal daudz runāja un zūdījās par citu memuāriem. Vai patiesi vecais Zeiferts neesot nekā pat negatava atstājis savos papīros par to literāro laikmetu, kam viņš pats tik ilgu gadu līdzī dzīvojis un ko, tā sacīt, turējis savās rokās? Lai es pameklējoties. Nezin kāpēc viņam liekoties, ka Zeiferts būtu varējis uzrakstīt ja nu ne lielākus, tad vismaz tikpat biežus atmiņu sējumus kā Kaudzītes Matiss. Vai tad nu Brīvzemnieks vien bijis viņa lielās uzmanības vērts? Memuāru ziņā vienīgi Kārlis Krūza esot laikam latviešiem tāds, kas būtu nostādāms citiem par paraugu. Viņš ļoti sīki visu pēc iespējas dokumentējot, un, kad viņš reiz publicēšot savas atmiņas, tad tas viņa dzīves laiks būšot redzams kā uz delnas. Vai tas nebūšot labi? Kas tur vērtīgs vai nevērtīgs, kas derīgs vai nederīgs, to izšķiršot nākotnē. Tur būšot arī ko vētīt. Bet, kur neesot nekas rakstīts, ko tur lai vētījot? Vajadzētu arī veco Misiņu piespiest uzrakstīt savas atmiņas, tam jau arī būšot diezgan visa kā sakrājies, jo ne jau par nieku savākts tāds grāmatu lērums. Nezin ko tas Ārons? Tas gan vienmēr aizbildinoties, ka neesot nekā sevišķa, vismaz tāda, ko citi jau nebūtu pateikuši. Un tā vēl par dažu labu mums abiem pazīstamu — varbūt tāpēc, ka pagātnes liecību, atmiņu uzkrāšanas ziņā mums domas labi saskanēja. Nerimās viņš tāpēc mūdināt arī mani, lai taču es turpinot atkal «Atziņu» tālākos sējumus, ko tik labi iesācis.

Ja radās vajadzība, Austrīņš nevairījās arī no sabiedriskā darba. Gan viņš nedzinās pēc vadītāja vai izriķotāja vietām, nestājās nekur priekšgalā, apzinādamies savas spējas un spēkus šai ziņā. Bet, ja viņam ko uzticēja vai uzdeva, viņš to labprāt uzņēmās un

pildīja pēc labākās apziņas. Starp citu, rakstnieku arodbiedrības uzdevumā kā rakstnieku pārstāvim viņam savu reizi nācās darboties Kultūras fonda lietpratēju komisijā, piespriežot godalgas rakstniecībā. Atceros, cik priecīgs Austriņš bija par to, ka viņam bija iegādājies darboties šai komisijā taisni tad, kad Skalbem bija iznācis jauns dzejoļu krājums «Vakara ugunis», kas 1927. gadā saņēma godalgu. Austriņš bija patiess Skalbes talanta cienītājs, turēdams viņu tikpat lielu kā Raini vai Poruku. Tāpēc jau viņš par šo godalgošanu, pie kuras pats bija līdzdarbojies, tik ļoti priecājās. Satiekoties un sarunājoties man pat likās, ka par to viņš priecājas daudz vairāk nekā par sava paša godalgu, ko saņēma gadu pirms tam par krājumu «Dzīves burvība». Viņš bija pārliecināts, ka atzinība Skalbem došot jaunu dzejiskas jaunrades ierosmi. Jo viņš, lūk, esot nomanījis, ka dzejnieks pēdējos gados esot juties mazliet kā piemirsts, kā pie malas nostumts un — skumjš. Un Austriņš nebija maldījies. Pēc tam Skalbem radušies un gadu gaitā uzkrājušies dzejoļi, kas pilda vairākas liriskas grāmatas.

Sad tad ar Austriņu uz ielas vai kur citur nejauši satikušies, ilgi uzkavēties vai garākās sarunās ielaisies nemēdzām. Īpaši tas nebija Austriņa dabā. «Lai neiznāktu tāpat kā man ar prof. P. Zālīti,» viņš kādreiz piebilda un pastāstīja, kā tas noticis. Viņi reiz satikušies Kr. Barona ielā pie Vērmanes dārza iepretim Gulbja apgādam. Nezin kāpēc cienījamais profesors saķēris šo tūliņ aiz pogas un nomocījis vairāk nekā pusstundu, cenzdamies iegalvot, ka Poruku Jānis nekad neesot bijis dzērājs. «Redzat,» profesors iesācis, «daži domā, ka Poruks bijis žūpa. Bet es jums saku, tas nav tiesa.» Un tā par vienu un to pašu uz priekšu un atpakaļ vairāk nekā pusstundas, kamēr šis ar savu slimo kāju nevarējis vairs rīmties un nostāvēt, tāpēc

tā diktāk ieteicies: «Bet, profesora kungs, kāpēc jūs visu to man stāstāt? Es taču nekad neesmu teicis, ka Poruks būtu bijis dzērājs. Arī es saku, ka viņš tāds nav bijis.» Tas profesoru tā pārsteidzis, ka viņš pogu uz vietas palaidis vaļā, un šis nu varējis atvadīties un doties savu ceļu tālāk. Un, to pastāstījis, Austrīņš, kā parasti, ilgi un garšīgi smējās.

Laikam nekad Austrīņš otram slikta nevēlēja, arī klusībā pie sevis ne, tāpēc vienmēr bija tik atklāts un brīvs, te runādams ar humoru, te atkal labsirdīgi zobgalīgi pavīpsnādams vai pakacinādams. To atklāti un bez mazākās vairīšanās darīdams, viņš dažreiz nonāca pat visai jocīgā stāvoklī. Tā reiz, kad es vēl strādāju Jēpes bibliotēkā, Austrīņš tikko lejā veikalā bija saņēmis no O. Jēpes honorāru par saviem Janševska sastādītās antoloģijas «Dzejas Pagalms» otrajā izdevumā uzņemtajiem dzejoļiem. Viņš kāpa augšā pie manis un pilnā balsī sauca: «Vai zini, tas Jēpe ar to Janševska «Dzejas Pagalmu» ir iekritis līdz... jostas vietai, līdz jostas vietai!» (Patiesībā viņš lietoja gan te drusku stiprāku vārdu, ko netikas atkārtot.) Biju pārliecināts, un tā vēlāk arī izrādījās, ka to dzird lejā veikalā arī pats izdevējs, kas nupat kā godīgi bija samaksājis viņam pienācīgo honorāru, tāpēc metu ar acīm un brīdināju. Austrīņš tā negribēja lāgā saprast. Kāpēc? Vai tad neesot tiesa, ka «Dzejas Pagalma» izdošana Jēpem sagādājusi lielus zaudējumus? Kāpēc apvainoties, ka par to atklāti runā? Un tā jau arī bija. Ārēji grāmata nebija diez kā padevusies un tāpēc nerada lasītājos piekrišanas un palika veikala plauktos. Taču sulīgais izteiksmes veids, kādu Austrīņš bija paradis lietot, skanēja dažam neparasti un arī izdevējam varēja ķerties pie sirds, kaut gan Austrīņš nebija domājis izdevēju ne apvainot, ne viņam ko pārnest.

Kad bija vajadzīgs, Austrīņš varēja pateikt arī

skarbāku, cietāku vārdu. Arī kā humorists Fra Austriņš ar savām dzejas rindām šaustīja peļamas un negatīvas parādības.

Lai atceros ko atcerēdamies, piedomāju pie kā piedomādams, Austriņš bijis un palicis man vienmēr miļā un gaišā piemiņā kā cilvēks un kā rakstnieks. Varbūt tikai beidzamo dienu fiziskās ciešanas bija ievilkušas dziļākas sāpju rievas viņa lielās tik raksturīgās sejas gaišajos vaibstos, un tad arī domās un vārdos sāka iezagties pa drūmākam sāpju vai skumju tonim. Bet, kamēr mēs vēl satikāties un runājāties, līdz pat 1934. gada sākumam nekas tāds viņu neapēnoja ar visu viņa slimošanu. Mazliet atspirdzis, vēl pašā 1934. gada sākumā, 10. janvārī, viņš iegriezās pie manis bibliotēkā, atnesa savu jaunāko dzejoļu krājumu «Aizsaule» — kā parasti vai pašam pirmajam. Ļoti priecīgs, ka nu pa drusciņai varot jau pats lasīt un rakstīt, neesot vairs jāgaida uz citu žēlastību. Nu gribot ķerties pie pasāktā darba nākamās daļas, lai to nobeigtu. Vēl tikai daļa materiālu jāatšifrē. Novēlēju labu veiksmi un sekmes, un šķīrāties. Nekas par viņu manu labo iespaidu neapēnoja, un arī viņš turējās garā možs, — un tā manā atmiņā palicis tikai viņa gaišais tēls. Arī pēdējā ceļā viņu pavadot, tā vien gribējās domāt, ka tur diendusas snaudā ielaidies tas pats Antons Austriņš, kas vēl nesen līksmu vaigu skatīja un pieņēma, un pazemīgi sveica dzīvi, nezūdīdamies, lai kāda kurā diena gāja pār galvu.

Man saglabājušās nedaudzas viņa vēstules.

Miļais Egle!

Atbildot uz Jūsu priekšlikumu par Kiplinga «Džungļi», jāsaka vispirms, ka «Vēstneša» feļetons ir aizņemts, mazākais, jau līdz Simjūdiem (okt. 28.), jo pēc

Vecozola nāks Ezeriņš ar savu stāstu, kurš avansēts, un tad kāds pagarāks tulkojums. Būtu nobeigta Deglava «Rīga», tad jau būtu vieglāki. Bez tam tā pa pusei ierūmējis vietu Krūza savam patlaban saceramam «Baltam avotam», garākam stāstam. Tomēr tulkojat vien, ja jau neiznāks «Vēstnesī», — iespiedīsat kur citur. Darbs jau nebūs veltīgs:

Jūs bijāt pieminējis ceļa nogurumu — tādu līdz šim nemaz nemanu, tikai strādāt gan negribas pagaidām. Bet būs jau jāsāk kas darīt.

Ar labdienām

Jūsu A. Austriņš.

Rīgā 23. VII 22.

Mīlais Egle!

Tanī Kaudzītes Reiņa autobiogrāfijā Videni nebūs vis Prideni, bet droši vien Ūdrēni, kādas mājas tai pusē ir.

Ar labdienu

A. Austriņš.

Mīlais Egle!

Paldies par Tavu rūpību. Šogad gan vēl Nac. teātrī neesmu kāju iespēris, t. i., šoruden. Bet, kad iešu, griezīšos pie Kārsteņa kdzes pēc Tava norādījuma. Rakstījis «Latvju Grāmatai» pagaidām neesmu nekā, jo Rūdis ir cita stila vīrs un varbūt vienkārši tādu skriptatu nemaz neievēro. Kad jau Tu nāksi atkal pie stūres, tad cita lieta. Bez tam esmu sācis rakņāties pa veciem papīriem un gribu jūgties atkal viss «Garajā jūdzē». Materiāls jau viss gandrīz savākts uz galda, spēki ar tomēr pamazām atjaunojas, jo taču esmu

sācis dzert dažādas augļu un sakņu sulas (burkānu,
biešu, apelsīnu, kāpostu, melnā rutka etc.), jūtos
gluži spirts.

Novēlēdams Tev drīz atkopties,
ar labdienu

Tavs

A. Austrīņš.

Torņkalnā.

Pēc Miķeļa 1931.

LINARDU LAICENU ATCEROTIES

Kolīdz domāju par Linardu Laicenu (1883—1938), tūliņ nāk prātā viņa mazā istabiņa jumta izbūvē kādā nomaļā namiņā Valkā, Rīgas vai Semināra ielā, netālu no toreizējās Valkas reālskolas un kādreizējā Cimzes semināra ēkas. Tiku tur pie viņa daudzkārt bijis, no Druvienas Valkā iebraucot, laikā no 1911. līdz 1914. gadam, kad jau pašā sākumā pasaules karš arī mani ierāva savā mutulī un mūs uz ilgāku laiku izšķīra.

Mūsu sazināšanās un pazīšanās bija sākusies jau krietni vien agrāk pirms tam — vispirms epizodiski, nejauši, vēlāk arvien biežāk un ciešāk. Ap tiem gadiem es biju sanācis paziņās vispirms ar jauno dzejnieku A. Tormani (Laicena tuvu draugu, viņa un Poruku Jāņa dzejas lielu cienītāju), kas savas dzejas arī sāka jau publicēt periodikā. Tormanis man un citiem tik daudz stāstīja par Laicenu, it īpaši cildinādams viņu kā dedzīgu brīvības cīnītāju un apdāvinātu dzejnieku, pareģodams viņam spožu nākotni, ka mēs ar sevišķu interesi sekojām, kur vien atklātībā parādījās kāda Laicena dzejas vai prozas rinda. Atceros, viņa sarakstīto stāstu «Lūzuma tēvs» žurnālā «Stari» izlasīju tolaik vairākkārt. Vēlāk man radās izdevība plaši pārrunāt šo darbu arī ar pašu autoru. Laicens pats to uzskatīja par labi izdevušos un zīmīgu.

Cara laikā vajāts, no trimdas pārnācis — Laicens bija apmeties Valkā, kur vadīja nelielu provinces avi-

zīti «Kāvi», ko izdeva un iespieda uzņēmīgais grāmatnieks Jānis Rauska (1873—1967). Laicens iekārtoja kādu laiku šai avīzei pat mazu literāro pielikumu. Ar šo avīzi tad saistās diezgan cieši arī manas žurnālista gaitas, bieža tikšanās un sadarbība ar Laicenu, jo no Druvienas, pildot Laicena vēlēšanos, tur sūtīju samērā daudz rakstu. Kādā vēstulē viņš man tieši tā arī rakstīja un lūdza: «Rakstiet, lūdzu, kādu mazu korespondencīti no savas apkārtnes. Ar korespondencēm iet vāji.» Kaut varētu vairāk uz laukiem iespieties, piemēram, Alūksnes pusē, viņš sūrojās. Bet neesot korespondentu. Vai man neesot Alūksnē kāds paziņa, ko varētu paskubināt, lai sniedz ziņojumus. Viņš bija gatavs palīdzēt ar norādījumiem un padomiem. Pamazām šis stāvoklis uzlabojās un rakstiņi radās, Laicena neatlaidībai bija panākumi.

Kopš tā laika man un Laicenam dzīves un darba ceļi daudzkārt gan saskārušies, gan krustojušies kā Rīgā, tā Valkā, kur es kādu laiku strādāju par skolotāju un pēc tam allaž iegriezos, satiekoties arī ar Laicenu. Viņa darbības laikā Valkā mēs ne tikai satikāmies, bet samērā daudz arī darbojāmies sabiedrībā. Viņš centās mani tuvināt saviem darba biedriem. 1917. gadā pēc februāra revolūcijas, kad sākās dažādas vēlēšanas, kopā ar citiem rakstniekiem demokrātisku grupu izvirzīdams, viņš aicināja arī mani no Druvienas kandidēt viņu grupas listē, kam es arī piekritu. Toreizējos apstākļos un vēlēšanās šai darbībai bija zināmi panākumi.

Laicens vispirms bija stingras pašdisciplīnas cilvēks. Jau tolaik viņš savai darba dienai bija izstrādājis bargu rakstnieka un žurnālista reglamentu, ko tad burtiski un stingri pildīja. Reglaments bija pakārtis pie sienas virs darba galdiņa gultas galā. Sākumā viņš arvien, kad es iegāju, pieveda mani pie šī reglamenta un mācīja arī mani ievērot svarīgākos

punktus. Tie nebija peļami, es tos centos iegaumēt, un man ļoti žēl, ka tolaik nenorakstīju vismaz svarīgākos vai neiemācījos no galvas, lai paturētu atmiņā un tagad varētu atkārtot. Piemēram, ja esi kādu darbu iesācis, tad centies to noteikti paveikt, nejaucot neko citu pa vidu. Arī rakstnieks Kārstenis bija tiktāl ievingrinājies, ka varēja kuru katru brīdi sēsties pie galda un strādāt, rakstīt vai mācīties, kā es biju novērojis, bet Laicens savu izstrādāto reglamentu uzskatīja par likumu, kam jākalpo viņa gribai. Tā viņš daudz varēja padarīt un arī padarīja. Apceres, daiļdarbi, dzeja un proza nāca klajā cits pēc cita.

Ieguvis skolotāja tiesības, 1908. gada pirmajā pusē aizgāju strādāt par skolotāju uz Alūksni. Kādu laiku pazaudēju Laicenu no redzes loka. Izrādījās, ka viņš nav varējis visu laiku nociesties Somijā, uz kuriem bija emigrējis pēc 1905. gada revolūcijas, un tā nonācis cara varas kalpu nagos, vajāts un vairākkārt nokļuvis pat cietumā, no kura pēdējo reizi izlaists tikai 1911. gadā. Pa visu šo laiku laikrakstos viņam bija tomēr iespiesti daudzi dzejoļi, stāsti un tulkojumi, kuras, no cietuma iznācis, viņš varēja sakopot grāmatās. Tā isā laikā iznāca vairākas grāmatas: stāsti «Vēji un aizvēji» (1912), «Malienā» (1914), tulkotās arābu pasakas «Tūkstoš un viena nakts» (1912) u. c.

Mēs arvien satikāmies draudzīgi. Kad bija iznācis krājums «Vēji un aizvēji», es gadījos pie viņa. Laicens tūlī uzdāvināja man eksemplāru un vēlējās, lai es uzrakstītu par to atsaukumi žurnālam «Druva» vai kādam laikrakstam. To labprāt apņēmos. Bet mani mēģinājumi beidzās neveiksmīgi, atsaukumi neviens neiespieda. Vai nu es nebiju pratis labi uzrakstīt, vai arī Laicena darbība un literārā tendence redaktoriem nebija pa prātam, kaut kas šo iespēšanu aizkavēja. Tā Laicenam par sarūgtinājumu recenzija palika neiespiesta. Par nākamajām grāmatām vēlēšanos, lai

es kādu no tām recenzētu, viņš vairs neatkārtoja. Tomēr mūsu labās, draudzīgās attiecības tas nesabojāja, tāpēc arī 1917. gadā, kad es viņu atkal satiku Valkā vai ceļā no Valkas uz Valmieru, kur viņš tolaik uzturējās, mēs sarunājāmies kā seni draugi. Laicens vaļsirdīgi un droši izteica savas domas, ka cara vara, kas bremzē visu kultūras attīstību, jālikvidē. Revolūcijai jāuzvar. Viņš pastāstīja arī par sevi, par savu personīgo dzīvi, arī par to, ka esot apprecējies ar skolotāju Annu Kārkliņu, ar kuru labi saproties, un abi daudz strādājis.

Citu reizi vilcienā no Valkas uz Valmieru mēs visu ceļu norunājām ne tik daudz par literāriem jautājumiem kā par toreizējiem notikumiem. Laicenu tolaik nospieda dziļas bēdas: viņš bija zaudējis savu jau pieņēto dzīvesbiedreni Annu, atbalstu un palīgu dzīvē un darbā. Skopos, atturīgos vārdos viņš to pastāstīja, cenzdamies apvaldīt smago sirdu smeldzi. Tad arī pirmoreiz uztvēru viņa noslieksmi uz jaunu nākotni — proletariāta nākotni. Viņš gan vēl strādāja «Līduma» redakcijā, lai arī sajuzdams tur daudz ko sev nepieņemamu, līdz sanāca konfliktā ar redaktoru O. Nonācu. Tas, man liekas, bija pēdējais piliens viņa šaubu un nedrošības kausā. Šis pārējas laiks sevišķi spilgti atspoguļojās viņa tālaika stāstu krājumos: «Ieslēgtie» (1918), «Laterna tumsā» (1919), «Attaisnotie» (1921), kas daļēji iespiesti vispirms Rauskas izdotajos kalendāros un citos izdevumos, tad apvienoti krājumos.

Tālākais viņa dzīves posms Latvijā noritēja tieši Rīgā līdz pat viņa aizbraukšanai no šejienes uz Padomju Savienību, kas notika 1932. gada 23. jūnijā. Tas bija asu un neatlaidīgu cīņu laiks, kurā Laicens parādīja lielu aktivitāti, kad viņš par sevišķi piemērotu ieroci izlietoja arī rakstniecību, savus sacerējumus un kad viņam visur cieši blakus turējās viņa dzīvesbiedre Olga Laicena, ar kuru viņš bija apprecējies

1923. gada aprīlī. Autobiogrāfija, ko viņš uz manu aicinājumu bija uzrakstījis krājumam «Atziņas», liekas, bija pēdējais viņa lielākais darbs, kur viņš, cīņas ieročus apvaldīdams, mierīgākā garā vēl atskatās uz pagātņi, uz savu agrāko darbu. Tomēr pār visu to nogulstas viņa ievada frāze: «Noslēgtība ir mana rakstura pamatīpašība.»

Patiesi, Linards Laicens bija stipri noslēgts un mazrunīgs. Autobiogrāfijas jautājumā, kā arī pie izdevēja pēc honorāra nākdams, viņš vairākkārt mani apmeklēja gan mājās, gan Jēpes bibliotēkas istabiņā. Nāca viņš viens, nāca vēlāk arī kopā ar savu meitiņu Fetnu. Linards Laicens vārīgi un klusi, vairīgi un it kā nedroši, klusinātos toņos pateica dažas frāzes, pacilāja kādu domu un — apklusā. It kā viņam nekā sevišķa nebūtu ko teikt. Bet viņa iekšējā pasaule tomēr kūšāja, tā nebija sastingusi, tā pavērās, ja pagādījās tai pieskarties. Un šad tad iedomājos, kādēļ gan viņu — rakstnieku Latvijas vara slodzīja cietumā! Viņš bija ne visai sen kā no cietuma iznācis. Tad Laicens vairs nevarēja savaldīties, ar dziļu sašutumu asi nosodīja kapitālistisko iekārtu, pilsonisko nejēdzību, ka no tās mūs varot glābt tikai sociālisms, tā esot tuvākās nākotnes sabiedrības forma.

Sarunu ziņā viņš bija gluži pretējs Antonam Austrīnam un Jānim Ezerīnam, kas arī bieži nāca pie manis. Skaļi un runīgi, līksmi un dzīvespriecīgi — tie piepildīja mazo bibliotēkas istabiņu ar pacilājošu skaļumu. Asprātības un jokus kaisīdami, tie bieži uzšķīla pa brīnišķa aforisma dzirkstij, stāstīja, kritizēja, noniecināja vai svētīja ar simpātijām to vai citu personu. Arī Pēteris Ērmanis, kuru par lielu runātāju nevar saukt, tomēr bija runīgāks un skaļāks nekā Laicens. Tā reiz, 1930. gada jūnija sākumā Misiņa bibliotēkā pie manis iegriezies, viņš pastāstīja, ka Linards Laicens 1914. gada vasaru nodzīvojis pie viņiem «Ru-

ķos» un pa lielākai daļai «Ruķos» sarakstījis stāstu «Vitolds Vītums», ko viņam arī nolasījis.

Spraigāka saruna ar dziļu abpusēju interesi mums izraisījās arī tad, kad reiz satikāmies izdevniecībā «Leta», kur tikko kā bija iznākušas viņa tulkošanas «Melnās pasakas» (1926). Pašas pasakas un to tulkojums man ļoti patika, tulkojums viņam bija sevišķi dzejiski padevies. Bet man nebija pa prātam ievads. Es pateicu, ka būtu uzrakstījis atzinīgu atsaukumi par šo tulkojumu, ja nebūtu robustā ievada. Laicens ar lielu izbrīnu uzņēma tādu vērtējumu, jo taisni ievads viņam liekoties vērtīgākais. Viņš tajā ielicis dziļas pārdomas un atziņas. Esot ļoti žēl, ka tas traucējot mani uzrakstīt recenziju. Varbūt tomēr lai uzrakstot par pašām pasakām un to tulkojumu, neskarot priekšvārdu! Atsaukumi tolaik uzrakstīju «Latvju Grāmatāi», kur izteicu tādas pašas domas, kādas biju pateicis Laicenam personīgā sarunā. Uzsvēru labu izvēli un ļoti labu tulkojumu. «Nav tur tādu pasaku, kuras varētu uzskatīt par nenozīmīgām, mazvērtīgām, tāpat kā nav tādu, kas atkārtotos, sniedzot vienu un to pašu motīvu dažādās variācijās. Laicena latviskā izteiksme tik vienkārša, skaidra, pasaku garam pieskanīga, lasot maz krit prātā tas, ka mūsu priekšā tulkojums, jo uz to norāda tikai atzīme priekšlapā un pašu pasaku saturs, savdabīgais vietējais kolorīts. Tādus tulkojumus mūsu grāmatniecībā mēs piedzīvojam ļoti reti.»

Citreiz satiekoties viņš par šo atsaukumi sirsnīgi spieda man roku, es viņu esot tik labi sapratis kā cits neviens. Kaut arī mūsu domas ne visur saskanot, tomēr literārā uztvere un izjūta abiem par šīm pasakām esot saskanīga. Un tas viņam esot liels ieguvums un apmierinājums.

Laicens arvien vairāk un vairāk pievērsās aktīviem politiskiem centieniem. Viņš bija dziļi iesaistīts arī

sabiedriskos pienākumos, tāpēc mēs arvien retāk šais gados varējām sastapties un sarunāties.

Laicenam nu viss — arī māksla saistījās tikai tieši ar politiku. It īpaši pēc ceļojuma pa Padomju Savienību, par ko viņš bija uzrakstījis un laida klajā prāvu grāmatu: «69 dienas Sociālistisko Padomju Republiku Savienībā» (1928).

Jaunais, spējīgais literatūrkritiķis Emīls Fross izdeva prāvu monogrāfiju «Linards Laicens. Literatūra. 25 gadi» (1928), par kuru tad es sniedzu nelielu informatīvu atsaukumi «Latvju Grāmatā».

Drīz vien politiskā darbība Laicenu atkal bija novedusi cietumā. Te kādā dienā 1932. gadā manā darba istabiņā bibliotēkā ienāca Laicens. Kā parasti mazrunīgs un kautrīgs — viņš pateica tikai to, ka nupat iznācis no cietuma un taisoties patlaban ceļā prom no Latvijas uz Padomju Savienību. Atcerējies mani un nācis atvadīties. Tā vienkārši aizbraukt nevarējis. Es piederot pie cilvēkiem, kas ļaunu prātu neturot, saprotot un atklāti vērtējot, pasakot savas domas. Tāpēc viņš negribējis tā vienkārši aizbraukt, no manis neatvadīties. Nekas viņam neesot gan pierādīts, neesot arī tiesāts, bet cietumā ievietots uz tā sauktā «Kerenska likuma» pamata kā sabiedrībā nevēlama persona. Viņam pašlaik citas izejas neesot bijis; vajadzējis izšķirties par to, vai nu palikt te un smakt visu laiku cietumā, vai arī aizbraukt uz jauno brīvības zemi — Padomju Savienību. Pēdējais Latvijas varai licies pa prātam, un tā viņš izšķīries par aizbraukšanu.

Mūsu saruna šoreiz bija pavisam savādāka nekā citām reizēm, kā jau šķiršanās brīdī. Kā viņam klāsies jaunajos apstākļos? Vai es sarakstīšoties ar viņu, ja rastos vajadzība, nebaidoties, ka tas mani varētu kompromitēt? Viņš gribētu saņemt arī kaut ko no šejienes literatūras, ja es būtu ar mieru pakalpot. Un tamlīdzīgi.

Sarakstīšanās tomēr nekāda lielā neiznāca, jo vēri-
gas acis sekoja vēstulēm, vai tajās nav kaut kas aiz-
domīgs. Un bieži vien tās nenonāca adresāta rokās. Arī
literatūru sūtījis netiku, jo šo uzdevumu uzņēmās
Jānis Grīns no «Valtera un Rapas» grāmatnīcas. Es
sekoju gan Laicena literārajai darbībai Padomju Sa-
vienībā, lasīju to, kas parādījās «Prometejā» un citos
izdevumos. Priecājos, ka viņš var ļaut brīvu vaļu sa-
vai domai un uzskatiem tā, kā iecerējis.

Bet tad pēkšņi viss aprāvās: likvidēja «Prometeja»
apgādu, arestēja daudzus. Pienāca ziņas, ka arī Li-
nards Laicens ir cietušo vidū.

Linarda Laicena mūža darbs liecina, ka viņš bijis
personība, progresīva ceļa gājējs dzīvē un literatūrā,
revolucionārs cīnītājs, tāpēc nekad nav zudusi un ne-
zudīs tautas interese par viņu kā par cilvēku, rakst-
nieku un sabiedrisku darbinieku.

LINARDA LAICENA VĒSTULES

Mīļas labdienas! Piedodat manu nolaidību, tikai
nu vēl Jums avīze tiek izsūtīta. Tā pagāja ar to ner-
vozo izstādes steigu un citām tamlīdzīgām lietām —
un Jūs pavisam tikāt aizmirsts. Nu atkal dzīvoju
viens un vingrinos žurnālistikā. Pagājušās nedēļas
nemiers vēl pat tagad nav lāgā rimis. Pa Cēsīm
izbraukājām arī bez sevišķiem panākumiem. Citādi
Valkā pa vecam. Tikai viens vīrs jāja caur pilsētu uz
vērša (Indriķa konkurents), un pa izstādes laiku bij
teātri un balles ar daiļām jaunavām. Laiks ir karsts
un puteļlains: negribas ne ārā iet, ne istabā dzīvot.
Bet, tā kā nevienas aizmirstības zemes nav, tad jāiz-
tiek vien kaut kā. Ko darat? Kā aizbraucāt?

Jūsu L. L.[aicens]
[Zīmoga datums: 27. 7. 12.]

Miļo Kārlī! Redzat, esmu tālu projām no Vidzemītes. Adr. Пр. Вел. Луки, Липецкая волость. Esmu jau 3 nedēļas. Guļu saulē un rakstu arī Malienas stāstus un tulkoju 1001 nakti. Ja drusku naudas iekrāsies, rudeni taisos uz Maskavu braukt. Te ir klusi un mierīgi, jo nav neviena žurnālista un pilsoņa. Ir tikai mīļā saulīte, zaļa zālīte un dieva doti krievi. Ceru, ka Jūs šī kartīte sasniegs. Ko sūtīt Jūsu brāļa izdodamam krājumam? Vēstules rakstīt ne pagalam negribas.

Miļas, miļas labdienas Jūsu L. L.

[Atklātnes otrā pusē Veļikije Luki Tirgus laukuma f-att. un L. Laicena rokr.:] Vaj nezināt grāmatu Gulbja adreses?

[Zīmoga datums:]
[nesalasāms]. 6. 13.

Miļo Druvienas silu jaunekli!

Tagad nu pie reizes atbildēšu uz abām vēstulēm. Šovakar visa sakrājusies korespondence tiek nokārtota pie reizes. Kā redzat, par laimi, izdevās atlicināt (kaut gan ar lielu rēķināšanu) priekš loterejas. Tās biļetes maksāja 350 kap., jo aģente ņem 20 kap. peļņas no katras. Pie reizes nopirku arī sev. Tos 10 000 dabūšu es, tādēļ Jūs nemaz negaidāt. — Tālāk — «Majiņas» beigas pārtaisīšu pēc sava ieskata. Kad nu tikšu drukājis — nezinu vēl; bet gan jau. Jūsu dzejoli solījos gan «pravīt», bet to darīt nemaz nepatīk. Vieg-lāk ir atstāt numuru tukšu nekā dzejoli labot. Jūsu brāļa dzejolis man diezgan patika, bet tomēr tur ir

vietas, kuras dod priekšstādījuma vilšanos, piem., kā var rožu bari māt? Lai arī simbolā, tomēr — nav labi. Priekš plašākas publikas, protams, dzejolis par smalku. Tik daudz nu par to. — Šinī numurā nodrukāt Jūsu korespondenci nevarēju, par vēlu. Kad bij «Tirza»¹, tad nosūtīju Merkmanam 5 eks. Pēc Jūsu padoma daru vēl arī turpmāk, nosūtīdams vienam otram. Plašāks prospekts tiks izsludināts tikai pēc nākošā numura, kad būšu personīgi izbraucis Alūksni un Api. Tur lūkošu nodibināt, līdzīgi Rūjienai, nodaļu. (Alūksnē.) Pirms Rūjienas drukājām jau 600, un maz paliks pāri. Tagad iet 850. Abonentu pastāvīgi nāk klāt. Tātad cerības aug. Rauska tiešām ir ļoti nolaidīgs veikalnieks. Ja tam būtu Pīpes vai Kukura gars, tas jau būtu Zeltiņa godā. Ja tik viņu nepurina — nekāda gala nevar ņemt. Viņš par sludinājumiem ar nerūpējas. Ar Druvienas korespondenci piesūtišu, domāju tikai Jums, varbūt arī uz adresēm. (Paldies par gādību.) Visvairāk «Kāvus» lasa ērģemieši, un pēc tās jaunās dziesmas vēl vairāk nāks klāt. Ja maz vien būs iespējams, no jauna gada lūkosim dot literārisku pielikumu, kaut gan mazu. Prospekts jāsastāda daudzsološs un plašs. Vai Jums arī nav kāds padoms priekš tā? Man gribētos to avīzi pārtaisīt par lielāku nedēļas lapu, kuru lasa labi tālu Latvijā. Jūs rakstāt par reportierkorespondenču nevajadzību. Vai Jūs zināt — «Dz. V.» [Dzimtenes Vēstnesis] man nemaz nepatīk, tādēļ ka tas ir par daudz pilns ar šīm garajām aprakstošajām korespondencēm. «K.[āvos]» jau to «rep. zinu» ir ļoti maz, bet bez tādām nevar iztikt. Es gribētu vairāk un īsas, bet raksturīgas un kodolīgas ziņas, vai nu tie būtu notikumi, vai referējumi. Galvenais — dzīvību. Bez frāzēm un prātojumiem un «vēlams būtu». No Ērģemes

¹ Rakstvedis Tirzas pagasta valdē.

raksta kāds «dumjš» kurpnieks, bet es viņa ziņas gri-
bētu par paraugu likt dažam labam. Viņš ir daudz jā-
labo, bet viņa rakstos ir oriģinalitāte. Viens pastāvīgs
un asprātīgs korespondents ir Stāmierenē, kā red-
zat. — Esmu tagad rakstījis pats visus tos ievadus.
Kā Jums viņi iet pie sirds? Es jau daudz maz sāku Valkā
iedzīvoties, tādēļ arī jau šo to varu teikt. — Rūjie-
nieši ir stipri sarkani un frāžu vīri, bet laba īpašība
tiem ir tā, ka viņi centīgi strādā un aģitē. Es ar
klusu politiku varu viņos iespiesties arī ar citām do-
mām un tā viņus pašus audzināt. Jūs te nākat pa-
līgā. Es viņiem tišām pirmā numurā devu Hauptm.
(autoritātes) «Panesību», lai dažs padomā par to. Arī
turpmāk spiedišos ar rakstīņiem par mākslu vai līdzī-
giem. Viņi briesmīgi grib cīnīties pret vecajiem. Es viņus
remdinu un mierinu, lai nesanikno pretinieku.
Varbūt varēsīm sadzīvot. Viņi bija, kas gribēja pirmie
piedalīties ar savu nodaļu. Kā Jums patīk tas «Lau-
vas sirds»? Skolnieki ļoti un tā krīt un lasa, un meklē
tipus savā starpā. Meklē arī autoru. — Vispār
«K.[āvi]» Valkā ir iemantojuši daudz lielāku cienību
nekā senāk un arī Viesīgās aprindās. No jauna gada,
jācer, būs vēl vairāk. Šie pēdējie numuri ir jāsataisa
labi stipri un interesanti, cik nu vien varēs. Lūdzu,
sūtāt arī Jūs vēl kādu īsu korespondenci. — Janvārī
es uz pāris nedēļām gribu braukt uz Maskavu. Tam
laikam gan, esat gan tik labs, uzrakstāt kādu mazu,
mazu ievadiņu.

Tas nu īsumā būtu viss, ko var teikt. Par uzaicinā-
jumu nākošā vasarā ciemoties gan ļoti liels paldies,
bet tā vasara vēl tik tālu, ka grūti nosacīt, kur būs
jāciemojas, kaut gan es uz kādu mēnesi vasarā gri-
bētu tikt projām no visām avīzēm.

Ar mīļām labdienām.
Jūsu L. L.[aicens].

1912. vai 1913. gadā.

Ar zaļiem pavasara vējiem!

Nu Jums esmu 2 vēstules parādā un pateicību par Jūsu darbiem manis un «K.[āvu]» labā. Lai nu ietu vieglāk, tad atbildēšu uz Jūsu pēdējo vēstuli pēc kārtas. Vispirms par avīzi. Lai gan pag. gada beigās jau drukāja 1000 eks., tad tagad tomēr tas skaits turas tikai uz 600. Labā veiksmē gada beigās spieda arī paplašināt avīzi. Bet, tā kā nu netiek — kā manāms — cauri, tad Rauska no 1. aprīļa bij apņēmis pavisam to lietu izbeigt. Tomēr ir daži ļaudis, kuri tomēr negrib pilsētiņu bez avīzes atstāt, tad nu nodibinās izdevēju sabiedrība «Maliēna», kura lietu ņems savās rokās un turpinās. Varbūt arī avīzi nosauks par «Maliēnu» (kā daži grib), varbūt paliks tas pats «Kāvīts», tak tomēr raksti turpināsies pa vecam. Rauska izdod vairs tikai pagaidām, līdz koncesijas dabūšanai. Tādēļ neredzat vairs arī pielikuma (žēl un arī kauns, ka solīts). Ja vēl būtu honorāri bijuši jāmaksā, tad pavisam neietu. Ja nu «Maliēna» sludinājumu lietu prātis labi un pareizi nostādīt, tad avīze tomēr plauks un zels. — Es esmu apņēmis tomēr lētāk par 30 rb. mēnesī nerakstīt un, ja būtu citādi, — aiziešu. Jūsu ziņojumu no «Dz. V.» [Dzimt. Vēstnesis] pēc vajadzības lietošu ar Jūsu atļauju.

«Majiņu» varbūt vēl labāki varētu «labot», t. i., beigās, bet man arī bija grūti rīkoties ar cita darbu tik «patvarīgi». Es jau gan domāju, ka tās «4 mārciņas» Jums nebūs pa prātam. Ilgi pat es to teikumu apsvēru, kamēr izstripoju. Es tomēr beidzot atzinu par nevajadzīgu.

Kā redzat, «Saule» jau ir tautās. Otrs dzejolīts tiešām par smalku būs priekš mums. Mūsu mīlie pilsētnieki tikai tad jūt, ja ar adatu grūž sirdī — ko nu pie tiem ar mākslas moderniem dzejoļiem izdarīsi!

Par «Vējiem un aizvējiem» runājot, mūsu domas, zīmējoties uz «Klusām asarām», pilnīgi sakrīt. Es to stāstu turu par tādu, kuru labprāt vajadzēja atstāt pat ārpus krājuma. Turpretī kritika un labi mākslas gaumē auguši lasītāji man viņu pat par labāko atzīst. No tā var spriest, cik sentimentāla ir mūsu tauta, cik liriski naiva viņa ir savā dvēselē. — Ka grāmatiņai viens pats — pat garlaicīgs pamata tonis, tas taisni darīts ar nodomu. Es gribēju, lai tanī būtu tikai viena kolorīta darbi, tādēļ arī atstāju dažus, kas būtu disonanci ienesuši, ārpusē; tos gribētu turpmāk atkal vienā kolorītā vienot. «Dz. V.» [Dzimtenes Vēstnesī] vēl nav kritika bijusi. Redzams, viņiem nav rakstītāju. Nepieklājīgi ir gan no autora lūgt, lai par viņa grāmatu raksta, tomēr es būtu ļoti priecīgs, ja Jūs to darītu, ja izceltu tās labākās īpašības, kas tur ir. Citādi nu es to no Jums nelūgtu, bet Jums būs zināt, ka autors ir arī izdevējs un «Dz. V.» [Dzimtenes Vēstnesis] tomēr ir avīze, kuru lasa 3 un 4× vairāk nekā jebkuru, tādēļ gluži materiālā ziņā man būtu liels netiešs pakalpojums, ja šai avīzē būtu nodrukāta arī viena kritika. Par «Domu» kritiku esmu pat rakstiskus līdzjūtības izsacījumus saņēmis un pat no personas, kuras nepazīstu, — tik riebīga tā tomēr ir bijusi. Tiešām jābrīnās, cik zems var būt tas pēdiņu progress!

Ja līdz jūnijam nokārtosies visas avīzes lietas un ieies darbs normālās sliedēs, tad uz 1 nedēļu varbūt, varbūt aizbraukšu arī. Man ļoti gribētos gan būt pie Jums Jūsu Druvienā, bet, ja darbs neļaus, — nekā nevaru darīt. — Maskavā biju februārī 2 nedēļas. Tas izmaksāja pāri par 40 rb. naudā un — netieku pats gudrs — izsita no darba un dvēseles līdzsvara, tā ka vēl šodien neesmu uz ceļa. Kopš atbraucu — nekā neesmu rakstījis. Bez tam ir pievienojušās arī citas personīgu nedienu lietas, un tā — visai nelabas die-

nas un nedēļas iet. Pat pavasars nevar un nav spējīgs iepriecināt un iedot darba prieku. Avīzi nu rakstu tādēļ, ka mehāniski spiests, bet citādi — O. — Jūsu brāļa rakstu krājumam labprāt ko došu, ja būs kas piemērots, — tikai jāzin, kā īsti vajadzēs.

Maijā varbūt arī es Rīgā iebraukšu: ja būsāt tur — atrakstat adresi, lai varu apmeklēt.

Es redzu, Jums iet labi, Jūs varat bieži un garas vēstules rakstīt. Man tā nav. Ar mokām tikai piespiežos šodien sakrājušās vēstules izņemt cauri un atbildēt. Jūsu priekšpēdējo diezin kur esmu nobāzis; varbūt arī taņī bija kas, uz ko vajadzētu atbildēt.

Ludviķis V[ītols] par vasaru laikam brauks uz Tveru pie brāļa. Tagad nu dzīvo tāpat. Arī nervozs un diezgan nomākts no darbiem.

Redzu Jūsu vēstules beigās 20. martu, tātad viss mēnesis, un man likās, ka ir tikai dažas dienas, kamēr Jūsu vēstule pienāca.

Visu labu vēlēdams un pavasara sauli turklāt,

[1912. vai 1913. gadā.]

Jūsu L. Laicens.

Labo Egles Kārli!

Ļoti Jums pateicos par sūtījumiem un vēstulēm. Te nu vispirms būs mani spriedumi. Sāksim ar «Majiņu». Jums tur diezgan taisnības — tā meitene Jums ir izdevusies nekas. Sevišķi dzejiskas un skaisti raksturīgas ir vietas — par krizantēmu, par Asju, par zārka nolikšanu klētī. Ir arī viscauri tāds maigums, kādam tur vajaga būt. Bet ir arī trūkumi. Vairāk vietas nemākslinieciski izvestas un liekas, piem., vecāku runa pie zārka. Tur jāatstāj tik viens divi raksturīgi teikumi. Bet vislaunākais ir — beigas. Tās ir pilnīgi nebaudāmas. Teātra personāla kapa uzraksts — tas atgādina Lapas Mārtiņu. Tās katrā ziņā nost vai

citādi! Vispār pirmā puse labāka nekā otrā, sākot no pilsētas un teātra. Ja atļaujat, varu nelādzīgākās vietas nostrīpot un beigas pārtaisīt (labāk, ka Jūs pats to darītu), tad ar laiku nodrukāsim. Šāda veida stāstiņi, kur jāattēlo viss mūžs, taisni prasa visvairāk mākslas. Citādi liekas, ka tiek romāns atstāstīts. — Pirmo dzejoli (Elēģiju) nevar drukāt. Tur būtu tik daudz jāpārtaisa, ka tas iznāktu pārdzejots, un tas ar cita darbu nav darāms. Šo gan, vietām izlabotu, varēs. Pereza gabaliņus arī pie reizes nodrukāšu, kaut gan pa manai garšai tur liels nekas nav. Turpretī tos pēdējos tulkojumus no krievu u. c. nevar. Viņi ir jālasa uzreiz. Bet, ja «Labošos» ies katrs 3 numurus, tad lasītājs nopļausies. Un vispār priekš «K.[āviem]» viņi par smalkiem būtu arī tad, ja varētu reizē katru nodrukāt.

Jau no 10. augusta dzīvoju pats savā dzīvoklī Rīgas ceļā, glītā vietā un nost no pilsētas. Pats vadu saimniecību, pat pusdienas vāru un istabas mazgāju. (Dzīvo pie manis arī māsiņa; 3. kl. ģimnāzijā.) Rakstu vienu otru nieku. Decembra sākumā būs gatava manu stāstu grāmata, par kuru vasarā laikam tiku runājis. Šodien vai rīt pabeigšu atkal vienu Malienas stāstu. Man nodomā vesels cikls, vesela grāmata. Kaut varējis tik vest galā.

Par Valku nekā nezinu. Vispār turos ārpus katras sabiedrības, kaut gan žurnālistika no tā cieš. Bet es jau patiesībā žurnālists neesmu un nekad laikam nebūšu. Rakstnieks un žurn.[ālists] ir naidīgi. Vai tad rakstnieks lai piekāptos?! Ja nevajadzētu to 25 par mēnesi, tad šai jūgā vis nejuģtos.

Rakstāt, lūdzu, kādu mazu korespondencīti no savas apkārtnes. Ar korespondencēm iet vāji. «Progressīvie» laikam tur par «melnu», bet «melnie» par «sarkanu», un tā gandrīz neviens nekā neziņo. Kaut varētu vairāk uz laukiem iespiesties — ap Alūksni utt. Bet nav ziņotāju — citādi jau vairāk izdotos. Vai

Jums nav Alūksnē kāds pazīstams, kuru varētu paskubināt uz ziņojumiem?

Ar mīļām labdienām

Jūsu *Linards Laicens*.

Miļot! Jūsu vēstule pienāca tik nelaimīgā laikā, ka, lai gan man kauns ir, — lūgumu nevaru nekādi izpildīt. Pirmkārt — avīzīte ar nākošu numuru apstājas; otrkārt — pats priekš savas saimniecības nupat aizņēmos; treškārt — Rauskam teicu, ka raksti (Jūsējie) bez honorāra un tādēļ kauns prasīt, un beidzot — viņš pats šinīs dienās skrien pēc naudas kā ugunīs, jo vekseli nākot virsū, kādēļ arī man nav maksājis algas. Man ir ļoti žēl, un, ja būtu, — nosūtītu. Man arī tas ir žēl, ka Jūs tos rakstiņus bez honorāra laižat, citādi par viņiem jau nu būtu kāds gratis vienmēr rēķināts un nebūtu kauna prasīt no R.[auska]. — Izteikt nu, kā redzat. — Es arī aizbraukšu ap Vasaras svētkiem, kad būšu iekasējis ceļa naudu. Lai dīšu vai uz krieviem vai igauņiem. Esmu priecīgs, ka mans Dzejnieks tiek brīvs.

Mīļas labdienas un atvainošanos —

[*Valkā 1913. 20. 6.*]

Jūsu *L. L.[aicens]*.

Mīlais Egles kungs!

Tikai šodien iebraucu un saņēmu Jūsu kartīti. Ja nav par vēlu — tad lietojat atvestās grāmatas*, t. i., nododot attiecīgi.

Arī dzejoļus pielieku, cik iespēju.

17. VII 23. ap 1/22

Ar sveicienu *Laicens*.

* Ja grāmatas nevajadzīgas — nākošpirmdien pienācis saņemt atpakaļ. L.

Egles kungs!

Dzirdēju, ka «Atziņas» iznākušas, tāpēc lūdzu šās zīmītes nodevējai — manai sievai Olgai Laicen, kuras Jūs laikam nepazīstat, izgādāt man pienācīgo honorāru un eksemplāru.

Ar sveicienu

Jūsu *Linards Laicens.*

Kapri

24. XII 24.

Cienījamais Egles kungs!

Reizē ar šo vēstuli nosūtu Jums ierakstīti mana romāna («Limitrofija») krievu izdevumu. Izlietodams šādu gadījumu, vēlētos, lai starp mums nodibinās grāmatu apmaiņa, jo var gadīties, ka Misiņa bibliotēkai viena otra grāmata var būt vajadzīga no šejienes, bet man atkal nepieciešami dažādi Latvijas literatūras izdevumi.

Ja Jūs mans priekšlikums neapgrūtina un nekompromitē, kā mēdz teikt, — tad liktu priekšā šādu apņēmīnāšanās kārtību: apmēram vienāda formāta drukasloksni pret drukasloksni (izņemot sevišķi greznus izdevumus vai arī retumus).

Gaidīšu Jūsu atbildi un priekšlikumus.

Linards Laicens.

Maskavā 10. XII 36.

Moskva 34

Čistij pereulok 3 kv. 1.

Писателю Линарду Лайцену.

ATMINOTIES BIRUTU SKUJENIECI

Valširdīgu, brīvu, vienmēr dzīvespriecīgu, sirsnīgu un atsaucīgu — tādu es atceros Birutu Skujenieci (1888—1931) no paša pirmā sastapšanās brīža. Sadarbojos ar viņu, sevišķi sākot ar 1923. gadu, kad viņa ar visu sirdi un dvēseli nodevās Intīmajam teātrim, ko bija izveidojusi no savas dramatiskās studijas, bet pazīnu viņu jau labi sen. Šai teātrī viņa bija apņēmusies sniegt virkni Rabindranāta Tagores dziesmu no grāmatas «Dārznieks» un viņa jauko skatuves gabaliņu «Pasta nams» viņas pašas režijā un viņas audzēkņu izpildījumā. Ar šiem Tagores sacerējumiem viņa iesāka 1923. gada 21. oktobrī Intīmā teātra darbu. Tie ieguva piekrišanu un atkārtojās visā sezonā. Saprotams, tas mani bezgala iepriecināja. Šis nodoms tad viņu bija atvedis pie manis — un ne vien lai izprasītu atļauju lugas izrādei, bet, jo vairāk, lai pārrunātu dažus teksta labojumus, kas viņai šķita pārāk eiropieiski un tālab koriģējami.

«Jūs zināt — es milu austrumus, īpaši Indijas gudribu, un tāpēc man gribētos izrādē panākt tīri indisku iespaidu,» viņa piebilda.

Kad aizrādīju, ka mums tādā gadījumā jāatkāpjas no tā, ko Tagore pats Eiropai devis (angliski), gribēdams lielā mērā piemēroties eiropiešu uztverei un sapratnei, piemēram, valdnieku saukdams par karali, ka man viņas domai ne visai gribētos pievienoties, — viņa nekādi negribēja ar to samierināties,

noteikti palikdama pie vārda — maharadža. Ne vien iekšēji, bet arī ārēji viņam vajagot būt specifiski indiskam. «Ja Tagore pats šo mūsu izrādi redzētu, viņš mūs aplaimotu ar savu atzinību un prieku,» acis pievērusi, viņa piebilda. «Es palieku noteikti un cieši pie sava.»

Istenībā jau tā bija arī pareizāk, ja gribēja pēc iespējas pilnīgāku ieturēt Bengālijas kolorītu. Par to varēja pārliecināties, kad atskanēja Tagores dziesmu daiļrunāšana un parādījās viņa «Pasta nams» uz Intīmā teātra skatuves. Tā bija nepārprotama Indijas gaišākā apvidus — Bengāles — ataina, ko deva «Pasta nama» inscenējums un izraudzītu Tagores dziesmu daiļrunāšana. Kā Biruta Skujeniece priecājās, kad mēs ar dzejnieku Rihardu Rudzīti viņai to pateicām! To jau viņa visvairāk esot vēlējusies panākt. Viņa bija izraudzījies no «Dārznieka» kādas desmit dziesmas: «Pie kukurūzas lauka», «Kad lampiņas dzisa», «Tu mani atstāji», «Es biju viena no tām daudzām», «Es savu dienu pavadīju», «Kad eju viena naktī», «No dienu smagā darba», «Kam jūs cēlāt manu namu», «Kālab tu kaunā nosarkt liec» un «Ak, māmiņ, jaunais princis», — kuras norunāt nācās I. Krūmam, D. Liepai, I. Daugei, E. Nagainei, O. Lēmanim un citiem. Tā bija īsta jaunatnes demonstrācija mākslā.

Austrumi vispār, bet Indija jo sevišķi intriģēja un saistīja viņas prātus. Saviem mākslinieciskajiem nolūkiem viņa izlietoja katru sīkumu. Ja Rīgā ieradās kāds indietis — viņa visādā ziņā gribēja tos vērot, izjautāt, dzirdēt runājam viņu mātes valodā...

Vairākkārt tādos un līdzīgos gadījumos mums nācās sastapties, un es redzēju, ka viņu, tāpat kā daudzus citus, valdzināja nevis vienkārša ziņkāre, bet īsta garīga interese, iekšēja dziņa. Arī viņas dzeju grāmatā «Staru spārni pār dūmainu upurtrauku»

šur un tur nav sveša austrumnieciska jūtoņa, — piemēram, dzejolī «Leilas dziesma pret austrumiem», «Nāc», «Malajietes gleznās kājas», «Orientālisks elks kā Tava dvēsele», «Japāņu tušas zīmējums» un citās austrumnieciski motīvi un noskaņa. Un viņas mīļākais dzejnieks tak ir taisni ar tādu brīnišķi eksotisku vārdu — Bo-Yin-Ra!

Man iepatikās vēl kāda aizgājušās mākslinieces rakstura īpašība, ko dzejnieki bieži pavisam ignorē. Viņai bija ļoti stingra pienākuma apziņa. Atceros kādu gadījumu goda sardzē pie literatūrvēsturnieka Teodora Zeiferta zārka Māras baznīcā, kur mums iekrita būt vēlā naktī. Kad mēs trīs sardzes maiņai bijām ieradušies, pie kam Biruta Skujeniece ieradās ļoti precīzi, bet ceturtais vēl arvien kavējās pat pēc «akadēmiskā ceturkšņa», viņa ar lielu sašutumu tādu rīcību nosodīja. Kā nu tā var!? Apsolīties un solījumu nepildīt — to viņa nevarēja saprast, īpaši rakstniekam, māksliniekam vienmēr vajag būt sava pienākuma augstumos!

To pašu nakti, mājup braucot, viņa parādīja arī, cik ļoti viņu skumdina pat citiem nodarītās pārestības. Ar rūgtumu viņa sūdzējās par to, ka nelaiķis Ziemeļnieks nodarījis pārestību jaunajam dzejniekam Saldavam, nokritizēdams pārāk bargi viņa pirmo dzeju grāmatu, kura varbūt neesot bez saviem trūkumiem, tomēr nepelnot pazudināšanu. Un jo sevišķi viņu skumdināja tas, ka šoreiz to izdarījis Ziemeļnieks, viņas augsti vērtētais mīlais dzejnieks. No tik smalkjūtīga dzejnieka, kāds Ziemeļnieks, viņa to nekad nebūtu sagaidījusi!

Cik vien tiku ar Birutu Skujeniecei sastapies, viņu vērojīs, vienmēr redzēju viņu dziļi smalkjūtīgu un taktisku, ko viņa gaidīja arī no citiem. Neizsikstošs, bet ļoti apvaldīts dzīvesprieks bija otrā īpašība, kas viņu nekad neatstāja.

Pēdējo reizi ar traģiski mirušo mākslinieci redzējos Teodora Zeiferta piemiņas vakarā 1930. gada decembrī. Ar sevišķu prieku viņa bija uzņēmusies norunāt šai vakarā virkni Zeiferta dzejoļu. Un vajadzēja tik redzēt, kā to vairākkārt pirms sarīkojuma novēroju, ar kādu sajūsmu un neatlaidību viņa nodevās dzejoļu iestudēšanai. Kad izteicu kādreiz šaubas, vai Zeiferta dzeja daiļrunai piemērota, Biruta Skujeniece bez vilcināšanās atbildēja, ka šim nolūkam viņa atradusi «Saulrietos» brīnišķi jaukas rindas. Un patiesi — Zeiferta piemiņas vakarā viņa guva nedalītu piekrišanu. Kā allaž, arī ar Zeiferta dzeju viņa prata parādīt savu daiļrunas mākslu, savu mākslinieces temperamentu.

Biruta Skujeniece bija māksliniece, daiļuma dievinātāja kā dzīvē, tā uz skatuves, un kā tāda viņa paliks piemiņā man un citiem.

Šim atmiņām man gribas pievienot arī dažus viņas biogrāfijas datus, dzejas un vēstules. Dzimusi Biruta Skujeniece 1888. gada 21. septembrī Jelgavā. Jau no pat mazotnes viņai nāk līdz spēcīgi mākslas iespaidi, un arī vēlāk viņa allaž atrodas pašā kulturālās un mākslas dzīves degpunktā kā skatuves māksliniece, labākā daiļrunātāja, dzejniece — mūžīga nemiera pilna māksliniece, daiļuma meklētāja.

Viņas tēvs — pazīstamais tautas atmodas laikmeta dzejnieks un žurnālists Vensku Edvarts (1856—1897), māte — vācu un franču valodas skolotāja un iecienīta teātra kritiķe Luīze Skujeniece, dz. Alunāne (1857—1934), latviešu teātra tēva Ādolfa Alunāna (1848—1912) māsa. Sprototams tad arī, ka Biruta jau kā maza meitene dievinājusi mākslu, vispirmām kārtām teātri. Apmeklējusi Rīgas Latviešu biedrības skolu un īsu laiku Ķeniņa un Maldoņa ģimnāziju. Jau četrpadsmit gadu vecumā nonākusi uz skatuves. Par teātri daudz viņai stāstījis mātesbrālis Ādolfs Alu-

nāns, kurš arī ierauga viņas aktrises talanta iedīgļus, tāpēc pašķir viņai ceļu uz «Māmuļas» teātri, kur viņa 1902. gada februārī uzstājas zēna Koļas lomā Turgeņeva komēdijā «Mēnesis uz laukiem» (Месяц в деревне). Drīz vien viņa dabū parādīt savas spējas arī lielākās lomās.

Viņas pirmais slavas laiks skatuves gaitās sakrīt ar 1905. gadu, kad viņa jo sevišķi valdzina plašas, revolucionāri noskaņotas jaunatnes aprindas. Zīmīgākos skatuves tēlus viņa sniedz kā Rūtiņa Hauptmaņa teiku drāmā «Nogrimušais zvans», Vizbulīte Raiņa «Indulī un Ārijā», Laimdota (viņas pati mīļākā un cildenākā loma) «Ugunī un naktī», Smaida Aspazijas «Sidraba šķidrautā (Gunā)», vēlāk Beatrise Meterlinka drāmā «Māsa Beatrise» u. c. No Rīgas Latviešu biedrības teātra viņa pāriet uz Apollo teātri. Vēlēdamās iegūt jo pilnīgāku speciālo izglītību, sākumā viņa mācās dikciju pie Rīgas vācu teātra galvenā režisora Kleina, tad apmeklē Filharmonijas muzikāli dramatiskos kursus Maskavā (1907—1909), pēc tam beidz Reihera dramatisko augstskolu Berlīnē (1912—1914). Nu Biruta Skujeniece varētu jo intensīvāk nodoties skatuves mākslai, taču notiek pavisam kas pretējs. Viņas būtība nespēj saskaņoties ar teātra dzīves ikdienu, un viņa atturīgi un vēsi atvelkas malā, lai gan tieksmes vilktin velk atpakaļ uz skatuvi. Nodibinādama 1919. gadā savu studiju, kas vēlāk izveidojās par Intīmo teātri, viņa mēģina gan vēl būt patstāvīga, bet dažādi apstākļi arī te stājas ceļā, un viņai šis pasākums 1925. gadā jālikvidē. Vienīgi daiļrunāšanai (māksliniece vienmēr gribēja, lai taisni tā saka un raksta: daiļrunāšana, daiļrunātāji, nevis deklamēšana, deklamētāji), kas viņu bija valdzinājusi jau ap 1905. gadu un sagādājusi ar laiku Raiņa un Aspazijas dzejas labākās daiļrunātājas slavu, viņa palika uzticīga arī tad, kad uz skatuves vairs neuzstājās.

Pirmo patstāvīgo daiļrunas vakaru Biruta Skujeniece sarīko 1913. gadā Rīgā, pēc tam bieži sarīko gan šādus patstāvīgus vakarus, gan uzstājas citos vakaros. Popularitātes un mākslinieciskā snieguma ziņā pēc Dubura nāves viņa ieņem šai ziņā pirmo vietu.

Bet Birutas Skujenieces impulsīvā, iejūtu bagātā daba un temperaments ar to vien neapmierinājās. Viņas nemiera pilnais, pārmaiņu un jaunu sasniegumu alkstošais meklētājas gars nevar rīties tikai vienā mākslas paveidā. Pamazām viņa top pazīstama arī kā dzejniece. Ne vien ģimenes tradīcijas, bet jo vairāk iedzīvētās spējas un literatūras studijas jau agrā jaunībā, kad viņa, Gētes un Ūlanda dzejas pasaulē nodziļinādamās, visu ap sevi aizmirsusi, pašķir arī te viņai ceļu uz panākumiem. Kopš 1908. gada Biruta Skujeniece savas īpatnās, kaut arī bieži diezgan neskaidrās izjūtas izsaka dzejā, vismiļāk lietojama soneta formu. Kad tās ar 1909. gadu sāk parādīties atklātībā, bet it īpaši — kad viņa tās nogludina, izsijā, sakopo un izlaiž krājumā «Staru spārni pār dūmainu upurtrauku» (1924), viņa modina lasītāju un kritikas dzīvu interesi. Biruta Skujeniece saista ar savu dīvaino, tīri vai rēģonīgo tēlu un krāsu bagātību.

Pret zaļu sienu melniem ornamentiem
Stāv zeltā spīdošs ibiss melnām kājām.
Viņš, galvu liecis, skumst pēc savām mājām,
Kas tāl — aiz kalniem. Melniem postamentiem
Ir telpa pildīta.

Vai atkal:

Es redzu, acis aizvērusi: krīt
No melnās debess lejup dzirkstu lietus
Un didzē žuburainus zibens dzietus! . . .

Daudzi un dažādi neparasti redzējumi un nojautas pilda viņas dzejas saturu. Tur atēnojas arī viņas pašas fantastiskā dvēsele, kas ikdienā nerod ne prieka,

ne apmierinājuma. To pavisam maz interesē sīkā, pelēkā dzīves kņada, viņa vairāk lūkojas augšā, debesu izplatījumā vai arī iedomātā pazemē. Protams, tādu sajūtu izteikšanai tad vajadzīgas arī stipri sabiezinātas, raksturīgas krāsas. Birutas Skujenieces dzejā ik uz soļa sastopamies ar krāsām vai krāsu kombinējumiem, kas daudz nemainās: melns, tumšs, zaļš, zeltains, tumši violets, ugunszaļš, ogļumelns. Visbiežāk melns un zaļš.

Birutai Skujenieci ir arī prozas sacerējumi. Garāki stāsti «Ints Dievabērns» un «Kazimirs Cūkasdziesma», «Jahtnieka dēkas», «Neīstie gredzeni un dzeltenā roze» un citi. Taču sevišķu panākumu šai rakstniecības paveidā nevar saskatīt.

Visbeidzot Biruta Skujeniece pievēršas glezniecībai un tēlniecībai. Mācās arī Mākslas akadēmijā. Viņas meklējošais gars nekur un nekādi nav apmierināms. Vai viņai būtu lielāki panākumi kā radošai māksliniecei arī šais mākslas nozarēs, grūti spriest, lai gan vairāki viņas skolotāji atceras Birutu Skujeneci kā apdāvinātu skolnieci.

Impulsīvi un trauksmaini viņa gāja cauri dienām, dzīvodama vairāk mākslas pasaulē nekā tiešajā burzmā. Tas atspoguļojas arī viņas jaunradē, tāpat arī personīgā satiksmē un sarunās. Kādreiz Mišņa bibliotēkā manā kabinetā ienākusi un sasveicinājusies, viņa teica: «Nedomājiet neko svarīgu, kas man vajadzīgs. Nācu mazu mirkli pabūt un ieelpot grāmatu gaisu, man liekas, ka te jūsu pavēnī tas meklējams un atrodams. Mēs, mākslinieki, mūžīgi kā degtin degam. Bet jūs vienmēr esat tāds nosvērts, mierīgs, it kā nekas jūs nespētu satraukt, un tomēr tik daudz dodat citiem. Pat man izpalīdzējāt ar «Pasta namu» pasapņot Indijas sapni.»

Dzīve bija tikai pusceļā, tā pārtrūka pēkšņi, kad ne māksliniece pati, ne citi negaidīja. Birutas Skujenie-

ces mūžs noslēdzās traģiski 1931. gada 8. augustā
uz dzelzceļa sliedēm pie Mellužiem.

Droši vien kādu savas neizteiktās būtības daļu viņa
aiznesa sev līdzī.

Ne tikai nejaušību un noslēpumu, bet arī pretišķību
pilna viņai šķita dzīve un pasaule ap sevi.

Kaut kas ir tik straujš manā dzīvē
Kā vējš, kas pār galotnēm šalc.
Kaut kas ir tik kluss manā dzīvē
Kā galotnēs mākonis balts...

TIKŠANĀS AR JĀNI EZERIŅU

No jaunajiem dzejniekiem, kas savas literārās gaitas iesāka dekadences laikā, vārda pēc jau pašā sākumā man atmiņā iespiedās Ezeriņš (1891—1924). Viņa dzejas, tāpat dažas prozas skicītes un tulkojumi sāka parādīties 1908. gadā. Atzīstos, tolaik mani valdzināja ne tik daudz viņa sacerētās rindas kā taisni pats vārds Ezeriņš. Jānis Ezeriņš — tas pats par sevi šķita tolaik jau kā dzeja un nezin kāpēc tīri neapzinīgi lika iedomāties arī interesantu un jauku cilvēku.

No Ezeriņa pirmajiem dzejoļiem nebija daudz tādu, kas man sevišķi iepatiktos. Tomēr daži valdzināja. Tā dzejoļi «Sirmgalvji» bija pants, ko gribējās atkārtoti lasīt un pārlasīt:

Man šūpuls iz baltziedu vijas,
Es šūpulī saldi dusēju.
Nāk vectēvs no dūmu rijas
Un pašūpo: ēju-ēju!

Varbūt iespiedās vairāk prātā arī tāpēc, ka tos kopā ar jaunajiem lasītājiem — skolniekiem nācās vairākkārt cilāt, jo šis pats dzejolis ar virsrakstu «Dzīve» bija iespiests arī kādā citā vietā, tieši jaunatnei domātā krājumā «Zem zvaigznēm» (Valmierā, 1909). Turpretim ļoti zīmīgā un spēcīgā dziesma «Jāņu naktī», ko Antons Austriņš arvien citēja no galvas ar lielu sajūsmu, bija pagājusi garām tikpat kā nepama-

nīta. Austriņam taisnība, ka šai Jāņu nakts slavināšanā Ezeriņam patiesi ievērības cienīgas vietas, piem., vārsmas:

Kas rindā pirmais, kas rindā pirmais?
Virsaitis sirmais!
Un gunis kas kūra tik gaiši, gaiši?
Vaidelotes un Vaidelaiši!
Bet kas ap liesmām dejo tik brīvs?
Krīvu krīvs?

Pirmā laika iespaidi tomēr sāka bālēt, jo vairāk vēl tādēļ, ka Ezeriņš drukāja savus darbus diezgan skopi, vienu laiku pat tīri kā aplusdams. Tikai pirmā pasaules kara laikā, kad parādījās arī viņa garākais stāsts «Kristus brūte», ko tālajā Persijā, kur tolaik atrados, dabūju lasīt tikai ar pārtraukumiem, jo avīzes saņēmu nekārtīgi, Ezeriņš mani atkal no jauna ieinteresēja. Gadus četrus vēlāk šai tīri literārajai interesei pievienojās iespaidi par viņu arī kā cilvēku.

Pirmo reizi ar Ezeriņu sastapos un iepazīnos 1921. gada beigās avīzes «Brīvā Zeme» redakcijā, kur viņš strādāja par literārās nodaļas vadītāju. Viņš mani saņēma vēlīgi un bez kādiem aplinkiem sāka tūliņ sarunu par literāriem jautājumiem. Protams, runa vispirms bija par maniem iesūtījumiem, kurus viņš labprāt uzņēma. Dažu ko no šiem darbiņiem viņš paslavēja, bet dažu bez kādas laipošanās nokritizēja. Tā par skicīti «Latgales sniegos» («Brīvā Zeme», 1921. gada sākumā) vaļsirdīgi pateica, ka esot gan grēkojis, stipri to korigēdams, pat citādu virsrakstu uzlikdams, jo nodrukāt to negludinātu nebijis nekādas jēgas. Nebūtu nekāda prieka ne man, ne viņam, kam tā «redaktora vara». Viņam bija taisnība, un taisni šī viņa neliekuļotā vaļsirdība bija man pa prātam. Jānis Ezeriņš bija atklāts, taisnprātīgs, smalkjūtīgs un godīgs cilvēks — bez glaimošanas un diplomātiskas laipošanās.

Kritiski Ezeriņš nolūkojās ne vien uz citiem, bet arī pats uz sevi. Tā kādu citu reizi, pieskaroties manai atsauksmei par Oskara Vailda «Doriana Greja ģīmetnes» tulkojumu, viņš, tā divaini smīnēdams, piebilda, vai tik viņš nebūšot pārāk saslavēts. Protams, pie tulkojuma viņš esot piestrādājis pa krietnam, bet vai nu tīri tā varot būt, ka tur «lobumi vien un neviena trūkuma». Un 1923. gadā, Letas direktora R. Bērziņa kabinetā satiekoties, savu tikko kā no spiestuves saņemto noveļu krājumu «Leijerkaste» (1. daļu) man pasniegdams. viņš ierakstīja zīmīgu veltījumu: «K. Eglem — ar visām autora un drukas kļūdām. J. Ezeriņš. 5. jūlijā, 1923.» Un tas nebija nemaz pa jokam vien domāts. Kad bija iznācis viņa tulkotais Stendāla romāns «Sarkanais un Melnais», aizrādīju, ka tas ir stipri vien neizdevies tulkojums un ka par to nu būtu jāsaka citādi, nekā kādreiz teicu par «Doriana Greja ģīmetni». «Lobok nu narunosam,» viņš neliedzās. «Tas man bija tik briesmīgi jāsteidz, ka man kauns, ka uzliku tam «sovu pilnu vordu.» Tāda apgrēcība turpmāk vairs negadišoties.

Un tas nevarēja arī vairs tā atgadīties, jo par tulkojumiem viņš turpmāk daudz nedomāja, bet arvien ciešāk sāka nodoties oriģinālsacerējumiem. Kā viņa tuvākie draugi izteicās, ap viņu arvien spēcīgāk sāka virmot literārā darba un dzīves daudzveidības mutulis, kura viņš nevairījās, bet metās ar visu sparū tur iekšā. Tas stipri kaitēja viņa veselībai, un 1922. gada vasarā, redakcijas darbu atmetis, viņš aizbrauca uz laukiem uzlabot veselību un nodoties tikai rakstniecībai.

Bet Rīgu viņš tomēr neaizmirsā. Un, iebraucis pilsetā, arvien biežāk sāka iegriezties arī pie manis O. Jēpes bibliotēkā, kur tolaik strādāju un kur mani ērti un viegli varēja sastapt. Bieži vien tur pagadījās arī citi rakstnieki — Pēteris Ērmanis, Antons Aus-

triņš, Jānis Ziemeļnieks, Rihards Rudzītis, Kārlis Štrāls un daudzi jo daudzi citi, tad ritēja jautras valodas, kas Ezeriņam tik ļoti patika. Noskumušu un saīgušu Jāni Ezeriņu es nekad netiku redzējis, kaut gan slimība jau tolaik viņu smagi māca. Bet vairāk gan gadījās, ka mēs divi vien norunājām ilgāku laiku. Šādās reizēs viņš visvairāk mēdza stāstīt par saviem padomātiem vai jau aizsāktiem darbiem. Tur bija Pičs Kublenieks, tur gatavojamais dzejoļu krājums «Krāš-natas», kas iznāca 1925. gadā, tur bērniem domātā dzejoļu antoloģija «Cīruļu koris», kas iznāca 1926. gadā un par kuru viņš runāja ar sevišķu sajūsmu, tur īsāku vai garāku stāstu vai dzejojumu sižeti. Sevišķi atmiņā iegulusi reize 1924. gada maijā, kad viņš diezgan plaši un sīki izklāstīja savu darbu pie Piča Kublenieka. Skaidri viņš vēl nezinot, vai tas būšot romāns vai stāsts, varbūt poēma — kā Gogolim, pats pasmiedamies piebilda, bet pati dzīvā dzīve gan tur būšot notēlota. Pičs Kublenieks būšot viens vienīgs novērojumu kamols, kas tīts pa lielākai daļai Malienā (Saikavas un tuvējo kaimiņu novadā), kur meklējams paša varoņa — Kublenieka prototips. «Brālīt, tur tik ir monta,» krietni biezu piezīmju grāmatiņu tumšos, mīkstos vākos no kabatas izvilkdams un ar plaukstu to papliķēdams, Ezeriņš izsaucās. Tajā esot ieguldīts vairāk nekā triju gadu materiālu krājums. Piezīmju grāmatiņu viņš pastāvīgi nēsājis līdzī, lai atzīmētu katru vērtīgāku repliku tieši no tautas mutes, katru raksturīgāko notikumu, situāciju, ainu. Šī pati metode esot pamatā visiem viņa stāstiem un tēlojumiem, un viņš brīnīties, ka mūsu kritika to tik maz saredzējusi. «Daudzreiz tā iet maniem darbiem riņķī un apkārt kā kaķis ap karstu putru, bet pieskarties nedrīkst, baidās.» Savas spilgti un asi uztvertās piezīmes grāmatiņā viņš vietu vietām arī palasīja, bet es pēc atmiņas neņemtos tās citēt. Tās bija tik īpatnējas, ka

zaudētu savu nozīmi, ja netiktu vārdu vārdā atkārtotas.

Toreiz viņš pastāstīja arī daudz raksturīga par Saulieti, jo Ezeriņa tēvs bijis Saulietim tuvs jaunības draugs.

Nezinu, vai ir bijusi kādam izdevība Jāni Ezeriņu redzēt dusmīgu. Grūti viņu tādu iedomāties. Tomēr reiz turpat O. Jēpes bibliotēkā, ja nemaldos, tai pašā 1924. gada vasarā kaut kas tamlīdzīgs patiešām atgadījās.

Ezeriņš bija tikko ienācis un apsēdies pie galda, noteikdams: «Jāatsapūšas te tai mīlīgajā grāmatu pavēnī.» Te pa dzelzs kāptuvēm noklaudzēja soļi, un mūsu priekšā nostājās pajauns, žirgts maza auguma vīrietis un minēja manu vārdu. Mums abiem ar Ezeriņu viņš bija pilnīgi svešs, tāpēc vaicāju, ko vēlas. Aizrautīgi tad nu ienācējs sāka skaitīt garu jo garu stāstījumu, kura nolūks bija — izubagot no manis pāris latu naudas. Bet, tā kā es skaidri redzēju, ka nauda vajadzīga alkoholam, ne dzīves iztikai, tad saudzīgi sāku viņam pieklājīgi uz to aizrādīt. Svešais liedzās, taisnojās un pats sapinās savos melos, un tā mūsu saruna ieilga. Sākumā Ezeriņš kā sastindzis klausījās un cieši vēroja svešo vīrietī, tad pēkšņi pietrūkās un skaļā, dusmīgā balsī sāka pārmetst ienācējam uzbāzību, nekautrību, diedelēšanu, tā ka es nepaguvu pat lāgu ne atjēgties, kad svešinieks bija jau nozudis. «Ir interesanti arī daži dzērāji, labi cilvēki, pat dažs dienderis var būt goda vīrs. Bet šitādi te, tie ir vienkārši vazaņķi, diedelnieki, kam nāktos tikai pēriens,» viņš noteica, un tikai pēc laba briža atsāka sarunu, ko bijām pārtraukuši.

Satiekoties man ar viņu bieži iznāca tielēties viņa autobiogrāfijas dēļ. Kad uzaicināju viņu dot iecerētam rakstnieku krājumam arī savas dzīves aprakstu, viņš man vēstulē atbildēja:

ar autobiogrāfiju nekas neiznāks. Atzīstos vaļsirdīgi, man drusciņ kauns un drusciņ neveikli sākt ar oficiālu pašportreju, kad vēl par lāgu nav uzzīmēta neviena portreja. Tas viens.

Otra lieta: man liekas, Jūsu interesantajam krājumam var nākt tikai par sliktu, ja viņā ietilps pārāk daudz to autoru, kuri savā grāmatu sarakstā vienu atzīmē par iznākušu, bet desmit «sagatavošanā». Tikai tie, kuriem šis saraksts pārsviedies otrādi, jutīsies ar savu degunu viņā brīvi, neatkarīgi, un pie reizes ar pilnām tiesībām varēs viņus tur izšņaukt. Jūs atvainojat mani par šo tīri lauceniecisko salīdzinājumu, jo visam tam jānotiek Jūsu grāmatā, bet šīs tiesības ir vienīgais, kas var sagādāt autoram prieku.

Un, lūk, pagaidām es vēl baidos šīs tiesības izlietot, jo vēl var mani nosaukt par «slikti audzinātu». Bet citēt tikai baznīcas grāmatas, uzvesties rātni un godīgi — arī grūt, tāpēc lai izpaliek. Ja Jūs savai grāmatai kādreiz pievienosit otro daļu (ideja ir to vērts), kas zin, varbūt arī es sadūšošos.

Jūsu

J. Ezeriņš.

Praulienā
4. okt. 1922.

Atbilde mani sevišķi nepārsteidza, jo Ezeriņš pats jau agrāk mēdza uzsvērt (vairāk zīmējot to gan uz beletristiku), ka daži mūsu rakstnieki pārāk daudz nodarbojoties ar savu personu un rakņājoties «poši sevī», bet apkārtējās dzīves it kā nemaz neredzot. Tās masalas viņš jau sen kopš esot izgulējis. Varēšot varbūt kādreiz nopietni pastrādāt. Cik daudz Maliena vien viņam esot jau devusi un vēl došot!

Un tomēr izlikos pret to diezgan nedzirdīgs un satiekoties arvien atgādināju autobiogrāfiju. Tā man sevišķi interesēja. Pēdīgi Ezeriņš vairs tik liedzīgs nebija, sāka nopietnāk jau gudrot par rakstišanu, īpaši pēc tam, kad bija iepazinies ar «Atziņām», un pastāstīja pat to, ka viņa pirmais darbiņš iespiests Zvārguļu Edvarda Zobgaļa kalendārā 1907. gadam ar parakstu Orions, tikai baidījās, vai uzrakstītais dažviet nebūšot par stipru, jo pustoņos viņš neprotot un arī negribot runāt. Un vēl pašu pēdējo reizi, dažas dienas pirms apgulšanās slimības gultā pie manis iegriezies, viņš noteikti apsoliņās atnest autobiogrāfiju. «Brālīt, ar mani iet pavisam uz leju,» smagi elpodams, klepodams un gurdams viņš teica. «Zinu šķaidri, ka ilga mūža dzīvotājs vairs neešu, būs vismaz draugiem piemiņa.» Šķirdamies un roku spiezdams, viņš vēlreiz atkārtoja, ka nākošreiz katrā ziņā atnesišot autobiogrāfiju. Bet šī palika mūsu pēdējā saruna un pēdējā redzēšanās. Pārāk ātri un nesaudzīgi slimība salauza šī jaunā, apdāvinātā rakstnieka un gaišā cilvēka spēkus. 1924. gada ziemas svētku vakarā Ezeriņa dzīvo vidū vairs nebija. Pāragrā nāve pārvilka svītru visiem viņa literārajiem nodomiem, kuriem ar lielu interesi sekoja rakstnieku un lasītāju aprindas.

Nenoliedzami, viņa mūžs aprāvās pārāk agri, un no tā paša viņš paspēja atdot rakstniecībai tikai pēdējos četrus piecus gadus. Tomēr arī šai īsajā laikā viņš atstājis paliekamas literāras vērtības.

Būs grūti saskatīt daudzus tādus rakstniekus toreizējā mūsu rakstnieku saimē, kuru talants īsā laikā būtu tik spilgti uzmirdzējis un devis darbus ar paliekamu vērtību, kā tas bija ar Jāni Ezeriņu. Tāpēc jo augstāk vērtējams viņa literārais sniegums, ko viņš atstājis, parādīdams tur sevi kā īstu, apdāvinātu, nobriedušu rakstnieku. Pēc kritikas un literatūrvēstur-

nieku vispārīga atzinuma šai īsajā laikā, īpaši no 1921. līdz 1924. gadam, sevišķi novelē viņš sasniedzis tādu meistarību, kas ar pilnu tiesību ļauj viņu uzskatīt par Rūdolfu Blaumaņa cienīgu pēcteci. Nepaļaudamies vienīgi uz savām spējām, bet nopietni un neatlaidīgi strādādam, mācīdamies no latviešu un cittautu klasiku paraugiem, viņš bija paspējis savu stilu izkopt un izslīpēt pēdējo gadu darbos tikpat rūpīgi un pamatīgi kā Blaumanis. Reizē ar to viņš, kā pats kādreiz izteicās, ieguvis arī novelistam nepieciešamo rutīnu, tā ka darba uzrakstīšana, kad tas iepriekš iekšēji iznēsāts un sagatavots, kad visi nepieciešamie materiāli gara izkārtoti, viņam vairs lielas rūpes nesagādādot. Ar to Ezeriņa noveles pierindojamas pie labākā, ko toreizējā jaunākā latviešu rakstniecība var uzrādīt un kas glabā sevī ne vien satura, bet arī formas vērtības, pie kurām kādreiz pētnieki ar prieku varēs pakavēties.

Jānis Ezeriņš ir jaunradītājs ar īsti svaigu tematiku, īpatnēju saturu, bet jo sevišķi ar svaigiem tēlošanas līdzekļiem. Viņu interesēja sadzīve pilsētās un laukos, interesēja daudzie un dažādie cilvēku tipi, īsta, spēcīga, krāsaina sadzīves valoda, dramatiski notikumi un stāvokļi, asprātīgi, anekdotiski gadījumi, viņš pievērsās tiem, pētīja un novēroja un tad tos lika savu noveļu vai tēlojumu pamatā.

Tādēļ viņa cilvēki ir tik krāsaini, tie liekas it kā tieši no atsevišķām dzīves situācijām izcelti un grāmatas lappusēs nolikti, valoda vienkārša, sulīga. Ļoti labi tas redzams īpaši viņa krājumā «Leijerkaste».

Visvairāk priekšdarbu Ezeriņš bija veicis, gatavodamies rakstīt Malienas dzīves romānu «Pičs Kublenieks», kas Ezeriņa pāragrās nāves dēļ palika neuzrakstīts. Daudzas piezīmju grāmatiņas viņam bija dažādu materiālu pilnas, katrā izdevīgā brīdī viņš

tās papildināja, pārbaudīja, laboja, kārtoja un kā bērns priecājās pats līdzī topošajam darbam.

Protams, visi Jāņa Ezeriņa darbi mākslinieciskā ziņā nav vienlīdz augstu vērtējami; tomēr lasītājs tur atrod arvien, par ko var nopriecāties līdz sirds dziļumiem. Dažreiz tā ir vienkārša, labi pateikta anekdotiska asprātība, dažreiz griezīga smējēja piezīme...

Cik daudz un dažādus raksturus, tipus viņš mums rādījis un tēlojis jau tanīs darbos, ko viņš atstājis kā nobeigtu literāru mantojumu! Bet viņš tam visam būtu vēl pievienojis jo plašu, tieši no dzīves noskatītu tipu galeriju, īpaši ar savu padomāto lielo «Piču Kublenieku».

Mums viņš jāatceras kā rakstnieks, kas gan strauji un tikai uz īsu brīdi parādījies latviešu rakstniecības lokā, bet kas tur ar saviem labākajiem darbiem atmirdzējis gaiši un vienreizīgi.

ATCERU SMALKNES PAR JĀNI ZIEMEĻNIEKU

Atmiņas par Jāni Ziemeļnieku (1897—1930) nemaz nevar būt sevišķi bagātas un plašas. Viņš bija pārāk noslēdzies raksturs, kas nevienam neļāva sev garīgi pietuvoties un dziļāk sevī ieskatīties. Ja arī ārēji un pat diezgan sirsnīgi viņam bija ne mazums draugu, tad iekšēji viņš tomēr turējās savrup. Īstā Ziemeļnieka pat šie viņa draugi nedabūja atklāti garā skatīt un sajūst. Tas skan mazliet dīvaini, bet tā tas nu bija.

Nebija jau Ziemeļnieks nekāda sevišķi pārempīriska, sarežģīta parādība. Arī pats viņš par sevi nebija pārāk augstās domās. Tikai tāda liela noslēgtība bija viņa dabā, viņa raksturā. Tā un tikai tā es sapratu un varu izskaidrot viņa traģiku dzīvē.

Apzinīgi Ziemeļnieks nevēlējās būt mīkla. Un tomēr ap viņa personību vijās noslēpumainība, pat viņa aiziešana bija mistiska... Viņš cieta, cieta no — nekā. Un varbūt taisni te slēpās viņa dzīves noliegšana, pat viņa bojā eja. Man grūti pieļaut domu, ka it kā Ziemeļnieka vārgajam dvēseles stādam būtu trūcis mātes vai līgavas maigās mīlestības un ka tas viņu visvairāk sāpinājis un satriecis. Laikabiedru liecības par viņa māti, tāpat par viņa dievināto un apdziedāto Leonīdu — Leontīni Zaķīti runā pretēju valodu. Drīzāk gribētos ticēt, ka viņu grauza un sagauza lielā noslēgtība sevī, viņa norobežošanās no dzīvās dzīves, sevis spīdzināšana. Ziemeļnieka dvē-

sele citiem bija tāla un sveša, tā uzplauka un uziedzēja vairāk tikai viņa klusa izmisuma pilnajā dzejā, izsmaržoja šīs dzejas īpatnējā, maigajā aromātā.

Ja es te gribu sniegt mazu atmiņu uzmetumu par Jāni Ziemeļnieku, tad ne jau tāpēc, ka es būtu it kā tuvāk piegājis viņa būtībai nekā citi, bet gan tāpēc, lai atsevišķi notikumi un pārdzīvojumi, kas palikuši manī no brīžiem, kad biju kopā ar Ziemeļnieku, apstiprinātu, ka iepriekš teiktos vārdus neesmu runājis no zila gaisa. Jo tepat 10 gadus ilgā paša dzejnieka dzīves darbīgākajā un panākumiem bagātākajā posmā bieži, pārāk bieži satikos ar dzejnieku gan gaišos, gan arī tumšos brīžos. Cik reižu viņš netika it kā meklējis pie manis morāla atbalsta vai uzmundrinājuma mazdūšības pārvarēšanai.

«Kārlī, tev gan te ir labi,» novakara krēslā ne vienu reizi vien manā dzīvoklī gluži negaidot ienākams, viņš izsaucās. «Miers, klusums, silta istaba... sava mājas dzīve. Man biežāk gribētos atnākt, bet tu jau vienmēr strādā, netikas traucēt...» Un tā bieži vien. Ziemeļnieks neprata vai nespēja savu īsto dabu citiem rādīt, ar citiem saskaņoties un iekšēji «sadziedāties».

Un no tā viņš pats visvairāk cieta. Tas atspoguļojās arī viņa dzejā, un pareizi Vilnis Eihvalds viņu nosauc par «tragiskās smeldzes dzejnieku», jo brīvu, liksmu toņu viņa dzejā diezgan maz. Pārsvarā sāpju un smeldzes izjūta, kā jau teicu — smagas slimības iespaidā radusies.

Iepazīšanās ar Ziemeļnieku man iekrita tanī laikā 1921. gada beigās vai 1922. gada sākumā, kad dzejas laukā viņa ceļš gāja strauji pret kalnu, un arī personīgā dzīvē psihiski viņš nebija vēl gluži tā sabrucis kā vēlāk. Ārēji tad viņš likās diezgan priecīgs, nesūdzējās par fiziskām rūpēm, nepārvarāmām dvēseles

skumjām un izmisumu, par dzīves apnikumu — kā vēlāk. Viņš vairāk tikai tā zobgalīgi pats analizēja sevi un savus pārdzīvojumus, savas domas. Tolaik viņš veica Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības sekretāra pienākumus un diezgan daudz grozījās starp ļaudīm — īpaši rakstniekiem. Viņš priecājās, ka viņa dzejas visur tik labprāt drukājot, un sarkastiski piemetināja: viņš nu būtu varējis palikt bagāts, ja vien spētu vairāk ražot. Bet viņš jau ļoti maz varot no sevis «izspiest», un tā nu bieži pagadoties, ka neesot ne graša pie rokas. Kad ieminējos par izlīdzēšanu, Ziemeļnieks aprāvās un jautri piebilda — īpašas vajadzības neesot, tā viņš sakot tikai dzejiskas frāzes dēļ; trūkuma viņš neesot vēl nekad sajutis. Un gluži kā pierādījuma labad viņš pavilka ārā no kabatas skanošo un pašvadzināja.

Un tādā divējādā jautājuma nostādījumā viņam bija arī sava daļa taisnības. Viņš nekad pēc naudas nedzinās, ja tā ienāca, tad steidzīgi raisījās no tās vaļā, gan nosūtot mātei, gan palaižot draugiem un paziņām, gan izlietojot savām vajadzībām, par ko vēl šodien stāsta viņa vēstules. Protams, viņam varēja gan pienākt brīži, kad nebija ne graša kabatā, tikai viņš negribēja labprāt citu priekšā atzīties.

Vairākas reizes viņš arī atzinās, ka Benjamiņa izdevumi maksājot viņam labi — īpaši par «speciāliem pasūtījumiem», piemēram, par divu triju dzejas rindiņu tekstu zem karikatūrām vai citiem zīmējumiem viņš šad un tad paprasot un saņemot «tādu honorāru, kādu neviens latviešu dzejnieks līdz šim neesot saņēmis».

Šai laikā sāka iznākt arī viņa dzejoļu kopojumi, krājumi «Nezināmai» un «Aizejošais», «Skūpstis», «Naktis», kā arī vesela virkne lokalizētu un arī oriģinālu dzejojumu bērniem, piemēram, «Ceļojums uz mēnesi», «Leijputrija», «Cirks», «Mazā pinkšķētāja

pie dzīvojami», kas viņam ienesa jau prāvākas summas.

Ja arī pirmie divi honorāra ziņā vēl neko sevišķu nenesa, kā Ziemeļnieks pats bez kāda rūgtuma reiz atzinās, tad nākamie deva jau pieklājīgu samaksu saskaņā ar rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības tarifa noteikumiem. Viņa dzeju atzinīgi uzņēma un pārrunāja kritika žurnālos un laikrakstos, cenšoties noskaidrot un norādīt viņa vietu latviešu lirikā. Ka Ziemeļnieks ir īsts dzejnieks, par to domstarpību nebija, domas nedaudz dalījās tikai par viņa dzejas vērtību un nozīmi.

Visai ātri pieauga Ziemeļnieka popularitāte plašākajās aprindās un pieprasījumi pēc viņa dzejas. Viņš piederēja pie tiem dzejniekiem, kuru dzejoļus labprāt ņēma pretim izdevēji. Protams, tas labvēlīgi iespaidoja dzejnieku. Pienākot pie manis mājās vai O. Jēpes bibliotēkā, viņā varēja samānīt kaut ko no dzīvesprieka vai dzīves atzīšanas. Atceros, reiz novakara krēslā viņš atnāca pie manis, rādīja savu jauno uzvalku un mēteli, ko tikko bija iegādājies, un smaidīdams piebilda, ka nu esot patiesi uzcīrties kā ligavainis, būšot tīri vai jāprecas. Lai nemaz nedomājot — šis to būtu arī izdarījis, tikai žēl, ka viņš ģimenes dzīvei nederot. Mokas būtu tai sievietei, kas saistītu sevi ar viņa likteni. Tai sievietei, ko viņš mīlētu, viņš šādu likteni nekad nenovēlētu, bet ar to, kas viņam vienaldzīgāka, viņš nekādā ziņā negribētu saistīties. Tā viņš pie mājīgas dzīves laikam nekad netikšot.

Ziemeļnieks tika vairākkārt runājis arī par to, ka pat daudzi viņa draugi uzskatot viņu par donžuānu, par sieviešu lutekli, pat par dēkaini. Viņš arī neuzstājoties, lai nepareizo — taču tik interesanto ilūziju neizpostītu. «Kam citiem jāzin, kas es patiesībā esmu un kāda mana dvēsele?» — apmēram tā viņš nobeidza sarunu. Vēl vairāk: tie, kas bija metušies uz

pie dauzībām, sacīja, ka viņš mēdzot stāstīt dažādas diezgan ciniski divdomīgas anekdotes un safantazētus, bet it kā paša piedzīvotus dēkainus notikumus. «Lai viņi domā, ka es esmu izvirtis, jo tas viņiem pašiem patīk, bet man nekaitē.»

1924. gadā viņš mani bija iepazīstinājis ar patiesi simpātisku meiteni, viņa paša «īsto sirds dāmu», tik jauki viņa dzejā slavināto Leonīdu, arī Nezināmo. Klaji gan nekad neteica un nelika arī manīt, ka glabā dziļas jūtas pret šo sievieti. Tomēr tas gribot negribot man bija jāsaprot: viņš dažreiz atsūtīja Leonīdu pie manis ar zīmīti, kurā bija piemetināts, ka šai meitenei es varu uzticēties tāpat kā viņam, ka viņa tam tuva... Šī meitene arī bija tā, ar kuru Ziemeļnieks kopā bija visbiežāk sastopams Rīgas ielās un kuru viņš bija ievēdis jau savu piederīgo vidū.

Tā gāja dienas, nedēļas un gadi, ievīdami Ziemeļnieka cilvēka un dzejnieka dzīvē pa prieka staram, pa daiļuma ziedam, lai gan viņa skumjo iekšējo graužēju apklusināt nespēja. Vienmēr viņā bija izmanāms kaut kas tāds, kas it kā gruzd zem pelniem un var uzliesmot, tiklīdz uzpūtīs negaidīta vēja pūsma. Grūtsirdība, izmisums, neizprotamas dvēseles sāpes, kas staroja cauri pat viņa smaidam, viņa jautrai valodai. «Man jau te, draugs Kārli, kaut kur dziļi guļ tāds slepens spiedējs, ko nevar iznīdēt,» roku pie pieres pielikdams un uz smadzenēm norādīdams, viņš arvien atkārtoja, kad mēģināju viņu rāt par mazdūšību, uzmundrināt dzīves priekam. «Re, kur viņš gudrs,» tādās reizēs Ziemeļnieks atrunājās arī ar Annas Brigaderes vārdiem. «Bet vai tad tas tā izdarāms?»

Bez mūžīgas depresijas, kas bija viņā pašā — daudzreiz pavisam neatkarīgi no ārējiem apstākļiem, viņu nomāca vēl kaut kas cits, mocīja tīri fiziski. Itin drīz pēc mūsu iepazīšanās viņš kādreiz skaidri

un klaji pastāstīja par šo slepeno «grēku», no kura nekādi vaļā netiekot. Manā skatā zināmu izbrīnu un pārmetumu manījis, Ziemeļnieks rūgti pasmīnēja un piebilda, ka mēs jau visi viņa draugi tādi esot, negribot viņam ticēt. Ar jaukiem vārdiem te maz kas esot līdzams. Viņš jau pats zinot un saprotot, cik tas slikti — pakāpeniski sevi sabeigt ar narkozi, bet ko lai darot, ka opijs, kuru pavisam niecīgā devā parakstījuši viņam slimības sāpju remdēšanai, pamazām pārgājis un iezīdies asinīs, ka nu vairs vaļā netiekot. Bija pavisam smagi viņā klausīties, kad viņš runāja par šo postu. Te vajadzēja kaut ko steidzami darīt, arī pats Ziemeļnieks nebija pretim pat visai radikālu līdzekļu pielietošanai.

Sarunājos ar viņa Leonīdu, un tā Jānis Ziemeļnieks 1928. gada pavasarī ar viņa drauga dzejnieka Kārļa Studenta piepalīdzību un gādību tika ievietots Šēnfelda sanatorijā Torņakalnā, no kurienes pēc nedēļām sešām iznāca pilnīgi brīvs no ļaunās kaites, nosolīdamies varonīgi cīnīties pret narkozes postu.

Kad Ziemeļnieks ārstējās Šēnfelda klīnikā, reiz es kopā ar viņa draugu A. Fišeru aizgāju viņu apraudzīt. Kaut gan slimnieku apmeklēšanas laiks bija kā parasti pēcpusdienas stundās, tomēr pats ārsts Šēnfelds labprāt atļāva mums tikties ar Ziemeļnieku, izteikdamies, ka varbūt slimniekam tas nāksot tikai par labu, jo kopš vakardienas viņš vairs neko negribot pieņemt, arī ēdienu ne, un sākot, ka vēloties nomirt.

Istabiņa, kur bija ievietots Ziemeļnieks, atradās apakšstāvā. Kad iegājām, dzejnieks mūs it kā nemaz neievēroja, sveicienu neatņēma, neatbildēja. Acis aizvēris, viņš nekustīgi gulēja un izskatījās gluži kā elpot pārstājis. Kad ievaicājos, vai viņš dzird, vai zin, kas pie viņa atnākuši, viņš tikai pēc ilgāka laika mazliet pamirkšķināja acis, tad atkal kā sastinga un

tikai brītiņu vēlāk kā iešņukstēdamies izdvesa: «Jā, Fišers un Egle.» Un no aizvērtiem plakstiem sāka ritēt asaras. Pēc tam, acis atvēris un cieši mūs uzlūkojis, sāka gausties: «Man tik grūti, kaut jūs to saprastu... Bet kas ticēs... Vislabāk būtu, ja es varētu apklust un nekad vairs acis neatvērt.»

Kad pārmetu glēvulību un vaicāju, kas viņam sāp, Ziemeļnieks tāpat gurdi, negribīgi atsaucās, ka sāpju nejūtot, tikai kaut kas neizprotams plosot viņa dvēseli. Drudzaini roku pie galvas pielikdams, runāja: «Galvā žņaudz, tur tāds kā grauzējs, nedod miera, grauž un grauž manas domas. Es nemaz neesmu guļējis.»

To mēs zinājām un zinājām arī, ka viņš nekā nav ēdis, taču piedāvāto apelsīnu viņš kategoriski noraidīja, sakoda zobus, aizvēra acis, it kā viņam kāds ar varu būtu gribējis ko bāzt mutē. Tad atsāka gausties: «Es zinu, jūs gribat man labu, jūs domājat, ka, ja es ēdīšu, tad radīsies spēks, es atspirgšu. Bet es nemaz negribu atveseļoties. Tas pagarinātu tikai manas ciešanas, manas dvēseles mokas. Manās acis dzīvei nav vairs nekādas vērtības. Neviens mani nesaprot, netic, arī tas man sāp, grūti to ciest,» — un sāka raudāt. Tad atkal: «Zinu, draugi domā, ka neesmu vairs pie pilna prāta. Pašlaik ir Egle un Fišers pie manis, bija Kārlis Students un Akuraters un citi, un man ir smagi, ka to visu es apzinos, tāpat kā apzinos, ka nekas nelīdz, lai mani glābtu.»

Tādā garā viņš runāja visu laiku, kamēr bijām pie viņa, vēl teica, ka ārsti un draugi laikam baidoties, ka viņš varētu sev ko ļaunu padarīt. Nē, to nu gan viņš nedomānot. Ja jau būtu gribējis, būtu varējis izdarīt jau agrāk, ielēcis kaut vai Daugavā. Viņš runāja saraustīti, balsi aizžņaudza asaras. Gribot būt cilvēkos, nevis te, mēmā slimnīcas istabiņā, kur nevarot atbrīvoties no smagajām domām. Bet turpat

atkal, ka cilvēkos viņš vairs neiederoties, jo neprotot dzīvot kā citi, un tas viņu dziļi sāpinot.

Pošoties projām, solījām parūpēties, lai viņu laiž ārā no slimnīcas, tad viņš it kā atdzīvojās un teica, lai mēs to darām. Tad no galdiņa atvilktnītes izņēma ar zīmuli aprakstītu lapu, salocīja un lūdza, lai nododam to Leonīdai.

Pēc pāris nedēļām viņš iznāca no slimnīcas krietni atspirdzis. Taču agrākā možuma vairs neatguva, staigāja smagu domu mākts, kaut gan vēl strādāja literāro darbu.

1930. gada 17. jūlijā pēkšņi saņēmu vēsti, ka Jānis Ziemeļnieks miris.

NO ATMIŅU PŪRA PAR ALEKSANDRU ČAKU

Ar sevišķu labpatiku varu atskatīties uz tām tālajām dienām, kad manā redzes lokā parādījās un līdz pat savas dzīves pēdējām dienām turējās dzejnieks Aleksandrs Čaks (1901—1950), īstajā vārdā Aleksandrs Čadarainis. Intrigēja jau šie neparastie vārdi, bet jo vairāk viņa personība — viņš pats kā cilvēks, kā dzejnieks, kas droši iet savu īpatnēji vienreizīgo dzejas ceļu.

Kritiķis un literatūrzinātnieks Edgars Damburs kādreiz zīmīgi izteicies: «Čaks gaida vēl savu izpētītāju.» Aleksandra Čaka talanta attīstībā un izveidē liela nozīme bija tautas gara mantām — dainām un pasakām. Viņš pats arī to man vairākkārt mēdza uzsvērt. Un to mēs tīri labi, vērīgāk iedziļinoties, varam saklausīt gan viņa dzejā, gan prozā. Līdz ar jauno, moderno, ar visu ekstravaganto saturā un izteiksmē tur daudz kas ieskanas no senās latviskās dailes.

No Padomju Savienības 1922. gadā Latvijā pārbraucis un vēlēdamies labāk iepazīt latviešu literatūru un mākslu, tāpat arī tautas dziesmas un pasakas, viņš, sākot ar 1925. gadu, arvien iegriezās Mišņa bibliotēkā (tolaik Torņa ielā Nr. 3/5) pie bagātīgiem bibliotēkas grāmatu fondiem, studējot visu to turpat uz vietas. Un, kad vien viņš vēlējās, es labprāt atļāvu viņam pat retus izdevumus izsniegt arī uz mājām. Man bija labi pazīstama viņa ļoti augstu

vērtējamā cildenā rakstura īpašība — godīgums. Bibliotēkā diezgan bieži gadījās, ka lasītājs nevižīgi izturas pret grāmatu, tā vai citādi to bojājot vai laikā nenododot atpakaļ. Dzejniekam Čakam nekad nekādu pārpratumu ar bibliotēkas darbiniekiem neiznāca. Pie Misiņa bibliotēkas Čaks tad pieturējās vairāk nekā divdesmit gadus, sākot no mūsu iepazīšanās. Kādā rudens dienas novakarā tā pavēlu pie manis bibliotēkā ienāca Aleksandrs Čaks un Kārlis Eliāss, kas mani bija iepazīstinājis ar Čaku, kura dzeju biju jau ievērojis. Vispār pirmais iespaids bija labs: Čaks bija vienkāršs, bez jaunu ļaužu parastās bravūras. Viņš bez kādas liekas stomīšanās tā vienkārši pateica, ka labprāt dotu kādu apceri vai recenziju žurnālam «Latvju Grāmata», ja vien «redakcija pieņemtu». Tā sākās viņa līdzdarbība pie šī žurnāla un turpinājās līdz 1931. gadam, kad žurnāla izdošana izbeidzās. Šais gados žurnālā iespiestas gan viņa apceres, teorētiski raksti, gan recenzijas un dažādas piezīmes, to starpā apceres: «Jauno rakstnieku stāvoklis un meklējumi», «Formālie elementi jaunāko dzejnieku darbos», «Jāņa Ziemeļnieka piemiņai», «Ernsts Anševics. Iejūtas aistētika» un citas. Viņš labprāt uzklaušīja dibinātus aizrādījumus uz trūkumiem vai kļūdām, ko dažreiz pateicu, un tos laboja.

Tā ne tikai līdzdarbība pie šī žurnāla, bet arī literārās intereses vispār viņu bieži jo bieži atvirzīja pie manis mājās vai Misiņa bibliotēkā. Tā reiz 1930. gada pavasarī, pie manis mājās pienācis, viņš, kā likās, gribēja atvieglot sirdi. Tolaik «Latvju Grāmatas» iespiešanā atradās viņa apcere «Formālie elementi jaunāko dzejnieku darbos», kas viņam bija ierosinājusi daudz pārdomu. Sakarā ar to pārrunājām daudz par literatūru, īpaši par mūsu rakstnieku jaunāko paaudzi, kur šķita gan daudz spējīgu jauniešu, taču tie bieži vien pārāk agri sāka paļauties uz savām spē-

jām, sāka atkārtoties un tā mākslinieciskās attīstības ziņā apsīkt. Kad ieminējos, vai viņš — Čaks, kā toreiz jau vispār atzīts spējīgs dzejnieks, paļaujas tikai uz savām spējām vai cenšas arī izkopt savu talantu, Čaks atzinās, ka ļoti daudz strādājot, studējot, cenšoties vienmēr kā satura, tā formas ziņā dot ko svaigu, savdabīgu. Katrā dzejrindā viņš vēloties ielikt ko īpatnēju, ko savu. Kā viņam tas izdevies, to rādīšot dzejas draugu un literatūrzinātnieku novērtējumi.

Un cik tas savādi! Viņš agrāk neesot domājis palikt par rakstnieku, dzejnieku, aizrāvēis ar medicīnu, to nopietni studējis. Literatūrai un mākslai gan sekojis, bet tikai kā daždien jauneklis, kas uzskata arī to par savu pienākumu — iepazīt literatūru un mākslu. Viņi abi ar Jāni Grīziņu-Griķi (1900—1941) apmeklējuši gan literārus vakarus Rīgā, sekojuši Jāņa Grota u. c. jauno dzejnieku izaugsmei, bet paši neesot domājuši pievērsties rakstniecībai. Tas iesācies kaut kā pavisam nejauši. Personiski viņš — Čaks esot gan jau publicējis dzejoļus, tomēr neuzskatījis, ka tiem būtu kāda nozīme. Viss iznācis kā pa jokam, sak, kad jau tie citi, tad es ar. Bet drīz vien tāda kā iekšēja nemiera tirdīts sācis ciešāk piedomāt, ka vajadzētu rakstīt nopietni, labāk, bet, kā īsti, tas viņam nebijis skaidrs.

Un tā nu reiz pavisam drūmā noskaņojumā saīdzis viņš nācis no Iekšrīgas uz Pauluči ielas pusi un it kā atskārtis, ka viņam būtu gan ko teikt, tikai tas būtu jāpasaka kaut kā īpatnēji, vienreizīgi. Tas bijis ļoti smags iekšēju pārdzīvojumu brīdis.

Tad pēkšņi gandrīz pie pašas Pauluči ielas stūra viņš ieraudzījis braša auguma matrozi ar mazu spriganu jaunkundzīti zem rokas, abi bezgaljautri ātri soļojuši uz Iekšrīgas pusi. Jaunkundzīte bijusi mazītiņa, matrozis turpretim — ļoti liela auguma, dūšīgs un turklāt vēl varen uzcirties. Ņemot vērā toreizējo Čaka drūmo noskaņojumu, šis skats atstājis uz viņu —

Čaku tik dziļu iespaidu, ka «dzejiskā mēle» uz vietas it kā atraisījusies un viņš turpat parka apstādījumos apsēdies uz sola un uzrakstījis dzejoli «Matrozis laķenēs», kas pilns sulīgu salīdzinājumu un neparastu gleznu. Dzejolis publicēts divos Čaka dzejoļu krājumos: «Sirds uz trotuāra» (1928) un «Mana paradīze» (1932). Lūk, šis garabērns:

Kur bulvārs ar divrindu lampām
un frizētām liepām,
es satiku matrozi
laķenēs, garās un spožās kā pīķi,
ar krūtīm kā piepūstām burām.

Sejs brūns bij
kā kapara nauda,
kā nopulēts ozola skapis
un gaita kā nemierīgs vilnis.

Viņš droši bij mīlētājs lielisks,
kam raksturs
kā zelters,
kā pulvers,
bez gana un atpūtas ostas.

Bij acis viņam pēc krāsas
kā kaķim,
kur lapu zaļums un rūsa
ar zilgmi bij maisītas kopā.

Bij acis viņam kā kaķim
pēc krāsas
un bezkaunīgas kā sievas,
kā suņi aprīļa dienās.

Viņš tikko kā nāca no kuģa,
un milas alka kā maizes,
vēl nesdams sev līdzī no kuģa
darvas, siļķu un jūras smakas,
ko vedis no Ģentes uz Rīgu.

Viņš tiko kā nāca no kuģa,
un laķenes bij viņam kājās,
jo bij viņš kā pārpildīts baseins
un alka sievietes miesas.

Čaks izteicās, ka šo dzejoli tad nu viņš uzskatot par savu pirmo dzeju, jo ar to it kā atradis savu īpatnību, savas īpatnības izteiksmi, manieri rakstīt, kāda tā arī parādās viņa turpmākajos sacerējumos dzejā un prozā un ieguva arvien lielāku atzinību pie lasītājiem, kritiķu vērtējumos. Turpmāk šī tendence pastiprinās viņa dzejā. Tur izteicas Čaka originalitāte. Tā žurnālā «Zaļā Vārna» 1929. gada 4. numurā 158. lapusē publicēts šāds dzejolis: «Pašpuikas mīlestība».

Kur priekšpilsētas karuseļi
Pie leijerkastes apkārt griežas,
Kur zied aiz sētām kartupeļi
Un gadās izkaušanās biežas,

Ar jaunavu, kas krāso lūpas
Un svārciņus virs ceļiem valkā,
To aizstāvot no kāda žūpas,
Es iepazinos vīzē smalkā...

Vai atkal žurnālā «Jauno Līra», ko izdod un rediģē pats Čaks, 1928. gada 1. numurā viņš izteic savus iespaidus par Rīgu, ko vēro no Dzegužkalna.

No Dzegužkalna dzidrā naktī,
Kad mandolīnas apkārt skan
Ar jaunām sirdīm vienā taktī,
Uz Rīgu, tērptu spuldžu saktī,
Tik vienam nolūkoties man...

Vai dzejolī «Grāmata» neparastā glezna:

Vēji aiz loga — kurti,
Tāli grib notvert kā kazu...

Čaks pats par sevi kā pilsētas nomales dzejnieku runā dzejolī «Zaļā nomale».

Ak, savu nomali, zaļo un mīļo,
Kā jaunu cepuri uzlikšu galvā,
Tur, kur bulvāri trakō un zvīļo,
Sirdis zem smokinga pārvēršot alvā.

Tālāk tad cits pēc cita nāca klajā dzejoļu vai prozas krājumi — īpaši, kad viņš pats arī sāka iesaistīties un ielikt savu rosmi izdevniecību nodibināšanā un darbībā («Seši», 1927. g., «Jauno Līra» u. c.). Viņa daiļradei sāka pievērst uzmanību arī citas izdevniecības, piemēram, «Zaļā Vārna» (izdeva krājumu «Pasaules krogs»), Zelta grauds (izdeva «Poēmu par ormani» 1930. gadā, «Umurkumuru» 1932. g., stāstu krājumu «Eņģelis aiz letes» 1935. g.), Valtera un Rapas akc. sab. (1933. g. izdeva dzejoļu krājumu «Mana paradīze») un tā tālāk.

Kad ieminējos, ka par viņa prozu nevaru tā jūsmot kā par dzejoļiem, jo stāstos diezgan daudz samākslota, Čaks atzinās, ka tie esot vēl tikai mēģinājumi, savu izteiksmi prozā visā pilnībā viņš vēl it kā neesot varējis uztvert, kaut gan jūtot, ka arī prozā viņam būtu kas savs pasakāms — tāpat kā dzejā. Bet laikmeta noskaņa nu reiz esot tāda, ka arī viņš no šīs vājbības neesot varējis izvairīties. Kad ieminējos, ka, piemēram, stāsts «Smaržas» nav peļams, tikai atgādina franču rakstnieku Huismansu, Čaks atsaucās, ka neesot nekā no viņa rakstiem lasījis. Aizrādīju, ka tomēr būtu interesanti iepazīt arī Huismansa daiļradi, kuru literatūrvēstures dēvē pat par «smaržu dzejnieku». Čaks solījās to darīt.

Toreiz Čaks, starp citu, vēl izteicās, ka no medicīnas fakultātes pāriešot uz juridisko fakultāti, jo literatūra arvien vairāk pārņemot viņu savā varā. Juridisko fakultāti viņš cerot ātrāk pabeigt. Patlaban rakstot divas poēmas par latviešu strēlniekiem, esot iesākts stāsts arī no tagadējās jaunatnes dzīves. Tāpat gribētu vēl dot «Latvju Grāmatai» apceri par dzejas pantmēra pārveidībām un sasniegumiem mūsu un cittautu rakstniecībā. Tās bija tālejošas ieceres, un ne jau viss piepildījās, kā bija nodomāts.

Bet ar literāro jaunradi vien Aleksandra Čaka

enerģija vēl nebija izsmelta. Tanī pašā laikā viņš ļoti aktīvi piedalījās arī sabiedriskajā dzīvē: vairākus gadus darbojās kā Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības sekretārs, turēdamies arvien progresīvās jaunatnes rindās, darbodamies arī citās organizācijās vai pulciņos... Tomēr rakstniecība, kam viņš bija ziedojis jau tik daudzus gadus, bija un palika pirmajā vietā. Savas īpatnējās spilgtās rindas viņš publicēja gan periodikā, gan atsevišķos krājumos, kur sevišķi izcēlās un ievēribu guva dzejojumi «Poēma par ormani», «Umurkumurs» un episkais dziedājums par strēlniekiem.

Kad dzejnieces Annas Brigaderes godalgu komiteja pie Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības 1939. gadā aicināja pieteikt komitejai izcilākos rakstnieku darbus godalgošanai, komitejā ienāca priekšlikumi par vairākiem rakstniekiem, arī Aleksandru Čaku.

Komitejas domas īsumā formulējās apmēram tā, kā tolaik sēdē pasvītroju: Aleksandra Čaka dzejnieka gaita jau no paša 1928. gada, kad viņš bezbailīgi un pārgalvīgi piepulcināja savai «Jauno Līrai» jauno dzejnieku — meklētāju barus, vienmēr gājusi augšup, mākslinieciski aizvien pilnveidojusies. Ik jauna grāmata viņam nozīmēja drošu dzejnieka soli. Tāpēc ne vien draugus, bet pat ikvienu Čaka savdabīgās dzejas cienītāju iepriecinās tas, ka taisni viņš, spilgtākais, īpatnākais un spējīgākais no šī laikposma patstāvīga ceļa gājējiem, literārā sacensībā šoreiz guvis balvu.

Iespējams, ka šī atzinība arī deva spēku pārvarēt vācu okupācijas grūto laiku, kad viņš vispār bija spiests atrauties no sabiedrības, no sabiedriskās dzīves, spiests it kā slēpties mājas dzīvē un klusēt, lai nekristu okupantu nagos. Un tikai mēs, viņa tuvākie draugi un domu biedri, 1942. gada 1. novembrī paklusām, jāsaka, konspiratīvi saradāmies viņa mazajā

dzīvoklītī, lai, kaut gan ar novēlošanos, apsveiktu viņu 40. dzimšanas dienā.

Dāvanu — J. Liepiņa gleznu dzejniekam pasnie-
dzot, tika teikta jautrības un vēlīga humora pilna uz-
runa:

«Cienījamā namamāte! (Šai vakarā ar mūsu pacie-
nāšanu jubilārs rīkojās viens pats.) Cēlais gavilniek!
Godātie klātesošie — dzejnieki, rakstnieki, kritiķi,
gleznotāji, nabaga atturībnieki — mana tauta! Ir
pienākusi stunda, kad mums visiem uz kādu brīdi
jāapvaldās un jānoskaidro, kāpēc esam šeit pulcē-
jušies.

Jāsaka skaidri, ka esam nākuši viņu apsveikt. Tas,
ka viņam jau četrdesmit gadu, bez šaubām, ir nejau-
šība, jo varēja jau viņš piedzimt arī kādā labākā
datumā, piemēram, piecpadsmitā maijā vai pa «Ādol-
fiem», ar vārdu sakot, tādā dienā, kad mēs tagad pil-
nīgi oficiāli varētu izkārt karogus. Vēl jāzina, ka
Čaks ir cēlis vārda vērtību. Es lūdzu nepārprast, jo
domāju pavisam nopietni. Jūs paši zināt, cik smieklī-
gus honorārus kādreiz mēs saņēmām par dzejoļu
rindiņām. Un ko darīja Čaks? Viņš mums parādīja,
ka rindiņā var rakstīt arī tikai vienu vien vārdu. Tas
mums visiem bija liels ieguvums.

Bez tam Čaks — kā visi lieli dzejnieki — ir bijis
arī pravietis. Atcerēsimies kaut dažas rindas no dze-
joļa «Iedomu spogulis»:

Ar katru dienu lētāka kļūst malca.

Sakiet,

vai nav vienalga,

Kur es sēdu un dzeru savu zelteri!

Jūtu,

Drīz es zaudēšu savu pēdējo ausu svaru.

Jau tagad es varu

Irdnē pazust kā slieka.

Šeit mēs skaidri redzam, ka dzejnieks jau laikus ir paredzējis tagadējās trūcīgās iztikas normas, kartišu sistēmu.»

Pēc šādas apsveikuma uzrunas Čaks mums nolasīja trīs savus pēdējā laikā uzrakstītos dzejoļus — «Laukums iekšpilsētā», «Puteklis», «Variācijas par peļķi» — īsti čakiskus kā saturā, tā izteiksmē, kas rādīja, ka viņš kā dzejnieks pat okupācijas laika apstākļos nav apsīcis, ka viņa radošā doma joprojām dzīva un spēcīga, ka viņš, kā mēdz teikt, nav turējis rokas klēpī.

Kad Latvija bija atbrīvota no vācu okupantu varas, Čaks atkal sevišķi aktīvi atsāka savu literārās jaunrades darbu un cieši iesaistījās sabiedriskā dzīvē, strādādams gan laikraksta «Cīņa» redakcijā, gan LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtā, publicēdams savus darbus periodikā vai atsevišķos izdevumos: «Zem cēlās zvaigznes» (1946), «Patrioti» (1948).

Čaks ir ievērojama, ļoti īpatnēja personība, kam literatūrvēsture atradīs īsto novērtējumu un vietu mūsu dzejas attīstībā un izaugsmē.

Pievienoju te dažas viņa rakstītās vēstules.

Ļ. god. Egles kgs!

Beidzot tak nododu Jums savu rakstiņu par Valdu Moor, no 1.—9. lpp. un Jāni Plaudi no 10.—22. lpp. ieskaitot, rīt vienos nodošu Jums par Pāvilu Vīlipu (raksta galu) no 23. lpp. līdz 36. Tad šoreiz būs viss.

Atvainojiet, ka Vīlipu vēl neatnesu.

Jūs cienīdams,

Rīgā 6. IV [19] 30. g.

A. Čaks.

Sveiki, Egles kgs!

Jūsu kartiņu es saņēmu uz svētkiem, bet nevarēju atbildēt, tamdēļ ka pats biju sasirdzis ar nerviem. Kontūzijas.

Esmu ļoti priecīgs, ka Jūs mani atcerējāties. Vi[s]em] pārējiem — Ķikutam, Eliāsam, Ķadiļam — es esmu jau izstāstījis, kur Jūs atrodaties un kur viņiem jānodod manuskripti. Pēteris Ķikuts tagad jau galīgi vesels un atgriezies no atpūtas nama. Atkal tāds pats kā agrāk, pilns cīņas gara un sajūsmas. Skatoties uz viņu, es vienmēr jūtu, ka esmu palicis vecāks, mierīgāks.

Ķadiļu Jānis briesmīgi nodarbināts ar eksāmenu likšanu. Mācās no rīta līdz vēlai naktij. Aizvakar nolika savu pirmo un visgrūtāko valsts eksāmenu. Palikuši vēl trīs. Ķadilis mācās kopā ar Raisteru, jo arī tas, pagāns, grib beigt augstskolu. Droši vien beigs, jo arī pirmo eksāmenu spīdoši nolcis. Avanti!

Zaļvārnīšiem vakar iznāca pirmais «Zaļās Vārnas» numurs. Pēc apjoma briesmīgi liels. Es viņu Jums šinīs dienās nosūtīšu kā ļoti aizkavējušos lieldienu apsveikumu.

Zaļvārnistu pirmais jampamps būs tikai maija sākumā. Telpas atrastas kādā Vecrīgas pagrabā. Varbūt, ka šis jampamps būtu noticis arī agrāk, bet, lūk, Raisters — jampampu galvenais varonis un leijerkastes griezējs liek eksāmenus.

Tagad pašiem un trauksmenīšiem jeb, kā komunisti viņus saukā, trauksmelnīkiem. Trauksmenīši šā mēneša beigās — un proti, 28. — rīko savu rakstnieku vakaru, kur uzstāsies viss trauksminieku astoņvīru spēks pilnā sastāvā, pie kam vēl paredzētas trīs «graujošas» runas. Tamdēļ, Egles kgs, добро пожа-

ловать uz mūsu vakaru. Kas tas ir Jums — aeroplānā iekšā un — klāt.

Svētdien, 19. aprīlī, R[akstnieku] un Ž[urnālistu] arodb-bas pilnā sapulce. Laikam būs sevišķi trokšņaina, jo paši vecie jau plēsīsies savā starpā, pie kam arī jaunie grib pirmo reizi pacelt savu balsi. Man šķiet, Egles kgs, ka šādi jandāliņi pa sliktu nenāk, viņi tikai iztīra asinis.

Nesmu aizmirsis arī Misiņa bibliotēku, tomēr no tā laika, kopš Jūs atrodaties prom, vairāk gan kāpju augšā bibliotēku centrālē. Nu, kad Jūs atgriezīsieties, tad jau vairs savu bibliotēku nepazīsiet. Lepna, briesmīgi lepna! Jā, tiešām, kad tad Jūs domājiet nākt atpakaļ uz ziemējiem? Līdz šim jau nu patiesi nekā vēl no pavasara nebij, bet tagad jau gan sāk palikt ir labāk, ir siltāk. Es ceru drīz Jūs atkal redzēt Misiņa bibliotēkā Jūsu vecu vecā vietā, pie durvīm letes galā!

Tagad savu vēstuli beigšu un «aplaimošu» Jūs ar otru pēc R[akstnieku] un Ž[urnālistu] pilnas biedru sapulces.

Sirsnīgi sveicinu

Cienībā Aleksandrs Čaks.

Ļ. god. K. Egles kgs!

Gribēju šodien Jūs apmeklēt, bet daži apstākļi aizkavēja mani to izdarīt. Uzzināju, ka var ar Jums satīties arī citās dienās zināmās stundās. Tamdēļ nolēmu pie Jums aizbraukt šo piektdien 1/2 11 no rīta. Ceru, ka Jūs es ar to neapgrūtināšu.

Sveicinu

Rīgā 5. VIII [19] 31. g.

Jūsu Al. Čaks.

Mīlais K. Egles kgs!

Es dabūju zināt, ka Jūs uz manim esiet ļoti noskai-
tušies. Neskaišaties vis šoreiz. Tas jau tiesa, ka vis-
pār esmu liels špicbuks, bet tagad jau mazāk. Es būtu
pie Jums katrā ziņā ieradies, bet pagājušā nedēļā,
neko sevišķi neatveseļojies, saslimu atkal ar zarnām.
Nekur nedrīkst iziet. Nelabi un galva griežas. Tagad
tomēr jau labāk. Kad būšu vesels, tūliņ nekavējoši pie
Jums ieradišos.

14. IX [19] 31. g.

Jūsu A. Čaks.

Ļ. god. direktora kgs!

Šīs zīmes uzrādītāja Austra Timmas kdze, bij. Ķi-
kut, nāk pie Tevis manā uzdevumā un lietā. Atļauj vi-
ņai Tavā bibliotēkā no mēnešraksta «Domas» pārrak-
stīt uz mašīnas divus manus dzejoļus. Būšu ļoti
pateicīgs par Tavu laipnību un pats personīgi ieradī-
šos to izteikt. Ja nu nevar, tad sūti kundzi mājās.
Piedod, ka rakstu uz slikta papīra, kā neklājas.

Aleksandrs Čaks.

Rīgā, pilsētas Špārkastē.

Mīlais draugs!

Biju, lai Tevi apsveiktu, bet neatradu. Vairs šodien
neiznāk laika, tāpēc atstāju Tev sveicienus ar šo nie-
cīgo zīmi.

Neņem ļaunā.

Tavs A. Čaks.

SATURS

Kārlis Egle stāsta par rakstniekiem. <i>Jānis Kalniņš</i>	5
Sastapšanās ar Krišjāni Baronu	7
Kaudzītes Matīss	15
Atmiņas par Apsīšu Jēkabu	101
Tikšanās ar Rūdolfu Blaumani	117
Gadi kopā ar Teodoru Zeifertu	123
Tikšanās ar Raiņi un Aspaziju	135
Daži vilcieni Ernesta Birznieka-Upīša rakstūrā	149
Augusts Baltpurviņš	162
Sadarbība ar Ansi Gulbi	209
Par Vili Plūdoni	220
Atmiņu dzirkstis par Jāni Jaunsudrabiņu	227
Antons Austriņš	233
Linardu Laicenu atceroties	248
Atminoties Birutu Skujenieci	266 ³
Tikšanās ar Jāni Ezeriņu	274
Atceru smalknes par Jāni Ziemeļnieku	283
No atmiņu pūra par Aleksandru Čaku	291

Карлис Карлович Эгге

ВОСПОМИНАНИЯ

Издательство «Лиезма»

Рига 1972

На латышском языке

Художник Х. Пурвинь

5	
7	
15	
101	
117	
123	
135	
149	
162	
209	
220	
237	
233	
246	
266-7	
274	
283	
291	

Kārlis Kārļa d. Egle

ATMIŅAS

Redaktore Z. Līce. Māksl. red. A. Jēgers.
Tehn. redaktore D. Radziņa. Korektore
L. Kamene.

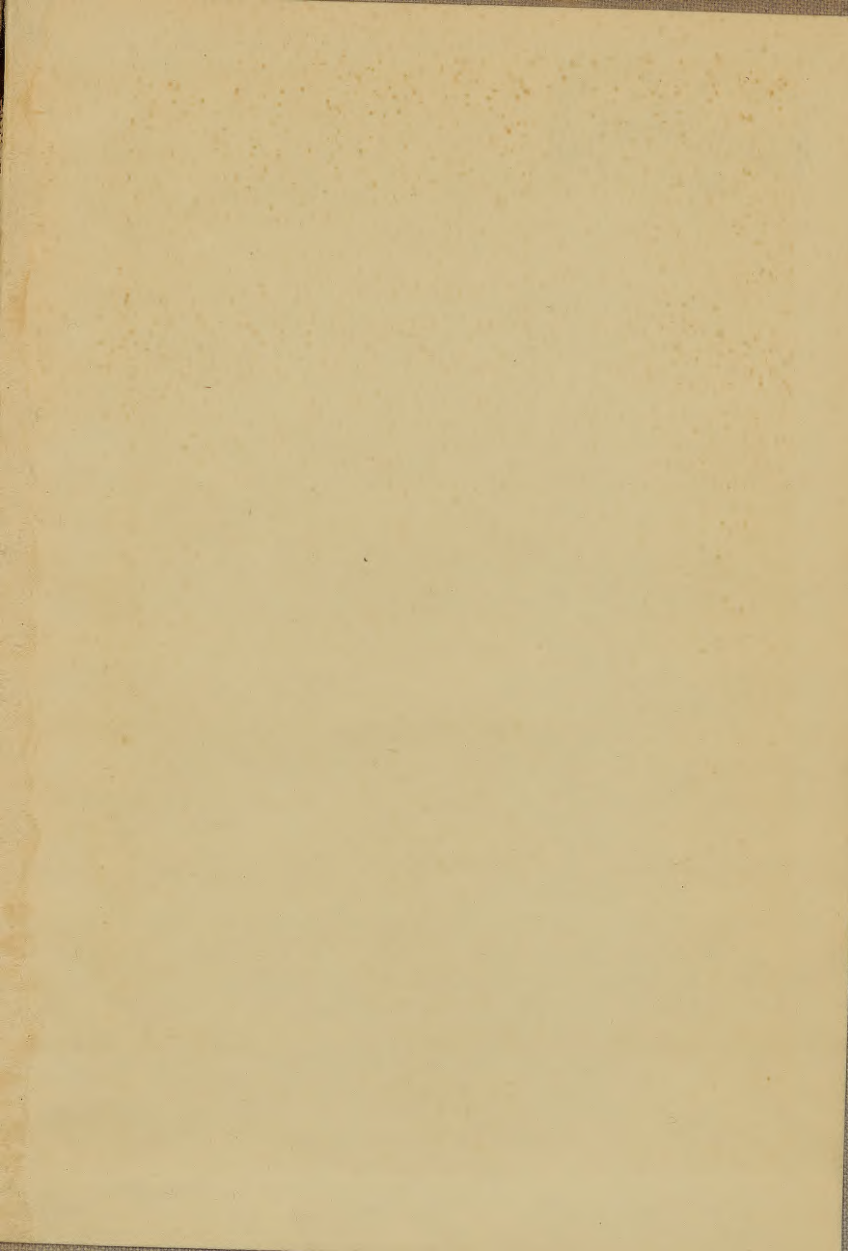
Nodota salikšanai 1972. g. 24. februārī. Pa-
rakstīta iespiešanai 1972. g. 4. novembrī.
Tipogrāfijas papīrs Nr. 1, formāts 70×100/32.
9,5 fiz. iespiedl.; 12,36 uzsk. iespiedl.; 13,05
izdevn. l. Metiens 7000 eks. JT 05411. Maksā
59 kap. Izdevniecība «Liesma» Rīgā, Padomju
bulv. 24. Izdevn. Nr. 23076/Do505. Iespiesta
Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts iz-
devniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības
lietu komitejas tipogrāfijā «Sovetskaja
Latvija» Rīgā, Dzirnavu ielā 57. Pasūt.
Nr. 574.

1972. gada 1. jūlijs

Karļa Kārlis Ādams

ATMĪNĀS

Redaktors K. Līcis, Mākslinieciskais direktors
Tehniskais redaktors D. Rādiņš, Korektore
I. Kariņa, redakcijas adreses: Rīga, Raiņa
būvniecības iela Nr. 1, 101000. Pa-
rasti izdod katru ceturksni, 1972. g. 4. numurs.
Tirāgošanas cena Nr. 1: 10 rublis 70x100mm
2. izdevums: 12,38 rublis; 3. izdevums: 13,00
rublis. I. Atskaites 1000 kops. IT 00411. Maksa
par izdevniecības ziņām: 10 rubļu par
kopi. Nr. 1000/1000. Izdod
Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts iz-
devniecība, poligrāfijas un grāmatniecības
citas lietas komitejas tipogrāfijā «Sovietzina»
Latvijas PSR, Dzirnavu ielā 27. Pasūt.
Nr. 011.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0308011552

